ప్రథమ ముద్రణము : 1935
ద్వితీయ ,, : 1945
తృతీయ ,, . 1946
చతుర్థ ,, : 1955

మూల్యం : మూడురూపాయలు.

విషయసూచిక

1. సారస్వతవ్యాసములు.

2. తెలుగు కవితలో క్రొత్త తెన్నులు.

కవిత్వతత్త్వ నిరూపణము

౧. కవి

ఓ కవీశ్వరుఁడా, నీవు సృష్టికర్తవు. నీసృష్టి లోకోత్తరము; అనన్య పరతంత్రము; ఆనందదాయకము. నీ మహిమ వర్ణనాతీతము. నీనిర్మాణము దైవసృష్టిని సైత మధఃకరించు చున్నది. నీకల్పన యాదర్శప్రాయము.

నీ సృష్టియందు లతికలు జంగమములు; శంపాలతలు నిశ్చలములు; కలువకంటులు, కలకంఠ కంఠులు, చంద్రముఖులు, విద్యుల్లతాంగులు నీ పట్టణములలోఁ జరియించు సామాన్యస్త్రీలు! నీకు పరిచితలైన యువతులెల్లరు సౌందర్యవతులు; హృదయ సమ్మోహన మంత్రాధిదేవతలు! అందఱు సీతలు, సావిత్రులు, దమయంతులు, చంద్రమతులు, ద్రౌపదులు, శకుంతలలు.

ఓయి కవితాశిల్పీ, నీచే సమ్మానింపఁబడిన పురుషులందఱు వీరులు, లోకోత్తరకార్య ధురంధరులు! భూమిని చాపకట్టుగాఁజుట్టగలిగిన హిరణ్యాక్షులు; విశ్వమును మూఁడడుగులతోఁ గొలువఁగలిగిన వామన మూర్తులు; రాజలోకమును గండ్రగొడ్డంట నఱికి రక్తప్రవాహముచేఁ బితృతర్పణము గావించిన పరశురాములు; ఔల్లరగంగ వేణుగానము గావించిన శ్రీ కృష్ణమూర్తులు; సముద్రమును మథింపఁగల

దేవదానవులు; స్వర్గమందుఁ బ్రవహించు గంగానదిని భూమికి నవతరింపఁ జేయఁగల భగీరథులు; సృష్టికిఁ బ్రతిసృష్టి గావింపఁగలిగిన విశ్వామిత్రులు!

ని పట్టణములోని చంద్రశిలాసౌధములు సూర్యచంద్రుల రాకపోకల నడ్డగింపఁగల యంతటి యున్నతములు; నీ తోఁట లోని వృక్షములెల్ల ఫలవంతములు; లతలెల్లఁ గుసుమ భరితములు; షడృతుధర్మము లేక కాలమున నీ యుద్యాన మును సేవించుచుండును; ప్రకృతియంతయు నీ దృష్టికి సచేత నము; మేఘములు, హంసలు, కాముకీకాముకుల ప్రణయ సందేశములఁ గొనిపోవుచుండును!

ఓయీ, నీసృష్టి కాలబద్ధముగాదు. అనుక్షణ యౌవన విజృంభణమువలన, కంచెల బిగియుచుండ "ప్రియంవద నిర్దయముగ నాకంచెలవల్కలమును బిగించి ముడివేసినది. నీవు కొంచెము సడలింపుము" అని యనసూయతో ముగ్ధముగఁ బలుకుచుఁ బూఁదీవలకు జలసేచనము సేయుచుండిన శకుం తల – దుష్యంతుని కన్నులకు నిర్వాణసామ్రాజ్యమై కనుపట్టిన శకుంతల, నేఁటికిని అదేవిధముగ మా కన్నులకుఁ బొడకట్టు చున్నది! కాని ప్రకృతి సృజించిన శకుంతల యేమైనది? యౌవ నమును, సౌందర్యమును గాలక్రమముగఁ గోలుపోయినది. జరాభార మామెను సైతము పీడించినది. తుట్టతుదకు ఆ మోహనదేవత, ఆ శకుంతల యనంతకాల సాగరమున బుద్బుదమువలె మఱఁగిపోయినది!

ఓ యైంద్రజాలికుఁడా, నీవు కుంచె నొక్కసారి విసరి నంతనె మాయాత్మలు తేలికయై పూలతేకులు తెక్కలుకట్టు

కొని నిర్వృతి పదంబునకుఁ జల్లగ నెగిరిపోవును. మొగము మొత్తినట్లు, కన్నులు మిటారించుకొని మమ్ములను గనుఁ గొనుచున్న ప్రాపంచిక యాథార్థ్యము, మెల్లమెల్లగ సమసి పోయి యనిర్వచనీయమగు నానందస్వప్నము అవతరించును! ఓయీ, నీ కలము సోఁకిన ప్రతివిషయము, ప్రతిపదము, ప్రతి భావము, ప్రతిరూపము శాశ్వతమై యమృతమై యొప్పా రును! ఒక్క నిమిష మనంతకాల స్వరూపముగఁ గన్పట్టును. భూమి స్వర్గముగఁ బరిణమించును. ఓ కవీ, మానవ జీవిత మును ఆనందమఖముగ నొనరింపుము.

---

౨. కవిత్వావతరణము

"ఋషే. ప్రబుద్ధోఽసి వాగాత్మని
తత్ బ్రూహిరామచరితం
అవ్యాహతజ్యోతిరార్షం
తే చక్షుః ప్రతిభాతి; అద్యఃకవి రసి"

"నీవు మొదటికవివి" అని బ్రహ్మావాల్మీకిమహర్షితోఁ జెప్పినటుల రామాయణమునఁ గూర్పఁబడియున్నది. అందు వలన వాల్మీకి యాదికవియనియు రామాయణ మాదికావ్య మనియుఁ గాలక్రమముగఁ బ్రజలు విశ్వసించుచువచ్చిరి. నేఁ టికిని విశ్వసించుచున్నారు. బోయచేఁ గూల్పఁబడిన క్రౌంచ మును గాంచినప్పుడు వాల్మీకికిఁ గలిగిన శోకావేశమే ప్రథమ కవిత్వావతరణమని లోకప్రసిద్ధి. కాని, నేను వేఱుగఁ దలం చెదను. క్రౌంచ మిథునగాథ వాల్మీకి కవియైన విషయమును

మాత్రము తెలుపుచున్నది. రసార్ద్రమైన వాల్మీకి హృదయము క్రౌంచపక్షి శోకమునకు మఱింత యుద్రిక్తమై శ్లోకరూపమున బయలు వెడలెను. కవితాశక్తి అతనిభావమునఁ బిక్కటిల్లుచు వెలికుఱుకుటకు సమయము వేచియుండెను. అట్టి సమయము క్రౌంచపక్షి యాక్రోశ వేదనవలన సిద్ధించినది. అప్పుడు వాల్మీకి నోటినుండి యొక లయాన్వితమైన వాక్యము ఆకాంక్షితముగను, అప్రయత్నపూర్వకముగను బయలువెడలెను. అది యపూర్వము. కావున వాల్మీకి యాశ్చర్యపరవశుఁడై దానినే తలపోయుచుండెను. అంతట బ్రహ్మ ప్రత్యక్షమై ఆ యనుష్టుబ్ ఛ్లోకములతో రామకథను రచింపు మని యాదేశించెను.

వేదములు ఛందోబద్ధములు. ఛందస్సు వేదాంగములలో నొకటిగఁ బరిగణింపఁ బడుచున్నది. రామాయణము కన్నను వేదములును వేదాంగములునుబూర్వము లనక తప్పదు: ఇట్లగుట వైదిక కవు లేల ఆదికవులు కాకపోయిరి? దీనినిగుఱించి నేనిట్లూహించుచున్నాను. వేదములువిరాట్స్వరూపుని నిశ్వాసములనియుఁ గావుననే యవి యపౌరుషేయములనియు ఆర్యులు విశ్వసించియుండినందున ఆ ఛందములు మానవు లనుకరింప సాధ్యములు గావని తలంచియుందురు. కొంతకాలమునకు వాల్మీకి యుద్భవించి, అంతకుమున్నె కథలమూలమునఁ బ్రజలయందు వ్యాపించియున్న రామాయణ గాథను కావ్యముగ రచియించెను. ఇట్లనుటవలన వేదముల కనంతరమును రామాయణమునకుఁ బూర్వమును కవిత్వరచన లేదని చెప్పుటగాదు. నన్నయభారతమునకుఁ

బూర్వము తెలుఁగుదేశమున వ్యాపించియున్న గ్రామ్యసారస్వతము, తరువాత, అభినవమార్గ మవలంబించిన ఆ యుద్గ్రంథముతో పోటీకి నిలువలేక యెట్లునశించెనో, అట్లే రామాయణమునకుఁ బూర్వమున్న చిన్నచిన్న కావ్యములు, గేయములు, ఈబృహత్ప్రబంధముధాటికి నిలువలేక యాత్మహత్య గావించుకొనియుండును. రామాయణమునందు వర్ణింపఁబడిన నాగరకతను గమనించినయెడల ఆకాలమున కవిత్వశిల్పము కొదువపడి యుండెనని చెప్పుట కెవ్వరును సాహసింపరు. సత్యము భూతకాలగర్భమునదాఁగియున్నది. వాల్మీకి ఆదికవియైనను కాకపోయినను, రామాయణ మాదికావ్యమైనను కాకపోయినను, శీతారాములు, చారిత్రక నాయికానాయకులైనను లేక. వాల్మీకి మహాకవి యగాధభావసాగరము మథింపగాఁ బైకుబికిన యమృతనవనీతరాసులైనను మన కొక్కటియె! ఇందలి సత్యాసత్యములు చరిత్రకారులకు వదలిపెట్టెదము. వారికి సాధ్యముగాని రసాస్వాదనమునకు మనము పూనుకొందము. రామాయణము శాశ్వతకల్పనయైనది! దాని యధికార మనంతము! సర్వకాలీనము!

కవిత్వము ప్రత్యేకముగ నొక దేశమునకును, ఒక జాతికిని, ఒక నాగరకతకును సంబంధించియుండునదిగాదు. అది విశ్వజనీనమైనది. మొట్టమొదట మానవహృదయ మెప్పుడు రసార్ద్రమాయెనో, అప్పుడే కవితాబీజ మంకురించెను; అప్పుడే మానవుని కల్పనాశక్తియు ప్రతిభయు బయలయ్యెను. అప్పటినుండియు కవితామహాలత శాఖోపశాఖలుగఁ జీలి మానవసంఘమునం దల్లుకొనుచున్నది. మానవ

జాతి యజ్ఞాన నిమగ్నమై బాల్యదశయందున్నప్పుడు, రామాయణము, మహాభారతము మున్నగు పెద్దకల్పనలకును, శాకుంతలాది మనోహరనాటక రచనలకును కావలసినంత లోకానుభవమును, సృజనశక్తియు, శిల్పనైపుణియు నలవడియుండదనుట స్పష్టము. హైందవ సమాజము చాల ఉన్నతదశకు వచ్చినయనంతరము అట్టికావ్యములు, నాటకములు పుట్టియుండునని నిర్ణయించుటకు, వానియందు వర్ణింపఁబడిన సాంఘికాచార వ్యవహారములే తగినసాక్ష్యములుగ నున్నవి.

మానవునికి భావప్రకటనము గావింపవలసిన యక్కఱ జ్ఞాన మంకురించినప్పటినుండియుఁ గలదు. ఉద్దేశములు వెలిపుచ్చుటకుఁదగినభాష యుత్పన్నముగాని ప్రథమదశయందుఁ గూడఁ, జేసైగలు, కనుసైగలు మున్నగువానిచేత మనుజులు తమ వ్యవహారములను సాఁగించుకొనుచుండిరి. ఆకాలమున వారిబుద్ధి యంతగావికసింపకుండినందువలన వివిధభావోత్పత్తి కంతయవకాశ ముండియుండదు. కాని బహిః ప్రకృతి సంబంధమువలన వారిహృదయములందుఁ గ్రమక్రమముగ భావవికసనమును, ఆభావమును బ్రకటించుటకుఁ గావించుప్రయత్నము వలన భాషయు నభివృద్ధి చెందుచు వచ్చెను. ఉరుములు, మెఱుములు, మేఘములు, వర్షములు, వడగండ్లు, ఉల్కాపాతములు, నక్షత్రములు, సూర్యోదయాస్తమానములు, నదులు, కొండలు మున్నగు నైసర్గికచిత్రములను దర్శించినప్పుడు ఆయా కారణములఁ దెలియమి, ఆదిమమానవులు సంతోషాశ్చర్య భయవిషాదముల వెలిపుచ్చుచుండిరి; నాట్యములు సలుపుచుండిరి; పాటలు పాడుచుండిరి; ప్రార్థ

నలు సలుపుచుండిరి. కాని, వారియాటపాటలకు నియమములు లేవు. మానవసంఘము రానురాను నాగరకత నొందుకొలఁది ఆ యాటపాటలు నియమబద్ధములు గావింపఁబడినవి.

నాట్యము, గానము, కవిత్వము, ఆద్యకళలు, ఇతరకళలు పరికరసాధ్యములు గావున తదనంతరము పుట్టినవి. అన్ని జాతులవారి యాద్యకవిత్వమును బరిశీలించినయెడల సామాన్యముగ నది గేయరూపముగ నుండును. వేదములుగూడ నొకవిధమైన గేయములె. వానిని ఉదాత్తానుదాత్తాదిస్వరములతోఁజదువఁబడిన శ్రుతిహితములుగ నుండవు. ముఖ్యముగ సామవేదమును సామగానమని చెప్పుటయుఁ గలదు. రామాయణముగూడ గేయకావ్యమె. దానిని కుశలవులు గానము చేసినట్లు రామాయణమందు మనము చదువుచున్నాము. నేఁటికిని,అక్షరములులేని''కొడగు'' మున్నగుఅనాగరకభాషలుగలవు. వానియందు, కవిత్వము గేయరూపమునఁ బ్రచారములో నున్నది. అనాగరక జాతులయందు గేయప్రతిభ మిక్కుటముగ నుండును. వారియం దొక్కఁడొక్కఁడును కవియె! ఒక్కఁడొక్కఁడును నటకుఁడె! ఈ విషయమును, మనము ప్రత్యక్షముగఁజూచుచున్నాము, ఏనాది, యెఱుకల, జోగుల, మాలమాదిగజాతులవా రొకసారియొక క్రొత్తపాటనుగాని వర్ణమెట్టునుగాని వినుట తటస్థించెనేని, మఱునాఁడె అట్టివి యెన్నియో వారు రచించి పాడుచుందురు. హృదయమునాకర్షించునేవిషయమును గుఱించియైనఁ గ్రొత్తక్రొత్త ఛందస్సులలో, అకృత్రిమముగవారు పాటలల్లి పాడుచుందురు. కోటప్ప కొండమీఁద పోలీసువారికిని, అచ్చట ప్రొక్కుఁ

బడి ప్రజలను నూరేగించుచుండిన రెడ్లకును బరస్పరము కల హాము సంభవించి హత్యలు జరిగిన విషయమును గుఱించి, బిచ్చమెత్తు జోగుల జాతివారు "ఔరా! చెన్నప్పరెడ్డి, నీపేరే బంగార్పాకడ్డి" అను వీరరసోద్రేకపూరితమైన యొక గేయమును రచించి పాడుచుండిరి. ఇట్టివి యెన్నియేనియుం గలవు. కలుపుఁదీయు కాలమున నిట్టి చిత్రవిచిత్ర గేయము లను మనము యథేష్టముగ వినవచ్చును. పల్లెటూరి కాఁపులకీ విషయము చక్కఁగ బోధపడఁ గలదు. మధురమైన గ్రామ్య సాహిత్యముతో వారికెక్కుడు పరిచయము గలదు.

ప్రకృతితత్త్వజిజ్ఞాసయు, శాస్త్రజ్ఞానమును, విమర్శ శక్తియు, మానవసంఘమునందు హెచ్చుకొలఁదికవిత్వశక్తియుఁ దగ్గిపోవుచుండును. ఎన్నియో బుక్కులకు కారణభూతము లైన యురుములు, మెఱుములు, ఉషస్సులు నేఁడు మనకు సామాన్యములైనవి. వానిని గాంచినప్పుడు మనము ఆశ్చర్య పడుటలేదు. వెఱఁబొందుటలేదు. ఈకాలమునఁ బిడుగును ఇంద్రునిచేతి శతార ధారనుగ మనము తలంచుటలేదు. ఎందు వలన? "వాతావరణమున సంచరించు సవ్యాపసవ్య విద్యు త్ప్రవాహములు మేఘముల మూలమున కలసికొన్నప్పుడు భూమిని దాఁకును! అదియే పిడుగు" అని మనము పాఠశాలలోఁ జదివితిమి. స్త్రీల ముఖములకు చంద్రబింబమును సరిపోల్చి పూర్వకవులు సంతసించుచుండిరి. కాని, నేఁటి కవుల హృద యములో నొకమాలిన్యము ప్రవేశించినది. చంద్రబింబమును చూచినంతనే యందలిసౌందర్యముగోచరించుటకుఁబూర్వమే ఖగోళశాస్త్రములోఁ జదివిన చంద్రవర్ణనము పెనుభూతము

వలె మనమునందుఁ బొడకట్టును. చంద్రబింబము సుధాకర బింబముగాదు. అందు అగాధములగు పల్లములు, ఎత్తైన కొండలు, అగ్నిపర్వతములు గలవు. చంద్రునిలోని మచ్చ కుందేలుగాదు, మఱ్ఱిచెట్టుగాదు, జింకగాదు, ఏకులు వడుకు అవ్వయుఁ గాదు. అది అంతులేని చీఁకటి పల్లము! మనము నందు ఈ భావము లుదయించుటతోడనే సుధాకర మండలము నావరించియున్న కవిత్వము నాశనమై పోయినది.

ఇట్లనుటవలన నింక మీఁద కవులు లోకములో పుట్టరా? నూతన కావ్యములు రచియింపఁబడవా, అని కొందఱు ప్రశ్నింపవచ్చును. కవులును బుట్టుదురు. నూత్నకావ్యములును రచియింపఁబడును కాని, గుణమునందును గల్పన యందును వ్యత్యాస మగుపట్టును. ఇందుకుఁ జాల కారణములుగలవు. పరిస్థితులు మాఱినవి. ప్రజల విశ్వాసములు, భావములు, ఆదర్శములు మాఱినవి. బుద్ధికి బలము హెచ్చినది. భావమునకు బలము తగ్గినది. కవు లే కాలమునఁ బుట్టినను వారి మనఃస్థితి కవిత్వ రచనకుఁ దగినదియే యయ్యును, సమకాలీన భావములకును, నాగరకతకును, వశవర్తియై యుండును. వాల్మీకి మహాకవి యీ కాలముననే జన్మించి యుండి యుండిన రామాయణమువంటి మహాకావ్యమును రచియింపఁ జాలఁడనియే చెప్పవలయును. నాగరక దేశములలో నగ్రగణ్యమగు అమెరికాదేశమునందు నేఁడు రచియింపఁబడు కవిత్వమును జదివినయెడల ఈ రహస్యము కొంతవఱకు తెలిసికొనవచ్చును. ఆ కవిత్వమునందు మోటారుకారుల శబ్దము, ట్రాంబండ్ల గడగడలు ప్రతిధ్వనించుచుండును. యంత్రాగార

ములలోని పొగ, రస్తాలలోని దుమ్ము ఆ దేశపుఁగవిత్వమును క్రమ్ముకొనినట్లుండును. ఆ కవితలందు కోకిలాలాపములు వినఁబడుటకు మాఱు శ్రవణదారుణములైన రైలుబండి కూతలు వినఁబడుచున్నవి!

మన తెలుఁగు కవిత్వమున కీ గతి యెప్పటికినిఁ బట్టకుండుఁగాక!

---

౩. కవిత్వ తత్త్వము

కవిత్వతత్త్వమును గుఱించినచర్చ లాక్షణికులు తల చూపినప్పటినుండియు జరుగుచున్నది. కవిత్వమన నేమి? అను ప్రశ్న అన్ని దేశములందును, అన్ని కాలములందును అడుగఁబడుచున్నది. కవులును లాక్షణికులును, విమర్శకులును వారి వారికిఁ దోఁచినరీతిని కవిత్వ లక్షణములను తత్త్వమును నిర్వచించిరి. నేఁడును ఆ ప్రశ్న యంతరింపలేదు, చాల తేలికగ నడుగఁబడి యసంపూర్ణముగఁ బ్రత్యుత్తరము పొందు ప్రశ్నలలో నిది యొకటిగ నున్నది.

ఛందోబద్ధమగు పదసముదాయమె కవిత్వమని యభిప్రాయపడువారును గొందఱుగలరు. కాని, యీ యూహ యవిచార మూలకమైనది. యథార్థకవిత్వమునకు ఛందస్సు అనివార్యముగ ననుగతమగును. అయినను ఛందమును కవిత్వమనుసరింప వచ్చును, లేకపోవచ్చును. నిఘంటువులు, వైద్యశాస్త్రములు, వ్యాకరణములు మున్నగునవి ఛందోబద్ధములై యున్నను వానియందు కవిత్వము పొడసూపకుండు.

టయు, కాదంబరి, వాసవదత్తమున్నగు గద్యకావ్యములందు రసస్ఫూర్తి గన్పట్టుటయు నందుకు నిదర్శనము. సంస్కృత లాక్షణికులు గద్యములుగూడ కావ్యముగఁ జేర్కొనిరి. పద్యకావ్యములను రచియించి సహృదయులను మెప్పించుట కన్న గద్యముల రచించి మెప్పించుట కష్టతరమను సభి ప్రాయము ఆకాలమున నలవాటులో నుండినటుల, వామనుఁ డుదాహరించిన "గద్యం కవీనాం నికషం వదన్తి" అను లోకోక్తివలన మన మూహింపవచ్చును.

కవిత్వమునకు వలయు వస్తుగుణ సామగ్రి యంతయు గద్యపద్యములకు సామాన్య మయ్యును ఛందము పద్యము నకు విశేషము. ఇట్లనుటవలన వాని రెంటికింగల భేదము చందస్సు నందేగాదు, దానిననుసరించు మఱికొన్ని గుణముల యందుఁ గూడ. గాన లయా సమ్మేళనమువలనఁ గలుగు శ్రుతి మనోహరత్వమును భావప్రేరకశక్తియు ఛందమునందుఁ గల దు. ఛందస్సు కేవలము మానవ నిర్మితమగు కృత్రిమశాస్త్ర ముగాదు. ఇందుకుఁ బ్రకృతియందె బీజములు గలవు. శోక రసావేశుఁడైన వాల్మీకినోట అప్రయత్నపూర్వకముగ ఛందో బద్ధమగు వాక్యము వెడలుట స్వభావ విరుద్ధముగాదు. కవి హృదయము భావశబలితమైయుద్రిక్తమైనపుడు, భావములు తమంతఁదాము ఉచితమయినభాష వెదకికొని లయాన్విత ముగఁ బ్రవహించును. కోపభయాదులచేఁ జిత్తము చంచల మయినప్పుడు మనము మాటలాడుభాషకును, ఉచ్చారణ కును, సామాన్య మనస్థితిలో నున్నపుడు మాటలాడు భాష కును జాల భేదము గనుపట్టుచుండును. భావతీవ్రతయు గాంభీ

ర్యమును ననుసరించి వాక్యమునందు మాటలు వెనుకముందు ముందువెనుక లయి యేదో యొక లయాధర్మమున కనుగుణముగఁ గుదురు పడుచుండును. "వచ్చెడు వాడు ఫల్గుణుఁడవశ్యము గెల్తు మనంగ రాదు" అను పద్యపాదమును "ఫల్గుణుఁడు వచ్చెడువాఁడు" అని మార్చినయెడల మొదటివాక్యమునఁ బిక్కటిల్లు ఆతురతయు భావతీవ్రతయు రెండవవాక్యమున సన్నగిల్లి చప్పిడియగును. ప్రకృతియందు బీజరూపముగను అస్పష్టముగను, అసంపూర్ణముగను, సంకీర్ణముగ నున్న రామణీయకమును గేంద్రీకరించి సహృదయుల భావమునందుఁ బరిపూర్ణముగ స్ఫురింపఁజేయుట శిల్పముయొక్క ప్రధాన ధర్మము గావున, కవిత్వమునందు లయాస్వరూపము సర్వాంగసుందరమై పొడకట్టుచున్నది.

గద్యము పద్యముతోఁ గొంచె మించుమించుగఁ దుల తూఁగుచున్నను, ఛందోలోపము వలన రూపసౌందర్యమును గొంత గోల్పోవుచున్నది. గద్యము రసవంతముగను భావస్ఫోరకముగ నుండవచ్చును. కాని దానిని గద్యకావ్య మందుమే గాని కవిత్వమనము.* కవిత్వమునంగల శ్రుతిరంజకత్వము గద్యమున నుండుటకు వీలులేదు. "మనకు భావము, రసమే

---

* పూర్వము పద్యకావ్యములు చెవికి వినఁబడునటుల పెద్దగఁజదువఁబడుచుండెడివి. అందువలన కర్ణేంద్రియ ద్వారమునఁగూడ సుఖము వొందుచుండెడి వారము. కాని నేఁడు అలవాటు మాఱినది. చెవులు చేయవలసిన పని కన్నులు చేయుచున్నవి. పెదవులు కదలింపక నవలలు చదువ నలవాటు పడిన మనము పద్యకావ్యములనుగూడ నట్లే చదివి, పొందవలసినంత యానందమును బొందుటలేదు.

గదా ప్రధానము, ఛందస్సుతో నేమిపని ?" యని కొందఱు ప్రశ్నింపవచ్చును. అర్థములేని శబ్దముల సంయోగ వియోగ భేదములవలన నుత్పత్తియగు రాగములు మనల నానంద పరవశులఁ గావించుచున్నవి. ఒక్కొక రసము నుప్పతిల్లఁ జేయుటకు నొక్కొక్క రాగ మనుకూలించు నని గానశాస్త్రవేత్తలు నిర్ణయించి యున్నారు. వీరణము (వీరంగము) వాయించి నపుడు కొందఱికి ఆవేశము వచ్చుటగలదు. యుద్ధపు బ్యాండు విన్నంతనే పిఱికివాని హృదయమునందైన రణోత్సాహము చిప్పిల్లును. ఇట్టి వికారము లన్నియుఁ గేవలము శబ్దసంయోగ సారస్యమువలన హృదయమునఁ గలుగు మార్పులేగదా! ఇఁక భావయుక్త పద్యములమాట వేఱుగఁ జెప్పవలయునా ?

ఒక ఇంద్రియమునకంటె రెండింద్రియములకు సుఖముఁగూర్చు వస్తువు ననుభవించునపుడు మన యానందము ఇమ్మడించును. శిల్పముయొక్క పరమప్రయోజనము "సద్యః పరనిర్వృతి"ని గలిగించుటయెగాన నొకేసమయమున నొకటికన్న నెక్కు డింద్రియములకు సుఖము గల్గించునదియె యుత్తమ శిల్పమని మనము నిర్ణయింప వచ్చును. * కావున ఛందోబద్ధమగు కావ్యము వచనముకంటె నెక్కుడు సుఖదాయక మనియె చెప్పవలయును.

సంస్కృత లాక్షణికుల కవిత్వతత్త్వ నిర్వచనములు కొన్నియెడలఁ బాక్షికములుగను అసంపూర్ణములుగనున్నవి.

* There is something magical in rhythm. It even makes us believe that the sublime lies within our reach—*Goethe.*

లాక్షణికులు తత్త్వవేత్తలును తార్కికులును కావున వారి బుద్ధి యవయవ పృథః కరణమునందు నిశితముగఁ బ్రవేశించును. వా రొకరూపముయొక్క యంగాంగ సంయోగతను సమష్టి సౌందర్యమును గమనింపక, యవయవములను, గుణములను ఆత్మను వేఱుపఱచి వానిలో నేదిముఖ్యములో యను దీర్ఘచర్చలకుఁ దొడంగి తుదకుఁ దమ యభిమానమునకుఁ బాత్రమైనదానికిఁ బట్టాభిషేకము గావింతురు. కాని, వానివాని స్థానములందు ఉచితమైనరీతిని అవియవి ముఖ్యములనియు, వానిలో నేవి లోపించినను అంగవైకల్యమో గుణవైకల్యమో లేక ప్రాణాపాయమో సంభవించుననియు వారు తలంపరు.

"తదదోషౌశబ్దార్థౌసగుణౌ అనలంకృతీపునఃక్వాపి"

అని మమ్మటుఁడు కావ్యలక్షణమునునిర్వచించెను. కాని, యీ వాక్యమునుసాహిత్య దర్పణకారుఁడును, రసగంగాధరకర్తయు విమర్శించి తీవ్రముగ ఖండించియున్నారు. నిర్దోషత్వము చేత కావ్యత్వముసిద్ధించునెడలఁ బ్రాణరహితములగు కావ్యములు గూడ సమ్మానార్హములగును. పేరువడసినయుత్తమ కావ్యములం దేవో కొన్ని దోషములున్నయెడల అట్టికావ్యములు ఆదరణపాత్రములు గాకపోవలసివచ్చును. ఇట్టి ప్రమాణము నంగీకరించినయెడల మన కావ్య ప్రపంచము చాల సంకుచితమై పోఁగలదు. ఎట్టి యుత్తమ కావ్యమందైనను ఏదోయొక విధమైన దోషములు కొన్ని యుండకపోవు. రామాయణ మహాకావ్యమునందు పునరుక్తిదోషములుగలవు. మమ్మటాది సంస్కృత లాక్షణికులు రసౌచిత్యముల యుత్కర్షాపకర్షముల ను దెలుపుటకు కాళిదాసాది మహాకవుల గ్రంథములనుండి

యుదాహరణములను గ్రహించిరి. కావున అటువంటి కావ్యములు పరిత్యాజ్యములు కావలయునా? బండి ఱాకును మేలు ఱాకును యతి ప్రాసమైత్రి గూర్చెనని అప్పకవివలె పోతన్నను దిట్టిపోసి భాగవతమును నీటఁ గలుపుదుమా! ఏవో కొన్ని వ్యాకరణ విరుద్ధ ప్రయోగములను చేమకూర వెంకన్న యంగీకరించెనని యాతని విజయవిలాసమును, క్త్వార్థక ఇకారసంధులు గలవని ఆముక్తమాల్యదను మనము నిరాదరింతుమా? రసాస్వాదన నిమిత్తము కావ్యముఁ జదువు వారికి నిటువంటి దోషములపై బుద్ధి చొరదు. ఈలాటి భాషా విషయక దోషములకంటెను అనౌచిత్యము, నీరసకల్పనము మున్నగు రచనాలోపములు రమణీయతకు భంగము గలిగించును.

మమ్మటుఁడు కావ్యముల కిట్టి కఠినమైన బహిష్కార దండనము విధించునా? ఇది చింత్యము. పూర్వాపరముల యోచించినయెడల ఆయన యభిప్రాయమును మఱికొంత విరివిగ మనము తెలిసికొనవచ్చును. కావ్యప్రకాశికయందుఁ బ్రారంభముననే మమ్మటుఁడు కవి సృష్టి నిట్లు కొనియాడెను :

"నియతికృతి నియమ రహితాం
హ్లాదైక మయీ, మనన్య
పరతంత్రాం నవరస రుచిరాం,
నిర్మితి మాదధతి భారతీ కవేః"

ఇందలి యొకొక్క పదమును నొకొక్క వ్యాసమునకు శీర్షికగ నుండఁదగినంత భావగంభీరముగ నున్నది. కవియొక్క భారతి ప్రకృతి నియమ బద్ధకముగాదు! హ్లాదైకమయమును

నవరస రుచిరమునైన యొక స్వతంత్ర నిర్మాణము! మఱియు లోకోత్తర వర్ణనా నిపుణ కవికర్మ కావ్యమని మమ్మటుఁడు వివరించెను. ఈ యభిప్రాయమును లాక్షణికు లందఱు నేదో యొకవిధముగ నంగీకరించియున్నారు. లోకోత్తరత్వమనఁగా అనుభవసాక్షికమయిన యాహ్లాదగత చమత్కారమని పండిత రాయలును, చమత్కార మనఁగా చిత్త విస్తార రూపమగు విస్మయమని విశ్వనాథుఁడును వివరించిరి. ఇట్లనుటవలన చమత్కార రహితములగు కేవల శబ్దార్థములకు కావ్యయోగ్యత సిద్ధింపదనియు, అవి ప్రతిభాశాలియగు కవి రచనానైపుణ్యము వలన నలౌకిక రూపగుణ సౌందర్యములను దాల్చి, కావ్య మనిపించుకొనుననియు మన మూహింపవలయును. లోక సామాన్యమైన రూపములను జూచినప్పుడు మన కేలాటి విస్మయము జనింపదు. దానియందు మనచిత్తము నాకర్షింపఁ జాలి నంత యసాధారణ విశేష మేదియు గోచరింపదు. కాని, మన మెన్నఁడునుజూచి యెఱుఁగని యొక సౌందర్యవతిని దారి లోఁ గనుగొన్నపుడు, ఆహా! యీమె యెంతరూపవతి? అని యచ్చెరువొందుచుఁ గొంతసేపు నిలఁబడి నిర్వ్యాజముగ నామెతట్టు చూచుచుందుము. అసామాన్య రూపసందర్శనము వలన నిటువంటివింతపోడముచుండుటసహజము. కవిత్వమునఁ గూడ నీలాటి లోకోత్తరత లేనియెడల కావ్యము చదువరుల హృదయమునులౌకికవ్యాపారములనుండి మరల్చి తనయందు లగ్నమగు నట్లొనరింపఁజాలదు. చిత్రకారునికి రంగులకు నెట్టి సంబంధముగలదో కవికినికవితాసామాగ్రికిని అట్టిసంబంధమె. అంగాంగ సంయోగత, ఔచిత్యము, వర్ణనా సౌందర్యము,

జీవకల్పనము మున్నగునవి కవియొక్క శిల్పనైపుణ్యము నకుఁ జెందినవి. కావున కవి ప్రతిభాశక్తివలన కావ్యమునకు సాధుత్వమును, ప్రతిభా దౌర్బల్యమువలన అసాధుత్వమును సిద్ధించును. ఇట్లనుటవలన కావ్యములు వ్యాకరణదోష భూయిష్ఠములుగ నుండవలయుననుట నామతముగాదు. కాని, భాషావిషయక దోషములకన్న శిల్పకల్పనాదోషములె రస రామణీయకములకు భంగము వాటిల్లఁజేయునని నామనవి.

* విశ్వనాథుఁ డొక దోషమును ఖండించి మఱియొక దోషమును దెచ్చిపెట్టెను. ఆయన 'వాక్యంరసాత్మకంకావ్యం' అని కావ్యలక్షణమును నిర్ణయించెను. ఇది (ఆచార్య దండిమతముతప్ప) పూర్వాలాక్షణికుల మతములకన్న విశాలముగ నున్నట్లు తోఁచినను, విమర్శించిచూడ నీ వచనము కూడ కవిత్వావరణమును సంకుచితము చేయుచున్నది. ఏలయన: 'విభావానుభావ వ్యభిచారి సంయోగా ద్రసనిష్పత్తిః' అనిభరతుని రసలక్షణము. దీనిఁబట్టిచూడ రసము కేవలము మానవచర్యలకు సంబంధించినదని తెలుచున్నది. తిర్యగ్జంతు

* నేను "రసరామణీయకములు" అను వ్యాసమునఁ దెలిపినటుల చేతనాచేతన భేదములేక రమణీయ భావములన్నిటి యందు రసముండు నను మతము నంగీకరించు పక్షమున "వాక్యం రసాత్మకం కావ్యం" అను నిర్వచనముగూడ నంగీకృతమైనట్లె. అట్లుగాక రసము కేవలము మానవచర్యలకు సంబంధించినదే యనితలచుఁనెడల ఈవ్యాసమునందుఁ జూపఁబడిన యభ్యంతరమువలన విశ్వనాథుని నిర్వచనము సంకుచిత మగును.

† "(ఇష్టార్థవ్యవచ్ఛిన్నా పదావళీ)"

ఇచ్చట "ఇష్టార్థ" మనఁగా హృద్యార్థము, లేక, రమ్యార్థము.

వుల చేష్టలయందు రసాభాసము (రసస్పర్శ) మాత్రము గల దని విశ్వనాథుని యభిప్రాయము. కావున రసమనునది మానవ చర్యలయందుఁ బూర్ణముగను, పశుపక్షి మృగాదుల చేష్టల యందు ఆభాసముగను ఉండునని తెలియ వచ్చుచున్నది. కాని, యచేతనవ్యాపారములందు ఏలాటి రసస్పర్శకుఁగూడఁ జోటులేదు. కావున 'వాక్యం రసాత్మకం కావ్యం' అను లక్షణమును మన మంగీకరించినయెడల పాశ్చాత్యుల ప్రకృతి కవిత్వమును, (Lake Poetry, Nature Poetry) సూర్యాస్తమయములు, ఉద్యానవనములు, నదులు, కొండలు, మేఘములు, నక్షత్రములు. చంద్రుఁడు మున్నగువాని వర్ణనములకు కావ్యత్వము సిద్ధింపదు.

'ఉపవన జల చంద్రికోత్సవార్తవలీల లాత్మవిహారంబులనఁబరగు' అని యుండుట వలనఁ బైనఁ బేర్కొనఁ బడిన యుద్యానాది విషయములు ఉద్దీపన విభావములకు నాధారభూతములుగావునరసవ్యంజక ములగును. అట్లగుట 'వాక్యం రసాత్మకం కావ్యం' అను లక్షణములో నివిగూడ నిమిడి యున్నవి, అని కొందరు తలంపవచ్చును. కాని, యీలాటి వర్ణనములు నాయికా నాయకుల వ్యాపారములలోఁ గలసిపోయి వారి చర్యలకు సంబంధ పడినప్పుడె అవి యుద్దీపన విభావములకుఁ గారణములగును. కాని, కవియె యట్టిదృశ్యములను నాయికానాయకసంబంధమపేక్షింపక, తన యాంతరంగిక ప్రేరణమువలన రచియించిన యుద్యాన విషయాది వర్ణనములకు ఉద్దీపనత్వము సిద్ధింపదుగాన, వానిని నీరసములనియె నిర్ణయింపవలయును. ఇది యొక సందిగ్ధ విషయము.

ఇప్పుడు మనము విశ్వనాథుని లక్షణము నంగీకరింపవలసి యున్న, సంకుచితమైన రసలక్షణమును మఱింత విరివిచేసి, యుద్యానాది వర్ణనములకు గతి కల్పింపవలయును. లేక, పూర్వీకుల రసలక్షణ మంగీకరింతుమేని విశ్వనాథుని కావ్య లక్షణమును సంకుచితమైనదని తలంప వలయును.

సాహిత్య దర్పణకారుని కన్నను, నర్వాచీనుఁడైన పండితరాయలు 'రమణీయార్థప్రతిపాదక శబ్దః కావ్యం' అని రామణీయకమునకుఁ బ్రాధాన్య మొసఁగినందువలన కవితా నర్తకి నాట్యరంగము విశాలమైనది. కావ్యమున మనము చూడ వలసినది చిత్తాకర్షకమగు రామణీయకము. అట్టి గుణమే కావ్యమునందుఁ బూర్ణముగ నుండునో నదియెల్ల సాధువును, ఉత్తమము నగును.

పాశ్చాత్యలాక్షణికులును, కవులును కవిత్వలక్షణము లను వచియించి యున్నారు. * భావోత్కర్షతను వెలిపుచ్చు

* (1) Poetry is the spontaneous outflow of powerful feelings. It takes its origin from emotion recollected in tranquility. —*Wordsworth.*

(2) Poetry we will call Musical Thought. —*Carlyle.*

(3) Poetry may be defined as the expression of the imagination. —*Shelley.*

(4) (Poetry is) the utterence of a passion for truth, beautry, and power, embodying and illustrating its conceptions by imagination and fancy and modulating its Language on the principal of variety in unity. —*Leigh Hunt.*

(5) Poetry is the rhythmic creation of beauty, —*Allan Poe.*

టయె కవిత్వమని వర్డ్సువర్తును, షెల్లీయు (Wordsworth, Shelley) అభిప్రాయపడిరి. కాని, యీలక్షణము సందిగ్ధముగ నున్నది. భావోత్కర్షతను బ్రకటించుటయంతయు కవిత్వమగునా? ఇదియె యథార్థమైనయెడలఁ గోపోద్రిక్తుఁడై తిట్టెడివాని మాటలను, సభ్యుల హృదయము చెలరేఁగునటుల నేదో యొక రాజకీయవిషయమును గుఱించి యుపన్యసించు నాయకుని వాక్యములును కవిత్వము కావలసివచ్చును. కేవలము భావప్రకటనము కవిత్వము కానేరదు.

కార్లయిల్ పండితుఁడు (Carlyle) గానాన్వితమైన యాలోచన కవిత్వమని నుడివియున్నాఁడు. ఈ లక్షణము సత్యమునకుఁ గొంచెము సమీపముననున్నది; అయినను పూర్ణసత్యముగాదు. కార్లయిలు పండితుఁడు గానాన్వితమైన యాలోచన యనుటలో కావ్యమునందు భావములకును శిల్పమునకునుగల సంబంధము నించుక సూచించెను. ఇంతకంటెను లే హంటుగారి (Leigh Hunt) నిర్వచనము మఱికొంత సత్యసమీపవర్తిగ నున్నది. ఆయన కవిత్వమునకు సత్యసౌందర్యముల స్పర్శను గలిగించెను. కాని, యమెరికాదేశపుఁ బ్రఖ్యాతకవియగు అలన్ పో(Allan Poe) గారి నిర్వచనమునందు కవిత్వలక్షణము పరిపూర్ణత నొందినది. అలన్ పో గారిని అమెరికాదేశపు పండితరాయలని చెప్పవచ్చును. 'రామణీయకమును లయాహూపమున సృజించుటయె కవిత్వము' అని ఆయన తెలిపియున్నాఁడు. ఈ లక్షణము ప్రాచ్యపాశ్చాత్త్యులకుఁ బరమసమ్మతమైనదిగ నుండవచ్చును.

కవిత్వప్రభవమును దెలిసికొన్నఁ గొంతవఱకు కవిత్వ

స్వభావమునుగూడ మన మూహింపవచ్చును. సహజమైన ప్రతిభయె కవిత్వమునకుఁగారణము. ఇతరములు సంస్కారములు. అవి కవిత్వమునకు వన్నెదెచ్చును. * నవ నవోన్మేషణ శాలినియగు ప్రజ్ఞయె ప్రతిభ యని భామహుఁడు నుడివి యున్నాఁడు. ఇట్టిశక్తి కవియందు లేనియెడల నాతని రచన లన్నియు నిర్జీవములుగ నుండును. అట్లయిన కవికి పాండిత్య మక్కఱలేదా ? కవుల పాండిత్యమునకును పండితుల పాండిత్యమునకును జాలభేదమున్నది. కవుల పాండిత్యము సహజమయి ప్రతిభాంత ర్భూతమయి యుండును. పండితుల పాండిత్యము విశేషగ్రంథపఠనము వలనను శిక్షవలనను నలవడు విషయజ్ఞానము.

కవి యందటివలె నూరకుండక రమ్యమైన భావప్రపంచము నేల సృజింపవలయును? ఇది కవియొక్క యాంతరంగిక ప్రేరణము; శమనాతీతమైన సౌందర్యపిపాస; అనివార్యమైన రసావేశము! భావోన్మాదము; కవి హృదయైక వేద్యము. 'తుమ్మువచ్చినను నవ్వువచ్చినను పట్టరాదు' అనెడి సామెత యొకటికలదు. కవి ఆవేశముగూడ నిట్టిదియె. మనోహరమైన దృశ్యమును జూచినపుడు మన మానందము నొందుదుము. అంతట మన యనుభవమును నితరులకుఁ దెలుపవలయు నను కోరిక యొకటి పుట్టును. వినినవారు సంతసించుచుండ మన యానందమును వర్ణించి వర్ణించి సంతృప్తి నొందుచుం

* "ప్రతిభా అపూర్వ వస్తునిర్మాణక్షమా ప్రజ్ఞా; తస్యా విశేషో రసావేశ వైశద్య సౌందర్య కావ్యనిర్మాణ క్షమత్వం.

లోచనవ్యాఖ్య-అభినవ గుప్త పాదాచార్యులు

దుము. కోరిక పుట్టిన వెనుక దానిని దీర్చుకొననిదే మన మనసు కుదుటఁబడియుండదు. మన యనుభూతి నితరులకుఁ జెప్పుటకుఁ జేతకానియెడల నొకవిధమైన యతృప్తి గలుగును. మన భావములను పదిమంది స్నేహితులకు వెల్లడి చేయనిదే ఆనందము పరిపూర్ణమైనటులఁ దోఁపదు. అందువలననే మన మేదైన సంతోషవార్త వినినప్పుడు దానిని నందఱికి జెప్పుచుందుము. ఇది సామాన్యమైన మానవ స్వభావము. కాని, కవియం దిట్టి స్వభావ మతి బలీయముగ నుండును. నిశితములును, శిక్షితములును, సంయమితములును. అందువలననే యుత్పతన క్షమములును నైన కవి మనోవికృతులు తుట్టతుదకు నిర్భరములై లయాన్వితవాగ్రూపమునఁ బ్రవహించును. భావోద్రేకము గలిగినపుడు ఆయా వికారములకుఁ దగినటుల వాక్యములు వెడలుట మానవుల కందఱికి సహజమైనను, కవియందు మఱొక విశేషము గలదు. కవి వాక్యములు ఏవో కొన్ని నిర్మాణన్యాయముల కనుగుణముగ మూర్తీభవించుచుండును.

ముత్తెపుఁజిప్పలో వానచినుకు పడినపు డది మంచిముత్యముగ మాఱును గాని, కాకిచిప్పలోఁ బడినపుడు మార్పు నొందదు, ఎందువలన? ముత్తెపుఁజిప్పయందుఁగల సృజనశక్తి కాకిచిప్పయం దుండకపోవుటవలన. నీటిబొట్టు ముత్తెపుఁజిప్ప కడుపులోఁ బడినప్పుడు అందొక వికారము పుట్టును. అందువలనఁ జిప్ప లోపలిభాగమున కంటుకొనియున్న పింగాణిరంగు వానచినుకుపైఁ జుట్టుకొని దానినొక యమూల్యమైన ముత్యముగ మార్చివేయును? ఇటులనే బహిఃప్రపంచసంగతి

వలన కవి మనమునఁ గొన్ని వికారము లుప్పతిల్లి అవి యాతని రసార్ద్రిభావములందలి యింద్రధనుర్వర్ణములతో వెలికుఱికి లోకమోహన స్వరూపమును దాల్చును. కవిభావ మేవస్తువు పైఁ బ్రసరించునో యదియెల్ల రూపాంతరము నొందును. అనిర్వాచ్యమైన సౌందర్యము దాని నాశ్రయించి యుండును. ఎన్నియో వస్తువులను పలుమాఱు చూచియుందుము. కాని, అవి మన చిత్తముల నాకర్షింపఁజాలక పోయి యుండ వచ్చును. ఆ వస్తువే కవిభావముతో మొలాముచేయఁబడి నప్పుడు ఇదివఱకు లేని క్రొత్తందనమును జక్కఁదనమును వహించి మన దృష్టి నాకర్షించును. ఎన్నిమాఱులు ఆషాఢ మాసమునందలి మేఘములను మనము చూచియుండ లేదు ? ఆమేఘమె కాళిదాసమహాకవి కావ్యాంబరమున భావకిరణ శబలితమయి పొడకట్టి మనలను ఆనందపులకితులను జేయుట లేదా ? ఇదియే కవిత్వేంద్రజాలము !

౪. కావ్య జీవితము

నిర్జీవములగు కావ్యములు సహృదయానురంజకములు గానేరవు. అట్టివి చచ్చుబిడ్డలు. అవి నిరాదరణ పాత్రములై యెట్టకేలకు నశించిపోవును. కొందఱి కవుల యొక్కయు కావ్యములయొక్కయు పేరులు కవుల చరిత్రలందు మాత్రమె భద్రపఱుపఁ బడియుండును. కాని, మఱికొందఱి కవుల నామములు అనుదినమును స్మరింపఁబడుచున్నవి. వారి కావ్యములు నిరంతరము బ్రజల హృదయములపైఁ బ్రభుత్వము చేయు

చున్నవి. రామాయణము, మహాభారతము, భాగవతము, అభిజ్ఞానశాకుంతలము, ఉత్తర రామచరిత్రము, మేఘసందేశము మున్నగు కావ్యములను నాటకములును, షేక్స్పియరు మహాకవి రచియించిన నాటకములును (అందు ముఖ్యముగ విషాదాంతములు) స్వదేశములందేగాక పరదేశములందుఁగూడ సమ్మానింపఁబడుచున్నవి. ఎందువలన? అవి యుత్తమశిల్ప లక్షణముల కనన్యసాధారణలక్ష్యము లయి ప్రధానకావ్య ప్రయోజనమగు సద్యఃపరనిర్వృతినిఁ గలిగించుచున్నవి. కావున నిట్టి యానంద ముప్పతిల్లఁజేయు ప్రతికావ్యమును సజీవమని మనము తలఁపవలయును. కావ్యములను ప్రాణవంతములుగఁ జేయు చిచ్ఛక్తియేది? ఇందుకు సంస్కృతలాక్షణికు లేమి ప్రత్యుత్తరమిత్తురో దానిని మొదటఁ దెలిసికొందము.

౧. రీతిరాత్మా కావ్యస్య.

— వామనుఁడు.

౨. వక్రోక్తిః కావ్యజీవితం.

— కుంతకాచార్యుఁడు,

3 అలంకారా స్త్వలంకారా గుణా ఏవ గుణాః సదా
ఔచిత్యం రససిద్ధస్య స్థిరం కావ్యస్యజీవితం.

— క్షేమేంద్రుఁడు.

౪. కావ్యస్యాత్మా ధ్వనిరితి బుధైర్యః సమామ్నాతపూర్వః.

— ఆనందవర్ధనాచార్యులు.

౫. శబ్దార్థౌ మూర్తిరాఖ్యాతౌ జీవితం వ్యంగ్యవైభవం.

— విద్యానాథుఁడు.

౬. యే రసస్యాంగినో ధర్మాః శౌర్యాదయ ఇవాత్మనః.

— మమ్మటుఁడు.

౭. వాక్యం రసాత్మకం కావ్యం.

—విశ్వనాథుఁడు.

పైలాక్షణికులలో వామనుఁడు రీతియు, కుంతకాచార్యుఁడు వక్రోక్తియు, క్షేమేంద్రుఁడు ఔచిత్యమును, ఆనందవర్ధన విద్యానాథులు ధ్వనియు, మమ్మట విశ్వనాథులు రసమును, కావ్యజీవితమని నిర్వచించియున్నారు. కాని, వీని యన్నిటిలో నిశ్చితమైన ప్రమాణమేది? ఆలంకారికు లిట్లు భిన్నాభిప్రాయులైనపుడు సహృదయుల యంతరాత్మయె కడపటి ప్రమాణముగఁ దలంపవలయును. పై మతములను విమర్శించి చూడ లాక్షణికుల తీర్మానములు, * ఏనుఁగును జూచుటకై పొరుగూరికి పోయి వివాదములు పెంచుకొన్న గ్రుడ్డివారి రూపజ్ఞానముగ నున్నది.

రీతి, రసపోషణమున కనుకూలమైన వర్ణసంఘట నము; కావునఁ గావ్యాంగమునకు సంబంధించినది. అంగము

---

* కొందఱు గ్రుడ్డివారు ఏనుఁగును చూచుటకై పొరుగూరికిపోయిరి. వారిలో మొదటివాఁడు తొండమును తాఁకి, ఏనుఁగు తనచేయివలె నున్న దనియు, రెండవవాఁడు కాలును తాఁకి ఏనుఁగు స్తంభమువలెనున్నదనియు, మూడవవాఁడు పొట్టనుతాకి ఏనుఁగు గాదెబొట్టవలెనున్నదనియు, నాల్గవ వాఁడు తోఁకనుతాఁకి ఏనుఁగు కఱ్ఱవలెనున్నదనియుఁ దలంచి తమ యూరికి తిరిగి వచ్చుచు దారిలో తాము చూచిన విషయములను సరి పోల్చుకొనిరి. ప్రతివాఁడును సత్యమే చెప్పినను వారిజ్ఞానము పాక్షిక మైనందున భేదాభిప్రాయములు గలిగి వివాదములు పెరిగి తిట్టుకొన సాఁగిరి. అంతలో ఏనుఁగును చూచిన మరియొకఁడు వచ్చి వారు చెప్పిన దంతయు సత్యమేయనియుఁ, బరిపూర్ణసత్యము తెలుటకు వారొకరొకరు తాకిన యంగములను గలిపి చూడవలయుననియుఁ దెల్పెను.

జీవితమున కాశ్రయమగునుగాని, తానే జీవితము కాఁ జాలదు.

వక్రోక్తి యొకవిధమైన అలంకారము. అలంకార మస్ఫుటముగ నున్న వాక్యములకుఁగూడ (అనఁగా అలంకారము తర్కముచే మాత్రము సాధింపఁబడి, దాని మూలమున రాఁదగిన సౌందర్యము, 'యః కౌమార హరః' అను శ్లోకమునందువలె * అభావ మయినపుడు) కావ్యత్వము సిద్ధించుచున్నదిగాన, అలంకారములు కొన్ని యెడల నావశ్యకములయ్యు, ఔపచారికములు గావునను, వానికి జీవత్వము లేదు.

ఔచిత్యము అన్నిశిల్పములకుఁ బరమావశ్యక మగు నియమము. ఇది రసపోషకము. సౌందర్యమున కొక యంగము.

ధ్వన్యాత్మకముగాని వాక్యము సైతము కావ్యమని నిరూపింపఁబడియుండుటచేతను, వ్యంగ్యవైభవము ఉత్తమ

---

* శ్లో. యః కౌమారహరః సఏవ హివరస్తా ఏవ చైత్రక్షపా
స్తేచోన్మీలిత యాలతీ సురభయః ప్రౌఢాః కదంబానిలాః,
సాచైవాస్మి తథాపి తత్ర సురతవ్యాపార లీలా విధౌ
రేవా రోధసి వేతసీ తరుతలే చేతః సముత్కంఠతే.
(మమ్మటోదాహృతము.)

పరస్పర విరుద్ధములగు విభావనావిశేషోక్తుల సాంకర్య మిందు స్ఫుటముగ నున్నదని విశ్వనాథుని యభిప్రాయము. కాని, యాశ్లోకమును మనము చదువునపుడు మనకుఁ గలుగు ఆనందము అలంకార మూలకమైనది కాదు. రసమూలకమైనది.

కావ్యలక్షణమని పలువురచే నంగీకరింపఁబడి యుండుటచేతను, ఉత్తమ మధ్య మాధమ కావ్యవిచారము. జీవత్వము సిద్ధించిన వెనుక జరుగు చర్చ యగుటచేతను, ధ్వనిని కావ్య సౌందర్యాపాదకము లగు నుత్తమగుణములలో నొకటిఁగ గ్రహింపవచ్చును

రసము కేవలము మానవచర్యలకు సంబంధించిన దే యైనయెడల అవ్యాప్తిదోషమువలన కావ్యాత్మ కానేరదు.

అట్లయిన నిఁక కావ్యాత్మ యెట్టిది? ఆత్మ అంత స్స్వరభూతమయినది. ఇదమిత్థమని వర్ణించుటకు నలవిగానిది. కావుననే భిన్ననిర్ణయములకుఁ బాత్రమయినది! ఉపనిషత్తులు బోధించు ఆత్మ వేఱు; ఆ యాత్మ అవాఙ్మానసగోచరము. కావ్యాత్మ ఇంద్రియగోచరమును అనుభవసాక్షికము నగు సౌందర్యస్ఫురణము. పాంచభౌతికమయిన ప్రకృతి చిత్సం బంధమువలనఁ బ్రాణవంతమగునట్లు, కావ్యసామగ్రి కవి ప్రతిభతోడ సంయోగమునొంది జీవస్ఫూర్తిని దాల్చు చున్నది. కావ్యమునకు కవిప్రతిభయె జీవితము. కావ్యము నందలి చిత్ప్రకాశము సౌందర్యస్ఫురణముగ గోచరించును. శిల్పనైపుణ్యమును కవితాసామగ్రియు నవిభాజ్యముగ నొకదానియం దొకటి లీనమయినపుడు సజీవవిలసనము కావ్యమునందుఁ దేలియాడుచుండును. అది సహృదయ హృదయైకవేద్యము. గాలి కంటి కగుపడక యున్నను స్పర్శేం ద్రియమువలనఁ దెలిసికొనఁబడునటుల, కావ్యాత్మ యిట్టిదని వచియింపనలవిగాకున్నను ఆనందజనకశక్తివలన నూహింప సాధ్యమగును.

ప్రతిభావంతులగు కవుల రచనలను మనము విమర్శించి చూచితిమేని, అవి చిరంజీవములగుటకుఁ గారణములు మనకు గోచరింపకపోవు. వానియందు కాలమును ధిక్కరించు శాశ్వతగుణ మేదియో యొకటి తప్పక యుండితీరును. ఉత్తమ కృతుల విమర్శనమువలనఁ దేలిన సామాన్యాంశముల నిటఁ బొందుపఱచుచున్నాను :

(౧) అంగాంగ సంయోగత.

(౨) అనురూపత.

(3) వస్తువునందలి సర్వజనీన స్వభావము.

(४) కవి వ్యక్తిత్వము.

అంగాంగ సంయోగత ప్రతిరూపమునకును ఆవశ్యకమైన నియమము. విచ్ఛిన్నావయవ సమూహము సమష్టిరూపజ్ఞానము బుట్టింప నేరదు. కావున 'సంయోగత' శిల్పశాస్త్రమునందుఁ బ్రధానసూత్రము. ఈ సూత్రమునకు లోఁబడని కావ్యములు నిర్జీవములుగ నుండును. ఉత్తమ కావ్య నిర్మాణమునం దీనియమము బహుజాగరూకతతో ననుసరింపఁబడును.

ఉచితానుచిత జ్ఞానము లేనివాఁడు కవి కానేరఁడు. అనౌచిత్యము రసభంగమునకుఁ బ్రధానహేతువు. కాండజ్ఞానము, కళాభిరుచియు లేనందునను, లోభమువలనను, కవి యనౌచిత్యదోషమునకుఁ బాల్పడుచున్నాఁడు. అది వఱకు వ్రాసికొనియుంచిన రసవంతములగు పద్యములందలి లోభముచేతఁ గొందఱు కవులు అనవసరముగను, అసందర్భముగను తమ కావ్యములయందో, నాటకములయందో

వానిఁ జొప్పించి రసభంగమునకు సహాయపడుచున్నారు. అట్టివారియందు కళాభిరుచి లోభ తిరస్కృతమై యడఁగి యుండును. మఱియు కవి మొట్టమొదటఁ దన ప్రతిభ కనురూపమైన వస్తువును, రసమును, రూపమును గుర్తెఱిఁగి యేర్పఱచుకొనవలయును. ఇది చాల ముఖ్యము. కొందఱు కవులు కొలఁది యెఱుఁగక కొండను కౌఁగిలించుకొనఁబోయి భగ్నమనోరథు లగుటయు, మఱికొందఱు తమ ప్రకృతి కనుకూలింపని రసములఁబోషింపఁ బ్రయత్నించి చెడఁగొట్టుకొనుటయు మనము చూచుచున్నాము. కాళిదాసు శృంగారమును బోషించుటలో నసదృశుఁడు. భవభూతి కరుణయందద్వితీయుఁడు కాని, ఆయన ప్రతిభ నాటకరచన కనుకూలించునదిగాదు. కావుననే యుత్తరరామ చరిత్రము దృశ్యప్రబంధమునకన్న శ్రవ్యప్రబంధముగ నెంచఁబడుచున్నది. సర్ వాల్టర్ స్కాటు మొట్టమొదట కవిత్వము వ్రాయుచుండెను. కాని, యంతకన్నఁ దన ప్రతిభ నవలలు రచియించుట కనుకూలించునని యెఱింగి, యపూర్వ కథాసాహిత్యమును నిర్మించెను. రవీంద్రనాథ టాగూరునందు గేయ ప్రతిభ మిక్కుటముగ నున్నది. ఆయన వేలకొలఁది చక్కని గీతములను రచియించెను. కాని, మయికేలు మధుసూదనదత్తువలె 'మేఘనాథవధ' వంటి పెద్దకావ్యమును రచియింపలేదు. ఒక్కొక్క కవి అంతఃప్రకృతి యొక్కొక విధమయిన కావ్యకల్పనకుఁ దగియుండును. కావున వారివారి కనుకూలమైన త్రోవలు వెదకికొనుట విజయమునకు మూలసాధనము. అందుకు భిన్నముగఁ బ్రవర్తించువారు ఏటికి నెదు

లేదినట్లు శ్రమకుఁ బాత్రులయ్యు గమ్యస్థానము చేరఁజాలరు. ఉత్తమ కవులెల్లరు తమప్రకృతి కనుకూలించిన రచనల యందె శక్తిసామర్థ్యములను వినియోగించి కృతకృత్యులైరి.

కావ్యము చిరంజీవముగ నుండవలయునన్న అందలి వస్తువుగూడ సర్వజనీన స్వభావమును, దదనుగుణమయిన మనోవికారములను వెల్లడించుట కనుకూలమైనదిగనుండవల యును. ఏలయన, దేశకాలపరిస్థితులకు లోఁబడిన సంకుచిత విషయములును, భావములునుఅన్ని కాలములయందునందఱిని రంజింపఁజేయఁజాలవు. ఆచారవ్యవహారములు, భాషలు వేఱైనను మానవుల మనోవికారములు అంతట నొకేవిధముగ నుండును. సుఖదుఃఖములు, మంచిసెబ్బరలు, జన్మమరణ ములు సర్వసామాన్యముగ మానవజాతికంతయు సహజము. శృంగార వీర కరుణాదిరసము లందఱకు ననుభోగ్యములుగ నుండును. అట్టిరసములాదర్శప్రాయముగఁ జిత్రింపఁబడినపుడు దేశకాలపాత్రాతీతములై సర్వజనానురంజకములుగ నుండఁ గలవు. ఇంగ్లీషునాటకములు చదివి మన మానందించు చున్నాము; సంస్కృతనాటకములను జదివి పాశ్చాత్యులు సంతోషము నొందుచున్నారు. ఎందువలన? నోటిగుండ వెడలు భాష రెండుదేశములవారికి వేఱయ్యును హృదయము నుండి వెడలు మనోవికారములభాష మానవజాతికంతయు సామాన్యము. కావున నొక కావ్యము చిరంజీవముగ నుండ వలయునన్న సర్వజనీన స్వభావ ద్యోతక వస్తు సంవిధాన కల్పనా చమత్కృతితో నొప్పియుండవలయును. ఇందుకు

భారతాది మహాగ్రంథములును, శాకుంతలాది నాటకములును నిదర్శనములు.

కవి వ్యక్తిత్వము ఆతని రచనలయందుఁ బరిస్ఫుటముగ నంకితమైయుండును. ఒకేవిషయమును పలువురు కవులు కావ్యములుగ రచియించిరేని వానియం దొకటొక్కటియుఁ బ్రత్యేకరూపగుణవిశిష్టముగ నుండును. ఒక్కొక్కరియందు కళా నైపుణ్యమును, ప్రతిభయు, నభిరుచియు భిన్నభిన్నముగ నుండుటవలన వారి కృతులందు నైత మట్టి భేదములు గనుపట్టుచుండును. సర్వసామాన్య వస్తువైనను, అది కవియంతః ప్రకృతితో సమ్మిళితమయి రూపాంతరమునొంది, కావ్య కుటుంబమునకుఁ జేరినదయ్యెఁ బ్రత్యేకత వహించియుండును. కవి తనకు మాత్ర మిష్టమైన వస్తువును భావమును మనోవస్థను సర్వజనీనముఁ జేయుటకుఁ బ్రయత్నించుటకన్న, సర్వజనీన వస్తుభావ మనోవస్థలను దన వ్యక్తిత్వముచే నంకితముఁ జేయుట మేలు. అనఁగా అన్ని ప్రకృతులకు సామాన్యమైన భావావస్థలకు రూపముఁగల్పించి యే ప్రకృతినైన రంజింపఁ జేయవచ్చునుగాని, యొక ప్రకృతికిమాత్రము సమ్మతమైన దానిని సర్వజనీన మొనరించుట యసాధ్యము.

మహాకవుల కావ్యములందుఁ బైన చర్చింపఁబడిన నాలుగంశములు ననివార్యముగ నుండును. ఇంకను విమర్శించు కొలఁది యెన్నియైన సూక్ష్మాంశములు తేలవచ్చును. కాని, గ్రంథ విస్తరభీతిచే వానిని జర్చింప మానుకొంటిని.

---

౫ కవిత్వశిల్పము—అనుకరణము.

కవిత్వము లలితకళలకుఁ జేరినది కావున, నిచ్చట శిల్ప విచార మనివార్యమైనది. శిల్పము నిదర్శక మనియు నాదర్శక మనియు రెండు విధములు. కొంచెమైనను భేదములేక ప్రకృతి ననుసరించునది మొదటిది. వలసినంతవఱకు ప్రకృతి ననుసరించి దానిని మించిపోవునది రెండవది. మొదటిది మాతృకకు సరియైన నకలు; రెండవది, స్వతంత్ర కల్పనము. శిల్పులు భూమ్యాకాశములందు సంచరించు రససిద్ధులు. కావున వారి సృష్టియు మర్త్యలోకమునకును స్వర్గలోకమునకును సంబంధించి యుండును. నిదర్శ కాదర్శక శిల్పములలో రెండవది యుత్తమమైనది. ఒకరూపమును పోల్లుపోక యనుకరించి చిత్రించుట నయనేంద్రియము యొక్కయు బుద్ధియొక్కయుఁ గార్యము. కాని, అందు శిల్పకారుని భావనాప్రదర్శనమునకుఁ జోటులేదు. అనుకరణమునందు నూతనసృష్టి యుండదు గాన అది యుత్తమశిల్పము గానేరదు.

శిల్పము అనుకరణమా? లేక సృష్టియా? అను విషయమును గుఱించి చాల అభిప్రాయ భేదములు గలవు. వానిని గొందఱు అనుకరణ మనియు, మఱికొందఱు సృష్టి యనియుఁ బలుపలు విధములుగఁ దలంచుచున్నారు. శిల్పము అనుకిరణమని తీర్మానించిన వారిలోఁ బ్రథముఁడు గ్రీసు దేశస్థుఁడైన అరిస్టాటల్ అను తత్త్వశాస్త్రజ్ఞుఁడు. అప్పటి నుండియుఁ బాశ్చాత్యులెల్లరును శిల్పము ప్రకృతి యొక్క

యనుకరణ మనియే విశ్వసించుచుండిరి. కాని; * అరిస్టాటలు నిర్వచించిన అనుకరణము (Imitation) నకును మన మిప్పుడు అనుకరణ మను మాటకుఁ జేసికొను నర్థమునకును జాల భేదమున్నది. ఆయన యుపయోగించిన పదము విశాల భావగర్భితముగ నున్నదని ఆయన యొనరించిన నియమముల వలననే మనము తెలిసికొనఁ గలము.

శిల్పము తన మాతృకను ఉన్నదియున్నట్లు అనుకరింపక యింద్రియములకు గోచరించినవిధమునఁ బునర్నిర్మాణము చేయుననియు, ఆదర్శప్రాయ మగు మానవజీవితము, ప్రవర్తనములు, చర్యలు మున్నగునవి శిల్పమునఁ బ్రతిబింబించుచుండు ననియు అరిస్టాటలు చెప్పియున్నాఁడు. † ఇందు వలన శిల్పి యనుకరించువాఁడు గాఁడనియు, రసార్ద్రమైన యాతనిభావమున నింద్రియములద్వారా ఏవేవి యంకిత మగునో వానిని మాత్రమే మూర్తీభవింపఁజేయు ననియుఁ

* అరిస్టాటలు కవిత్వతత్త్వ నిర్వచనములను సంపూర్ణముగఁ దెలిసికొనవలయునన్న ప్రొఫెసర్ బుచ్చెరుగారి "Aristotel's theory of poetry and fine art" అను గ్రంథమును జదువవలయును.

† (1) The art may imitate things as they ought to be.

(2) A work of art reproduces its original not as it is in itself, but as it appears to the senses.

(3) A work of art is in idealised representation of human life—of character, emotion, action, under forms manifest to sense.

—*Aristotle.*
(Butcher's translation.)

దేలుచున్నది. శకుంతలనాటకములోని కథ షుమారు ఆరు సంవత్సరముల కాల పరిమితి గలదిగాఁ దోఁచుచున్నది. కాని, కాళిదాసమహాకవి దానిని రెండుమూడు గంటలలోఁ బ్రదర్శింపఁబడుటకు వీలగు నాటకముగ రచించెను. ఏయే కథాభాగములు గ్రహించినయెడల కథావిషయమునకు లోపము వాటిల్లక, శిల్పధర్మమునకు విరుద్ధము గాక యుండునో అట్టిరీతిని ఉచితమైన సన్నివేశములను గల్పించి, ఆది మధ్యాంతములు గల యొక మనోహర దృశ్యమును రచించెను. లోక సామాన్యము లగు మానవచర్యలను గ్రహించి, వానిని లోకోత్తర వర్ణనాచమత్కృతి వలన అపూర్వమును, ఆదర్శప్రాయమునైన యొక విచిత్ర సృష్టినిగ మార్చివేసెను. ఇట్టి నిర్మాణమును సృష్టియందుమా? లేక యనుకరణ మందుమా? దీనిని అనుకరణ మనుటకంటె ప్రతిసృష్టి యనుటయే సమంజసము. అరిస్టాటలు గ్రంథమును చాల శ్రద్ధతో తర్జుమాచేసి, చక్కగ విషయము బోధపడుటకొఱకు విపులమైన వ్యాఖ్యానము వ్రాసిన ప్రొఫెసరు బుచ్చెరుగారు, అరిస్టాటలు ఉపయోగించిన 'అనుకరణము' అను పదమునకు, 'నిర్మాణము' 'ప్రతిసృష్టి' అను అర్థములు కలవని వ్రాసియున్నారు. *

మమ్మటాచార్యులు కవిత్వమును నియతికృత నియమ రహిత మనియు, అనన్యపరతంత్ర మనియు, నిర్మితి యనియుఁ

* 'Imitation' so understood is a creative act. It is a Rivalry of Nature, a completion of her unfulfilled purpose, correction of her failures.

— *Butcher.*

జెప్పియుండుటవలన సంస్కృతలాక్షణికులకుఁగూడ, శిల్పము స్వతంత్రసృష్టి యను నిర్వచనము సమ్మతముగ నున్నట్లు దోఁచుచున్నది.

అపూర్వ వస్తునిర్మాణమునందు కావ్యశిల్పము ప్రకృతిసృష్టిని మించుచున్నది; కావుననే కళకు ప్రత్యేకమైన స్థితి కలిగినది. జంగమ వల్లులు, నిశ్చల చంచలా లతికలు, నొక్కిన పాలుగాఱు చెక్కిళ్ళు, పుష్పాదికట్టల నొరసికొనుచు ప్రవహించు తేనె వాకలు, ఆకసము నంటుమేడలు మున్నగునవి కవికల్పనములు; వాస్తవజగత్తులో లేనివి.

లయవిభాతి.

చలువగల వెన్నెలల చెలువునకు సౌరభము
కలిగినను, సౌరభముఁ జలువయుఁ దలిర్పం
బొలుపెసఁగు కప్పురపుఁ బలుకులకుఁ గోమలత
నెలకొనిన, సౌరభము జలువ పసయుం గో
మలతయును గలిగి జనముల మిగులఁ బెంపెసఁగు
మలయ పవనంపుఁ గొదమలకు మధురత్వం
బలవడిన, నీడు మఱి కలదనఁగవచ్చుఁ గడు
వెలయఁగల యీసుకవి పలుకులకు నెంచన్.

ఈపద్యమునందు పింగళి సూరనార్యుఁడు ప్రకృతిపై నొక పంతము వేసినాఁడు. వెన్నెల చెలువునకు సౌరభము గలుగవలయును! కప్పురమునకుఁ గోమలత నెలకొనవలయును! పై గుణము లెల్లను గల మలయపవనమునకు మాధుర్య మలవడవలయు! అప్పుడుమాత్రమే అది సుకవి

పలుకులకు ఈడనవచ్చును! కోటిసంవత్సరములు తలక్రిందయి తపసు జేసినను ప్రకృతి యిట్టి యపూర్వ వస్తు గుణ సమ్మేళన మొనరింపలేదు. కావున సుకవిపల్కులకు అసంపూర్ణమయిన సృష్టి యెట్లు ఈడనవచ్చును? వస్తుగుణములను అపూర్వముగ నేర్చి కూర్చుటయందు కవి అత్యంత నిపుణుఁడు. ఈ నైపుణ్యము భావనకు సంబంధించిన మహిమ. కవి కల్పనములు కొన్నియెడల అలౌకికము లైనను చదువరులకు బోధపడకపోవు. ఏలయన: సంయోగము క్రొత్తదైనను వస్తువులుమాత్రము పూర్వపరిచితములె. తాను సృజించిన వస్తువు స్వాభావికమా, లేక యస్వాభావికమా యను విచారము కవి కనవసరము. ఇట్టివస్తువు భావప్రపంచమున నుండిన నెంత రమ్యముగ నుండును అను తలంపె కవికి ముఖ్యము; రసనిష్పత్తికి సాధక మగునేని నట్టి యలౌకికేంద్రజాలమునైనఁ బన్నవచ్చును. ఏలయనఁగా కవిసృష్టి యానందమాత్ర ప్రయోజనము గలది.

ఆదర్శప్రాయమగు రూపమును జిత్రించు చిత్రకారుఁడు ఏదో యొక బహిరాకృతినిఁ దన రచనకు ఆలంబముగఁ గొనఁడు. ఆ రూపమును తాను భావనచేసిన తన మనమునందుఁ బ్రతిబింబించిన విగ్రహమును పటముపైఁ జిత్రించును. అటులనే కవియు భావనా కల్పితమైన చర్యలను వాగ్రూపమున వెలిపుచ్చును. ఒక యుదాహరణము: చిత్రకారుఁ డొకఁడు రతీదేవి స్వరూపమును లిఖింపవలయునని తలంచి యొక సౌందర్యవతిని ఆదర్శముగఁ దీసికొని తత్ ప్రతిబింబకముగఁ జిత్రించును. రతీదేవి స్వరూపమునందు

స్త్రీసౌందర్య పరమావధిని మూర్తీభవింపఁజేయవలయునని ఆతని యుద్దేశము. తాను రచియించిన రూపమునకన్న రమణీయవతి యగు మఱొక కాంత గాన్పించినయెడల చిత్రకారుఁడు పూర్వచిత్రమును జించి పాఱవైచి, క్రొత్తరచనకుఁ బూనుకొనవలయును. ప్రకృతి పరిణామ శీలము; రూపములను సృజించుచుఁ బోవుచుండును. స్త్రీసౌందర్య పరమాదర్శమును సృజించుటకుఁ బ్రకృతి యెన్ని నమూనాలను వ్రాసి చింపివేయవలయునో, యెన్నివేల సంవత్సరములు పట్టునో యెవరి కెఱుక? నిపుణుఁడైన చిత్రకారుఁడు స్వయముగ సౌందర్యమును ధ్యానించి తదనుసరణముగ లిఖించిన చిత్రము చిరంజీవముగ నుండగలదు. శకుంతలాది యద్భుతసృష్టులీ తెగకుఁ జేరినవే.

---

౬. రస రామణీయకములు.

'విభావానుభావ వ్యభిచారి సంయోగాద్రసనిష్పత్తిః' అని భరతముని రసలక్షణము నిర్వచించెను. అప్పటి నుండియు రసస్వరూప విచారచర్చ నిరంతరముగఁ జరుగుచు వచ్చినది. వ్యాఖ్యాతలును ఆలంకారికులును వారివారికిఁ దోఁచినట్లు భిన్నభిన్నముగ భరతసూత్రమును వివరింపుచు వచ్చిరి. సూత్రమునకు అనుకూలమును బ్రతికూలము నగు నెన్నియో మతములు బయలుదేరినవి.* కాని వానినెల్ల

* మతభేదముల వివరములను, వాదప్రతివాదములను దెలిసికొనఁగోరువారు కావ్యప్రకాశికను, రసగంగాధరమును జదువవలయును.

నిచ్చట వివరింప నవసరములేదు. సంస్కృతలాక్షణికుల వాదప్రతివాదములవలనఁ దేలిన సారాంశములను క్రిందఁ బొందుపఱచుచున్నాను :

(౧) విభావము (ఆలంబనోద్దీపనములు), అనుభావము (సాత్వికము అనుభావము నందె చేరియున్నది), వ్యభిచారి యని భావములు మూఁడు విధములు.

(౨) విభావానుభావ వ్యభిచారి సంయోగమువలన నొక భావము పరిపూర్ణతనొంది 'స్థాయి' అని పేర్కొనఁ బడుచున్నది.

(3) ఆ స్థాయిభావము, చర్వణమువలన రసత్వము నొందుచున్నది.

(౪) భావత్రయ సంయోగము వలన రూపాంతర పరిణామము గలుగుచున్నది. (దధ్యాదులవలె)

(౫) * భావ్యమాన భావత్రయములో నేదైన నొకటి రసమగును.

పై సారాంశములను వలసినచోట్ల గ్రహించి విమర్శించెదము.

పాంచ భౌతిక ప్రపంచమును మనము శబ్ద స్పర్శ రూప రస గంధముల వలనఁ దెలిసికొనుచున్నాము. ఇంద్రియములు సాధనమాత్రములు. వాని నుపయోగించునది బుద్ధి. మన మనస్సు పరాయత్తమైనపుడు దగ్గర నిలుచుండు

* భావ్యమానో విభావ ఏవ రసః అనుభావ స్తథా,
వ్యభిచార్యేవ తథా పరిణమతి.
ఇవి రసగంగాధరమునం దుదహరింపఁ బడినవి.

వారినిఁ గూడ (చూచుచుండియు) కనుఁగొనలేము. ఇంద్రియ ములు గొంపోవు సూచనలను బుద్ధి గ్రహించునప్పుడె జ్ఞాన ముదయించుచున్నది. అది యెట్లన: మన మొక పుస్తక మును జూచి దానిని పుస్తకమని గుర్తింతుము. నయనేం ద్రియములు కొనిపోయిన రూపమును ఇదివఱకు స్మృతియం దడఁగియున్న పుస్తక రూపముతో సరిపోల్చి, దానివంటిదే ఇది కావున 'ఈ రూపము పుస్తకము' అని బుద్ధి నిర్ణయించును. కాని, యీవ్యాపారము అమిత త్వరితముగను అలక్షితముగను జరుగుచుండును గావున సామాన్యముగఁ దెలిసి కొనుట కష్టము. మొట్టమొదట బుద్ధికి పుస్తక రూపజ్ఞానము లేనియెడల అట్టి వస్తువును జూచినపుడు 'ఇది ఫలానిది' యని నిర్ణయించుటకు వీలులేదు.

వస్తు స్వభావ జ్ఞాన ముదయించిన వెంటనే ఆలోచనయు, దాని వెంట భావమును (మనోవికారమును), తరువాతఁ గోర్కెయు, దానితోడ సంకల్పనమును, అనంతరము కార్యమును బుట్టుచుండును. ఉదాహరణము: మన మొకదారిలో నడుచుచుండఁగా నొక పుట్టయొద్ద, కాలికి మూరెఁడు దూరమున పామును జూచితి మనుకొందము. దానినిఁ జూడఁగనె పైన వివరించిన విధమున వస్తుస్వభావ జ్ఞానము గలుగును. పాము దగ్గరనున్నందువలనఁ గఱచు నని తలంతుము (ఇది ఆలోచన), తలఁచిన వెంటనే భయము గలుగును (ఇది భావము), తరువాత దానినుండి తప్పించు కొనవలయునని కోరిక పుట్టును(ఇదికోరిక), దానిని నెఱవేర్చు కొనుటకు దృఢసంకల్పము గలుగును (ఇది సంకల్పము),

అనంతరము వెనుకకుఁ బరుగెత్తి తప్పించుకొనుట (ఇది కార్యము). అట్లుగాక మనము చూచినది నిరపాయకర మగు నీళ్ళపామని తెలిసికొన్నయెడల భయము శమించి యూరక నిలుచుందుము. ఇంద్రియ సందేశమును బుద్ధి గ్రహింపలేని యెడల భావములు పుట్టవనియు వ్యతిరేకముగ గ్రహించినయెడల వ్యతిరేక భావములే కలుగు ననియు నిందువలన మనము తెలిసికొనవచ్చును. వస్తువు లెట్లు అనుకూల ప్రతికూలములో వాని వలనఁ గలుగు భావములు గూడ నట్టివియె. వస్తువుల సుఖదుఃఖ భావజనకతా పరిమితికి సమముగ ఆకర్షణ వికర్షణములు పుట్టును.

ప్రతి వస్తువును జిత్తము నందొక భావమును రేఁపును. అట్టిభావములు ఆనుకూల్య ప్రాతికూల్యముల ననుసరించి సుఖ దాయకములుగనో క్లేశ దాయకములుగనో యుండును. సుఖ దుఃఖ తారతమ్యముల కనురూపముగ భావములు కొన్ని దుర్బలములుగను, మఱికొన్ని తీవ్రములుగ నుండును. భావములవలె రసములును అనంతములు. అయినను ఇందుఁ బ్రధాన రసములు తొమ్మిది. వాని యొక్క సాంకర్య సాజాత్య భేద సంబంధముల వలన రసములు వివిధము లగుచున్నవి.

ఒక్కొక భావము తనకనురూపమైన రసమును బుట్టింపఁ గలుగునెడల భరతాదులు భావత్రయ సంయోగము నేల బోధించి రని కొందఱు శంకింపవచ్చును. ప్రధాన రసములు పుట్టుటకు విభావానుభావ వ్యభిచారి సంయోగ మావశ్యకము. ఏలన, భిన్న ప్రకృతులందు నొకే విభావము

పరస్పర విరుద్ధములగు రసములఁ బుట్టించును. పులిని చూచి నపుడు పిఱికివానియందు భయమును, శూరునియందు శౌర్యమును బొటమరించును. భావానుభావములకుఁ గారణ కార్య సంబంధము గలదుగాన, భావము తీవ్రముగ రేఁగి నప్పుడు అనుభావములు తప్పక పుట్టును. మనము గ్రహింపని యెడలఁ బులిని చూచినవానికిఁ గలిగినది పిఱికితనమా లేక శౌర్యమా యని నిర్ణయింపఁ జాలము. గడగడ వడఁకుచుఁ గంటనీరు వెట్టుచుఁ బరుగెత్తఁబోయి తొట్రుపడుచుండుటఁ గని అతడు భీతిల్లెననియు, లేక, బొమలు ముడివైచి, పండ్లు పటపటఁ గొఱుకుచుఁ, గత్తిదూసి పులిపైకి దూకుటనుగని, యాతనియందు శౌర్యము దొనికినదనియు మన మూహింప వచ్చును. వీనికి వ్యభిచారి భావమునను దోడ్పడినఁ బ్రధాన భావము పరిపూర్ణత నొందును. అనఁగా మూడు చిన్న దీపపువత్తు లొకటిగఁ జేరినపుడు వేడిమియుఁ, గాంతియు హెచ్చునట్టుల, మూడుభావములు చేరి యొకస్థాయి భావ మయి తీవ్రతను దాల్చును. కావున పరిస్ఫుటమగు రసము బుట్టింపవలయునన్నఁ బ్రధానభావమునకుఁ బరిపోషకముగ ననుభావాదులు గూడ వలయును.

ఇఁక రసస్వరూపమును జర్చింతము. స్థాయిభావమో లేక మఱియేదైన నొక భావమో చర్వితమగునపుడు రస త్వము నొందుచున్నది. అనఁగా ఆభావమును సహృదయుఁడు తన హృదయమునందు నిలిపికొని పలుమాఱు భావించుట వలన ఆనంద ముప్పతిల్లును. రసము ఆనందమాత్ర గ్రాహ్యము. కావున, భావము అనుభవయోగ్యమైనది.

రసము అనుభవ సిద్ధమగునది భావచర్వణము, రసానుభవము నేకకాలమున జరుగుచుండును.

వస్తువునందు భావములేదు; కాని భావస్ఫోరక హేతువున్నది. అటులనే కావ్య సమర్పిత విషయములు అనుభవ రసికుల హృదయములందు భావముల స్ఫురింపఁజేయును. ఉదాహరణము: నీటియందు ఱాయి రువ్వఁబడినపుడు తరంగములు రేఁగును. నీటియందు లీనమైయున్న యలలు కారణమలవడుటవలన వ్యక్తము లయినవి. అటులనే మన మనమునందు వాసనారూపముగ లీనమైయున్న సుఖక్లేశాది భావములు కావ్యగత హేతు ప్రేరితములై స్వరూపములు దాల్చి యనుభూతము లగుచున్నవి.

అట్లయిన కావ్యమునందు రసములేదా? కావ్యమునందు భావ ప్రేరక విషయములు గలవు. ఆ భావములె అనుభూతము లగునపుడు రసత్వము నొందుచున్నదని యిదివరకే తెలిసికొనియుంటిమి. అట్లయిన కావ్యము రసవంతముగ నున్నదని యేల చెప్పుదురు? సామాన్యమైన వాడుకనుబట్టి. బియ్యము అన్నమునకు వలెనే భావమునకును రసమునకును గొంత భేదముగలదు. అప్పుడె యెసటిలో బియ్యమును బోసి, ప్రొయ్యి మంటపెట్టు వంటవానిని 'నీవేమి చేయుచున్నా' వని యడిగిన, 'నేను అన్నము వండుచున్నా' నని జవాబు చెప్పును. అన్నమే యైనయెడల వండ నక్కఱలేదు. ఈసందర్భమునఁ బక్వము కాని బియ్య మెట్లు అన్నమని పేర్కొనఁబడినదో అటువలెనే కావ్యము గూడ, అంత్యఫలము దృష్టియందుంచుకొనఁబడి, రసవంతమని యూహింపఁబడుచున్నది.

రసము మానవచర్యలకే సంబంధించియుండునవియు, తిర్యగ్జంతువుల చేష్టలయందు రసస్పర్శ గలదనియు. అచేతన వస్తువర్ణనములు రసాభాసము లనియు ఆలంకారికులు చెప్పుచున్నారు. ఇది చింత్యము. ఏలయన, అచేతనవస్తువులు గూడ రమణీయభావములఁ బ్రేరించును. అవి యనుభవింపఁబడునపుడు ఆనందము పుట్టును. సుఖానుభవ యోగ్యమగు ప్రతిభావమును రసత్వము నొందఁగలదు. క్రౌంచపక్షిశోకము వాల్మీకిని అశ్రుగద్గద కంఠుని గావించినది. గొఱ్ఱెపిల్ల బుద్ధుని హృదయమునఁ గరుణారస మొలికించినది. ఉషస్సులను దర్శించిన వైదికఋషులు ఆనంద నిర్మగ్నులై వాని నత్యద్భుతముగఁ గొనియాడిరి. ఆషాఢమేఘము నీరస భావద్యోతకమైనయెడల, కాళిదాసుఁడు దానినిఁ దన కావ్యమునకు ఆలంబముగఁ గొనునా? అయిన మఱియొకటి. మానవచర్యలు హృదయమునకు దగ్గఱివిగావున వాని మూలకముగ భావోత్కర్షత గలిగింపవచ్చును; కాని. యింత మాత్రముననె తదితరములు నీరసములని శాసించుట సాహసము. తేనెలో మెదిపినవస్తు వేదైనను రుచిపుట్టించునట్టుల ఏభావమైనను సౌందర్యవాహకమై సుఖానుభోగ్యమగును. రస నీరసత్వములు కావ్యసమర్పితవస్తువుల చేతనా చేతనత్వమునకు సంబంధించియుండక కేవలము అలౌకిక కల్పనా చమత్కృతియొక్క భావాభావములపై నాధారపడి యుండును. రసమునకుఁ జమత్కారమె ప్రాణమని విశ్వనాథుఁడు నుడివియున్నాఁడు. కల్పనా చమత్కృతి లేనిదే, వాక్యమునకు కావ్యత్వము సిద్ధింపదు. కావునఁ బ్రతి కార్య

మును స్వగత చమత్కార తారతమ్యమున కనురూపముగ రసవంతముగ నుండవలయు ననియె నిర్ణయింపవచ్చును. పండితరాయలు రసమునందు రామణీయక మున్నదని నుడివియున్నాడు. అంతకన్న రామణీయకమునందు (రమణీయ భావమునందు) రసమున్నదని చెప్పుట సమంజసముగ నుండును.

లోకమున శోక బీభత్సాదిభావములు మనకుఁ గష్టమును గలిగించును. అట్టివి కావ్యసమర్పితము లైనపు డెట్లు ఆనందముఁ గలిగించుచున్నవి? ఎట్లన, అటువంటిభావములు శిల్పనిపుణుఁ డగు కవిహృదయమునుండి వెడలి సహజ కర్కశత్వమును బోనాడి, లోకోత్తర రమణీయములై అద్భుతానంద సంజనకములయి సహృదయులకు సుఖానుభోగ్యములగుచున్నవి, కావుననె విషాదాంత నాటకములుగూడ ననుభవింపఁబడుట. కావ్యగతమైన ప్రతిభావమును రుచికరముగ నుండును. ఇందుకు కవియొక్క శిల్పకల్పనా నైపుణ్యమును, భావనేంద్ర జాలమును గారణము.

రామణీయకము ఇట్టిదని నిర్వచించుటకు సాధ్యముగాని భావము. ఒకేరూపము చూచు వారి హృదయ పరిపాకము ననుసరించి కొందఱికి సుందరముగను మరికొందఱికి నసహ్యముగను దోఁపవచ్చును. ఇది యందఱికిఁ దెలిసిన విషయమె. లంబాడి వారికిని యెఱుకల వారికిని జాలయింపుగనుండు గవ్వలదండలు దంతపు కడియములు మనయాఁడువారికి నేవ పుట్టించును. వీరికి రమ్యముగ నుండు కాసులదండలు తావళములు మున్నగునవి ఆంగ్లేయస్త్రీలకు

మోటు నగలుగఁ దోఁపవచ్చును. అట్లయిన, సౌందర్యము వస్తుగతమా లేక మనోగతమా? ఈ విషయమై తుద ముట్టని చర్చలు జరిగియున్నవి. జగన్మిథ్యావాదులు (Idealists) సౌందర్యము మనోగతమనియు, జగత్సత్యవాదులు (realists) సౌందర్యము వస్తుగతమనియుఁ దీర్మానించి యున్నారు. కాని, యిరువురి వాదములందును సగము సగము సత్యము గలదు. రూపమునందు సౌందర్య భావము రేఁపు శక్తి లేని యెడల భావజ్ఞత యుండియు నిరుపయోగము. అట్టి భావము ప్రేరించు శక్తి రూపమునందుండియు దానిని దెలిసి కొనఁగల యనుభవజ్ఞానము బుద్ధికి లేనియెడల రూపగత సౌందర్యమును నిరుపయోగము. అనఁగా అటువంటి మంద బుద్ధికి రూపమునందు సౌందర్యము లేనట్లె తోఁచును. ఇంద్రియ వ్యాపార మందఱికి నొకే విధముగ జరుగు చుండును; కాని తత్సందేశములను జక్కఁగ నర్థము చేసి కొనుటపై జ్ఞాన మాధారపడియున్నది. కావుననే యాలం కారికులు సహృదయుల హృదయములందు మాత్రమె కావ్యము రసము పుట్టింపఁగలదని పలుమాఱు నొక్కి చెప్పి యున్నారు. భావ స్ఫోరకశక్తి బుద్ధి యందును గలదు. కావున రెండును ముఖ్యములె.

రామణీయక మనునది యేకవస్తువుగాదు. అది సమష్టి భావము. రోజాపువ్వు రమ్యముగ నున్నదనుటలో, దాని యాకారము, రంగు పరిమళము మున్నగునవి చేరియున్నవి. సౌందర్యమును గ్రహింపవలయునన్న సింహావలోకము చేయ వలయును. అనఁగా సమష్టి దృష్టితోఁ జూడవలయును.

ఆకారము మన సమష్టి దృష్టికి నందక మించిపోవునంత పెద్దదైన యెడల దానిని మెచ్చుకొనఁజాలము

సౌందర్యమున కేదోయొక లక్షణమును గల్పించి దానిని బందిఖానాలో వేయుటకంటె స్వేచ్ఛగ వదలుట మేలు. ప్రతి మానవుని బుద్ధి నిర్ణయమె సౌందర్యమునకుఁ బ్రమాణము. అది ప్రత్యేకము. సామాన్య వస్తువులలోఁ గూడ ననంత సౌందర్యమును దర్శించిన మహానుభావు లెందరోగలరు.

> "In all poor foolish things that live a day
> Eternal beauty wandering on her way"

అని సుప్రసిద్ధ ఐరిషు కవి ఈట్సు గానము చేసి యున్నాఁడు.

౭. శిల్పసీమలు

లలితకళలన్నియు నొకే మూలసూత్రమునకు బద్ధములైయును, ఒకే యంత్యప్రయోజనము గలవైయును వాహక భేదముల ననుసరించి వానివాని యధికార సీమలును భిన్నములుగ నుండును. కళలన్నియు నొకేవిధమైన శక్తి పరిమితులు గలిగియున్నయెడల గానము, కవిత్వము, చిత్రలేఖనము, భాస్కర్యము మున్నగునవి పృథగ్భావము భజింప నవసర ముండదు. ఒక్కొక కళయందు నితరకళలలో లేని యానుకూల్యమును గుణమును హెచ్చుగ నుండుటచేతఁ గళలన్నియు మనకు నావశ్యకము లైనవి.

గానమున రాగము ప్రధానము. తక్కిన గుణము లన్నియు రాగమునకు లొంగియుండును. కవిత్వమున రామ ణీయకము ముఖ్యము; ఇతర గుణములు దానికి పోషకము లుగ నుండును. భాస్కర్యమునందు నిమ్నోన్నత స్థలములును ఘనిష్టతయుఁ జక్కఁగఁ బదర్శింపఁబడును. చిత్రకళ మూల మున వివిధ వర్ణములతో సూక్ష్మాతి సూక్ష్మములైన వివర ములనుగూడఁ జిత్రించి దృశ్యమును కన్నులకుఁ గట్టినట్లు చేయగలము. కావున నొక్కొక కళకు నొక్కొక విష యము ప్రధానముగ నేర్పడినది. కవిత్వమునకుఁ బ్రతిక్షణ భిన్నములగు మానవచర్యలును, చిత్రలేఖనమునకు విశాల దృశ్యములును, భాస్కర్యమునకు విగ్రహరచనయు నను కూల వ్యాపారములు. ఇట్లగుటవలన, కళలన్నిటిని పృథః కరించి వాని వానికిఁ గల సంబంధమును ద్రెంపివైచుటకు నేను సాహసింపను. కళలన్నియుఁ బరస్పర సాపేక్షకములు. కవిత్వమునఁ గొంత చిత్రలేఖనము చిత్రలేఖనమునందుఁ గొంత కవిత్వమును అవిభాజ్యముగ మిళితమైయున్నది.

చిత్రకారుఁడు స్థలపరిమాణ బద్ధములగు రంగుల నుప యోగించును. కవి కాల పరిమాణ బద్ధము లగు శబ్దముల నుపయోగించును. చిత్రకారుఁడు రూపమునకుఁ జర్యాను వర్తనిఁ జేయును. కవి చర్యకొఱకు రూపమును వర్ణిం చును. చిత్రకారుఁడు అనంత కాలమునుండి యేదో యొక క్షణమును (అనఁగా ఆక్షణములో జరుగు కార్యమును) గ్రహించి దానికి శాశ్వతస్థితిఁ గల్పించును. కవిక్రమముగఁ బ్రతిక్షణమునం జరుగు కార్యముల వర్ణించుచుం బోవును.

ఇంతింతై వటు డింతయై మఱియుఁ దానింతై నభోవీథిపై
నంతై తోయద మండలాగ్రమున కల్లంతై ప్రభారాశిపై
నంతై చంద్రునికంతయై ధ్రువునిపై నంతై మహర్వాటిపై
నంతై సత్యపదోన్నతుం డగుచు బ్రహ్మాండాంత సంవర్ధియై.

ఈ పద్యమందు అనుక్షణ వర్ధమానమైన వామనుని స్వరూపము వర్ణితమైయున్నది. ఈవిషయమును స్ఫురింపఁ జేయుటకుఁ జిత్రకారుని కన్నను కవికి అనుకూల్య మెక్కువ. ఏ నిమిషమున జరుగుచున్న కార్యము (విజృంభణము) చిత్రించినయెడల ముందుజరిగిన విషయమును ఇఁక ముందు జరుగఁ బోవు విషయమును సూచితమగునో అట్టి చర్యనుమాత్రము చిత్రకారుఁడు చిత్రింపవలయును. చిత్రమును మ్యాజికు లాందరు బొమ్మకును, కవిత్వమును భయస్కోపు బొమ్మలకును బోల్చవచ్చును.

చిత్రకారుఁ డొక రమణీయరూపమును లిఖించి మనలను నానంద పరవశులను జేయును. మన కానంద మెట్లు కలిగినది? ఆరూపముయొక్క సర్వావయవములు సమష్టియాకారమున కనురూపముగను, రమ్యముగను చిత్రింపఁబడియుండును. అవి యెల్లను సమష్టిగా నొకేసమయమున గోచరించును. అప్పుడా రూపసౌందర్యమును మెచ్చుకొనుట వలన ఆనందము మనకుఁ గలుగును. కవియునొక సౌందర్యవతిని వర్ణింప వలయునన్న నేమి చేయవలయును? చిత్రకారునివలెఁ బ్రత్యంగముఁ దాను వివరముగ వర్ణించి అట్టి యానందమును మనకుఁ గలిగింపఁ గలఁడా? ఎన్నటికిఁ గలిగింపలేఁడు. ఎందువలన? కవి యొక్కొక్కయవయవమును

ప్రత్యేకముగ వర్ణించును. శరీరవర్ణనము వివరముగఁ బూర్తియగువఱకు నిరువది ముప్పది పద్యములు పట్టును. ఆ పద్యములన్నిటియందు నిమిడియున్న అవయవ వర్ణనము నంతయు నొక్కచోటికిచేర్చి యొక యాకారముగ నిర్మించి సమష్టి సౌందర్యమును గ్రహించుట యసాధ్యమైన యుద్యోగము. అంగములను విడివిడిగ కత్తిరించి వేఱుపఱచి వాని యందచందముల మనము కనుగొనఁజాలము. కావున, కవి యెల్లప్పుడును సమష్టివర్ణనముచేయుట యుపయోగకరము. చిత్రకారుఁడు ఆనందకార్యమును చిత్రింపక తత్కారణభూతమగు రూపమును ప్రత్యక్షముచేయును. కవి కారణమును వర్ణింపక కార్యమును (కారణమైన రూపమును జూచుటవలనఁ గలుగు ఆనందమును) వర్ణించును. అట్లయిన అవయవ వర్ణనము కవికి నవసరములేదా? కొంతవఱకు అవసరముగలదు. అటువంటి వర్ణనములు సమష్టివర్ణనమును సార్థకపఱచు నట్లుండిన నదియొక విశేషము.

అలరుం దండలఁ దమ్మి దుద్దులను గ్రీవాలంకృతుల్ చేసి కా
మలతోఁ దెచ్చిన కల్వలం జెవులఁ గ్రమ్మన్మాటి, వానంత పు
ష్ప లతారమ్యతఁ గేరుచున్ నయన నిర్వాణమ్ముఁ గావించు నా
కలకంఠింగని గౌతముం డెదను జిక్కెం బట్టు యత్నంబునన్.
గోరంటాకురసానఁ బాణితలముల్ గోళుల్ పదాబ్జంబులున్
సారాశోక కిసాల రోచి రుదయ స్థానమ్ములై రక్తిమల్
వాఱం, గాఁటుక చీఁకటిం గనుల క్రేవంజేర మోహంబు శో
భారాజ్యంబును నేలు రాణియయి దైవాఱుం గురంగాక్షియున్.

(కడపటి వీడుకోలు)

మొదటిపద్యమున 'నయననిర్వాణమ్ము గావించుట' అనువాక్యమునందుఁ గార్యమువర్ణితమైనది. ఎంత సౌందర్యవతియైన కాంతను జూడనిదే గౌతమునికి అంతటి యానందము గలిగియుండునా! అని మన మూహించుచుందుము. కవి సూక్ష్మముగ స్ఫురింపఁజేసిన భావములను అవలంబముగఁ గొని మనము మఱికొంత భావింప మొదలిడుదుము. అనంతర మా భావములే ఘనీభవించి మనకొక సుందర స్వరూపము పొడగట్టును. రెండవ పద్యమున 'శోభారాజ్యంబును నేలు రాణి' అనువాక్యమున సమష్టివర్ణనము చేయఁబడియున్నది. అందుకుఁ దక్కిన వర్ణనములు పోషకములుగ నున్నవి.

చెలువుగవ్రాసి దిద్ది విధి చిత్తము రంజిల జీవమిచ్చెనో?
పొలుపులఁగూర్చి మానస విభూతిని గౌతుకియై రచించెనో?
మెలఁతుక మేనిఁజూడఁ బరమేష్ఠి ప్రభావము నెంచిచూడనా
వెలఁతుక దోఁచు నొండు తరుణీమణి సృష్టియటంచు నామదిన్.

* (శాకుంతలము)

పై పద్యమునం దంతయు సమష్టివర్ణనమే. దుష్యంతుని యీమాటలవలన శకుంతల అసదృశ లావణ్యవతి యనియు లోకమోహన సౌందర్యవతియనియు మన మూహింపగలము.

పై చర్చయంతయుఁ జిత్రకారుఁడును కవియు రూపగత సౌందర్యము నెట్లు స్ఫురింపజేయవలయునను విషయమునకు సంబంధించినది. కాని, చర్యను వర్ణింపవలసి వచ్చి

* మహామహోపాధ్యాయ వేదము వెంకటరాయశాస్త్రిగారి తర్జుమా.

నప్పుడు కవి కేవలము సమష్టివర్ణనముతో సంతుష్టిపడి యుండరాదు.

ఏవిహంగముగన్న నెలుఁగించుచును పొరెకును సైకతంబులఁగూడఁదారుఁ దారి కన్గొని యది తనజోడుగాకున్న మెడయెత్తికలయంగ మింటినరయు నరసి కన్నీటితో మరలి తామరయెక్కి వదన మెంతఁగ సరోవారి నద్దు నద్ది త్రావఁగసైఁప కట్టిట్టు కన్గొని ప్రతిబింబ మీక్షించి భ్రమసియుఱుకు

నుఱికి యెఱకలు దడియ వేఱొక్కతమ్మి
కరుగు నరిగి రవంబుతోఁ దిరుగు తేంట్లఁ
బొడుచు ముక్కునమఱియును బోవువెదక
నంజ(భ్రియుఁబాసి వగ నొక్క చక్రవాకి.

(మనుచరిత్ర)

పై పద్యమున విరహచంచలయైన యొక చక్రవాకి చర్యలు వర్ణింపబడినవి. కవి యెచ్చోటనైనను 'ఆ చర్యలు మనోహరములుగ నున్నవి' అని చెప్పలేదు. ఎందువలన? అవసరములేదు. ఆ చక్రవాకిచర్యలు మన భావమునకుఁ దట్టిన వెంటనే అవి హృద్యములుగ నున్నవని మనమే యెఱుంగుదుము కార్యకారణములను రెంటినిఁ జెప్పుట రచనా కౌశలమునకు లోపము. ఒకటి తెలిసిన మఱియొకటి తప్పక తెలియఁగలదు. కళానియమబద్ధుఁడైఁ కవి వదలి పెట్టిన వివరములను పాఠకుఁడు తన సొంతభావముతోఁ బూరించుకొనవలయును. కావుననె పాఠకులు సహృదయులుగ నుండవలయుననుట.

---

౮. కవిత్వ ప్రయోజనము

కావ్య ప్రయోజనములను గుఱించిన మన యాలంకారికుల మతము ఈ క్రిందిశ్లోకము వ్యక్తపఱచుచున్నది.

శ్లో॥ కావ్యం, యశసేఽర్థకృతే, వ్యవహారవిదే శివేతరక్షతయే
సద్యఃపరనిర్వృతయే కాన్తాసమ్మితతయోపదేశయుజే.

ఇందు "సద్యఃపరనిర్వృతయే" అనునది ముఖ్యప్రయోజనము. ఆనందాస్పదమయిన రసోత్పాదకత్వమె లలితకళల గంతవ్యము శాస్త్రముయొక్క కార్యము వస్తుతత్త్వ పరిశోధనము, శిల్పముయొక్క పని వస్తువు నావరించిన మనోహరత్వమును మూర్తీభవింపఁ జేయుట. మొదటిదానిఫలితము విజ్ఞానము. రెండవదానిఫలితము ఆహ్లాదము,

కవి యే మనోవస్థలోఁ దన కావ్యమును రచియించెనో ఆ యవస్థనే సహృదయుఁడా కావ్యమును జదివినప్పుడు పొందును. సంకుచితములైన ప్రపంచసీమలను భేదించుకొని మనస్సు విశాలమయిన భావప్రపంచమున అనిర్వచనీయమైన యానందము ననుభవించును. కావ్య జగత్తునందుఁ జిత్తము లగ్నమైనపుడు అదియు బాహ్యప్రపంచము వలె యదార్థముగ దోఁచును. ఒకనాఁడు నే నభిజ్ఞాన శాకుంతలముఁ జదువుచుండ, మనోహరారణ్యముల సంచరించినట్లును, శకుంతల పూఁదీవలకు నీరుపోయుచుండ నేను ప్రత్యక్షముగఁ జూచినట్లును, ఆమె న త్తవారింటికి వీడ్కొలుపుటకు నీటికాలువవఱకు వచ్చిన కణ్వమహర్షియు ననసూయా ప్రియంవదలు మున్నగు సఖులలో నేను గూడ

నొకఁడనియుఁ దలపోసి వారి సుఖ దుఃఖములను నేనును బంచుకొనుచుంటిని. కణ్వుని యాక్రోశము నాకర్ణపుటముల గింగురుమని మాఱు మ్రోయుచుండెను. కాని నేను చదువు చుండినది నాటకమనియుఁ గాళిదాసుని యసదృశమైన రచనా చమత్కృతియుఁ బ్రతిభయు నన్నటుల ముగ్ధుని గావించిన దనియుఁ దెలిసికొనుటకు నాకుఁ జాలసేపు పట్టెను. మనసు సామాన్య స్థితిలోఁ బడినవెనుక, కల గని నిదుర లేచిన యనంతరము స్మృతి లేశములు స్ఫురించునటులఁ గణ్వుని సంసారము నాభావమునకుఁ బొడకట్టుచుండెను. హెన్రీవుడ్ అనునామె రచియించిన 'ఈస్ట్లిను' అను నవలలోని కడపటి యధ్యాయమును 'ఒథెలో' నాటకములోని 'హత్యారంగ మును' జదువుచుండినపుడు నాకుఁ దెలియకయే నేను గన్నీరు నించుచుంటిని. ఈయవస్థ నాకెంతసేపుండెనో తెలియదు. తెలిసినప్పుడు, నేలపై జారిపడినవాఁడు తన్నెవరైనఁ జూచు చున్నారాయని యటు నిటు పరికించునటుల లజ్జాకరమైన నాస్థితిని ఎవరైనఁ గాంచుచున్నారాయని పాఱఁజూచి అచ్చట నెవరును లేకుంట నెఱింగి తృప్తిపడితిని. కావ్యలోకము ఆ సమయమునకు సత్యమని తోఁపనిదే మనకు సహానుభూతి యెట్లు గలుగును ?

జర్మను కవిశేఖరుఁడగు గెతె కావ్య ప్రయోజనము లను గొంచె మించుమించుగ మన యాలంకారికుల వలెనే నుడివి యున్నాఁడు.

> "Each age has sung of beauty,
> He who perceives is from himself set free".

మానవసంఘమున యథార్థమగు నాగరకత హెచ్చు కొలఁది ప్రజలయందు సౌందర్య పిపాసయు నభివృద్ధి నందు చుండును. అట్టికాలమున సామాన్యజనులుగూడ లలిత కళల నభిమానించుచుందురు. ఇది యెంతయు సహజము. కాళి దాసుని కాలమున హైందవ సంఘము చాల నాగరక స్థితి యందున్నదనుటకు ఆనాఁటి యాచార వ్యవహారములును, కళాకౌశలమును, సాక్ష్యములుగ నున్నవి. అందుకు కాళి దాస మహాకవియె మొదటి తార్కాణము! కవులు కావ్యము లందు సమకాలీనమయిన సాంఘిక పరిస్థితులు, తదభ్యుదయ పరిణామములు ప్రతిబింబించుచుండును. సారస్వతము సంఘముయొక్క యుచ్చ నీచస్థితులను దెలియఁ జేయు 'భారమితి' యని చెప్పవచ్చును.

కాళిదాసుని కాలమునఁ జిత్రలేఖనము, నృత్యము, సంగీతము, నాటకము మున్నగు లలితకళలు చాల వ్యాప్తిలో నుండినవి. మాళవికాగ్నిమిత్రమునం గల యంతర్నాటిక యందు కాళిదాసు ఆ కాలపు రాజకుటుంబముల నృత్యవినోద ములను చూపించినాఁడు. శకుంతలను అత్తవారింటికిఁ బంపు సమయమున వనస్పతు లొసఁగిన యాభరణములచేతఁ దమ సకియ నలంకరింపఁబోవుచు ననసూయ 'మే మింతవఱకు భూషణముల నుపయోగించి యెఱుఁగము. అయినను జిత్త రువు వ్రాఁత యలవాటునుబట్టి నీ యంగములయం దాభరణ వినియోగము చేసెదము' అని పలికెను. వనమున నివసించు ఋషి కుమారికలె చిత్రలేఖనమునం దంత నిపుణులై యుండ, నిఁక నాగరక యువతులమాట వేఱ చెప్పవలయునా? ఆద

ర్శక కవుల కావ్యము లంద్దైనను దేశ కాలములు తమ పద చిహ్నముల ముద్రింపకపోవు. రామాయణ మహాభారతములు ఆయాకాలమునాఁటికి హైందవ సంఘముయొక్క ఆదర్శక ప్రతికృతులని తలంపవచ్చును.

మన మనోవికారములను, భావములను శిక్షించి, సంస్కరింపఁగల యనుభవములు మాటిమాటికి లోకమునఁ దటస్థింపవు. ఒకవేళ తటస్థించినను. అవి పరిపూర్ణముగను, ఆదర్శక ప్రాయముగను నుండవు. కాని, అట్టి యనుభూతులను కావ్యములందు మనము యథేచ్ఛముగఁ బొందవచ్చును. కవిత్వ సంపర్కమువలన సంకుచితభావము తొలఁగి యఖండ జీవముయొక్క పరతటము నంటఁగలము. క్రమముగ మన స్వభావము సున్నితముగ మాఱి తిలకించు ప్రతివస్తువునందు సౌందర్యమును గుర్తించి యానందింపఁగల యభిరుచి హెచ్చును. కావున కావ్యము మానవప్రకృతి నుద్ధరింపఁగల యొక మనోహర సాధనము.

సంఘముయొక్క సంయోగతను బోషించుటకుఁగూడ గావ్యము లమోఘ సాధనములు. అట్టి ప్రబంధముల యందలి సర్వజనీన భావములు ప్రజనందఱిని నేక సంప్రదాయ బద్ధులను గావించి, సంఘముయొక్క యైక్యమును బలపఱచును. రామాయణ మహాభారతములు లేకుండిన హైందవ సంఘమేమై యుండునో! హిమవత్పర్వతము మొదలు కన్యాకుమారి వఱకుఁ గల యీ విశాల భారతదేశమున నిరెండు జాతీయ కావ్యములను జదువని, వినని హైందవుఁడుండునా? ఎన్ని శతాబ్దములనుండి యీ కావ్యద్వయము మన సంఘమును

బాలించుచున్నది! కాలము మాఱినది, చక్రవర్తులు గతించిరి. రాజ్యములు బంతులవలె నొకరిచేతినుండి మఱియొకరి చేతికి దుమికినవి, మతములు పుట్టి చచ్చినవి, చచ్చిపుట్టినవి, అన్యదేశ నాగరకతా సంఘర్షణము గలిగినది. ఆచార వ్యవహారములు మాఱినవి. పూర్వార్యావర్తమేఁ రూపము మార్చుకొని క్రొత్తదేశమైనది కాని, మన జాతీయకావ్యములు ప్రాతపడలేదు, వాని యధికారమింకను మొక్కవోలేదు. హైందవ జీవన ప్రవాహమునకు ఆ కావ్యములు తెటములవలె నున్నవి. కాల మా, నీవు చచ్చితివి! రామాయణ మహాభారతములు చావలేదు; అవి చిరంజీవములు!

---

౯. కావ్యము : నీతి

మతము, శాస్త్రము, ధర్మము, లలితకళలు మున్నగునవి వానివాని కుచితమైన రీతుల మానవ శిక్షణమునకుఁ దోడ్పడు సాధనములు. కొన్ని బుద్ధిని ఉత్తేజన మొనరించునవి. మఱికొన్ని హృదయమును పరిపక్వపఱచునవి.

ప్రతియుగమునందును బ్రతిసంఘమునందును కాలమునకంటె ముందు నడచు ప్రతిభావంతులు, విప్లవకారులు, దూరదృష్టి గలవారు కొందఱుదయించుచుందురు. అట్టి మహనీయుల భావములు, సృష్టులు ఆ యుగమునకు, ఆ సంఘమునకు ఆదర్శకములుగ నుండును. ఆపురుషపుంగవులు మార్గదర్శకులు; అస్ఫుటముగను, అవ్యక్తముగనున్న భావికాలమును మనకన్నులకుఁ బొడకట్టునట్లు చేయఁగల మహిమా

వంతులు. వారి పలుకుబడివలన మానవసంఘము క్రొత్త క్రొత్తదారులు ద్రొక్కుచుండును. జాతీయత అట్టి యుదార హృదయుల భావసంపర్కముచేత నంతర్జాతీయతగఁ బరిణమించుచుండును. బుద్ధుడు, వాల్మీకి, ఏసుక్రీస్తు, మహాత్ముడు మున్నగు మహాపురుషు లీతరగతికి సంబంధించినవారు. వారి జీవితమే యొక యుత్కృష్టమైన కావ్యము. వారి ప్రవర్తనమే నీతికి ఆదర్శకము.

ప్రతియుగమునం దొక్కొక భావము ప్రముఖమై యుండును. అది యాధ్యాత్మికమైనను, సాంఘికమైనను, రాజకీయమైనను, లేక మఱి యింకేవిధమైన మానవచర్యకు సంబంధించినదియైనను గావచ్చును. ఆభావములందుఁ బ్రజల యాంతరంగిక దృష్టి లగ్నమై యుండును. ఇట్టిభావము సార్వజనీనముగ నుండక తప్పదు. దానిని కవియో, చిత్రకారుఁడో, ప్రవక్తయో, తన సృష్టిమూలమున బయలుపఱచును. మనమెల్లర మానాయకుని ననుసరింతుము. ఎందువలన? మనయందు అస్పష్టములుగను నిగూఢములుగను నున్న భావములను ఆయన వెలిబుచ్చును. ప్రజాబాహుళ్యము యొక్క భావములు ఆతని సృష్టియందు ఆదిశేషావతారము దాల్చి రెండువేలనాలుకలతో మాటలాడుచుండును. ఆయనకును మనకును సహానుభూతి గలదు. కావుననే యా నాయకుఁడు మనలనాకర్షించును. అట్టిమహనీయుల యుద్దేశములు, సంభాషణములు, ప్రవర్తనములు విశ్వశ్రేయమును జేకూర్చుచుండును. ఏది విశ్వశ్రేయమును సంపాదింపఁగలదో యది నీతిబాహ్యముఁగ నుండనేరదు.

లలితకళలు జాతీయ జీవితమునందు అంతర్వాహినులై ప్రవహించు భావముల రమణీయాభివ్యక్తులే. కావున, వానియందు ముఖ్యములును, సర్వజనాదరణీయములును అగు భావములను ఆకర్షించి, శిల్పులు తమ రచనా చమత్కృతివలన వానిని ఆదర్శకములుగ నొనరింతురు. ఇట్లనుటవలన మానవసమాజమును కళలును పరస్పరసాపేక్షకములని మన మూహింపవలయును. తాత్కాలికములైన భావములు కొన్ని ప్రజలను శిల్పులను ఆకర్షింపవచ్చును. అట్టివి క్షణికములు. కాని, కాలపారంపర్యముగ నొకజాతియందు అస్థిగతమై మజ్జలో నాటుకొనియున్న భావములను మూర్తీభవింపఁజేయుట జాతీయశిల్ప మనఁబడును. అదియే లోకాదరణపాత్రము. తన వ్యక్తిత్వమును బోఁగొట్టుకొనక చిరంజీవముగ నుండును. తాత్కాలికములైన విజాతీయానుకరణములు మన స్వభావమునకుఁగూడ విజాతీయములే కావున సత్యపటుత్వము కొఱంతపడి కళాప్రపంచమునందు నిరాదరింపఁబడును.

ప్రాచ్యపాశ్చాత్యశిక్షణమార్గములందుఁ బరస్పర వైరుధ్యము గోచరించుచున్నది. ఒకరికిశాంతియు నిరాడంబరమైన జీవనము ప్రధానము. మఱియొకరికి, తృష్ణ, చిత్తసంక్షోభము, ఆటోపము ముఖ్యము నేతిచేఁ దడుపఁబడిన అగ్నిహోత్రమువలె భోగము లనుభవింపఁబడుకొలఁది వృద్ధిచెందుచుండు ననియు, కావున భోగముల నియతముగ గ్రహింపవలయు ననియు నొకరిమతము. భోగముల వీలైనంతవఱకు వృద్ధి పొందించి వాని ననుభవింపనిదే నాగరకత గాదని మఱియొకరి

యభిప్రాయము. ప్రాచ్యులకు జీవితము పరమార్థమును సాధించుటకై యేర్పడిన యొక యుపకరణము. పాశ్చాత్యులకు, జీవితమే యొక పరమార్థము. కావున యిట్టి మార్గభేదములు రెండుఖండములయొక్క లలితకళలయందు నస్థిగతముగ నంకితమైయున్నవి. ప్రాచ్యశిల్పమునందు రూపయాథార్థ్య మంత ముఖ్యముగాదు. ఏలయన, వారిశిల్పము చాలవఱకు సాంకేతికము. సాంకేతికశిల్ప మెప్పటికి కొన్ని శిల్పసమయములకుఁ గట్టువడియుండును. అజంతాగుహాలయందలి రేఖాచిత్రములు ఈతరగతిశిల్పమునకుఁ బ్రబలమైననిదర్శనములు. మనశిల్పము ధ్యానమూలకము; వారిశిల్పము ప్రకృత్యనుకరణము.

'కళలయందు రసరామణీయకములె ప్రధానములు. కాని, నీతికిని ఆధ్యాత్మికభావములకును నేమిసంబంధము గలదు? అని కొందఱు విమర్శకులు ప్రశ్నించుచున్నారు. ఇది మనకు నవీనమును విజాతీయమునునైన సందేహము. ఆస్కార్ వైల్డు (Oscar Wilde) అను నొక ఆంగ్లేయ విమర్శకుఁడు * కళలన్నియు నీతిబాహ్యములనియు, నీతియనునది యేదో కొద్దిపాటి తెలివితేటలుగలవారికేగాని, ప్రతిభావంతులకు నీతి యనవసరమనియు చెప్పియున్నాఁడు. ధర్మశాస్త్రములయందువలె కావ్యములందు నీతిబోధ యనవసరమనుటయే ఆయన యుద్దేశమైనయెడల మే మిరువురము ఏకాభిప్రాయులమే. కాని నీతికిని కావ్యమునకును ఏలాటి సంబంధము లేదని

* All the arts are immoral. To morals belong the lower and less intellectual spheres. —*Intentions.*

వాదించువారికిని నాకును భిన్నాభిప్రాయము గలదు. ఈ విషయమును గొంచెము చర్చింతము.

కావ్యమందు రామణీయకము ముఖ్యము; తక్కిన గుణములు అందుకు పోషకములుగ నుండవలయును. రామణీయకమనునది ప్రతిభావంతుఁడైన కవియొక్క రచనా నైపుణ్యమునకు సంబంధించినది. గుణమెప్పుడు తనకాలంబనమైన వస్తువును ఆశ్రయించియుండునుగాన, వస్తుగుణములు రెంటికిని ప్రాధాన్యము గలదు. ఒకవేళ నీతిబాహ్యమైన వస్తువు రమణీయమై యుండినయెడల షేక్స్పియరు (Shakespeare) మహాకవి సృజించిన క్లియోపాట్రా (Cleopatra) కన్యవలె మానవలోకమున కుపద్రవము గలుగఁజేయును. శకుంతలవలె అనుభోగ్యము గాదు.

మఱియొక పూర్వపక్షము గలదు: 'శిల్పముకొఱకే శిల్పము' (Art for art) అనఁగా శిల్పమున కేలాటి బాధ్యతలు లేవు. కవి భావోద్రేకమువలనఁ దనకిష్టమైనరీతిని గానము చేయును. అట్లుచేయుట యితరులకొఱకుఁగాదు; తనసంతోషమునకు. కోకిలకూయుట యెవరిని ఆనందపెట్టుటకొఱకు? ఈ వాదము మొట్టమొదట వినుటకు ఇంపుగానే యుండును; కాని విమర్శించుకొలఁది యందలి లోపములు బయలువడును. కోయిలకూఁతను విని మన మానందించుచున్నాము; నిజమే, దానికూఁత మధురముగ నుండుటవలనను ఆ కూఁత మనకు సమ్మతమగుటవలనను మనము సంతోషించుచున్నాము. అది తన కిష్టము వచ్చినట్లు కూయుటవలనఁ గాదు. కాకిగూడ తనకిష్టమువచ్చినట్లే కూయును. దానిని మనమేమాత్ర మాద

రించుచున్నాము? అటులనే కవి చేయు గానము మానవ సమాజము నుద్ధరించుటకు యోగ్యమైనదిగ నుండుటవలననే గౌరవింపఁబడుచున్నది. 'నాకు నోరున్నది. తిట్టుటకు చాల మాటలు తెలియును. కావున నేను తిట్టుకొనుచుందును' అని చెప్పి వీధులవెంబడి తప్పుదారి కూఁతలు కూయుచుఁ దిరుగు చుండిన 'ఆతనికి పిచ్చిపట్టిన' దని పిచ్చివారి యాసుపత్రికి పంపుదుము. సమాజ మెట్లు తనయందలి వ్యక్తికి బాధ్యమో, వ్యక్తికూడ సమాజమునకు బాధ్యుఁడు.

కవి యొకమూలఁ గూర్చుండి తన సంతోషముకొఱకు నొక కావ్యము రచియించుకొని దానిని బదిలముగ నింట దాఁచుకొని యుండినయెడల నేలాటి యిబ్బంది లేదు. అట్లు గాక కవిరచనలు వ్యాప్తిలోనికివచ్చి, లోకజీవనము పై నధి కారము చేయుచుండును. కావున నందఱికంటెను కవికి బాధ్యత యెక్కువ. ఉత్తమకవి సృష్టియందా కాలపు మానవ సంఘమునందలి సమంచిత భావములు మూర్తీభ వించి యుండును. ఆతని రచనలందు భవిష్యద్వాణి రహస్య మర్మర రవములతో సంభాషించుచుండును.

మానవ జీవితమునకును శిల్పమునకును సహజమైన సంబంధము గలదు. జీవిత ప్రయోజనము ననుసరించి శిల్ప ప్రయోజనము కూడ నిర్ణయింపఁబడుచుండును. మన జీవిత మును గుఱించి ఉమ్రఖయ్యాం (Omar Khayam) అను పారసీక కవి యిట్లు నుడివియున్నాఁడు.

One thing is certain and the rest is lies:
The flower that once has blown for ever dies.

* * *

Many knots unravelled by the road.
But not the knot of human death and fate;
There was a door to which I found no key,
There was a veil past which I could not see.

* * *

While you live, drink;
for once dead, you never shall return.

ఉమ్రుఖయ్యాము కొంచె మించుమించుగా చార్వాక మతస్థుఁడు. 'వికసించిన పూవు మరల వికసింపఁబోదు. మరణించిన మానవుఁడు మరల తిరిగి రాఁబోఁడు. ప్రాణముండఁగనే భోగము లనుభవించెదము. చచ్చిన వెనుక యేమగునో ఆవిషయము నాకు తెలియదు. ఆ ముడిని నేను విప్పఁజాలక పోతి' నని చెప్పెను. అట్టివారికి జీవితము భోగమాత్ర ప్రయోజనము. జీవితము ననుసరించి శిల్పముగూడ విషయభోగముల ప్రతిబింబముగ నుండును.

కాని, మన విశ్వాసములు వేఱు. ధర్మార్థ కామ మోక్షములను నాలుగు పురుషార్థములను మానవజీవితము సాధింపవలయునని మన పెద్దలు నిర్ణయించిరి. వారు ఇహపరముల రెంటికిని సమాన గౌరవమును చూపియున్నారు. సన్న్యాస మనునది అతీత ధర్మము. లోకసామాన్యము గాదు. ధర్మార్థ కామమోక్షములు పరస్పర సాపేక్షములు. కావున, మన కవిత్వ ప్రయోజనము, జీవితాదర్శకము నను

సరించి బ్రహ్మానంద సోదరమైన పరనిర్వృతిగ నిర్ణయింపఁబడినది. కావ్యము లనఁగాఁ బసిబిడ్డలాడుకొనుటకై మన మిచ్చు రంగుల బొమ్మలుగావు; అనాగరకతా దోషము పాపుకొనుటకు మేజా బల్లలపైఁ బ్రదర్శింపఁబడు భూషణ గ్రంథములనుగా కావ్యములను మన మెప్పుడు తలంపలేదు. మన జీవితమునందు కావ్యములు మిళితమై పోయినవి. ఆర్య సాంఘిక జీవన ప్రవాహమునకు రెండు తటములుగ నున్న రామాయణ మహాభారతములే యిందులకు దృష్టాంతము. సీత, దమయంతి, సావిత్రి, ద్రౌపది మున్నగు పౌరాణిక సతీ రత్నములు భారతదేశమునం దెందఱు పతివ్రతల సృజింప లేదు? సంసారమందు నిర్భర దారిద్ర్యమును, కష్టపరంపర లను ననుభవించుచున్న సతీమణులకు దమయంతి, ద్రౌపది, చంద్రమతి మున్నగు నిల్లాండ్ర చరిత్రము లెంత యూఱట నొడగూర్చి యుండలేదు. ఈ నారీవతంసము లందఱు వ్యాస, వాల్మీకి మహాకవుల భావప్రపంచమునఁబుట్టి పెంపొందిన ఆదర్శక సృష్టులేకదా! అట్టి కవు లెన్నఁటికైన నిర్బాధ్యు లగుదురా? వారి రచనలు నీతి బాహ్యములగునా?

కీట్సు (Keats) అను ఆంగ్లేయకవి Beauty is truth, truth beauty అని చెప్పియున్నాఁడు. మన పూర్వికులు సత్య సౌందర్యములకు శ్రేయమునుగూడఁ జేర్చిరి. కావ్యము విశ్వశ్రేయము చేకూర్చునదిగ నుండవలయును. అనీతి దాయకమైన దేదియు లోకకల్యాణము నాపాదింపలేదు.

ఇఁక నీతియననేమి? దాని నెవరు కల్పించిరి? దాని వలనఁ బ్రయోజనమేమి? అను నీవిషయములు మనసున

కెక్కనిదే కావ్యములందు నీతి యావశ్యకమా? లేదా? యను సందేహమును మనము తీర్చుకొనలేము. నీతి యనుపదమును విశాల భావము గల దానిగా నూహించి నేనిచట ప్రయోగించుచున్నాను. దేశకాల పాత్రములకు లోఁబడి నీతులు భిన్నములుగ నుండవచ్చును. ఒక సంఘమువారికి నొక దేశమువారికి ననుకూలమయిన నీతులు మఱియొకరికి విరుద్ధముగఁ దోఁపవచ్చును. కాని, యిట్టి పరస్పర విరుద్ధములైన నీతులందు నంతర్వ్యాపియగు నుద్దేశ మొక్కటియే. అది యేదన: మానవ జీవితోద్ధరణము, లోకయాత్రా సౌకర్యము. నే నిచటఁ బ్రయోగించిన నీతి అను పదమును దేశకాల పాత్రాచార వ్యవహారములకు వశవర్తియయి సంకుచితమయిన నీతినిగ నర్థము చేసి కొనఁగూడదు. అన్ని నీతులకు జన్మకారణమయిన యావశ్యకతనుగఁ దలంపవలయును. ఇది జగదేకము.

సంఘసమష్టికిని దదంశమైన వ్యక్తికిని భిన్నభిన్న వ్యక్తులకును గల ప్రవర్తన సామరస్యము, ఆనుగుణ్యము నీతి యనఁబడును. ఈనీతి మానవుల యావశ్యకతనుబట్టియు ననుభవము ననుసరించియు, క్రమక్రమముగ రూపముదాల్చి సంఘయంత్రమును నడుపుచుండును. ఈ నీతులు సకల విధములైన మానవచర్యలకు సంబంధించియున్నవి. ఇట్లనుట వలన, విశేష సంఖ్యాకులగు ప్రజల యభిప్రాయము ఘనీభవించి నీతిగను శాసనముగను మాఱును. కాని, నీతిశాసనములకుఁ గొంత భేదము గలదు. రాజాధికార ముద్రగలది శాసనము. సంప్రదాయ సిద్ధమయి మానవుల భావములను

బరిపాలించునది నీతి. నాగరకత హెచ్చుకొలఁది అధికార ముద్రాంకితములగు శాసనములకంటె స్వయమారోపితము లగు నీతులే మనుష్యసంఘమును బాలించుచుండును. విరుద్ధ శాసనమునకు లొంగియుండుట దాస్యమైనను స్వయంకృత నియమమునకు వశవర్తియై యుండుట స్వాతంత్ర్య మనఁ బడును.

నీతులును శాసనములును (స్వయంకృతములైనను, పరకృతములైనను) సంఘమును శాసింపనియెడల వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యము నశించి మానవజాతికిఁ బ్రళయము సంభ వించును. కావున నీతి మానవులయం దన్యోన్య ప్రవర్త నానుగుణ్యమును బోషించును.

కళలు సాంఘిక జీవితముయొక్క యుచ్ఛ్వాస నిశ్శ్వా సముల యాదర్శ లేఖనములని యిదివఱకే తెలిసికొని యుంటిమి. కావున జీవితి మొక వంకను, కళలు వేఱొక వంకనుఁ బ్రవహింప నేరవు. సాధారణ జీవితమునందు నేవేవి నీతిబాహ్యములుగను, నేవము పుట్టించునవిగనుండునో అట్టివి కళలయందును నింపుగొలుపవు. అట్లగుట కావ్యమునకును నీతి కిని సంబంధ మెట్లు తెగిపోవును?

ధర్మశాస్త్రములు వేఱు; కావ్యములు వేఱు, వాని వాని ప్రయోజనములును భిన్నములు, పాలనాదండము చేత బట్టుకొని 'సత్యంవద' 'ధర్మంచర' అని వేదములు శాసించును. కవి 'సత్యంవద' అని శాసింపక హరిశ్చంద్రుని సృజించెను. 'సత్యమేవజయతి' అను ధర్మవాక్యమునకు హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము లక్ష్యము. ఆకథను జదివినవారికి

హరిశ్చంద్రునిపై భక్తి గౌరవములు గలుగకపోవు. మన మెవరిని ఉత్తములని మెచ్చుకొందుమో వారి ననుకరింప వలయుననియో, వారివలెఁ బ్రవర్తింపవలెననియో మన మభిలషింతుము. ఈకోరిక మనయందు సహజముగఁ బుట్టును. సత్కావ్యములయందు ఇట్టి యున్నతాశయములను, ఆసలను ప్రేరించు శక్తిగలదు. *బలాత్కార నీతిబోధనమునకు కావ్యము లెన్నఁడును. బూనుకొనఁగూడదు. అట్టివి కావ్యములుగాక మనుధర్మ శాస్త్రములవంటి స్మృతులుగ మాఱును. కళలయందలి నీతి యంతర్లీనమై యలక్షితముగ మన హృదయముఁ బ్రవేశించును. దాని పదచిహ్నము లదృశ్యములు. ఇట్లు రచించుట కళానైపుణ్యము.

కావ్య మర్థింపవలసినది రససౌందర్యమే కదా! అంతర్లీనమైన నీతియైనను వానికెటుల నుపకరించును? అను సంశయము కొందఱకుఁ గలుగవచ్చును. నీతిస్పర్శలేనిదే సౌందర్యము పరిపూర్ణముగాదని నాయుద్దేశము. ఈదృష్టితో మనము విమర్శింపఁబూనినయెడల ఏ దేశముయొక్క యుత్తమశిల్పమునందుఁగాని యనీతిపరత్వము గోచరింపదు. ఒకచిత్రకారుఁడు రమణీయవతియగు కాంతను విగతవస్త్రనుగఁ జిత్రించి మనకుఁ జూపినయెడల ఆసౌందర్యమునంతయు మ్రింగివేయఁగల యసహ్యముపుట్టి మొగము చిట్లించుకొందుము. ఎందువలన? ఆ చిత్రపటమునకును జీవితము

---

* The office of poetry is not moral instruction, but moral emulation; not doctrine, but inspiration

G. H. Lews,
'The Inner Life of Art'

నందు మన కలవాటుపడియున్న యౌచిత్యమునకును వైరుధ్యము సంభవించినది. అందలి రమ్యత సర్వజనోపభోగ్య మగు నంత లేదు. సభ్యముగ నిట్టి చిత్రములు ఆహ్లాదమును గలిగించి మనసు నుద్ధరించుటకు మాఱు, ఇంద్రియచాపల్యమును, అసభ్యములగు మనోవికారములను ప్రేరేపించుచుండును. అట్లు చేయుట యుత్తమకళయొక్క ధర్మము కాదు.

అట్లయినయెడల మానవచర్యలకు సంబంధింపని వనములు, కొండలు, మేఘములు, ఉషస్సులు, సూర్యాస్తమయములు మున్నగు దృశ్యముల ప్రతిలేఖనములు కాంచువారలకు ఆనందము గలగించునుగదా! అట్టి చిత్రమునందుఁ గూడ నీతి అంతర్లీనమై యున్నదా? అని కొంద ఱడుగ వచ్చును. అట్టి చిత్రములు అనీతిస్ఫోరకములు గాకుండుట చేతనే వానియందలి రామణీయకమును ప్రతిబంధకము లేక మన మనుభవింతుము. నీతి సౌందర్యమునకు హేతువుగాదు; పరిపూర్ణతకు ఆవశ్యకమైన యొక ఔచిత్యము.

కావ్యమునందు శిల్పనైపుణ్యము హెచ్చుకొలఁది యందలి కథాభాగమునకుఁ జదువరుల హృదయము నాకర్షించు శక్తియు హెచ్చుచుండును. గుణ మెప్పుడు వస్తువు నాశ్రయించియుండును గావున నితరకళలయందువలెనే కావ్యమునందును వస్తుగుణములు రెంటికిని వానివానికిఁ దగిన ప్రాధాన్యము గలదు.

మానవుని ప్రతికోరికకును రెండుదిక్కులు గలవు. మొదటిది వాంఛాపరిపూర్తి; రెండవది తజ్జనితమైన యుపయుక్తి. ఒకయుదాహరణము మిఠాయినిఁ జూచినపుడు తినఁ

గోరిక పుట్టును. ఇది జిహ్వాచాపల్యము. మనదృష్టి కోరిక తీర్చుకొనుట యందే లగ్నమయి యుండునుగాని, దాని యుపయోగమును గుఱించిన తలంపు సాధారణముగఁ గలుగదు. కాని, మనము తలంచినను, తలంపకపోయినను మిఠాయి తినుటవలన రెండులాభములు చేకూఱినవి. ఒకటి: కోరిక తీరుటవలన గలుగు తృప్తి; రెండు: దేహపుష్టి. ఇచ్చట మిఠాయిలోని మాధుర్యము రుచిచూచుటవలనఁ గోరిక తీరినది. ఆమాధుర్యము, ఆహారవస్తువు నాశ్రయించి యుండుటవలన దేహమునకు బలము కలిగించినది. కాని, మాధుర్యము మాత్రము కోరిక తీర్చునదిగా నుండి తదాశ్రయవస్తువు అనారోగ్యకరమై యుండినయెడల దాని ప్రతిఫలమును మనము తప్పక యనుభవింతుము. ఈ సాదృశ్యమును కావ్యములో రససౌందర్యములకును, కథాభాగమునకును వాని ననుభవించు మానవసమాజమునకును నన్వయించి చూడుఁడు; అంత్యఫలితము మీరే యూహింపఁగలరు.

మానవస్వభావ నిర్మాణమునందుఁ బరిస్థితులు చాల ముఖ్యములని మన తత్త్వశాస్త్రజ్ఞులెల్లరు నొప్పుకొన్నవిషయమే! కావ్యములం దట్టి పరిస్థితులు గలవు. ఇంద్రియగోచరములగు విషయములు మనల నెట్లు లోఁగొనునో, కావ్యాంతర్గత విషయవర్ణనముకూడ నట్లే మనల వశవర్తులఁ జేసికొనును. కావున కావ్యములతోఁ గవికిఁ గల సంబంధము కన్నను దానిని జదివి యానందించు లోకుల కెక్కుడు సంబంధము గలదు.

మతమును శిల్పమును ఒక పూవులోఁబుట్టిన రెండు రేకులని చెప్పవచ్చును. వానిరెంటికి మిక్కిలి సమీప బాంధవ్యము గలదు. ఒకదానినొకటి యపేక్షించి యవియన్యోన్య సహకారమువలన నభివృద్ధి చెందినవి.

వైదిక ఋషుల భావమును, కవిత్వ కల్పనాశక్తియు సమ్మిళితమయి, యందుండి యపూర్వ సృష్టులు బయలుదేరినవి. పౌరాణిక ప్రపంచమంతయు నిట్టి మతకవిత్వ సాంకర్యముయొక్క యద్భుత సృష్టియేకదా! ఇట్టి కల్పనలు లేకున్న మానవజీవిత మెంత సంకుచితముగ నుండియుండెడిదో!

మతమును, శిల్పమును ఆనంద సాక్షాత్కారమునకై పాటుపడుచున్నవి. గంతవ్య మొకటి; మార్గములు భిన్నములు.

'ఆనందా దేవ ఖ ల్విమాని భూతాని జాయంతి,
ఆనందా దేవ జాతాని జీవంతి.
ఆనందం ప్రయా న్త్యభి సంవిశంతి.'

ఈ భూతసృష్టియంతయు నానందమునుండి యుత్పన్నమగుచున్నది. ఆనందమున వర్ధిల్లుచున్నది. ఆనందము దిక్కునకే ప్రవహించుచున్నది. తుదకాయానందమును బ్రవేశించుచున్నది. శిల్పిసృష్టియు నిట్టిదే. భక్తుఁడును శిల్పియు నేది 'సత్యం శివం సుందర'మో దానిని దర్శించుచున్నారు. ఈ యంతస్తునందు నిద్దఱికిఁగలభేదము నశించినది. కవి భక్తుఁడు, భక్తుఁడు కవి; శిల్పము మతము నొక్కటియే యైనవి.

మొదటి యనాగరక దశయందు మానవుఁడు పశుప్రాయుఁడై కామ్యసౌఖ్యములతో సంతృప్తిపడియుండును.

అంతకు మించిన సంతోషము సతఁ డెఱుఁగడు. రెండవ దశ యందుఁ బ్రాపంచిక జ్ఞానము కొంత యుదయించి, మనో వికృతులు శిక్షితములయి శాస్త్రములు, శిల్పములు మున్నగు వాని మూలమున నానందముఁ బొందును. మూఁడవ దశ యందు రానురాను ఆతనిజ్ఞానము విశేషముగ నభివృద్ధినొంది పూర్వమున కన్న శాశ్వతమైన యానందము నన్వేషింప మొదలిడును. అదియే యమృతానందము.

'ఏకం రూపం బహుధా యః కరోతి......
తమ్ ఆత్మస్థం యేఽను పశ్యంతి ధీరా,
తేషాం సుఖం శాశ్వతం నేత రేషామ్.

ఒకరూపమును బహురూపములుగ నెవ్వఁడొనరించు చున్నాఁడో, ఆత్మస్థుఁడైన ఆపరమాత్మను ఏ ధీరులు దర్శించు చున్నారో వారు శాశ్వత సుఖమును బొందుదురు. అన్యులు పొందరు * శిల్పము తన యాదర్శకమును క్రమక్రమముగ మార్చుకొని, యెట్టకేల కీ శాశ్వత సుఖమును మానవుల కందింపఁగల యంతటి యున్నతపదవి నారోహించినం గాని, కృతకృత్యము కానేరదు.

సంపూర్ణం

---

*Fine art is not real art till it is in this sense free, and only achieves its highest task, when it has taken its place in the same sphere with religion and philosophy.

—*Hegel*
'Philosophy of Fine Art'

మర్మ కవిత్వము

పాశ్చాత్యదేశములందు శాస్త్రవిజ్ఞానము పెచ్చు పెరిఁగి లలితకళలస్థానమును సైతము నాక్రమింపఁజొచ్చెను. కావ్యములందు మనోమోహనమయిన దివ్యానుభూతికి మాఱు మేధోవ్యాపారము అధికారస్థాపనము గావించెను. ఆతరుణమున ఫ్రాంసుదేశమునందు నిందుకుఁ బ్రతీకారముగ నొక కవితోద్యమము బయలుదేఱెను. ఆయుద్యమకారకులు సమకాలీన కవిత్వముతోఁ దృప్తిపడియుండక, యింద్రియముల సంతర్ముఖములఁ గావించి, యగాధమును విశాలము నైనసూక్ష్మ ప్రపంచమును జొచ్చి, యందలి యనిర్వచనీయమయిన సత్యమును సౌందర్యమును గానముచేసిరి. ఈ తెగకు సంబంధించిన కవులను పాశ్చాత్యులు మర్మ (Mystic) కవు లనియు, సాంకేతిక (Symbolists) కవు లనియు నామకరణము గావించిరి. బాడిలేర్ అను ఫ్రెంచి కవి ఇటువంటి కవిత్వమునకు మొదటమార్గము సిద్ధపఱచెను. అనంతరము వెర్లైన్, మ్యాలర్మీ అను కవులు సుప్రసిద్ధులైరి. ఈ మర్మకవిత్వము యూరపుఖండమునందుఁ దన ప్రకృతి కనుకూలించిన దేశములందెల్ల వేరు నాఁటుకొనెను. జర్మనీదేశమందు డెమ్మెల్ అను యువక కవియు ఆతని యనుచరులును, అయిర్లాండునందు ఈట్సు, యే. యి.

ఆర్థరె సిమ్మన్సు, *జేమ్సు హెంచ్, కజిన్సు మున్నగు కవులును ఈమర్మకవిత్వసంప్రదాయమునకు సంబంధించినవారు.

మర్మకవిత్వము సామాన్యముగ గీతి (Lyric) రూపమున నుండును. ఆ గీతములందు గానమునకును భావమునకును సమానగౌరవము గలదు; ఒకవేళ గానమే ప్రాధాన్యము వహించినదనిగూడఁ జెప్పుటకు వీలున్నది. కావ్యరూపములలో గీతమే యుత్తమోత్తమ మని కొందఱి యాధునికుల యభిప్రాయము. మర్మకవులు తక్కువపదములలో నెక్కువగానమును, సూచనలను గర్భీకరింతురు. పాల్ వెర్లెన్ ఈతెగ కవిత్వమునకు లక్షణముగఁ గ్రిందిగీతముల రచించెను.

Music, Music before all things
The eccentric still prefer,
Vague in air, and nothing weighty,
Soluble, yet do not err,
Choosing words, still do it lightly,
Do it too with some contempt.

* * *

Music always, now and ever
Be they verse the thing that flies
From a soul that's gone, escaping,
Gone to other loves and skies.

ఈ కవిత్వమునకు మర్మకవిత్వ మని యేల పేరు రావలయును? ఈ కావ్యములందు సామాన్యప్రజల కగమ్య

---

* వీరిప్పుడు మదనపల్లి థియొసాఫికల్ జాతీయకళాశాల ప్రిన్సిపాల్‌గా నున్నారు.

గోచరములైన విషయము లుండును. సాధారణముగ నీ తరగతి గీతముల వస్తువు ఆధ్యాత్మికవిషయముగ నుండును. కవియొక్క యాంతరంగికానుభవమును విశ్వజనీనతయు గీతములయం దంకితమై యుండును. కవులయం దాధ్యాత్మిక స్వభావము నిర్నిద్రము. కావున వారు బహిరింద్రియ నిర్ణీతములైన సీమలనుదాఁటి సూక్ష్మప్రకృతినిఁ బ్రవేశించి యందుఁ గలిగిన యనుభూతిని ధ్వనిమూలకముగనో, సూచనగనో, సాంకేతికముగనో వెలిపుత్తురు. ఈ మర్మకవిత్వము కేవలము ఆత్మానుభవజనితముగను, ఆత్మోపభోగమునై యున్నది. జీవనముయొక్క యవ్వలిగట్టు ఈ గీతములందుఁ బొడకట్టుచుండును. యూరపుదేశపు సామాన్యజనులకు ఆధ్యాత్మికగంధము శూన్యము. కావున వారి కీకవిత్వము మర్మముగఁ దోఁచినది. బాడిలేర్ కవిత్వము ఆధునిక పాశ్చాత్యమర్మకవిత్వమునకు మార్గదర్శకమైనదని యిదివఱకుఁ దెలిపియుంటిని. ఆతని రచనలోఁ జాలప్రసిద్ధమైన ఈక్రిందిపద్యములలోని యగాధాశయములను గమనింపుడు :

Earth is a temple, from whose pillared mazes
Murmurs confused of living utterences rise;
Therein man thro' a forest of symbols paces,
That contemplate him with familiar eyes.
As prolonged echos, wandering on and on,
At last in one far tenebrous depth unite,
Impalpable as darkness, and as light,
Scents, sounds, and colours meet in unison.

ఈ తెగ కవులలో మఱల ఫ్రెంచివారికిని ఐరిషువారి

కినిఁ గొంత భేదము గలదు. అయ్యది దేశకాలపరిస్థితులకు సంబంధించినది. ఐరిషుకవుల కుండినంత ప్రకృతిసాంగత్యము ఫ్రెంచికవులకు లేదు. అందువలన వారి కావ్యములందుఁ గొంత కృత్రిమత పొడకట్టుచున్నది. మనకు సమకాలీనుఁడైన ప్రసిద్ధ ఐరిషుకవి, *ఈట్సు రచియించిన ఈ పేరిన తేనెగడ్డను చవిచూడుఁడు :

In all poor foolish things that live a day
Eternal beauty wandering on her way,

ఈకవి తన యాత్మానుభూతిని పై రెండుపాదములలో నిమిడ్చియున్నాఁడు; అనంతసౌందర్యమును ప్రతివస్తువునందు సందర్శించినాఁడు.

'........................... ...సత్కవీశ,
భావలోచన మెరవుగాఁ బడయకున్నఁ
గాంచనేర వంతర్లీన కాంతిసరణి.'

—కృషీవలుఁడు

సత్యము! సత్కవీశునిభావలోచనముగాక, అంతర్లీన కాంతిని సౌందర్యమును తక్కిన కన్నులు చూడఁగలుగునా?

మర్మకవిత్వమునం దొకవిధమున యస్పష్టతయు ననూహ్యమైన భావనేంద్రజాలమును గోచరించుచున్నది. ఆ గీతములందు భావములు అంటీయంటక-చిక్కీచిక్కక-దక్కీదక్కక-మనతో దాఁగుడుమూత లాడుచుండును. 'ఆ కావ్యము నుండి నీ వేమి గ్రహించితివి?' అని యితరులు ప్రశ్నించినపుడు

* ఫ్రీరికి నోబెల్ వాఙ్మయ బహుమానము వచ్చినది.

'ఏమో నేను జెప్పజాలనుగాని, యొకవిధమైన యవ్యక్త మాధుర్యమును, ఆనందమును అనుభవించితిని' అని చెప్పుటకు మాత్రము సాధ్యమగును. కళయొక్క పరమావధియు నిట్టి యనిర్వచనీయమైన రసానుభూతిని గలిగించుటయే యని యన్ని సంప్రదాయములకు సంబంధించిన రసజ్ఞులును, శిల్పులును, నిర్ణయించిన విషయమే. 'When one art can fully be explained by another then, 'it is a failure' అని రవీంద్రుఁడు కళయొక్క యనిర్వచనీయతను బోధించెను. 'It(art) is to be felt, not to be explained.' శిల్పము అనుభవింపఁదగినదిగాని, వివరింపవలసినదిగాదని డాక్టరు అవనీంద్రనాథ టాగూరు నుడివియున్నాఁడు. ఇట్లనుటవలన ఉత్తమశిల్పమునందు వివరించి చెప్పనలవిగాని యొకవిధమైన రసస్ఫురణము గలదని మనము తెలిసికొనవచ్చును.

అడయారునందు జేమ్సు హెచ్. కజిన్సుగారియింట నేను మూడు చిత్రపటములను జూచితిని. ఒకటి నందలాలు వసువు రచియించిన 'శివనాట్యము.' మఱి రెండు కజిన్సుగారు జపానునుండి తెచ్చినవి. వానిలో నొకదానియందు జపాను స్త్రీలు మంచుకాలమునఁ గాగితపు గొడుగులు వేసికొని సంచరించుట చిత్రింపఁబడియున్నది. మఱియొకదానియందు కేవలము సన్ననిగీతలతో-నవియు నేడెనిమిదింటితో, నొక జపాను దేశపు స్త్రీముఖము అత్యద్భుతముగ లిఖింపఁబడియున్నది. ఈమూడుచిత్రములునాహృదయమునుహరించినవి. మర్మకవిత్వము (Mystic poetry) యొక్క రహస్యము ఆచిత్ర

పటముల మూలమున నేరుగ నామనమున నంకితమైనది. అంతవఱకు ఆకవిత్వములోని యస్పష్టత (Vagueness) యొక్క గుణమును నేను పూర్ణముగ గ్రహింపలేకుంటిని. శివనాట్యమును,మంచుకాలమున జపానుస్త్రీల సంచారమును చిత్రింపఁబడిన పటమును సాధారణమైన బొమ్మలపటములవలె పరిస్ఫుటముగ రంగులు పూయఁబడినవి కావు. వానిలోని యాకృతులు మనకు అస్పష్టముగఁ బొడకట్టును. ఆయస్పష్టత శిల్పకళానైపుణ్యముయొక్క పరసీమయని తలఁపవలయునేగాని, అల్పకౌశలముగల చిత్రకారుల వచ్చీరాని బీరకాయపీచుఁదనముగాదు. అట్లు చిత్రించుటకు శిల్పి చాల కళాభిరుచి గలవాఁడుగను, చేయితిరిగినవాఁడుగను, వర్ణసమ్మేళనాదివిషయములందుఁ బరిపూర్ణజ్ఞానము గలవాఁడుగను నుండవలయును. ఆ పటములయందలి రూపములనుఁ దిలకించినపుడు మన మనస్సుగాలిలోఁ దేలిపోవునటులఁ దేలికయై చిత్రసారూప్యమును బొందినట్లుండును. ఆరూపము ఏదో యొక యగాధ రహస్య వాతావరణమున, వెన్నెలరాత్రియందుఁ దేలియాడు మేఘశకలములవలెఁ బొడకట్టును. చూడఁజూడ నవి గాలిలోఁ గరగిపోవుచున్నవా యేమి? యను సంశయముగూడ పొడమును. ఇట్టియస్పష్టతామాధుర్యమే నాకు మర్మకవిత్వమునఁ దోఁచుచున్నది. రేఖలతో లిఖింపఁబడిన పటమును గాంచినపుడు 'ఎన్ని కొద్ది గీరలతో నెంత సుందరమైన యాకృతిని నేర్పరియైన చిత్రకారుఁడు సృజింపఁగలఁడు? అను నాశ్చర్యము

దోఁపకమానదు. జపానుకవుల *'హోక్కు' కవిత్వమునందు వలె ఈ చిత్రపటమునందును అనవసర కళాప్రదర్శనము నా కగపడలేదు. అయినను అందు సౌందర్యమును నిరాడంబరత యుఁ దొలకాడుచున్నవి. అట్టియస్పష్టతయు సంక్షిప్తతయుఁ కేవలము అనల్పకళానై పుణ్యసాధ్యములని నేనుగ్రహించితిని.

మర్మకవిత్వమునందలి యస్పష్టతనుగుఱించిన కొందఱి యభిప్రాయముల నిట సంకలించితిని;

1. And the very perfection of such poetry often appears to depend, in part, on a certain suppression or vagueness of mere subjects, so that the meaning reaches us through ways not distinctly traceable by the understanding. —*Yone Noguchi.*

* జపాను కవిత్వ పద్య భేదములందు 'హొక్కు' అనునది చాల చిన్నపద్యము. అది పదు నేడు నేకాచ్క శబ్దముల పరిమితిగలది. ఈపద్యములలోని విషయము జపానుదేశస్థులకుఁదప్ప, ఇతరులకు సాధారణముగ బోధపడనంతటి సంక్షిప్తముగ నుండును. అందువలననే జపానువాఙ్మయ విమర్శకులు 'కవి యెట్టివాఁడొ పాఠకుఁడును నట్టివాఁడుగ నుండవలయును' అని చెప్పుట. హొక్కుపద్యముల రచించుట చాల కష్టమనియు, బాషో అను సుప్రసిద్ధ 'హొక్కు' కవి తన జీవితమునందు మూఁడు నూర్ల పద్యములను మాత్రమె రచియింపఁగలిగెననియు, యోన్‌నొగూచి తెలిపియున్నాఁడు. విషయముఁ దెలుపుట కొక ఉదాహరణము ననువదించితిని :

కాలిపోయెను శాల; రాలెడుపూవు
లెంత నిశ్చలశాంతి నెసగెడు నిపుడు !

తనయిల్లు కాలిపోవు సమయమున రాలెడుపూవుల నిశ్చలశాంతిని గమనింపఁగల కవి మనోవస్థయే యీ పద్యమునందలి విశేషము.

2. Vagueness is often a virtue; a god lives in a cloud, truth cannot be put on one's finger tip —*Walter Pater,*

3. I think there should be nothing but allusions. The contemplation of objects, the flying image of reveries evoked by them are sunk........To name an object is to take the three quarters from the enjoyment of the poem, which consists in the happiness of guessing little by little, to suggest that is the dream. —*Jues Huret.*

ఈ లక్షణములు ముఖ్యముగ గీతకవిత్వమున కన్వయించును.

మర్మకవిత్వమును టాల్‌స్టాయి 'శిల్పమన నేమి?' అను తన గ్రంథమందుఁ జాలతీవ్రముగ ఖండించియున్నాడు. అందు కా కవిత్వమునఁ గల యగమ్యగోచరత్వము కారణము. అయినను టాల్‌స్టాయి తర్కమంత సహేతుకముగఁ దోఁపదు ఆయన ప్రజాపక్షవాది. కావున సామాన్యజనుల కర్థముగాని శిల్పము వ్యర్థమనియు నింద్యమనియు ఆయన యభిప్రాయము. ఈ యపూర్వమైన మానదండమును గల్పించి టాల్‌స్టాయి రషియాదేశమునందలివేగాక యూరపుఖండమునందలి యన్ని దేశముల లలితకళలను దానితోఁ గొలిచి, సరిపడనివానిని తన విపరీతపు విమర్శనమునకు గుఱి గావించెను. ఒక పెద్దసౌధమునుగాని, క్రైస్తవుల ప్రార్థనాలయమునుగాని దిలకించినప్పుడు వానిసౌందర్యముఁ దోఁచుటకుఁ బూర్వమే 'ఈ కట్టడము లెందరి పాటకపుజనులనిట్టూర్పులతోడను, గన్నీటితోడను, కడుపుమంటలతోడను రూపొందినవో' యను కారుణ్యమా దయాశాలి మొత్తనిమనసును

తడిసేయును. కావున టాల్‌స్టాయి నిర్వచనములందుఁ గళా న్యాయనిర్ణయమునకంటె గణనారసమె యెక్కుడుగా నుండును. ఒక కళయొక్క శ్రేష్ఠత్వము దాని నర్థముచేసి కొనఁగల ప్రజలసంఖ్య ననుసరించియుండుననియు, నట్లుగాక యెవరో కొందఱిభాగ్యవంతులకును. కేవలము శిల్పాభిరుచి గలవారికిని మాత్రమే పనికివచ్చు కళ యొకకళ గాదనియు ఆయన సిద్ధాంతీకరించెను. ఇది చాల యన్యాయ్యమును, శిల్పతత్త్వమునకు పరమవిరుద్ధమైన తీర్మానముగను నున్నది.

మన మొక కావ్యమును జనువునపుడు హృదయము రసాతిరేకమైనదా? లేదా? యనుదాని ననుసరించియు, ఐన యెడల దానితీవ్రతనుబట్టియు ఆ కావ్యముయొక్క గుణా గుణములను నిర్ణయింతుము. ఒకప్పుడు కావ్యము రమ్యమైన దయ్యుఁ జదువరి హృదయముసంస్కారపక్వము గానియెడల రసోత్పాదనము గాకపోవచ్చును. ఈ రెండుసందర్భములయం దును కృతికిని చదువరి స్వభావమునకుం గల సంబంధము ముఖ్యము. కాని, 'ఇతరు లెందఱీకావ్యమును జదివి యానం దించిరి?' అను ప్రశ్నపై అతని యనుభూతి ఆధారపడి యుండవలసిన యక్కఱలేదు. చిత్రముల విషయముగూడ నిట్లె యూహింపవలయును.

టాల్‌స్టాయి సిద్ధాంత మంగీకరింపఁబడినయెడల లోక మునందలి చాల యుత్తమోత్తమములగు చిత్రములు కావ్య ములు, శిల్పములు, కట్టడములు ధ్వంసము కావలసియుండును. ఒక రచనయొక్క రసవత్తతయు, కళానైపుణ్యమును, సూక్ష్మ

బుద్ధిగ్రాహ్యము లగు గుణ విషయములును హెచ్చుకొలఁది వానిని గ్రహించి తదనురూపానందమును బొందు రసికుల సంఖ్యయు తగ్గుచుండును. కావుననే కాళిదాసుని అభిజ్ఞాన శాకుంతలము జంగమ కథలవలె సామాన్యప్రజానురంజకము కాకుండుట. రసజ్ఞత కుశాగ్రముగ నుండనిదే యుత్తమమైన కళాసృష్టిని మెచ్చుకొనుటకు సాధ్యముగాదు. అట్లు మెచ్చుకొనుటకు శిక్షితమైన అభిరుచియు అవసరము. అట్టి రసజ్ఞత ప్రజాసామాన్యమునందు నభివృద్ధి చెందియుండదు. వారికిఁ దగిన శిల్పము లుండనేయున్నవి. ఇంకను గావలసినయెడల అట్టివి వేనవేలుగఁ గల్పించి క్రమక్రమముగఁ బ్రజల యభిరుచిని శిక్షించి యుత్తమశిల్పముల మెచ్చుకొనునట్లొనరింపవచ్చును గాని, యాదర్శమును మాత్రము జనబాహుళ్యమునకుఁ దెలియఁగల క్రిందిమెట్టులోనికి దింపరాదు. మేఘసందేశములోని రామణీయకము ఒక పల్లెటూరికాఁపునకు గోచరింపని కారణముచేత దానిని సరస్వతీదేవి యంకపీఠమునుండి క్రిందికిఁ ద్రోయవలసిన దేనా?

కాళిదాస భవభూతులు సమకాలీనప్రజల యభిరుచి ననుసరించి వారి నాటకములను రచియింపలేదు. అట్లే వారు రచియించి యుండినయెడల అవి యెల్ల కాలమునకు నాదర్శప్రాయములుగనుండనోపవు. ప్రజల యభిరుచిమారిన వెనుక వాని మొగము చూచువారుండరు కాని శకుంతలనాటకము కాళిదాసుని యభిరుచి ననుసరించి సృష్టింపఁబడిన దగుట చేతనే చిరంజీవమైనది. ఈ విషయము కవులకుఁ దెలియనిది గాదు. తన నాటకములోని సారమును భవభూతిమహాకవి

తెలిసికొని, సమకాలీనుల యజ్ఞాన జనితమైన నిరాదరణము నిట్లు తూలనాడెను.

యేనామ కేచి దిహ నః ప్రథయం త్యవజ్ఞాం
జానంతి తే కిమపి తా న్ప్రతినైష యత్నః
ఉత్పత్స్యతే ఽ స్తిమమ కొఽపి సమానధర్మా
కాలో హ్యయం నిరవధి ర్విపులాచ పృథ్వీ.

ఈ విశాల ప్రపంచమునందు ననంతకాలమునఁ దన తోడి సమాన ధర్మముగలవాఁ డెవ్వడైన జన్మించి, తన నాటకమును చదివి యానందింపఁడా! యను తలంపు భవభూతిని నూరడించినది. ఎంతసహనము! ఎంత స్వార్థత్యాగము! నేఁటి కవులు అప్రయాస లభ్య జనరంజకత్వమునకయి తమ శక్తిని వ్యర్థపుచ్చుచున్నారు.

మాలర్మి ప్రభృతుల కావ్యములలోని సూచనలను, అస్పష్టతను దోషములుగఁ బరిగణించి టాల్‌స్టాయి ఖండించుటయందుఁ దప్పు లేదు. ఏలయనఁగా: ఆయనకుఁ దోఁచినట్లును, ఆయన భావించినట్లును దాపఱికము లేక విమర్శించెను. ఇది చాల గొప్పతనము. కాని, సామాన్యప్రజల మనస్తత్వమును బ్రమాణముగఁ గొని, ఆకావ్యములలోని విషయములు వారి కగ్రాహ్యములు గాన దోషము లని తీర్మానించుట సాహసము.

మన దేశమునందు 'మర్మకవిత్వ' మనాదియైనది. దానిని మర్మకవిత్వమని పేర్కొనక ఆధ్యాత్మిక కవిత్వమని వ్యవహరించెదను. ఏలయన, ఆలాటి రచనలను మర్మకవిత్వముగ మన మెన్నడును భావించినది లేదు. హైందవజనసా

మాన్యమునకు అవి మర్మములు గావు. పంచేంద్రియగోచర మగు స్థూలప్రపంచమున కన్న భిన్న మగు మఱియొక యంతః ప్రకృతి గలదనియు, నశించునది పాంచభౌతిక శరీర మే గాని యాత్మ గాదనియు, జన్మాంతరము గలదనియు, నేమియుం దెలియని కూలివాని మొదలు సకలశాస్త్ర పారంగతుఁ డగు పండితుని వఱకు హిందూదేశమున నందఱును విశ్వసింతురు. ప్రతిదినము మనయింటికి బిచ్చమునకు వచ్చు దాసరిగూడ—

"మనది తనది యనుచు నరుడా, మాయలో బడబోకురా
మరణ మొందిన మనది తనది మంటలో యే మౌనురా!
బంకమట్టి యిల్లురా యిది బగ్గిబుగ్గి యౌనురా
ఆత్మ యొక్కటె బ్రహ్మరూప మ్మంతటా తానుండురా."

అని పాడుచుండును. కావున మనవారు ఆధ్యాత్మిక గీతములను, కీర్తనలను మర్మ కవిత్వ మని పేర్కొ—నలేదు.

మొట్టమొదట ఆర్యావర్తమున వేదములయం దీయాధ్యాత్మిక కవిత్వము జన్మించి, యుపనిషత్తులయందుఁ బరిపూర్ణత నొందినది. అనుక్షణము విస్తరించుచుండిన వైదికకవి యాత్మ బహిఃప్రపంచమునఁ దనివినొందక, అంతర్ముఖేంద్రియమై యగాధమైన యమృతానందమున నోలలాడి ఆ యనుభూతిని వెలికి నిట్టూర్చినది.

"శృణ్వంతు విశ్వే అమృతస్య పుత్రా, ఆయేధామాని దివ్యాని తస్థు'
వేదాహ మేతం పురుషం మహాన్త మాదిత్యవర్ణం తమసః పరస్తాత్"

అని వైదికఋషి ఘోషించినాఁడు. ఇంతటి మహానందము వెలికుఱుకక కవిహృదయమున నెట్లుదాఁగియుండగలదు? పిపీలికాది బ్రహ్మపర్యంతముగల ప్రాణికోటులను 'అమృత

సంతానములారా' యని సంబోధించినాఁడు. ఎంత ప్రేమ! ఎంతయానందము! ఎంతసత్యము! తాను దర్శించిన తేజస్సు అప్రాకృతము. కావున నది వర్ణింపనలవిగానిది. సామ్యముచే మాత్రము నూహింపసాధ్యమైనది. అదియు విలోమమార్గమున—

"నతత్ర సూర్యోభాతి న చంద్రతారకం
నేమా విద్యుతో భాంతి కుతోఽయ మగ్నిః
తమేవ భాంత మనుభాతి సర్వం తస్య భాసా
సర్వ మిదం విభాతి."

ఆత్మానుభవజన్యమైన యిట్టి యపూర్వసత్యములను వైదిక ఋషులు వర్ణించిరి. వారు ఆధ్యాత్మిక కవిగురువులు, ప్రథములు.

వివిధమత సంప్రదాయములయందును ఇట్టి కవిత్వ మంకురించి శాఖోపశాఖలుగ నభివృద్ధినొందినది. వైష్ణవ కవుల కీర్తనలయందు రసమాధుర్యములు పొంగిపొరలినవి. ఇందుకుఁ గొన్ని కారణములు గలవు. వైష్ణవులకు భక్తి ప్రధానము, ప్రేమ యాలంబము. ఆత్మకును బరమాత్మకును గల సంబంధమును రాధాకృష్ణుల ప్రేమలీలలుగ సంకేతించి వారు సంకీర్తనము చేసిరి.

విరహిణియైన నాయిక యెన్ని యవస్థలకుఁ బాల్పడునో, తన్ను రాధనుగను సర్వేశ్వరుని కృష్ణునిగను సంకేతించుకొన్న భక్తుఁడును అన్ని యవస్థల ననుభవించును. నాయకుని నెడఁబాసిన నాయిక పునః సమాగముకొఱ కెట్లు త్వరపడుచుండునో, అటులనే పరమాత్మ విశ్లేషమును సహిం

ప్రజాలని భక్తుఁడును వేదనఁ బొందుచుండును. ఇట్టి పారవశ్యము సాధారణముగ నందఱిభక్తులకుఁ గలుగునది గాదు, ఇది భవముయొక్క పరపారము నంటు కడపటియవస్థ. పన్నిద్దరాళ్వారులలో నమ్మాళ్వారులకే యీదశ కలిగెను, చైతన్యుఁడును నట్టియవస్థ ననుభవించెను. రామకృష్ణ పరమహంసయు నట్టి విశ్లేష వేదన నొందెనని వివేకానందస్వామి నుడివియున్నారు. నమ్మాళ్వారులు రచించిన "తిరువాయిమొజ్ఞి" అంతయుఁ గొంచె మించుమించుగ విరహిణీ గీతములని చెప్పవచ్చును. మీరాబాయియు, మహారాష్ట్ర దేశపు భక్తులును అట్టి కీర్తనలను రచియించిరి.

తెలుఁగు దేశమున మఱియొక విధమైన యాధ్యాత్మిక కవిత్వము ప్రచారములోనికి వచ్చినది. పోతులూరి వీరబ్రహ్మము, ఆతని శిష్యుఁడగు సిద్దయ్య, వేమన్న మొదలగు తత్త్వజ్ఞాను లీ సంప్రదాయమున ముఖ్యులు. బ్రహ్మంగారి కాలజ్ఞాన కీర్తనలను వేదాంత కీర్తనలను తరుణాయి దాసరులు పాడుచుండగ మనము చాలమాఱులు వినియుందుము. భక్తిగీతములందువలె వానియం దంతరసము చిప్పిల్లుటకు విలు లేదు. అయినను అవి నీరసములుగ నుండవు. ఇచ్చట నొకటి రెండు ఉదాహరణములు అప్రస్తుతములు గావని తలంచెదను.

1. తెలుసుకొండి యన్నలార, తేట తెమవు బట్టాబయలు
నట్టనడుమా పుట్టలో గురునాథూ డున్నాడు,
మూడుచుట్లా కోటలోన ముప్పయిముగ్గూ రున్నారన్నా
ధ్యానాము కోటాకు ఎక్కా పెడితే తలుపూలు దిసేమన్నారు.

ఇంపుకాదూ మెప్పు కాదు ఎన్నరాని యీ బ్రహ్మపదవి
చప్పరించీ చూడండన్న సారా మున్నాది.

2. తనకు బొందెకు ఎపుడొ తగులాట మాయెను
వీరెవ్వరొ గురుడ! వా రెవ్వరో!
పుట్టి బూరగమాను పూసి లెస్సా కాసి
గట్టీగ కొమ్మలు కదిలాడగా
సుడిగాలి దెబ్బకు తొడిమజాఱిన పండు
తొడిమాతో యేమైన సుడివిపోయిందా;

తనకు బొందెకు..............................
వీ రెవ్వరో గురుడ..............................

3. చిత్తాస్వాతులు రెండు సంధింప ముత్తెపు
చిప్పాలో పడ్డాది చిను కొక్కటి,
ముత్యమై నీళ్ళల్లో మునిగి పొయ్యేనాడు
చిప్పతో యేమైన చెప్పిపోయిందా?

తనకు బొందెకు..............................
వీ రెవ్వరో గురుడ..............................

వేమనపద్యములలోని భావములను గ్రహించి కొందరు, వానినిఁ గీ ర్తనలలో నిమిడ్చిరి. అట్టికీ ర్తనలె యిప్పుడు తెలుఁగుదేశమునందుఁ జాలవఱకు వ్యాపించియున్నవి.

సమకాలీనమైన ఆధ్యాత్మిక కవిత్వమునుగుఱించి కొంత విచారించి యీ వ్యాసమును ముగించెదను. బెంగాలు దేశమున రవీంద్రనాథ టాగూరును, ఆయన కవిత్వమార్గమును మెచ్చుకొని దాని నవలంబించు సత్యేంద్రనాథదత్తు మున్నగు నితర యువక కవులును ఆధునికకవిత్వసంప్రదాయమునకు సంబంధించినవారు. ఈ తెగకు రవీంద్రుఁడు మార్గ

దర్శకుఁడు. కావున మొట్టమొదట ఆయనకవిత్వమునుగుఱించి తెలిసికొందము. రామమోహనరాయలు కలకత్తానగరమున బ్రహ్మసమాజమును స్థాపించినవెనుక బెంగాలీసారస్వతమున నూతన జీవసంచలనము ప్రారంభమయి, దినదినాభివృద్ధి గాంచినది. బ్రహ్మసమాజపు ప్రార్థన మందిరములందుఁ జదువుటకును, మతప్రచారము గావించుటకును క్రైస్తవుల పాటలు (Psalms) వంటి గీతములు రచియింపఁబడినవి. ఈ గీతారచనమే బెంగాలుదేశపు ఆధుని కాధ్యాత్మిక కవిత్వమునకు బీజము. రవీంద్రుఁడు బాల్యమునందే యింగ్లీషు కావ్యములను జదివెను. అందు ముఖ్యముగ కీట్సు, షెల్లి, బ్రౌనింగు అను ఇంగ్లీషుకవుల కవిత్వములలోని సారమును దనివి దీఱ నాస్వాదించెను. కాళిదాసుని శాకుంతలము. కుమారసంభవము, మేఘసందేశము రవీంద్రుని హృదయమును ప్రబలముగ నాకర్షించిన వనుటకు ఆయన 'ప్రాచీన సాహిత్యము' అను గ్రంథమునఁ గావించిన తత్సంబంధములైన విమర్శనములే సాక్ష్యములుగ నున్నవి.

చైతన్యుఁడు, జయదేవుఁడు మున్నగు వైష్ణవభక్తుల కీర్తనలను టాగూరు గానము చేసిచేసి, యానందించెను. ఆ కీర్తనల యధికారము ఆయన రచించిన 'భానుసింహపదావళి' యను గీతములందు సుస్పష్టముగ నంకితమై యున్నది.

కీట్సు సౌందర్యమును బోషించిన కవి. షెల్లి యింద్రియాతీతములైన ఆధ్యాత్మిక విషయములను గానము చేసిన తపసి. రవీంద్రుని కవిత్వమందు కీట్సు రచనలలోని రామణీయకము, షెల్లీ కావ్యములలోని యాధ్యాత్మిక తృష్ణయు,

వైష్ణవ గీతములలోని భక్తిపారవశ్యమును- వీని మూటిని ఆత్మసాక్షాత్కరించుకొని మించిన స్వకీయ ప్రతిభావ్యక్తిత్వములును సామరస్యము నొందినవి. కావున రవీంద్రుని యాధ్యాత్మిక కవిత్వము ప్రాచ్యపాశ్చాత్య మనస్తత్వముల కనుగుణమైన సంధిస్థానమై యున్నది.

'తుమి యేన్ ఒయ్ ఆకాశ్ ఉదార్
ఆమి యేన్ ఎయ్ అసీమ్ పాథార్
ఆకుల్ కొరేచె మాఝు కానే తా'ర్
ఆనందపూర్ణిమా'

(మానసి - ధ్యానము)

[నీవు విశాలమైన ఆ యాకాశమవు ;
నేను సీమారహితమైన యీ సముద్రమును ;
వాని రెంటిమధ్య ఆనందపూర్ణిమ
తాండవించుచున్నది.]

ఆంగ్లేయ సారస్వత సంబంధమువలన బెంగాలునందువలె తెలుఁగుదేశమున సైతముఁ గొంత యాందోళనము గలిగినది. యువక కవులు సంప్రదాయసిద్ధములైన పురాతన పద్ధతులను ద్యజించి స్వతంత్రముగఁ గ్రొత్తదారులు త్రొక్కసాగిరి. ఇప్పుడు తెలుఁగుదేశమున నాంగ్లేయ వాఙ్మయపరిచితి గల యువక కవు లందఱు కొద్దిగనో గొప్పగనో (Romantic) కవు లనుటకు యోగ్యులు. రవీంద్రుఁడు 'నోబెల్' బహుమానముచే సత్కరింపఁబడి యతని కావ్యములు హిందూదేశమంతటను వ్యాప్తిచెందిన యనంతరమున తెలుఁగు రొమాన్టిక్ కవిత్వము ఆధ్యాత్మిక కవిత్వ

ముగఁ బరిణమింప మొదలు పెట్టెను. తత్పరిణామ చిహ్నములు ఇప్పు డిప్పుడు తెలుఁగు కవుల రచనలయందు బొడకట్టుచున్నవి. కాని, యిది ప్రథమదశ యగుటవలనఁ గొందఱి రచనలయందు అనవసర పదాడంబరత్వమును, కళా కౌశలమువలనఁ బ్రాప్తమైన భావసేంద్రజాలముగాక, భావ ప్రకటనము గావింపఁజాలని గజిబిజితనమును గోచరించుచున్నది. ఈ లోపము మొట్టమొదట అనివార్యమైనది. కావున సహింపఁదగినది. ఇందుకు లక్ష్యములుగ సమకాలీనుల కావ్యములనుండి కొన్ని యుదాహరణములను సంకలింపవచ్చును గాని, అనవసర వివాద హేతువుగఁ బరిణమించు నని మానితిని.

సంపూర్ణము.

నాటక కళా సంస్కరణము.

ఉపోద్ఘాతము

సంఘసమష్టి తనయందలి వ్యక్తిని నైతికబంధములఁ జిక్కించుకొని యెట్లు అధికారము చేయునో, ఒక్కొక్కప్పుడు వ్యక్తియుఁ దన సంకల్ప బలము చేత సంఘసమష్టిని తన యభిప్రాయమువంకకుఁ ద్రిప్పుకొనుచుండును. ఇందుకు మన సాంఘికజీవితమునందు లెక్కలేని నిదర్శనములను జూచుచున్నాము. సంఘమునకును, అందలియంశమైనవ్యక్తికిని బరస్పర సంబంధము గలదు. కావున నొకజాతి నాగరకమైనదని చెప్పుటలో నాటికి తొంబై మంది మనుష్యులైనను నాగరకులుగ నుందురని మన మూహింతుము.

జాతీయ జీవితమార్గము కొండదారివలె నిమ్నోన్నతముగ నుండును. వాతావరణములోని మార్పులను భారమితి (Barometer) సూచించునటుల శిల్పము జాతీయ జీవితమునందలి నీచోచ్చదశలను దెలియఁజేయుచుండును. కవులు స్వతంత్రముగ వస్తుకల్పనము చేయుచున్నను, సమకాలీన భావములును, ఆచార వ్యవహారములును వారి రచనల యందుఁ బ్రవేశించియుండును. కాళిదాసుని నాటకములను మనము చదివినయెడల ఆ కాలపు నాగరకతను మనము కొంచె మించు మించుగ నూహింపఁగలము. వాల్మీకిమహాకవి

లోకోత్తర వీరుఁడైన శ్రీరాముని చరిత్రమును సృజించి నప్పటికిని, సమకాలీనమైన హైందవ సంఘముయొక్క నాగరకతయు ఆచార వ్యవహారములును అందు నంకితమైయుండక తప్పవు.

ప్రస్తుతవిషయమునకు వత్తము: మన తెలుఁగుజాతి చాల మంది కవులకును, శిల్పులకును, నటకులకును ఆకరమై యున్నది. వారి రచనలు, సృష్టులు, అభిప్రాయములు భావి సంతతికి మన కళాభిరుచిని, కల్పనానైపుణ్యమును, ఔచిత్య గౌరవమును, మీఁదుమిక్కిలి మన శిక్షణమును, దెలియఁ బఱచును కావున ఇప్పటి కవులును, తక్కుంగల శిల్పులును సమకాలీన ప్రజా బాహుళ్యముయొక్క యశిక్షితమైన యభిరుచి యడుగులకు మడుఁగులొత్తి సునాయాస లభ్యమయినఁ గీర్తికొఱకు పాటుపడుటయే వారి బాధ్యతయని తలంచుకొనక, భావిసంతతులకుఁగూడ మన శిల్పసిద్ధిపైని గౌరవముండునటులు, తమ యభిరుచిని మఱికొంత సభ్యముగను, ఔచిత్యదృష్టిని మఱికొంత నిశితముగను అలవఱచుకొనుట యావశ్యకము.

సుమా రొక సంవత్సరముక్రిందట ఒంగోలునందుండిన నామిత్రులు రావుసాహెబ్ డాక్టరు శేషాద్రిరెడ్డిగారికి (ఇప్పుడు స్వర్గస్థులు) అతిథినై యచ్చట రెండు మూఁడు దినములు గడపితిని. ఆయూరియందు స్థాపింపఁబడియున్న యొక నాటక సమాజమువారిచేఁ బ్రయోగింపఁబడిన * "సుమతి"

* ఆ నాటకము పేరునుగుఱించి నాకు సంశయము గలదు. సుమతి యని జ్ఞప్తి. కవిపేరును మఱచిపోతిని.

అను నాటకమును చూచుట మాకిరువురకుఁ దటస్థించినది.
రెండు మూఁడు గంటల వినోదము కొఱకును, ఆ వినోద
మున అలక్షితముగ మిళితమైన రీతిని సమకూరుచుండు భావ
శిక్షణము కొఱకును మనము సాధారణముగ నాటకశాలకుఁ
బోవుచుందుము. చేతిడబ్బు వదలించుకొని, నిద్రాక్షేపము
మున్నగు శ్రమలకుఁ బాల్పడియు మనము నాటకము
చూచుట కవిచేతను నటకులచేతను "మీరు సభ్యతా
శూన్యులు! మీరు మృగప్రాయులు" అని చెప్పక చెప్పించు
కొనుటకుఁ గాదు. సహృదయుల భావములు దూషింపఁబడు
టకు గాదు! కాని, దురదృష్టవశమున మాకానాఁ డట్టి
యసభ్యవినోదమ్ము ప్రాప్తించినది. ఆ నాటకమునందలి యనౌ
చిత్యముల నుదహరించి సభ్యలోకమునకు విసుగుపుట్టించి
నా యభిరుచినిగూడ దూష్యముగ నొనరించుకొనుటకు
నా కిష్టము లేనప్పటికిని 'శిల్పము' కొఱకు అట్లు చేయక
తప్పినది కాదు. మేము నాటకశాలయం దున్నంతవఱకు
జఱిగిన కథ యీ క్రిందివిధముగ నున్నది: భాగ్యవంతుడైన
బ్రాహ్మణయువకుఁ డొకఁడు ఒక భోగముసాని నుంచుకొని
తన యాస్తినంతయుఁ గొల్లగొట్టుకొనును. కొంతకాలము
నకుఁ దన భార్యనుగూడ ఆ సానికిఁ బరిచారికనుగ నియ
మించును. అటుపైని కొల్లఁగొట్టుటకు విటునియొద్ద నొక గవ్వ
యైనను లేదని తోఁచిన వెంటనే ఆసాని యాతని విడనాడి,
మఱియొకనిని దగుల్కొనును. రెండవ విటుఁడును ఆభోగ
ముదియు నేక శయ్యాగతులయి యుండునప్పుడు పరిత్యక్తుఁ
డైన మొదటి విటుఁడు వచ్చి చూచి "బ్రతికి చెడిన వాని.

వైరాగ్యావేశముతో" ఆసానిని దిట్టుటకుఁ బ్రారంభించును. భోగమువారిని దిట్టుటయే సంఘ సంస్కరణము యొక్క ప్రధానసూత్రమని తలంచువారును కొందఱు గలరని, అట్టి కోటిలో మన నాటక రచయితనుగూడ చేర్చుకొని నాటకము నందలి ఆ సంవిధానమును సహించినను, సహింప నలవిగానివి మఱికొన్ని బయలు దేరినవి. ఆ నాటకశాలయందు స్త్రీలు చాలమంది యుండిరి. అతిట్లు భోగమువారికి సంబంధించినవే కాక సామాన్యముగ స్త్రీజాతికంతటికి సిగ్గును రోఁతను బుట్టించునట్లు తోఁచినవి. * "సాని వాకిటిలో నొకనిని, ముందువాకిటిలో మఱియొకనిని పెట్టుకొని చిత్తకార్తిలో కుక్కలవలె..........వారి...........సొరకాయలవలె నుందును; అవి......కావు. రోగములబొందలు" మొదటి మాటతో నిప్పుఅంటింపఁబడి రెండవమాటతో కిరసనాయిలు పోయఁబడి, మూఁడవమాటతో భగ్గని మండిన నా హృదయము సంయమన సాధ్యముకాక పోయినది. ఏవో రెండు మాటలని నాటకశాల వీడివచ్చితిని. రెడ్డిగారును నావెను వెంట వచ్చిరి. బయటికివచ్చి మనము స్థిమితపఱచుకొను నప్పటికి నా యొడలంతయుఁ గంపించుచుండెను. నాటకము ముగిసిన వెనుక మా దుర్ణయమును గుఱించి ఆ సమాజము యొక్క కార్యదర్శి యుపన్యసించెనని వింటిమి.

మఱునాఁటి యుదయమున ఆ సమాజములోని యొక సభ్యుఁడు, తాము రాత్రి ప్రదర్శించిన నాటకమును, చింతామణియను నాటకమును దీసికొనివచ్చి, ఆ నాటకము చింతా

* నాటకము నాయొద్దలేదు. జ్ఞప్తియున్నటుల వ్రాయుచున్నాను.

మణివలె నున్నదనియు, అందులో లేనిబూతులు ఇందులోఁ గూడ లేవనియు, మేము నాటకశాలనుండి వెడలివచ్చిన యనంతరము చాల నీతిప్రదమైన కథ జరిగినదనియుఁ జెప్పెను. మొదటి విషగుళికతోడనే మాజీర్ణశక్తి నాశనమైనదె? ఆపైని విరివిగాఁ బంచిపెట్టబడిన నీతిఖాద్యములు మే మెుక వేళ గైకొన్నను నిరుపయుక్తములై యుండును.

తరువాత ఆ రెండు నాటకములలోని సంవిధానములను నేను జూచితిని. సుమతినాటకము చింతామణికిఁ బ్రతిబింబముగ వ్రాయఁబడి యున్నదనుటకు సందియము లేదు. నే నిప్పుడు చింతామణిని సమర్థించుటకుఁ బూనుకొనలేదు. కాని, ఆ రెండు నాటకములను సరిపోల్చినప్పుడు మాత్రము, సభ్యతయందు చింతామణియే మెఱుఁగుగనున్నది. చింతామణికారుఁడు రచనా నైపుణ్యముతో వెల్లడించిన బూతులను సుమతి నాటకరచయిత జట్కాబండివారి సభ్యతలోనికి దింపి, శృంగార రసమును సిరాబుడ్డిలో ఊరవేసినాఁడు. ప్రకరణమున కిట్టి వస్తువు ఆవశ్యకమని అలంకారశాస్త్రము యొక్క మెఱుఁగు సొచ్చినను, అభిరుచి విషయకమైన చర్చ వచ్చినప్పుడు, దానిని కవియొక్క చిత్త సంస్కార పరిపాకములకు సంబంధించినదిగ మన మెఱుంగుదుము. మృచ్ఛకటికము ప్రకరణమయ్యు సహృదయులకు ఏవపుట్టించు బూతుకూఁతల మట్టునకు దిగలేదు. అట్లనుటవలన సంస్కృతమునందు. అధమములైన ప్రహసనములు లేవని నేను నుడువుట లేదు. కాని, అవి సహజముగ నిరాదరింపఁబడినవి. నింద్యవిషయ మేభాషయందున్నను నింద్యమే. భావమువలన

భాషకు గౌరవము కలుగుచున్నది, గాని, భాషవలన నింద్య భావమునకుఁ గూడఁ బ్రశస్తిగలుగదు.

నేను సుమతి నాటక ప్రదర్శనమును చూచినప్పటి నుండియు, నాటక రచయితలయందును, నటకులయెడను, ప్రేక్షకులయందును నాకొకవిధమైన శ్రద్ధపుట్టినది. అప్పటి నుండియుఁ గొందఱి యాధునిక కవుల నాటకములను జనరంజకములని ప్రజలచేఁ దలంపఁబడు మఱికొన్ని నాటకములను సుప్రసిద్ధులని తలంపఁబడు నటకులచే ప్రదర్శింపఁబడుచుండి నపుడు చూచుచుంటిని. జనరంజకత్వమునకుఁ గారణములను, అందుకై కవులును నటకులును జేయుచున్న వ్యాపార రహస్యములను, మోసములనుగూడ గ్రహించి నా యభిప్రాయములను ఈ వ్యాసమూలమునఁ బ్రకటింపఁ దలంచితిని. ఇట్లు చేయుటవలన, నే నెందఱెందఱి యనుమానములకు, విమర్శనములకుఁ బాత్రుఁడను గానున్నానో నే నెఱుంగుదును. ఈ వ్యాసమునందు నే నెచ్చటనైనను నిదర్శనపూర్వకముగ నాయభిప్రాయములను వెలిపుచ్చవలసివచ్చినప్పుడు, ఎవరినైన నాటక రచయితలను నటకులను సమాజములను విమర్శించి దృష్టాంతములుగఁ గైకొనుట నాకు వారిపైగల ద్వేషముచేఁ గాదు. కాని, శిల్పముపైఁగల గౌరవముచేత, నేను కొన్ని నాటకములలో అనౌచిత్యములకు నుదాహరణములను గైకొంటిని గావున, ఆనాటకములెల్ల అనౌచిత్యభూయిష్టములనియు, ఆయా నాటక రచయితలు కల్పనానిపుణులు కారనియుఁ బాఠకమహాశయులు తలంపరాదు. ఆగ్రంథములపైనను ఆకవులపైనను నా కత్యంతగౌరవము కలదు. నటకుల

విషయమైగూడ నేనిట్లే మనవిచేసికొనుచున్నాను. కావున నేను నిర్మలహృదయముతోడను శిల్పదృష్టితోడను రచియించిన యీవ్యాసమునునాటక కళాభిమానులెల్లరును అన్యథా తలంపక నాసదుద్దేశమును గ్రహింతురని నాప్రార్థనము.

నాటక కవి.

ఇప్పుడు వెలువడుచున్న నాటకములలో 100 కి 90 నాటకములు 'నాటక'మని పేర్కొనుటకుఁ దగినవి కావు. ఒకకథలోని కొన్నిసీనులను ఒకటిగా జోడించినంతనె అది యొకనాటక మగునని కొందఱు నాటకరచయితల యుద్దేశమైయుండును. నాటకమునకు ఆదిమధ్యాంతములు కలవనియు, సంధిబంధమును, సంయోగతయు సడలినయెడలనాటక శరీరము విచ్ఛిన్నావయవ సమూహమువలె నుండుననియు వీరెఱుఁగరు. ఒకవేళ నెఱింగియు ఆచరణమున నసమర్థులై యున్నారు. ఇప్పటి కొన్ని నాటకములలో, 'మేకపోతుమెడచన్నులు, ఆఱవ్రేలు' మున్నగు రచనావిశేషము లగపడుచున్నవి. ప్రజలకన్నులలోఁ దేలికగా .. దుమ్ముకొట్టుట కలవాటుపడి రంగ సంప్రదాయములను చక్కగాఁ దెలిసినకవులు అట్టి రచనావిశేషముల నాశ్రయింతురు. వానితో నాటకసమష్టికి నవసరమైనసంబంధమేమియుండదు: నిరుపయోగములును, విపరీతములును నైన అట్టియవయవములను కత్తిరించినను లోప మేర్పడదు. ఇది రచనాన్యూనతమైనను, లేక ప్రేక్షకులను సులభముగ వలలోవేసికొనుటకు కవి ప్రయత్నపూర్వకముగ నొనరించిన వంచనమైనను

గావలయును. ఒక ఉదాహరణము: రామదాసునాటకములో 'అహామక్కుసీను' లవకుశలో 'చాకలివానియింటిసీను' వానిని వేఱుపఱచి, అట్టిసీనులు ప్రత్యేకముగఁ బ్రదర్శింపఁ బడినపుడు హాస్యరసోత్పాదకములయి వినోదము కలిగింప వచ్చును. కాని ఆనాటకములందు ఆయా కథాభాగమున వాని కంతప్రాముఖ్యము లేదు. మొగమునకు ముక్కు అందమని యొకశిల్పి మూరెడుముక్కునుజేసి యొక మానవ విగ్రహమున కంటించి నట్లున్నది. నాటక శరీరమందు అంగానుగుణ్యము చాల ముఖ్యము. కేవలము లోభముచేత అనుచితమైన కల్పనలకుఁ బూనుకొనుట నింద్యము.

ధర్మవరము రామకృష్ణాచార్యులవారి నాటకరచనతోడఁ గ్రొత్తక్రొత్తనాటకలక్షణము లేర్పడినవి. సంక్షేపముగ భావమునుఁ బ్రకటించుటయన్న ఆకవి యెఱుంగని పరమ రహస్యము, రెండుమూఁడు మాటలలోఁ జెప్పఁదగిన భావమును అచ్చులో నరపేజీకిఁ దక్కువగాఁ జెప్పఁడు. దుఃఖము యొక్క పరిమాణము వాక్యముల దీర్ఘత్వము ననుసరించియు, సంఖ్య ననుసరించియు నుండునని తలంచికాఁబోలు బాహుకునికిఁ గొండవీటి చెంతాడువంటి స్వగతమును గల్పించి ప్రేక్షకులపై ఆయనకుఁగల కసియంతయుఁ దీర్చుకొన్నాఁడు. వ్రాసిపెట్టిన పద్యములు గ్రంథస్థములు కాకపోయినయెడల విస్మృతములగు నను తలంపుతో బాహుకుఁడు చంద్రుని దూషించు కథా భాగమున నిక్షేపించినాఁడు. వీనినన్నిటిని తలదన్ను చాపల్యము మఱియొకటి గలదు. ప్రహ్లాదనాటకమున లీలావతి పాడునట్టి 'రారా–ధీలోలా–నాబాల' అను

పాటయందు, 'సుకుమారా-గుణశాలి' అను పాటయందును 'రామకృష్ణకవిరత్నముఁ బ్రోవ' అనియు 'కవి రామకృష్ణ' అనియు, కవిగారు తన పేరును ఇముడ్చుకొన్నారు. అచ్చట ఒక చుక్కగుర్తును బెట్టి జ్ఞాపికలో 'లీలావతి యీ పాట చదువునప్పుడు అంకితము పేరును తీసివేయవలయును' అని యైన హెచ్చరించలేదు. నటకులును ఆ యంకితముయొక్క యనౌచిత్యమును గ్రహింపలేదు. లీలావతిపాత్రము ధరించిన యొక నటకుఁడు 'రామకృష్ణకవిరత్నము' అని పాడుచుండగా విని నేను ఆశ్చర్యపడితిని. లీలావతిని ఇంద్రునివలె చెంగు పట్టుకొని రామకృష్ణకవి కాలమునకు నెట్టవలయునో. లేక కవినే లీలావతి కాలమునకు నెట్టవలయునో, తోఁపకున్నది. అట్లుచేసినను లీలావతి రామకృష్ణకవిపేరు నేల స్మరింప వలయునో నాకనూహ్యముగ నున్నది. నాటకములో కవి దాఁగియుండవలయునే కాని ముక్కువెళ్ళఁబెట్టవలసిన యావశ్యకత లేదు. అట్టినాటకములనాదరించు నభిరుచిగల మనము కాళిదాసాదుల నాటకముల నెట్లు మెచ్చుకొనగలము ?

'నాటకము చాల బాగుగానున్నది' అని యనిపించుకొనుటకు మఱియొకయుపాయము గలదు. స్థానికమైనను అస్థానికమైనను దేశభక్తి దేశానుసారము మున్నగుభావములను వెంబ్రుకపట్టు మాత్రమైనను సందు కల్పించుకొని బారెడుపొడుగు ఉపన్యాసములోఁ బొదిపి ప్రవేశపెట్టుట; హిందువులు మహమ్మదీయులు కలసియున్న నాటకకథయైన యెడల [ఆ కథ జరుగు కాలమందు అట్టి భావములు ప్రజలలో లేకున్నను] హిందూ మహమ్మదీయ మైత్రిని గుఱించిన

యుపన్యాసము నొక పాత్రమునోటఁ జెప్పించి నాట్యశాలను రాజకీయోపన్యాస మందిరముగ మార్చుట; పుట్టినదాది అడవులలోఁ గాలము పుచ్చుచు, గ్రంథములలో వర్ణింపఁ బడిన లక్షణములచేత గుఱ్ఱమును గుర్తించిన కుశలవులు మాతృదేశాభిమానమును గుఱించి నేఁటికాలపు భావముల వెడలఁగ్రక్కు ఉపన్యాసముల బలాత్కారముగ ప్రేక్షకులపైఁ గురిపించుటచూడ, "ఆంధ్రపత్రిక" వాల్మీకిఆశ్రమమునకుఁ గూడఁ బంపబడుచున్నదా యను భ్రాంతి పొడముచున్నది. దేశకాలపాత్ర విరుద్ధమైనను పురాతన వస్తువునకు ఆధునికవాసన దగిలించుట చాలమంది నాటక రచయితల కభ్యాసమైయున్నది. ఇది యొక వ్యాపార రహస్యము.

చాలమంది నాటకకవుల రచనాలోపములను, పాటలును బద్యములును గప్పిపుచ్చుచున్నవి. నాటకములోని కల్పనను బృథక్కరించినయెడల ఆ లోపములు బయలుపడును. ఎట్టినాటకమునైనను జక్కఁగాఁ బాడఁగలిగిన యొకరిద్దఱు నటకుల నాశ్రయించి ప్రసిద్ధికి రావచ్చును. అల్లూరు నాటక సమాజమువారు రామదాసు నాటకమును బ్రదర్శించుచుందురు. పర్వతరెడ్డి రామచంద్రారెడ్డిగారు (ఆ సమాజమునఁ బ్రధాన నాయకపాత్రము ధరించు నటకుఁడు) కబీరు పాత్రమును ధరింతురు. ఆ ప్రదర్శనములను జాలమంది కొనియాడుచుందురు. రెడ్డిగారు నాట్య ప్రపంచమున ఆర్జించిన పేరు ప్రతిష్ఠలకు ఆ నాటకము పట్టుఁగొమ్మ. ప్రజల ప్రశంసకు నాస్పదమైన విషయము నెఱుంగవలయునని చాలమంది యభిప్రాయములను గనుగొంటిని. కొంచె మించుమించుగ

అందఱును ఈ క్రింది విధమున జవాబిచ్చుచుందురు. 'రామచంద్రా రెడ్డి హిందూస్థానిపాటలను జక్కఁగాఁ బాడఁగలఁడు. నాటకము ప్రారంభమునుండి తుదివఱకు పాడుచున్నను, కొంచెముగూడ ఆయనగొంతు రాఁపుపుట్టదు. ఆయన పాడుచున్నపుడు మఱికొంతసేపు పాడుచుండిన బాగుగానుండునని తోఁచును. నా మట్టుకు నేను రెండుమాఱులు **Once more,** అన్నాను.' రామచంద్రా రెడ్డిగారిని గుఱించి చెప్పఁబడునదంతయు యథార్థమె. కాని నాటకము ఏ విధముగ మెచ్చుకొనబడవలయునుఁ షేక్స్పియరు మహాకవియొక్క ప్రతిభ, గ్యారిక్కు ననుసరించి యుజ్జీవింపవలయునా? లేక యాతని రచనలకు స్వతంత్రమైన యంతస్సారముగలదా? చదువరు లూహింపఁగలరు. బూటకపు టాధారముల నాశ్రయించి ప్రసిద్ధికెక్కిన నాటకములు ఆశ్రయచ్యుతి గలిగిన వెంటనే విస్మృతములగును. ప్రేక్షకుల యభిరుచిననుసరించి వ్రాయఁబడునాటకములు వారియభిరుచి మాఱువఱకే గౌరవింపఁబడును తర్వాత నధఃపతనము.

పాత్రోచితమైన భాషనుపయోగించు టావశ్యకము. మహోపాధ్యాయ, కళాప్రపూర్ణ వేదము వేంకటరాయ శాస్త్రులవారు బొబ్బిలినాటకమున బుస్సీ దొరపాత్రమునకు వ్యాకృత భాషనే యుపయోగించిరి. కోలాచలము శ్రీనివాసరావుగారు రామరాజు నాటకమున పటానునకు ఉత్తము భాషనే యుపయోగించిరి. వారిని ఉత్తమ పాత్రలనుగఁ జిత్రించి అట్టిభాష నుపయోగించి యుందురు. కాని, ప్రదర్శనమునందు వారి వేషములకును వారిభాషలకును జాల

వైరుధ్యము గోచరించుచుండును. దాని నొప్పుకొన్నను, ఆ పాత్రముల హైందవపురాణ పరిచితి చూడ చిత్రముగ నున్నది. బుస్సీదొర 'స్తంభము నుండి పైకురికి' అను పద్యమును చదువును. పటానుసంస్కృతపద భూయిష్ఠమైన పొడవగు సమాసములతో స ప్తమారుతములను జిల్లరదేవుళ్ళను తన్నుఁ జంపుటకుగా ఆహ్వానించును. హైందవేతరజాతులకు సంబంధించిన యుత్తమ పాత్రములచే నుత్తమభాషను మాట్లాడించుట యొకవిషయము. కాని, వారికి మన శాస్త్ర పురాణాలయందుఁ బరిచయము గలిగినట్లు వ్రాయుట వేఱొకవిషయము. మహమ్మదీయుల యుత్తమ పాత్రత్వము నకు హైందవ పురాణ పరిచయము ఆవశ్యకముగాదు. దుఃఖము కలిగినప్పుడు తమ తమ మనస్సులలో నెలకొని యున్న దైవమునో దేవతలనో స్మరించుట స్వాభావికముగ నుండునుగాని, అట్టిసమయమున మహమ్మదీయుఁడు పౌరాణిక దేవతలను తలంచుట విరుద్ధముగఁ గనుపట్టును. బుస్సీదొర బైబిలునుండి యుపమానమును గ్రహించిన యెడల నుచితముగ నుండెడిది. పటాను ఖొరానునందో లేక మఱి యేవిధమైన మహమ్మదీయ పురాణమునందో పరిచితమైన దేవతలను ప్రవక్తలను ఆహ్వానించియుండిన మెఱుఁగుగ నుండెడిది.

చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహంగారు రచియించిన గయోపాఖ్యానమున కృష్ణార్జునుల దెప్పిపొడుపులు, ఆత్మగౌరవముపై దృష్టిగల యే పెద్దమనుష్యుఁడును మాట్లాడి యుండఁడు. ఇక కృష్ణార్జునులమాటయేల ? సంవాదములలో

అంతమాత్రము గాటు లేనిదే ప్రజలకు రుచింపదు. పాపము! కవియేమిచేయును? శతావధానులు పిశుపాటి చిదంబర శాస్త్రులుగారు, గయోపాఖ్యానమును జూచి దానిని మించ వలయునను కోరికతో శ్రీరామాంజనేయమను నాటకమును వ్రాసి శ్రీరామునికిని ఆంజనేయునకును వైరము గల్పించి యిరువురిసంవాదమును ముదిరిన కొండమిరపకాయ పాకము లోనికి దింపినారు. రామకృష్ణాచార్యులవారు ప్రమీలార్జునీయనాటకమును రచించి, నాగరకవిద్వాంసులచే వ్రాయఁబడు నాటకములలో బూతు ఎంతవఱకు నొప్పుకొనఁదగ్గది యనువిషయమును దృష్టాంతపూర్వకముగ దృఢపఱచినారు. వ్రాయుకొలఁది యిట్టియుదాహరణములకు లెక్కయుండదు. రెండుమూఁడు ఊరక మచ్చుచూపితిని.

నటకులు.

కొంచె మించుమించు ఇరువది యిరువదియైదుసంవత్సరములకుఁ బూర్వము తెలుఁగుదేశమున, నాటకవృత్తి నవలంబించినవారే నాటకము లాడుచుండిరి. (మరల నిప్పుడు కూడ.) ఆకాలమున నాటకములన్నను, నటకులన్నను ఒక విధమైన యనుమానము, హైన్యమును దోఁచుచుండెడిది. ఇందుకుఁ గారణము లేకపోలేదు. ఆనటకులలోఁ జాలవఱకు దేశద్రిమ్మరులు, తల్లితండ్రులను, దారపుత్రాదులను వదలినవారుగనో లేక యితరుల సంసారములను జెడఁగొట్టిన వారుగనో యుండిరి. వారు ప్రదర్శించుచుండిన నాటకములెల్లను వారి సొంతసృష్టులు. ఈకాలమున పాపట్ల కాంతయ్య

గారు రచియించిన నాటకగీతావిశ్వకోశమువంటిది వారికిఁ గూడ నొకటి యుండినది. ఇదివఱకు రచియింపఁబడినవి, యిప్రుడు రచియింపఁబడునవి, యిఁక మీఁద రచియింపఁబడఁ బోవు సర్వనాటకములకును అందు పాటలు గలవు. రేపటి రాత్రి నాటకము వేయవలయునని యనుకొన్న యెడల, ఈ నాఁటి ప్రొద్దున నాటకపాత్రములును, సీనులను వారే తీర్మానించుకొని సందర్భానుసారముగ పాటలు చొప్పించి స్వంత కవిత్వముతో నాటకమును తుదముట్ట ఆడివేయుదురు. ఇట్టి దురవస్థనుండి నాటకములను రక్షించినందులకు నేఁటికాలపు శిక్షిత నాటకసమాజములవారు ప్రశంసాపాత్రులు!

పూర్వపునటకులకన్న నేఁటికాలపునటకులకు బాధ్యత యెక్కువ; ఏలయన—ఇప్పటినటకులు విద్యావంతులు, నాగరకులు, ప్రేక్షకులుకూడ నట్టివారే. కావున నటకులు నిర్బాధ్యముగఁ బ్రవర్తించుటకు వీలులేదు. వారు గమనింపవలసిన విషయములు చాల గలవు. కాని, వ్యాసవిస్తర భీతిచే నిచ్చట కొన్నిటినిమాత్రము వ్రాయుచున్నాను.

తాను ధరింపఁబోవు పాత్రమును, కవి పోషించినవిధమును, ఆ పాత్రయొక్క గుణగణములను, మనస్తత్త్వమును నాటకబంధమునందు ఆపాత్రమునకుఁగల స్థానమును ప్రయోజనమును, తన కార్యప్రవృత్తికి హేతువైనభావమును నటకుఁడు మొట్టమొదట గుర్తెఱుఁగవలయును. వారు మాటాడు ప్రతిమాటకును అర్థము చక్కఁగఁ దెలిసియుండవలయును. అర్థము తెలియనిదే భావోదయముగాదు; భావోదయము కానిదే తాను అభినయించు పాత్రముయొక్క యవస్థయందు

సహానుభూతి యుండదు. నటకుఁ డెప్పుడును పాఠ మందిచ్చు వానిపై (Prompter) ఆధారపడియుండఁగూడదు.

నాటకమునకు అభినయము (చేష్ట) ప్రధానము. కార్య ప్రచలనము లేనియెడల నాటక మనిపించుకొనక యొక యుపన్యాసమగును. *కార్యప్రచలనమును, అభినయమును అడ్డగించుపాటలను పద్యములను నటకు లంగీకరింపరాదు. కాని పాట పద్యములపైని చాపల్యముచేత కవి యుద్దేశింపని చోటులలోఁగూడఁ గ్రొత్తక్రొత్త పద్యములను బాటలను జేర్చి కార్యగతికి భంగము గలిగించుకొందురు. ఏల? అభి నయలోపమును సంగీతముచేఁ బూరించుకొనుటకు. ఒకదాని యందలి లోపమును భిన్నమగుమఱియొక దానితోఁబూరింపఁ బ్రయత్నించుట *చింతకాయ బహుమానమువలె నున్నది.

---

*ఇది నాటకరచనకు సంబంధించినవిషయము, "ఇందుకు నట కులు బాధ్యులుకారు. నాటకలక్షణమునకు సరిపోవునదియు తమ ప్రతి భను జక్కగఁ బ్రకటించుకొనుటకు అనువైన పాత్రపోషణము కలదియు నగు నాటకమును నటకులు ప్రదర్శనమున కేర్పఱచుకొనవలయును. కాని యిప్పటినటకులపద్ధతి వేఱుగ నున్నది. ఏ నాటకములోఁ బాటలు పద్యములు మెండుగ నుండునో అదియె యుత్తమనాటకమనివారి యభి ప్రాయము; అట్టినాటకములవలన నటకులకు వచ్చుకీర్తి నాట్యపరమైనది కాదు. గానపరమైనది.

* ఒకరాజునకు ఒకరైతు నిమ్మపండును దెచ్చి బహుమతిచేసెను. దానిని జూచుచుండిన మఱియొకఁడు పాడవాటి చింతకాయను దెచ్చి రాజునకు సమర్పించెను. రాజు చిఱునవ్వుతో "ఇదియేమి బహుమాన?" మని ప్రశ్నించెను. అందున కాతఁ డిట్లు జవాబు చెప్పెను: "లావువాని పొడుగులో నున్నది, పులుసునకు దానమ్మా మొగుడు."

నాకు సంగీతముపై ద్వేషబుద్ధికలదని నా మానవత్వ మును సంశయింపఁబోకుఁడు. తగవుకాని-చోట మంచిదియైనను చెడ్డదిగఁ దోఁచును. ఒకవేళఁ బౌరాణిక నాటకములలోని నాయికానాయకులు పాటలు పాడినప్పుడు అనిష్టముగనైన మన్నింపవచ్చును. పౌరాణికనాయకులు అమానుషశక్తి సంపన్నులగుటవలన వారిజీవితము మనజీవితముకన్న భిన్నము గను, ఊహ్యముగను, కొన్నియెడల నత్యాకికముగను గను పట్టుచుండును. మానవసహజములగు సుఖదుఃఖములను వా రనుభవించునప్పుడే మనము వారితో నేకీభవింతుము. కాని, చారిత్రక సాంఘిక నాటకములలోని నాయకు లట్లుగాదు. వారు మనుష్యులు. అమానుషశక్తి వారియొద్ద నించుకేనియు లేదు. కావున వారి సుఖదుఃఖములతో మనకు సమీప బాంధ వ్యము గలదు. అందులో ముఖ్యముగ సాంఘికనాటకముల నాయకులప్రవర్తనము ప్రస్తుతపు సాంఘిక జీవితముయొక్క ఆదర్శకప్రతిబింబముగ నుండును. అంగడిపీధిలో గుడ్డల వ్యాపారముచేయుచుండ మనముప్రతిదినమునుజూచుచుండిన సుబ్బిశెట్టియు జిల్లాకోర్టులో మనము చూచుచున్న ప్లీడరు వెంకోజీరావుగారును మనము ప్రతిదినమును ఇంటిలో సంభా షించుచున్న తల్లిదండ్రులు, ఆలుబిడ్డలు స్నేహితులుమున్నగు వారు స్టేజిమీఁదకువచ్చి "తులువా పలువా" యనియు "ఛీఛీ, పోపో" యనియు ఫార్సిమెట్లకు అనువుగ విఱిగెడి అర్థములేని పాటలతో సంవాదములు సలుపుకొనుచుండఁ జూచినప్పుడు వారిని బిచ్చివారి ఆసుపత్రికిఁ పంపింప బుద్ధి పుట్టునుగాని అందలి యానందము ననుభవింపఁజాలము.

గొంతులేని నటకులకు, పాటను సైతము మ్రింగివేయఁగల
హార్మోనియము శ్రుతి మేలుచేసి పుణ్యము గట్టుకొనునట్లు,
అభినయ చాతుర్యము కొఱతఁపడిన నటకులకు పాటలు
అభయప్రదానము చేయుచున్నవి. ఇట్లనుటవలన నటకుఁడు
బొంగురుగొంతువడి సంగీతజ్ఞాన శూన్యుఁడై యుండవలయు
నని నా సిద్ధాంతము కాదు. నాటకమున సంగీతము అభినయ
మునకుఁ గేవలము ఔపచారికముగ నుండవలయును;
కార్యగతికి నేలాటి యభ్యంతరముఁ గల్పింపరాదు.

నేఁడు కొందఱు నటకులు పద్యములు చదువుటలో
నొక యపూర్వపద్ధతిని గనిపెట్టినారు. ఒక పద్యమును
రెండు మాఱులు చదువుట. సీసపద్యమైనయెడలఁ బ్రతిచర
ణమును రెండు రెండు మాఱులు చదువుట. మొదటి తూరి
రాగముకొఱకుఁ జదువుట! రెండవతూరి అర్థముకొఱకుఁ
జదువుట! తా నొక సభయెదుట నటించుచున్నాఁడనియు,
తాను జేయు అభినయము, తాను పలుకు మాటలు సభాస్తా
రులు గ్రహించిరో లేదో యను విచారము, తర్కము, నట
కుని కెప్పటికి నుండఁగూడదు. అట్లుండినయెడలఁ దాను
నటకుఁడు కాక, విద్యార్థులకు ఉక్తలేఖనము చెప్పు బడి పం
తులవంటివాఁ డగును. రామకృష్ణమాచార్యుల నాటక
ములలో భూమికలు ధరించు నటకులందు పునరుక్తిదోష
మొక గుణముగ వెలసినది. ఇందులకు మార్గదర్శకుఁడు
కవియె. పద్యములోని భావమునే గద్యములోను పాటలోను
గూడఁ జెప్పును. పాపము, ప్రేక్షకుల గ్రహణశక్తి ననుమా
నించి కాఁబోలు రెండుమూఁడు విధముల నయు భయముల

తోడ, కవిగారు తనభావములను వారి మనస్సులోనికిఁ బిచి కారి చేయును.

"భామవేషగాడికి మఱింత నెయ్యి పొయ్యండి. తిత్తి వ్రూదేవాఁడికి పప్పుకూడా కావాల్నా" అను ప్రాఁత భాగవతుల పాత్రగౌరవములు ఇప్పటి నాటకసమాజములలో గూఁడఁ బొడకట్టుచున్నవి. ఏ నాటకమందైనను, ఆయాస్థలముల ఆయాపాత్రము ప్రముఖమనియు, ఎంతనీచపాత్రమైనను తన నియోగమును జక్కగాఁ నిర్వర్తించినయెడలఁ బ్రశంసార్హమనియు, నటకునికివచ్చు పేరుప్రతిష్ఠలు తానుపోషించు పాత్రయొక్క యుదాత్తగుణముల ననుసరించికాక, పాత్రోచితాభినయ చాతుర్యమువలన ననియు, నటకు లెఱుంగరు. ఒకవేళ యెఱింగియుఁ జాపల్యమును జిక్కఁబట్ట లేకున్నారు. ప్రతినటకునకును దాను నాయకపాత్రమును ధరించిననేగాని సుప్రసిద్ధుఁడు గానేరఁడను అపోహ గలదు. ఇట్టి దురభిప్రాయముచేతనే చిల్లరపాత్రములను అభినయించిన కొందఱు తమ పాఠములను జదువక ఉదాసీనులయి నాటకము యొక్క సమష్టిరంజకత్వమునకు లోపమువాటిల్లఁ జేయుదురు. ఒక్కొక్కప్పుడు చెడగొట్టుదురు.

తాను ధరింపబోవు పాత్రముయొక్క గుణపోషణమునకు, స్వభావమునకు తన మనస్తత్వము సరిపోవునా లేదా యను విచారము నటకుని కుండవలయును. మొట్టమొదట తాను తన మనస్సును స్వభావమును పృథక్కరించుకొనుట యావశ్యకము. తన స్వభావమునందు గాంభీర్యమును

Tragic element ను లేని నటకుఁడు పాత్రమును స్వాభావ సిద్ధముగ అభినయింపలేఁడు.

భూమికా ధారణమును గురించి యించుక వ్రాయ వలసియున్నది. పాత్రోచితగౌరవమును బోషించునది వేషము. వేషమునుబట్టి సాధారణముగ మన మొక మను ష్యుని స్వాభావశీలాదులను, అభిరుచిని, శిక్షణము మున్నగు వానిని గురించి కొంచె మెచ్చుతక్కువగఁ దెలిసికొనఁగలము కాని, చాలమంది నటకులు పాత్రోచితవేషములు ధరిం చుటలేదు. సావిత్రి, సీత, దమయంతి మున్నగు పౌరాణిక నాయికలు మోచేతుల క్రిందికి జాఱుచుండు జాకెట్టులు, ఎల్బొనిపట్టులోఁ జేయఁబడిన "బో" అమర్పఁబడియున్న టోపా, ఉల్లిపొరలవంటి సిల్కులు ధరించుచుందురు. వారి వేషములను జూచినప్పుడు గౌరవమునకు మాఱు లాఘ వము మన మనస్సులలో నుత్పత్తియగును. వారి కులుకు బెళుకులు మూతి త్రిప్పుటలు మున్నగు షోకు లక్షణములు బజారీజంతలకుఁగూడ సిగ్గుపుట్టించును. చేటికలు నాయికల తల దన్నునట్లు అలంకరించుకొందురు. వారిలో నాయిక యెవతయో చేటిక యెవతయో గుర్తించుటకుఁ గొంత సంభాషణము జరిగినఁగాని సాధ్యముగాదు. హిరణ్యకశి పుఁడు మున్నగు రాక్షసనాయకులు పదియాఱవశతాబ్దమున రోమను వీరులు ధరించు ఉడుపులను వేసికొందురు. ఆ యుడుపులలోని చీలికలకు, కత్తిరింపులకు ఏలాటి యర్థ ముండదు. ఇతర రాజపాత్రలు పదునెనిమిదవ శతాబ్దము

నాఁటి ఫ్రెంచివిగ్గులను ధరించుకొని సర్వకాల సర్వావస్థల యందుఁ దలలు విరియబోసికొని తిరుగుచుందురు.

కవికల్పనమును దమయిష్టమువచ్చిన రీతిని కత్తిరించు అలవాటు నటకులకు మిక్కుటముగ నున్నది. కవి నటకుల కన్నఁ దక్కువప్రతిభ గలవాఁడయినప్పుడును, కథ కొంచెము దీర్ఘమైనప్పుడును నాటకమిట్టి శస్త్రచికిత్సకుఁ బాల్పడు చున్నది. కాని యిట్టికత్తిరింపు జరిగిన వెనుక నాటక మెట్లు స్వరూపలోపమును బొందకయుండునో, సంయోగత చెడిన ఆ నాటకమును సహృదయరంజకముగ నటకు లెట్లు ప్రదర్శింపగలరో తోఁపకున్నది. వీనినన్నిటిని దృణప్రాయ మొన రించు సాహసము మఱియొకటి కలదు. తెలుఁగు నాటకము లలో భిన్నమగు మఱియొక భాషను జొప్పించుట! ఇది కవి యొనరించిన పాపముకాదు. నటకులు Stage effect కొఱకు (అందేమి Stage effect ఉన్నదో గోచరించుట లేదు. Effect కు మాఱు defect కనబడుచున్నది). స్వచ్ఛమైన యుర్దూ భాషను ఎవరిచేతనైన వ్రాయించుకొని గుడ్డిపాఠముచేసి సభా స్తారులపైఁ గసిదీర్చుకొందురు. సుప్రసిద్ధనటకు లని పేరు వహించిన వారు కూడ సామాన్య ప్రజలకన్నులలో దుమ్ము కొట్టుటకు వీలయిన యీ యధమమార్గము నవలంబించు చుండిరన్న, ఇఁక ఈ రంగసంప్రదాయముల పయిని మమతపోవని నటకు లుండుట యరుదు. పఠాను వేషము ధరించిన రాఘవాచార్యుల వారిపద్ధతి నవలంబించియే కాఁబోలు పర్వతరెడ్డి రామచంద్రారెడ్డిగారు కబీరుపాత్ర మును ధరించి రామదాసుతో ఉర్దూభాషలో మాటలాడు

దురు. పాపము! రామదాసునకు ఉర్దూభాష శ్రుతపాండి త్యమే కావున చెప్పినమాటల నెటులో అర్థము చేసికొనునే కాని, ఉర్దూభాషలో తిరిగి జవాబుచెప్ప భాషాజ్ఞానము లేక తెలుఁగుతో మాటలాడును. తెలుఁగు వారు ఉర్దూభాష చక్కఁగా నేర్చుకొనునంతవఱకైన నటకు లిట్టిచాపల్యము వంకకుఁ బోకుందురని నా ప్రార్థనము.

మహమ్మదీయ పాత్రోచితమైన భాష నుపయోగింప నిష్టమైన యెడలమహామహోపాధ్యాయ వేదము వేంకటరాయ శాస్త్రులవారు ప్రతాపరుద్రీయమున వలీఖాను ప్రభృతుల కును బొబ్బిలియుద్ధనాటకమున హైదరుజంగు మున్నగువారికి నుపయోగించిన మిశ్రభాష రమ్యముగనుండును; కాని, పఠాను మొట్టమొదటి ప్రవేశమున స్వచ్ఛమైన యుర్దూ భాషయును కడపటిసీనులలో అందుకు విరుద్ధముగ సంస్కృత పద భూయిష్ఠమైన సమాసములను మాటలాడుట విపరీత ముగ దోఁచును.

ఒక్కొక్కపుడు నటకులు సామాన్య ప్రేక్షకులను నవ్వించి చప్పటలు కొట్టించుటకు, అవసరమైన యభినయము చూపి కవి యుద్దేశించిన రసమునకు విరుద్ధమైన రసము నుప్ప తిల్లఁజేయుదురు. ఒక్కయుదాహరణము; హిరణ్యకశిపుని యొద్దకు చండామార్కులు విద్యాపారంగతుఁడైన ప్రహ్లాదుని దీసికొనివచ్చి పరీక్షచేయుఁడని చెప్పుదురు. రాజు పరీక్షచే యును. ప్రహ్లాదుఁడు విష్ణువు నేస్మరించును. హిరణ్యకశిపుఁడు కోపగించుకొని గురుపుత్రుల తట్టు చూచును. అంతట వారికి వడకురోగముపుట్టి కాలుసేతుల అతితీవ్రముగ వడఁకింతురు.

ఈయసామాన్యమైన యభినయ కౌశలము చూచినంతనె కొందఱు ప్రేక్షకులు పొట్టలు పిసుకుకొని నవ్వుదురు. ఈ మెచ్చుకోలుచేఁ బ్రోత్సహింపబడి చండామార్కులు మఱి కొంత తీవ్రముగ వడఁకుదురు. పాపము! వారి నిస్సహాయతకుఁ బ్రేక్షకుల మనస్సులో కవి కరుణారసముప్పతిల్ల జేయవలయునని తలంచెనుగాని, నటకుఁ డందుకు భిన్నమైన హాస్యరసమును బుట్టించెను. ఇతరులను నవ్వించుటకు నాట్యకళా కౌశలము అవసరములేదు. చీలమండలవఱకు గుడ్డ కట్టుకొని యుండినయొకఁడు స్టేజిపైకివచ్చి మోకాళ్ళవఱకు గుడ్డ నెగఁదీసికొన్న యెడల ఆ వైచిత్ర్యమునకుఁ జాలమంది నవ్వుదురు.

నటకులు కవులవలెనె వారివారి శిల్పనైపుణ్యము చేత లోకము నుద్ధరింపఁ దగినవారు. వారిబాధ్యతయుఁ గొంచెముకాదు. కావున ప్రజాసామాన్యము యొక్క యభిరుచికి వారు తమ శిల్పమును దింపుటకంటెఁ బ్రజల యభిరుచిని గ్రమక్రమముగ సంస్కరించుటకుఁ బ్రయత్నము సల్పవలయును.

నాటకశాల

నాట్యరంగ మెప్పటికిని యాదార్థ్యభ్రమను గొల్పవలయును కాని, మన ముపయోగించు పర్దాలకును, మనము ప్రదర్శించు నాటకములకును దేశకాలపరిస్థితి వైరుద్ధ్యము కనుపట్టుచున్నది. సారంగధరునో లేక కృష్ణార్జునులనో మద్రాసు మౌంటురోడ్డులో తిరుగుచున్నటుల ప్రదర్శింతుము.

కన్యాశుల్కములోని గిరీశమును రాజాంతఃపురములో సంచరించు చున్నటుల చూపింతుము. పిడుగునకు బియ్యమునకు ఒకే మంత్రము వేయుటవలన అట్టివైరుధ్యము సంభవించు చున్నది. పౌరాణిక నాటకములాడినను లేక చారిత్రక సాంఘిక నాటకము లాడినను మొదటిపర్దా, వీధి, అంతఃపురము, దర్బారు, అడవి అను నీ అయిదు పర్దాలనే యుపయోగింతురు; ఒక నాటకములోని నాయకుఁడును ప్రతినాయకుడును ఒకే యంతఃపురములోనో, లేక యొకేదర్బారులోనో మార్చిమార్చి కనఁబడుచుందురు. నేఁడు నాటకశాలలో అగపడుచున్న పర్దాలు సీనులును ఇరువదియవ శతాబ్దపు సంకర శిల్పముయొక్క ప్రతికృతులు.

ఇట్టి వైరుధ్యము సంభవించుటకుఁ గొన్ని ప్రయత్నములు చేయవచ్చును. నాటకములను బౌరాణికములనియుఁ జారిత్రకములనియు సాంఘికములనియు విభజించి ఒక్కొక నాటకసమాజమువారు ఒక్కొకవర్గమునకు సంబంధించిన నాటకములకుఁదగిన యుపకరణముల నేర్పఱచుకొని నాట్యకళయందుత్తమసిద్ధిని పొందవచ్చును. అట్లుగాక సమాజము భాగ్యవంతమైనయెడల ఆ మూఁడువిధములైన నాటకములకు ఆయాదేశ కాలపరిస్థితులకు సంబంధించిన పర్దాలును ఇతరోపకరణములను సేకరించి తరువాత అట్టి నాటకములఁ ప్రదర్శింపవలయును. కాని, యిట్టిప్రయత్నములు జమీందారుల పోషణమున నభివృద్ధియగుచుండు మైలవరం సమాజము, ఏలూరు సమాజము మున్నగువానికే యొకవేళ సాధ్యము.

పౌరాణిక నాటకముల పర్దాలకు సీనులకు రామాయణ మహాభారతములందుఁ గానవచ్చు రాజప్రాసాదాది శిల్ప వర్ణనముల నాదర్శకముగఁ గొనవచ్చును. చారిత్రక నాటకములకు బౌద్ధమొగలాయి శిల్పములను గ్రహింపవచ్చును. వర్తమానస్థితిగతులఁ దెలుపు సాంఘిక నాటకములకు నేఁటి కాలపు సంకరశిల్పముపయోగపడును. ఏదియెట్లున్నను, ప్రస్తుతము నాట్యరంగము ఆపాదమస్తకము మార్పునొందవలయును.

ఏ నాటక సమాజమువారైనను పదునైదు నాటకములను అవకతవకగ నాడుటకంటె నొకటిరెండు నాటకములనైనను సరియైన యుపకరణములతో యోగ్యముగఁ బ్రదర్శించినయెడల అదియే యశస్కరము. సంఖ్యకన్నను రాశికన్నను, గుణమే ప్రధానము. ఇంగ్లండులో అయిదారు సంవత్సరములు విద్యనభ్యసించి మరల హిందూదేశము చేరిన నామిత్రుని అచ్చటి నాటకవిషయములను గుఱించి ప్రశ్నింపఁగా ఆయిన యిట్లు చెప్పెను: ''నేనొక నాటకము ఆఱునెలలకుఁ బూర్వమునుండియు ప్రదర్శింపఁబడుచున్నదని విని యొక నాఁటిరాత్రి చూడఁబోయితిని. అప్పటికిని ప్రేక్షకులు క్రిక్కిఱిసియుండిరి. నాప్రక్కను గూర్చుండియున్న యొక పెద్దమనిషిని విచారింపఁగా ఆయన ఇట్లు చెప్పెను— 'ఇంక ఆఱునెలలవఱకు నాడినఁగాని చూడదలఁచుకొన్నవా రందఱును చూడలేరు, ప్రతిదినమును క్రొత్తప్రజలే వచ్చుచుందురు.' కంపెనీవారు ఈ నాటకమును సంవత్సరముపాటు ఆడనిదే పర్దాలు మున్నగువానికై వారు వెచ్చించిన పెట్టుబడి

ద్రవ్యముపోను లాభము మిగులదు.'' నాటకరంగమున యాదార్థ్యభ్రమకల్పించుటకెంత ద్రవ్యమైనను యూరపి యను నాటకసమాజములవారు ఖర్చుపెట్టుదురఁట! అంత ద్రవ్యమును మనము వెచ్చింపలేకపోయినను వెచ్చించు ద్రవ్యమైనను ఉచితముగ వినియోగించు టావశ్యకము.

ప్రేక్షకమండలి

ప్రేక్షకమండలిలో అన్నివిధములైన శిక్షణముగల మనుష్యులుందురు. బహిర్వేషములను చూచి "వీరు నిక్కువమైన కళాభిరుచిగలవా''రని యూహించుట యసాధ్యము. నేనట్లూహించి చాలమాఱులు పొరపడితిని. ప్రేక్షకునికొక దురభ్యాసము గలదు. అది దురభ్యాసమేకాదు, దురభిరుచియు, ఒకనటకుఁడు శ్రావ్యముగఁ బద్యమునో పాటనో పాడిన వెంటనే (Once more, once more) అని కేకలువేసి చప్పటలు తట్టును. హల్వా తీపుగానున్నదని అజీర్ణ వ్యాధి పుట్టువఱకుఁ దినవలయునని వీరిమతము కాబోలు! ముక్కు ఒకవేళ అందముగా నున్నదని మఱిరెండుముక్కులు చేయించుకొని చెంపల కతికించుకొనుటకు వీరిష్టపడుదురా? పునరుక్తియితరశిల్పములం దెంతదోషమో అంతకన్న నాటకకళయందును మహాపాతకము. శ్రుతిచాపల్యముచేత నొకపద్యమునకుఁ జెప్పఁబడిన (Once more) ను మన్నించెదమను కొన్నను సీనునకంతయుఁ (Once more) చెప్పు ప్రేక్షకుల యభిరుచి మన్నించుటకు వీలుకానిది. అల్లూరు నాటకసమాజము వారు రామదాసు నాటకమును నాగరకులకు ఆకరమైన

యొకపురమునఁ బ్రదర్శించినపుడు అచ్చటి ప్రేక్షకులు అహామక్కాసీను పునరభినీతము గావలయునని ప్రార్థించిరఁట!!

నటకుని సద్యః ప్రేరితమైన యభినయములోని యౌచిత్యమును సౌకుమార్యమును సూక్ష్మతను గ్రహించుటకంటె పాటలోని మాధుర్యమును జవిసూచి యానందించుట తేలిక. కావునఁ జాలమంది మెచ్చుకోలు పాటపద్యములకు సంబంధించియుండును. నేనుజూచినంతవఱకు మెచ్చుకోఁదగిన అభినయమునకు (Once more) చెప్పిన ప్రేక్షకులు చాల అరుదు. చేయికదలింపనేరని నటకుఁడుగూడ రాగయుక్తముగ పాడెనేని ప్రేక్షకమండలి యాతని నద్భుతమైన నటకునిగ శంకించి బంగారు పతకముల దానముచేయుచుండును.

ఇఁకమీఁద నెన్నటికైనను కవి నటక ప్రేక్షకుల సహకార సాహాయ్యములచేతనే నాటకశిల్పము సంస్కరింపఁబడవలయును; అభ్యున్నతి నొందవలయును. ఈముప్వురును వారి వారి బాధ్యతను జక్కఁగఁ గుర్తెఱిఁగి ప్రవర్తింతురేని నాటక కళకు మంచిదినములు రానున్నవని నా తలంపు.

ఈవ్యాసమునందలి నాయభిప్రాయములు నాట్యశిల్పమును నిబద్ధీకరించు బిరుసు సిద్ధాంతములుగావు. స్నేహపూర్వకమైన సలహాలు; కావుననే దిద్దుకొనుట కనుకూలములు.

—o—

అల్లసాని పెద్దన:
సమకాలీన భావ ప్రతినిధి

సమకాలీన భావములు సాంఘిక పరిస్థితులు కావ్య దర్పణమునందుఁ బ్రతిఫలించుచుండును. కవిస్వాతంత్ర్యుఁడయి పూర్వాచార బద్ధుఁడు కాకపోయినయెడల రచనాపద్ధతి యందును కావ్యవస్తు నిర్ణయమునందును భావ ప్రకటనము నందును దన కాలమునందు వ్యాప్తిలోనుండు పద్ధతులను గ్రహించును; లేక క్రొత్తభంగుల నావిష్కరించును. లక్షణ ములు ప్రతిభావంతులైన కవులరచనల పరిశీలనము వలనఁ దేలిన సామాన్య ధర్మములే కావున, అట్టికవులను అన్యలక్ష ణములు బంధింపలేవు. ఒక్కొక్కప్పుడు వారిరచనలు పూర్వ సంప్రదాయములకన్న భిన్నములుగనుండి మార్గదర్శకము లగును. ఒక్కొక్క కాలమునకు ఒక్కొక్క సంప్రదాయము రూఢియై యుండును. ఒక కాలముయొక్క సృజనశక్తి తగ్గిన యనంతరము సంప్రదాయము కరుడుకట్టును.

శాస్త్రముకాని శిల్పముకాని ఏకాలమందైనను అప్పటి కన్న నభివృద్ధిచెందుటకు వీలులేనంత పరిపూర్ణత చెంది యుండదు. నిర్దోషతయును బరిపూర్ణతయును ఈ లోకము నకు సంబంధించిన గుణములుగావు. కవి కేవలము క్రొత్త పద్ధతులను గనిపెట్టవలయునను దీక్షతో పద్మాసనము వేసి కొని కూర్చుండఁడు. ప్రాచీన సంప్రదాయములు నిస్సారము

లయి పండిన పండ్లవలె కాలక్రమమున వృంతచ్యుతము లగును. కాలారఁ దిరుగనేర్చిన బిడ్డ రక్షకత్వగర్వము వహించిన ముసలి దాది పట్టి యుంచినను పెనఁగులాడి పట్టు వదలించు కొనునటుల స్వతంత్రమైన కవి హృదయము సంకుచిత నియమ బద్ధముగాక ఝెదురు తిరుగును. అసంతృప్తి కలిగినప్పుడు అజ్ఞాతముగనే కవిప్రతిభ అనుకూలమైన ప్రచలనావరణము నేర్పఱచుకొనును. ఈ కార్య మాతనియందు అప్రయత్నముగనే జరిగిపోవుచుండుట వలన స్వాభావికముగ నుండును: కవి నిరంతరము నేక సంప్రదాయ బద్ధుఁడే యైన యెడల రచనలయందు వివిధత్వముండదు. ఇట్లనుట చేత కవి నియమరహితుఁడని చెప్పుటగాదు. స్వయంకల్పిత నియమములు కలవు. నియమబద్ధముగాని శిల్పమునందు ఔచిత్యముండదు. అరాజకత్వముండును. స్వాతంత్ర్యముకూడ నియమబద్ధమె.

జాతీయ జీవిత ప్రవాహమును ఆనకట్టలుకట్టి నూతన మార్గముల మరలింపఁగల నాయకులు, కవులు, ఛారిత్రక మహాపురుషులు ప్రతిదినమును పుట్టుచుండరు. అట్టివారిని సృజించుటకుఁ బ్రకృతికూడ కొంతకాలము వేచియుండి శక్తిని సంపాదించుకొనవలయును. అట్టి ప్రతిభావంతులు పుట్టినపుడు ఆకాలమునకు వారివాక్కు ప్రాతినిధ్యము వహించును.

ఆంధ్ర దేశ రాజకీయ చరిత్రమునందు కృష్ణదేవ రాయల రాజ్యకాల మొక సువర్ణఘట్టము. హరిహర రాయలచేఁ బ్రారంభింపఁబడిన విజయనగర సామ్రాజ్యము కృష్ణదేవ రాయలనాఁటికిఁ బరిపూర్ణతనొంది, భోగభాగ్యములఁ దులఁ

దూఁగుచు నడిమింటి సూర్యునివలెఁ బ్రకాశింపఁజొచ్చెను. తెలుఁగు శౌర్యము, తెలుఁగు కీర్తి నల్గడలఁ బ్రసరించెను. ఆ కాలమునందు ఆంధ్రసారస్వతమును కళలును విశేషముగ వృద్ధి చెందినవి. "గులాబిపూవు లంతటను అమ్మబడుచున్నవి. ఆప్రజలు గులాబిపూలను ఆహారముకంటె ఆవశ్యకములయినవిగా భావించుచుండిరి." ఇఁక విజయనగర ప్రజల నాగరకతయు సౌందర్య ప్రీతియు భోగలాలసత్వమును వేఱుగఁ జెప్పవలయునా?

పరస్పర భిన్న ప్రకృతులుగల రెండు నాగరకతలకు సంబంధము గలిగినప్పుడు రెంటి యందును గొంత మార్పు గలుగును. బలిష్ఠమగు నాగరకత దుర్బలమగుదానిని మ్రింగివైచి, తనయందు జీర్ణించుకొనును. అట్లుకాక రెండును తుల్యబలయుతము లయ్యేనేని ఇచ్చి పుచ్చుకొనుటలు, అనుకరణములు, ఆత్మీకరణములు జరుగుచుండును. భిన్ననాగరకతల సంఘర్షణము అభివృద్ధికి అత్యంతావశ్యకము. ఈ కాలమున ఆంధ్ర దేశమునందు హిందూ మహమ్మదీయ నాగరకతలకుఁ గొంత సంబంధమును స్పర్ధయుఁ గలిగినది. "ప్రాతగొక రోత, క్రొత్తయొక వింత"యనునట్లు మొగలాయీల భోగప్రియత్వము విజయనగర ప్రజలకు నచ్చినది. మహమ్మదీయ స్త్రీల రవికెలు పావడలు ఆంధ్రకాంతల మనముల నాకర్షించినవి.

విజయనగరము సుమారు నూటనలుబది చదరపు మయిళ్ళవైశాల్యముగల గొప్ప పట్టణము. ఆంధ్రసామ్రాజ్యమునకు రాజధాని, సింహళమునుండికూడ సామంత నృపా

లుఁడు రాయలకు కప్పములను చెల్లించుచు రాయబారులను పంపుచుండిరి. పోర్చుగీసు సిపాయిలు కూడ కృష్ణదేవరాయల దండయాత్రలందు పాల్గొనుచుండిరి. వ్యాపారమునిమిత్తము వివిధదేశముల ప్రజలు ఆపట్టణమున నివాస మేర్పఱచుకొని సుఖజీవనము సల్పుచుండిరి. చక్కని నీటివసతి యేర్పడుట వలన ఎచ్చట చూచినను పైరుపచ్చలు చెట్టుచేమలు ద్రాక్ష తోఁటలు బలిసియుండినవి. విజయనగర మను మూసయందు వివిధసంప్రదాయములు, ఆచారములు, నాగరకతలు కరఁగి నూతన నాగరకతగ కరుడు కట్టుచుండినది. కృష్ణదేవరాయల దండయాత్రలలో పాల్గొనని కుటుంబము విజయనగరమున నుండియుండదు. విజయగర్వ మొక వంకయు, విరోధి పట్టణములు కొల్లగొట్టుటవలన ప్రాప్తించిన ద్రవ్య మొక వంకయుఁ బ్రజల ఆత్మగౌరవమునకు సుఖజీవనమునకు సాయపడుచుండినవి. దేశానురాగము స్వభాషానురాగము పొటమరించినది. తెలుఁగు మాటకుఁ జెల్లుఁబడి హెచ్చినది. "దేశభాషలందుఁ తెలుఁగు లెస్స" యను నానుడి పుట్టినది.

ఇట్టి సందర్భములలో సంఘమునందు స్వాతంత్ర్య ప్రీతియుఁ బూర్వాచారవైముఖ్యమును హెచ్చినదనుట యతిశయోక్తిగాదు. ఈ మార్పు ఆనాఁటి సారస్వతము నందును గోచరించవలయును. రాయల యాస్థానమునందు అల్లసాని పెద్దన్న, నంది తిమ్మన్న, అయ్యలరాజు రామభద్రుఁడు, పింగళి సూరన, ధూర్జటి, మాదన, రామరాజభూషణుఁడు, తెనాలి రామలింగన్న అను అష్టదిగ్గజము

లుండిరని ప్రతీతి కలదు. వీరి సమకాలీనతలోఁ గొంత కాలవిపర్యాసదోష మున్నది. ఒకవేళ ఉండిరనుకొన్నను, వీరిలో నెవ్వరి రచనయందు ఆనాఁటి పరస్పర భిన్నాదర్శక సంఘర్షణమును నూతన దృక్పథమును గనఁబడుచున్నది? పెద్దన మనుచరిత్రమునందు, కృష్ణదేవరాయలకు పెద్దనపైఁ బ్రీతిగౌరవములు మిక్కుటము. కావుననే—

సీ. "ఎదురైనచోఁ దన మదకరీంద్రము డిగ్గి
కేలూఁతయొసగి యెక్కించు కొనియె;
మనుచరిత్రం బందుకొనువేళఁ బురమేఁగఁ
బల్లకిఁ దన కేలఁ బట్టి యెత్తె;
బిరుదైన కవిగండపెండేరమున కీవె
తగుదని నాదు పాదమునఁదొడిగెఁ;
గోకట గ్రామాద్య నేకాగ్రహారము
లడిగిన సీమల యందునిచ్చె;

గీ. ఆంధ్రకవితా పితామహ యల్లసాని
పెద్దనకవీంద్ర! యని నన్నుఁబిలిచె...."

ఇట్టి సత్కారమును గౌరవమును కృష్ణదేవరాయలు మఱే కవికినిఁ జేసియుండలేదు. పెద్దన రాయలకుఁ బ్రియ స్నేహితుఁడు కూడ. రాజు వేఁటకు వెడలునప్పుడు కవీంద్రుని వెంటఁబెట్టుకొని పోవుచుండెనఁట. * కడపజిల్లా

* గూడూరులో సబ్‌రిజిష్ట్రారుగా నుండిన సీలం గోవిందరాజులు నాయుడుగారు, బి. ఏ., బద్వేలియందున్నప్పుడు అసరస్సును దర్శించిరని నాతోఁజెప్పిరి. వారియొద్ద పెద్దనవంశవృక్షముకూడ కలదు. ఈ నాయుడుగా రిప్పుడు స్వర్గస్థులైరి.

బద్వేలియందొక సరస్సుగలదు. పెద్దన వేఁటకువచ్చినప్పుడా సరస్సులో స్నానము చేయుచుండెనని యచ్చట ప్రజలు చెప్పుకొనుచుందురఁట.

"ఆంధ్రకవితా పితామహుఁడ"ని కృష్ణదేవరాయలు పెద్దనను సంబోధించుట కేవలము ప్రీతి మూలకమనియుఁ, దక్కినవారి రచనలకన్న అందు ముఖ్యముగా నందితిమ్మన కవిత్వమునకన్న పెద్దన కవిత్వ మేమంత రసవంత మనియుఁ గొందఱు వితర్కింతురు. అది కేవలము ప్రీతిమూలక సంబోధనముగాదు. పెద్దన కవిత్వమునందు సౌకుమార్యము, తెనుఁగు మాటల తియ్యందనము, తేలిక మాటలలో నియమింపఁబడిన భావగాంభీర్యము, ప్రకృతి రామణీయక ప్రీతియు, నవ్యతయుఁ గలవు. పెద్దన ప్రబంధపు నమూనాను సృజించినవాఁడు కాకపోయినను, ఆంధ్రీకరణము గాక స్వతంత్ర కథావస్తువును గ్రహించి కావ్యము రచించి నూతన సంప్రదాయ మేర్పఱచెను. శ్రీనాథుని నైషధము ఆంధ్రీకరణమయ్యును స్వతంత్ర ప్రబంధమువలె నొప్పారుచు పెద్దనకు మార్గము సిద్ధపఱచెను.

ఇతివృత్తము మార్కండేయ పురాణము నుండి గ్రహింపఁబడినది. తన మనమును ఆందోళనపఱచుచున్న భావయుద్ధమును ద్వైధీభావమును ప్రతిఫలింపఁజేయుట కనువైన కథనే కవి యేర్పఱచుకొనెను. మూర్తీభవించిన రెండు ఆదర్శకములు మన కన్నుల యెదుటఁ బొడకట్టుచున్నవి. ఒకటి: హృదయములేని నైతిక కర్కశత్వము; రెండు: భోగలాలసత్వము. మొదటిదానియందు ఆచార

పరాయణత్వమును రెండవ దానియందు మానుషత్వమును గలవు. కవి యీ రెండు ప్రకృతులను సృజించి శీలపోష ణమునందుఁ దారతమ్యము జూపించి యొకదాని కొకటి భిత్తిగ నొనరించెను.

ఆంధ్ర దేశమునందు భిన్నమతములు ప్రబలుటవలన వైదిక మతమునందును వర్ణాశ్రమధర్మములందును ప్రజ లకుఁ గొంత అశ్రద్ధ జనించినది. మాధవ శాయణులు వేద భాష్యమును రచించియు రాజకీయ విషయములందుఁ బాల్గొనియు వైదికమతమును గొంతవఱకుఁ బునరుద్ధరించిరి. కాని, కాలక్రమమున ఆ యుద్యమముగూడ సన్నగిల్లినది. దేశపరిస్థితులు సౌమ్యముగ లేవు; మాటిమాటికి యుద్ధ ములు, కొల్లలు, సర్వజన సామాన్య కష్టములు కలుగు చున్న సమయములందు నీతులు ఆచారములు వర్ణాశ్రమ ధర్మములు నిర్వర్తింపఁబడుటకు వీలులేదు. యుద్ధకాలము లందు వర్ణసాంకర్యము సామాన్యము.

ఒక జాతిగాని సంఘముగాని బలశౌర్యములు గలిగి పరాక్రమవంతమై యితర జాతులపై దండయాత్రలు వెడలి జయముగాంచినప్పుడు ఆవిజయఫలము ననుభవించుచు వారు భోగపరాయణులయ్యెదరు. వైరాగ్యము మందునకైన లభిం పదు గృహస్థ జీవితమె ఆదరణీయమగును. మతము అభ్యాస వశమున అర్థములేని యాచారముగ మాఱియుండునేగాని, దైనందిన జీవితమునందు దాని యావశ్యకత అంతముఖ్యముగ దోఁపదు. కృష్ణదేవరాయల రాజ్యకాలమునందొకప్పు డిట్టి పరిస్థితులు సమకూడినవి. పెద్దన హృదయమును వంశపారం

పర్యముగ వచ్చు ఆచారప్రీతి యొకవంకకు, నూతన గతులు మఱొక వంకకు ఆకర్షింపఁజొచ్చినవి. ఈ గుంజులాట యె వరూథినీ ప్రవరుల వ్యవహారమునందు మనకు గోచరించును.

కవికి ఎవరిపై ప్రీతియెక్కువ? వరూథినియందా లేక ప్రవరుని యందా? ఈ విషయము గనుగొనుటకు సాధ్యమగునా? ఈ రెండు పాత్రలను కవి చిత్రించిన విధమును విమర్శించితిమేని ఈ రహస్యము బయలు పడును. కవుల కిట్టి పక్షపాతముండునా? ఏల యుండకూడదు? వారును మానవులే! వారికిని రాగ ద్వేషములు కలవు. ఇష్టానిష్టములు కలవు. మానవుని లోపత్వమునందును అసంపూర్ణతయందును కవికి సానుభూతి కలదు. అపుడే యాతఁడు మానవస్వభావమును గుర్తించినవాఁడగును. పీడించుటయు వేధించుటయు నీతియుతమైనను నీతిబాహ్యమైనను రసార్ద్రహృదయుని చిత్తమును గాయము సేయును. "ధర్మము నిర్వర్తింపవలయును: పరధర్మముకంటె స్వధర్మము శ్రేయము" అని చెప్పఁబడినది. ఎఱుకలవాని ధర్మము పక్షులను జంపి జీవించుట. అయినను, వాని కఱకుటమ్మునకు గుఱియైన క్రౌంచముయొక్క దుస్థితిని జంటపక్షియొక్క శోకావేగమును గాంచినప్పుడు నవనీత సదృశమైన వాల్మీకిచిత్తము కరఁగి ధారలుధారలుగ స్రవించినది. యజ్ఞము సేయుట అధర్మముగాదు; బలిపీఠము యొద్దకుఁ దీసికొని పోఁబడుచుండిన గొఱ్ఱెపిల్లను బుద్ధభగవానుఁడు చూచినప్పుడు ఆ మహాపురుషుని హృదయము కరుణారస తరంగితమై దానిని కాపాడుట కుద్యుక్తుఁడాయెను. ధర్మము హృదయములేని యంత్రము, మానవుడు హృద్య

యము గల యంత్రము. రాముఁడు స్వప్రయోజనమును సాధించుటకొఱకు అక్రమముగ వాలిని సంహరించెను. వాల్మీకి యీవిషయము నెఱుంగును; ఆక్రోశ నినాదముచే దిక్కులు మాఱుమ్రోగించుచున్న తారపై ఆమహాకవికి మిక్కుటమైన సహానుభూతికలిగి, రాముఁడు జవాబు చెప్పుటకు వీలులేని ప్రశ్నలను ఆమెచేతను వాలిచేతను నడిగించెను. తరువాత రాముని ధర్మైకపరత్వమునకు హానికలుగునని శంకించి తాను వత్తాసివచ్చి రాముఁడు దేవుఁడు గావున ఆయన చేసినదంతయు ధర్మమని చెప్పి పై పెచ్చు వాలిచేత గూడ నొప్పించెను? వ్యాసుఁడు పాండవ పక్షపాతి; వారు ఇడుమలు పడిరన్న కనికరముచే వారి తప్పులకు సున్నపుపూఁతలు కొట్టి మాలిన్యమును మాయించెను. తమ సృష్టులను తామె మోహించిన వారు కూడ కలరు? వీరిలో పైగ్మాలియన్ అను గ్రీకు శిల్పి ముఖ్యుఁడు. ఆతఁడొక రమణీయవతియగు స్త్రీ విగ్రహమును చలువ ఱాతితో నిర్మించి ఆ సౌందర్యమునకు ముగ్ధుడయి మోహించి తన పడకటింటఁ బెట్టుకొనెనఁట!

ప్రవరుఁడు నీతిశాస్త్రమునందు నిర్ణయింపఁబడిన కొలతలకు సరిపోవునట్లు కత్తిరింపఁబడిన తోలుబొమ్మ. వరూథిని విద్యుల్లతవలె మనకన్నుల యెదుట సంచరించు జీవన్మూర్తి! బయాస్కోప్ చిత్రము. వరూథిని చైతన్యము పరిస్ఫుటముగ గోచరించుటకు ప్రవరుఁడు సృజింపఁబడెను. కవికి ఆతనిపై సానుభూతిలేదు. "బుద్ధి జాడ్య జనితోన్మాదుల్ గదా శ్రోత్రియుల్!" అని ప్రవరుఁడు తన లోకజ్ఞాన

శూన్యతను ఆత్మదూషణప్రాయముగ ఒప్పుకొనెను. ఈ వాక్యము వేఱుసందర్భమునఁ జెప్పఁబడినప్పటికిని ఆతని శీలమును ఆ వాక్యార్థము నిరంతర మాపాదించియే యుండును. పాదలేపము కరఁగిపోయిన యనంతరము తన నిస్సహాయతను గుఱించి దుఃఖించునప్పుడు మన కథానాయకుని సంగతులు మఱికొన్ని బయలుపడును. తల్లిదండ్రులకుఁ దానొక్కఁడె యల్లారు ముద్దుబిడ్డ. పెండ్లియయి శిష్యులకుఁ బాఠముచెప్పు వయస్సు వచ్చినప్పటికిని, తన్నుఁజూడని దె తండ్రి యొకనిమిషమైన యోర్చుకొని యుండ లేఁడు. అసర సందె వేళ ఈబిడ్డ బయట కాలుపెట్టిన యెడల బూచులు పట్టుకొను నను శంక చే వాకిలి దాటనీయక తల్లి యెల్లప్పుడు రక్షించుచుండును. ప్రవరుఁడు తల్లిదండ్రుల ప్రేమాతిశయము చేతను అనావశ్యకమగునంత జాగ్రత్త చేతను, నిస్సహాయుఁడుగను లోకజ్ఞాన రహితుఁడుగను జేయఁబడిన అమాయకుఁడు. వరూథిని చెలికత్తె యాతఁడు "గోలయగు బాలుఁడు" అని కనిపెట్టినది.

ప్రవరుఁడు మృగమదసౌరభము మోసికొనివచ్చు మందమారుతము వలన అచ్చోటు జనాన్వితమని తెలిసికొని చేరఁబోయి యొక దేవకన్యను గాంచెను. ఆమెయె వరూథిని. ఆ యువతి యసమాన రూపలావణ్యవతి; సౌందర్యమునుగాంచి యానందించుటయు దానిని మెచ్చుకొనుటయు అనీతికరము గాదు కాని, మన నీతిమంతుని చిత్తము సౌందర్య ప్రతిరోధక మైన కవచమునందు మగ్గిపోయినది; పాపా

ణత్వమె ధీరత్వమైన యెడలఁ బ్రతిమంటప స్తంభమును ధీరుఁడే!

నిరుపమాన సౌందర్యవతులైన కామినులయెదుట లోకమే యెఱుఁగని ఋశ్యశృంగునివంటి ఆజన్మ మునీశ్వరులును, అపారసంకల్పశక్తిసంపన్నులైన విశ్వామిత్రులవంటి యోగీశ్వరులునుచలించిరి. ఇంత యేల? "బమ్మకైనఁబుట్టురిమ్మతిపులు" ఇట్లు చిత్రించినవారు మానవస్వభావముయొక్క లోతుపాతుల నెఱింగిన మహాకవులు. నీతిశాస్త్రమునకు వెఱచి శిల్పమును త్యజించినవారు గారు. ఆ కాలమునందు ఆర్యసంఘ మింతటి యాచారబద్ధముకాదు కాఁబోలు!

ప్రవరుఁడెట్లు చిత్రింపఁబడియుండినఁ బ్రాణవంతుఁడుగ నుండెడివాఁడు? ఆయన యింతకుముం దెన్నఁడును వరూథినివంటి యంగన నెన్నఁడును జూచి యెఱుఁగఁడు; చూచినప్పుడు ఆశ్చర్యపడి యుండవచ్చును. అనంతరము మానవప్రకృతికి సహజమగు కోరిక పుట్టియుండవచ్చును. మఱుక్షణము నందె-ఆలి మగనికి అన్యకాంతలపై మనసు తగులుట యోగ్యముకాదు. తుచ్ఛసుఖములు "మీసాలపై తేనియ" లని విరక్తిపుట్టియుండవచ్చును. మరల ఆ లతాంగి రామణీయకమునకు వశుఁడయి, "అప్సరస, అందును నేను వలపింపలేదు, నన్ను వలచినది, అనన్యగృహీత, నేనేల భోగింపరాదు?" అని తనమనమును సమాధానపెట్టుకొని యుండవచ్చును. మఱునిముసమునందె "ఇంతకాలము అవిచ్ఛిన్నముగ నెఱవేర్పఁబడిన నావ్రతము నేల నేఁడు భంగముచేసికొనవలయును?" అని నిరతము తనమనములో వర్తించి అను

కులవతియైన యిల్లాలిని అన్యాయము సేయుటగాఁ దలంచి, ప్రయత్నపూర్వకముగఁ దనకోరికలఁ జిక్కఁబట్టవచ్చును. ఇట్టి పరస్పర భావసంఘర్షణమునుండి ధీరుని సంకల్పము నిర్మలమయి దృఢమయి యెట్టకేలకు జయము నొందును. ప్రవరుని యీ మనోనాటకము మనకుఁ జూపట్టిననే యాతని పై మనకు సానుభూతికలుగును; లేకయున్న అతఁడు పాషాణ హృదయుఁడని దూషింతుము.

పెద్దన కీ శిల్పనైపుణ్యము కొఱవడి యుండినదా? కొఱవడియుండిన అంతటి మానుషత్వముగల వరూధిని నెట్లు సృజింపఁగలఁడు? అట్లయినఁ బ్రవరుని ఏల యిట్లు యంత్ర విగ్రహముగఁ దీరిచెను? ఒకటిరెండు కారణములు కలవు: పెద్దన రాజసము కలవాఁడు. "రమణీప్రియదూతిక తెచ్చి యిచ్చు కప్పురవిడె మాత్మకింపయిన భోజన ముయ్యెలమంచము" కావలసిన భోగప్రియుఁడు. పోతనవలె" హాళికులైన నేమి?" యని స్వశ్రమార్జితము పట్టెఁడన్నము తినుటకు వలయు త్యాగశక్తి కలవాఁడు కాఁడు. కావుననే రాజాశ్రితుఁడు. పూర్వాచార ప్రియమైన పండితాభిప్రాయమును బొత్తిగ నిరసించుటకు వీలులేనివాఁడు. అందువలన, పండిత లోకమునకు సంతృప్తిపరచుటకు ప్రవరుని ఆవిధముగఁ జిత్రించెను. జీవితయాత్ర సునాయాసముగ జరిగిపోవుట కిట్టి రాజీయే అవసరమేమో!

పెద్దన ప్రవరుని అంతటికర్కశహృదయునిగసవరింపక పోయినయెడల మనుచరిత్ర అధమకావ్యమని దూషింపఁ

బడియుండెడిది. వరూధినిపైఁ గనికరము చూపెనని ఇప్పటి కిని పెద్దనపైఁ గత్తినూఱు నీతిమంతులు గలరు!

"కలంచునే సతుల మాయల్ ధీరచిత్తంబులన్"

అని పెద్దన వ్రాసెను. మన యాలంకారిక సంప్రదాయము ప్రకారము ఒకవేళ ప్రవరుఁడు ధీరుఁడైనఁ గావచ్చునేమొ కాని, పాపము! వరూధిని మాయలాఁడి యెట్లయినది! మాయలాఁడియయ్యును సతియయ్యేనేని దోషములేదుగదా, తెలుఁగు కవులు సంస్కృత కవులవలె పదప్రయోజనము పాటించువారు కారనియు, పెద్దన 'సతి'ని కేవలము స్త్రీ పర్యాయపదముగ వాడెననియు సమాధానము చెప్పుకొన్నను వరూధిని పన్నిన మాయలేవి? ఆమె వలచినది; వలచుట మాయలాఁడితన మైనయెడల ఆమెయు మాయలాఁడియె. పెద్దన గారాబపు తిట్లు తిట్టుచున్నాఁడు కాఁబోలు! లేక మొగమాటపు తిట్లో!

వరూధిని కన్యక – అనన్యగృహీత – నిష్కల్మషమైన ప్రేమగలది; మొట్టమొదట ఎవనిని ప్రేమించెనో అతనినే వివాహమాడినది [గంధర్వునిమోసము తెలియదు గావున] ధనమార్జించుటకొఱకుఁ బ్రవరుని ప్రేమించుటలేదు. లేని ప్రేమ నటించుటలేదు. జారిణికి ఇంతటి గాఢానురాగ మెక్క డిది? "ఇందునిభాస్యవాఁడనఁగ నింద్రుఁడో చంద్రుఁడో యా యుపేంద్రుఁడో" అని చెలికత్తెలు అతనిపై లాఘ వము పుట్టించుటకు యత్నించినను "పూఁతపసిండివంటి వలపుంబచరించుకులంబునీతికిన్, లేఁతగదమ్మ" అనిదుర్నీతులు బోధించినను చెవినిబెట్టక ప్రవరునే వరించినది. ఆమెయచ్చర

కొలమున నుద్భవించినను ప్రవర్తనము భిన్నము. తుదకు పేశల హృదయ ఆత్మహత్యకూడ చేసికొన ప్రయత్నించినది. వరూధిని ప్రవరుని వరించునప్పటికిఁ గన్యాత్వము చెడినది కాదు. "అవధూటి ప్రథమసురతంబు గంధర్వపతి గరంచె" అని చెప్పఁబడియున్నది.

వరూధిని ప్రవరుల సంగమము తన కిష్టమయ్యును కవి వదలివేసెను. అందుకు పరిహారముగ మాయాప్రవరుని మూలమునఁ గొంత రహస్య సంతృప్తి కాంచెను. కవి చంద్ర వర్ణనమునందు [సందేశమునకుఁ దావుండదు గదాయని] తన యభిప్రాయమును వెల్లడించెను. "ప్రకృతి నచ్చుండైన సన్మార్గి యెన్నటికిం గూటమివంక వచ్చు వికృతిఁ మగ్నుం డుగానేర్చునే" అని వెల్లడించెను. ప్రవరుఁడు శుద్ధప్రకృతికిఁ గలిగిన వాఁడేయైనయెడల వరూధినీ సంగమమువలన వచ్చు వికృతికి భయపడవలసిన యవసరముండదు, అది క్షణికము. ప్రవరుఁడు అసంతృప్త హృదయమును సంతోషపెట్టి మోదార్చి పోయి యుండవచ్చును.

రావణుఁడు సీత నెత్తుకొని పోయినప్పుడు రాముఁడు పలవించెను. ఆ శోక వేదనకుఁ జెట్లుకూడ తలలువాంచి యల్లాడెను. ప్రకృతియంతయుఁ గన్నీరునించెను. పెద్దనకూడ దుఃఖిత యగు వరూధినిపైఁ బ్రకృతి కనికరించిన దని వర్ణించెను. కర్మసాక్షియగు సూర్యభగవానుఁడు ప్రవరుని పాషాణహృదయత్వమునకు వెక్కసమంది రోషభీషణ స్ఫురణ వహించెను:

తరుణి ననన్యకాంత, నతిదారుణ పుష్ప శిలీముఖ వ్యథా
భరవివశాంగి నంగళవు భార్ధికి నగ్గము సేసి క్రూరుఁడై

యరిగె మహీసురాధముఁ డహంకృతితో నని రోషభీషణ
స్ఫురణ వహించెనో యన నభోమణి దాల్చెఁ గషాయదీధితుల్!

ప్రవరుఁడు క్రూరుఁడు-మహీసురాధముఁడు- అహంకార యుతుఁడు——శెబాష్! పెద్దనా, ముసుఁగులో దాఁగుకొని నీ అక్కసు వెళ్ళబుచ్చినావు! కసిదీర్చుకొన్నావు! ఈ సహానుభూతియె, యీ హృదయ వైశాల్యమె నిన్ను మహాకవి పట్టమునకు అర్హుని జేయుచున్నది.

వరూధిని ప్రశ్నలలో వాద నైపుణ్యము మెఱయుచున్నది; ప్రవరునివి చప్పిడిజవాబులు, 'యజ్ఞకోటులంబావను లౌటకుఁ ఫలము మా కౌఁగిళ్ళ సుఖంచుటేగదా! క్రతువు లొనరించుట స్వర్గభోగములకొఱకు, స్వర్గమునందు అవశ్యానుభోక్తవ్యమును ధర్మమును యోగ్యమునైన రంభాది భోగములు ఇచ్చుటయేల నిషిద్ధములయ్యెను? అశ్రమముగ సశరీర స్వర్గసుఖము సమకొనియుండ వ్రతోపవాసములఁ గృశుఁడవయి ఆత్మ నలఁచుట యెందుకు?' అని వరూధిని ప్రశ్నించుచున్నది.

పెద్దన కళానైపుణ్యమును గుఱించి యొకటి రెండు విషయములు సూచించి యీ వ్యాసము ముగించెదను. ఈ కవికిఁ బ్రకృతి రామణీయక ప్రీతి విశేషముగనున్నది. పద లాలిత్యము-అందు ముఖ్యముగఁ దెలుఁగుమాటల తియ్యని పోకడలు ఈతనియొద్ద నేర్చుకొనవలయును. 'అల్లసానివాని యల్లిక జిగిబిగి' అను పూర్వ విమర్శకాభిప్రాయము నానుడియై యున్నది. పెద్దన కవిత్వము లలితముగఁ దీర్చి దిద్దఁబడి యున్నదనుటకు సందియము లేదు. ''నిలుకడ

వలయుఁగృతికి" అను అప్పకవి వచనమునందుఁ గళా రహస్య మున్నది. ఒక మనుచరిత్రమే కాదు—కొంచెమించు మించు పూర్వకావ్యములలో చాలవఱకు నిలుకడగా రచింపఁ బడినవె. "ఏకైక దినప్రబంధఘటికా సద్యశ్శ్యత గ్రంథ కల్పను" అని రామరాజభూషణుఁడు తన్ను గుఱించి చెప్పుకొని యున్నను వసుచరిత్రము ఒక్కదినములో వ్రాయఁబడిన ప్రబంధముకాదు. కడపటి సవరణయయి పూర్తియయిన దనుటకుఁ గొన్ని సంవత్సరములు పట్టి యుండును; అనఁగా తన జీవితకాలమునందు రెండుమూడు కావ్యములకన్న నెక్కుడుగ రచించి యుండఁడు. [నెలవడి కుదురుటకై వ్రాయఁబడు కాపీ పుస్తకములవంటివి యెన్ని యేని ఉండవచ్చును, అవి లెక్కలేదు.] ఆకాలమున రాజా స్థానములె కవులకు శరణ్యములు. ఆస్థానపండితులు స్థనశల్యపరీక్ష చేయు బిరుసు విమర్శకులు. ఇట్టి అగ్ని పరీక్షలో తేరి తెప్పరిల్లిన కావ్యములె గౌరవ యోగ్యము లగుచుండెడివి. ఇట్లనుట వలనఁ బూర్వకావ్యములన్నియు నీతరగతికిఁ జెందినవని కాదు.

ఇప్పటి పరిస్థితులు వేఱు: వార్తాపత్రికలు మాసపత్రికలు ప్రబలినవి. ఆపత్రికల పుటలు నిండుటకు విషయములు కావలయును, కవులును, వ్యాసకర్తలును ఏదో యొక మొగమోటమిచేత ఏదియైన కొంత [కాగితములు నిండుటకు] వ్రాసిపంపవలసి యుండును. కాగితముపైని సిరాతడి యారకముందె ఖండకావ్యము పోస్టులోఁబడును. ప్రూఫులు సరిచూడక పూర్వమె [అవకతవకగాచూచి యని అర్థము.]

పత్త్రికలలో ముద్రింపఁబడును. పత్త్రికాధిపతులు—యించు సెబ్బరలు పరిశీలించి ముద్రించుటకు వీలులేదు. అట్లయిన వారిపుటల నియమమునకు హాని గలుగును. ఇట్టి పరిస్థితులలో నిలుకడ నియమ మెట్లు కొనసాఁగును? తన గ్రంథము తొందరగ బ్రకటింపఁబడవలయునను అక్కఱ పెద్దనకుండి యుండదు.

Take time for thinking ; never work in haste,
And value not yourself for writing fast ;
A rapid poem with such fury writ ;
Shows want of judgment not abounding wit.

* * *

A hundred times consider what you have said ;
Polish, repolish, every colour lay,
And, sometimes add, but often take away.

— ***John Dryden.***

అను ఇటువంటి రచనా నియమమును పెద్దన చాల జాగరూకతతోఁ బాటించినట్లున్నది.

ద్రౌపది, కైకేయి, చిత్రాంగి మున్నగువారివంటి నాయికలు మన సారస్వతమునందు అరుదు. కొంచె మించు మించు నాయికలందరు ముగ్ధలు. మాగ్ధ్యము రమణీయముగ నుండవచ్చును; కన్యకలందఱు ముగ్ధలుగ నుందురను ప్రకృతి నియమము లేదు. వరూధిని ప్రాగల్భ్యముగల కన్యక. తానే వలచినది. ఎట్టకేలకు "నిక్కముదాపనేల ధరణీసురనందన యింక నీ పయిం, జిక్కె మనంబు" అని తన భావమును బహిరంగముగ వెల్లడించెను. ఇట్లు చెప్పుట స్త్రీసహజమా?

కాంతలు తమ ప్రేమాతిశయము హావభావములచే సూచింతురు. పాపము! వరూథినిసైత మట్లె చేసినది కాని, ప్రవరుని మనస్సు ఒత్తిడిపడునది గాదు. ఆలసించిన యాతఁడు మోరకించుకొని పోవచ్చు నను అనుమానముచే ప్రేమను వచించినది.

వరూథిని ప్రవరునివలె కర్కశహృదయగాదు. భావోద్రేకము కలది. పేశలమైన మనస్సు – సౌందర్యపిపాస మిక్కుటము–ప్రవరుని సౌందర్యమున కచ్చెరువందినది–వర్ణించినది–ఇంకను తనివి సనక యాతని ప్రేమించినది. వరూథినీ ప్రవరుల సందర్శనమును కవి అద్భుతముగ వర్ణించెను. వరూథిని "అబ్బురపాటుతోడ నయనాంబుజముల్ వికసింప కాంతి పెల్లుబ్బి కనీనికల్ వికసితోత్పల పంక్తులఁ గ్రుమ్మరింపఁగా, గుబ్బ మెఱుంగుఁ జన్నవ గగుర్పొడువన్" ప్రవరుని గాంచినది. మరియు "ఝుళంఝుళత్కటక సూచిత వేగపదారవిందయై లేచి కుచంబులుం దుఱుము, లేనడు మల్లలనాడ నయ్యెడం బూచిన యొక్కపోఁక నునుబోదియ జేరి విలోకన ప్రభావీచికలం దదీయ పదవీ కలశాంబుధి వెల్లిగొల్పి" నది. ఇంకను "మునుముట్ బుట్టెడు కొంకు తాల్మిని నిడన్ మోదంబు విస్తీర్ణతం, జొనుపం గోర్కులు కేళ్ళు ద్రిప్ప మదిమెచ్చుల్ తెప్పలల్లార్ప న,త్యనుషంగస్థితి తెచ్చు పాటొసఁగ నొయ్యారంబునం జంద్రికల్, దనుకం జూచి" నది. ఈపద్యములందుఁ బ్రతిక్షణ వ్యాప్తమైన కార్యసంచలనము జీవకళావిలసనము నిబిడీకృతమై యున్నది. ఇట్టి పద్యములు ఆంధ్రసారస్వత మకుటమునందుఁ బ్రకాశించు

జీవమణులు. ఈ చాకచక్యమునందు పెద్దన తిక్కనకు మాత్రమె రెండవవాఁడు:

నిర్జన ప్రదేశమందుఁ బ్రవరునిఁ గాంచినపుడు వరూథినికి మొట్టమొదట కన్యా సహజమైన సిగ్గుపుట్టినది; పుట్టి, పూచిన పోఁకచెట్టు చాటునకు పోయినది! ఇంక నే చెట్టు చాటునకు బోయినను ఆమె సౌందర్యము ప్రవరుని కగపడదు. కావుననే సిద్ధహస్తుఁడగు కవి సందర్భానుసారముగఁ బోఁకచెట్టును దెచ్చి పెట్టినాఁడు.

"ఇంతలు కన్నులుండ" అను పద్యమునందు లోకోక్తియుఁ జమత్కారమును ధ్వనితముగఁ బ్రవరుని నేత్రసౌందర్యమును వర్ణింపఁబడినది. పద్యములోని మాటలు తేట తెలుంగైనను భావము గంభీరముగను బ్రౌఢముగ నున్నది.

పొంగిపొరలివచ్చు ప్రేమప్రవాహమును ఆపుకొనలేక వరూథిని ఆ ఛాందసుని "పాలిండ్లుపొంగారఁ బైయంచుల్ మోవఁగఁ" కౌగిలించుకొనినది. ఆ బ్రాహ్మణుఁడు ఓరమోమిడి హా శ్రీహరీ! యని అంసద్వయమంటి పొమ్మని త్రోసిపుచ్చెను. వీలైనయెడల అంసద్వయమంటియుండఁడు! సమయమునకుఁ జేతికఱ్ఱ మఱచివచ్చెను. పాప మావనజ గంధి మేని జవ్వాజిపసఁ గదంబించునోడలుఁగడిగికొని పాప పరిహారముగ సంధ్యవార్చినాఁడు. వరూథిని యొక్క యీ యస్త్రముకూడ నిరుపయోగమైనది. తనసౌందర్యము నిరాకరింపఁబడినందుకుఁ గోపమును, కోరికతీఱనందుల కసహనమును, స్త్రీజనసహజమైన అలీకనిందారోపణ నైపుణ్యమును, కొంచెము లేతపాకములోఁబడిన గయ్యాళితనమును,

కసిదీర్చుకొను నిచ్చయు వరూథిని మనమునందుఁ జెలరేఁగి ముప్పిరిగొన్నవి; దుఃఖము పొంగిపొరలి వచ్చినది.

"పాటున కింతులోర్తురె? కృపారహితాత్మక, నీవు త్రోవ ని
చ్చోట నవన్నఖాంకురము సోఁకెఁ గనుంగొను...."

తన యమ్ముల పొదిలోని మన్మథాస్త్రములన్నియు వ్యయమైనవి. తుట్టతుద కీ యస్త్రమొక్కటి నిలిచి యుండినది. ఇది యమోఘము కావచ్చును. అయ్యో! దేవుఁడా, యీ యస్త్రముకూడ ఆజాతిపైఁ దగిలి మొక్క వోయినది.

నాటకము : చరిత్రము

నెలదినములకు పూర్వము * కవిరాజు త్రిపురనేని రామస్వామి చౌదరిగారు కళాప్రపూర్ణ వేదము వేంకట రాయశాస్త్రిగారి "ప్రతాపరుద్రీయము"లోని కథ చారిత్రక కము కా దని ఒక విమర్శనము గేయముగ వ్రాసి "ప్రజా మిత్ర"లోఁ బ్రకటించిరి. ఆ విమర్శనము ప్రతాపరుద్రీయ నాటకమును గుఱించి వ్రాయఁబడినప్పటికిని, అందలి విష యము నాటక రచయితల కందఱకు సంబంధించి యున్నది. కావున ప్రస్తుతము చర్చనీయముగా ఏర్పడినది.

వాఙ్మయ వివాదములలోఁ బ్రవేశించుట నాప్రకృతికి విజాతీయమైన పని. అందులో ఇప్పుడు నాకు ఓపికగాని,

* ౧౯౩౫ మేనెల ౫ తేదికి ముందు నెలనాఁడు.

తీఱికగాని యసలే లేదు. అయినను ఈవిషయము చాల ముఖ్యమని నాకు తోఁచినందువలన, సారస్వత ప్రపంచమున పలుకుబడి కలవారు ఒకప్పుడు పొరపడుదు రేని (పొరపడుట మానవ సహజమేగద!) ఆపొరపాటు శక్త్యానుసారము మనకును, సారస్వత పురోభివృద్ధికిని ఆటంకముగ నేర్పడ వచ్చునను భయముతో ఈవ్యాసమును వ్రాయఁదలపెట్టితిని.

దృశ్యశ్రవ్య కావ్యములకు రచనా విధానముఁదప్ప అంత్యప్రయోజనమునందు ఏవిధమైన భేదము లేదు. లలిత కళల ప్రయోజన మేదో దృశ్యకావ్యప్రయోజనముకూడ నదియె— సద్యఃపరనిర్వృతి.

నాటకము సామాజికుల రసానుభూతికి హేతువయి, హృదయాహ్లాదము, వినోదము కలిగించిన చాలునా? లేక, యింక నేదియైన సాంఘిక ప్రయోజనమును, ఉపదేశమును ఆశింపవచ్చునా? ఇట్టిప్రశ్నలకు ప్రాచ్యపాశ్చాత్య విమర్శకులు భిన్న భిన్నముగ ప్రత్యుత్తరము లిచ్చియున్నారు. అయినను నాటకమును సాంఘికోద్ధరణము కొఱకు ఉపయోగింపవచ్చునని తీర్మానించిన విమర్శకుల సంఖ్యయే హెచ్చు. నాటకములయందు ఉపదేశముండవచ్చునుకాని, ఆయుపదేశము రసాత్మకమయి, ప్రత్యేకముగ ఒక యుపదేశమని యనిపించుకొనక, అలక్ష్యముగ సామాజికుల హృదయములోనికి ప్రవేశింపవలయును. ఇట్లు నిర్మించుట కళానైపుణ్యము. కవివాక్కును హ్లాదైకమయమని వర్ణించుచు ప్రయోజనములను లెక్కించునపుడు "కాంతాసమ్మితతయోపదేశ యుజే" అని మమ్మటుఁడు చెప్పెను. దీనినే పాశ్చాత్య విమర్శకులు

"Delightful instruction,, అని నుడివియున్నారు. "ఆనందమున ఉపదేశమును మెదిపి మానవ సంఘోద్ధరణమునకు కావ్యము తోడ్పడవలయు" నని హోరేస్‌కవి చెప్పెను. విక్టరు హ్యూగో, ఇబ్‌సన్ మొదలు బెర్నార్డుషా వఱకుఁగల పాశ్చాత్యనాటకరచయితలు నాటకమును మానవసంఘ శ్రేయమునకుగా వినియోగించిరి.

„Art for art's sake", అనగా, కళ ప్రయోజన నిరపేక్షకముగ నుండవలయు ననువాదమొకటి కలదు. ఇది మన దేశమునకు క్రొత్త. కావ్యము ఆనందమాత్ర ప్రయోజనమయ్యును, విశ్వశ్రేయమును చేకూర్చునదిగ కూడ నుండవలయును అని మనలాక్షణికుల మతము. విశ్వశ్రేయ మను మాటయందు సాంఘిక ప్రయోజనత్వము ధ్వనించుచున్నది. ప్రయోజన నిరపేక్షకవాదుల సిద్ధాంతప్రకారము కవి నిర్బాధ్యుఁడు. తన యానందమును పట్టలేక పాడుకొనుచుండును. సంఘమునందు తన రచనల మూలమున కలుగు అనుకూల ప్రతికూల ప్రవర్తనములతో కవి కేలాటి సంబంధము లేదు. కోకిల ఏమి ప్రయోజనము నాశించి గానము చేయుచున్నది? సెలయేరు ఎవరిని సంతృప్తిపఱచుటకు బిలబిల ధ్వనులతో ప్రవహించుచున్నది? అని వీరు ప్రశ్నించెదరు.

చింతా దీక్షితులుగారు ఈకోయిల, సెలయేటివాదములను ఇమిడ్చి సొగసుగా వ్రాసిన గేయములను నే నెప్పుడో చదివినట్లు జ్ఞప్తియున్నది. ఇట్టిప్రశ్న లడుగువారు కోయిలకు, సెలయేటికి ప్రయోజనము నాశించు జ్ఞానమున్నదా? లేదా ? యని విచారించినట్లు కనఁబడదు. కోకిలపాట మనకు

రుచించుట అది ఆనందముతో పాడుచుండుట వలనగాదు; దాని కంఠస్వరమున మాధుర్య ముండుటవలన, కాకికూడ అట్టి ఆనందముతో నేగదా పాడును! దాని గానము మన కేల రుచింపదు?

కవి నిర్జరారణ్య ప్రదేశమున కూర్చుండి తన యిచ్ఛ వచ్చినట్లు పాడుకొనిన చిక్కేమియు లేదు. ఏనీతియు, నియమము అవసరము లేదు. తానేతుమ్మి తానేదీవించుకొనవచ్చును. కాని, కవి మానవసంఘములో నొక వ్యక్తిగనుండి, తన కావ్యవస్తువు మానవసంఘము నాశ్రయించి యుండునెడల, తానెట్లు నిర్బాధ్యముగ పాడుకొనఁగలఁడు?

ఈవాదమునందు అనుభవవ్యతిరేకమైన అసత్యము ఒకటికలదు. కవి ఆనందముపట్టలేక పాడుకొనునా? కవి రచించునప్పుడు తన మనస్సులోనుండు ఒత్తిడిని ఆనంద మన వచ్చునా? లేక వేదన యనవచ్చునా? మనస్సు టెక్కులు విప్పుకొననిదే (mental relaxation కలుగనిదే) ఆనందము జనింపదు. రచనా సమయమున కవి మనస్సు చక్కగ శ్రుతి చేయఁబడిన వీణాతంత్రివలె బిగబిగిసికొని యుండును; ఏ మాత్రము తగిలినను తెగును; ఆసమయమున నెవ్వఁడైన పిలిచినయెడల అమాంతముగ వానిపైనఁబడి గొంతు నులిమి వేయవలయు నను కోపము పుట్టును. ఒకప్పుడు మంచముపై కూర్చుండి వ్రాయుచున్నామా? లేక, క్రిందకూర్చుండి మంచముపై నోటుబుక్కు పెట్టుకొని వ్రాయుచున్నామా? యను జ్ఞానముకూడ నుండదు. కలలో పద్యములు, నిదుర మేలు కొనునపుడు పెదవులపై పద్యములు, రేఖుంబవళ్లు నాలు

గ్గైదు దినములవఱకు ఏకధారగా ఆవరించియుండు ఇటువంటి యున్మాదావస్థను, సూక్ష్మ మానసిక ప్రళయమును ఆనంద మందుమా? బాధయందుమా? ప్రసవవేదనపడుచుండు తల్లిని చూచి, "ఈమె యెంత ఆనంద మనుభవించుచున్నది!" అని తలంచువా రుందురా? ప్రసవించిన తదుపరి తల్లి బిడ్డను చూచుకొన్నపుడు ఆనంద మనుభవించును. ప్రాసెస్ ఎప్పటికి ఆనందకరముగ నుండదు. ప్రాసెస్‌ను రిజల్టును కలగుమ్మటం చేయుటవలన ఈ భ్రాంతి కలుగుచున్నది.

మానవావస్థానుకృతి అభినయము. అభినయము ప్రధానముగాఁ గలది నాట్యము. నాటక రచయిత ప్రకృతిని యథాతథముగ అనుకరింపఁడు. సామాన్యముగ మానవ జీవితమునందు సంభవించు ప్రతిసంఘటనము, ప్రతివిషయము కళయందు మూర్తీభవింపఁజేయుటకు తగినంత ముఖ్యమైనది గను, ఆవశ్యకమైనదిగ నుండదు. ప్రకృతిపరిపాలనమునందు శక్తి అనవసరముగ వ్యయింపఁబడుచుండును. కవి కళా దృష్టితో అనావశ్యకములైన వివరములు వదలిపెట్టి, పర్చి కూర్చి, చేర్చితీర్చి, కొన్ని సంవత్సరముల కాలపరిమితిగల కథను మూడు నాలుగు గంటలలో ముగియు నాటకముగ నిర్మించును. ప్రకృతి అంతగ పాటించని పొదుపును కవి జాగరూకతతో అభ్యసించును. కొంచె మించుమించు నాటకము ప్రకృతియొక్క యుత్తమ పునర్నిర్మాణమని చెప్పవచ్చును.

"అద్దములోవలె ప్రకృతిని (నాటకములందు) ప్రతిఫలింపఁజేయుట" అను షేక్స్పియరు సూక్తికి మెఱుఁగుపెట్టి

నట్లుగను, వ్యాఖ్యాన ప్రాయముగను పరాసు మహాకవి అద్భుత నవలారచయిత విక్టరు హ్యూగో ఇట్లు వ్రాసెను :

"It seems to us that someone has already said that the drama is a mirror wherein nature is reflected. But if it be an ordinary mirror, a smooth and polished surface. it will give only a dull image of objects with no relief, faithful but colourless; everyone knows that colour and light are lost in a simple reflection. The drama, therefore, must be a concentrating mirror, which, instead of weakening, concentrates and condenses the coloured rays, which makes a mere gleam a light, and of a light a flame. Then only is the drama acknowledged by art."

నాటకవస్తువు పౌరాణికమైనను, చారిత్రకమైనను, సాంఘికమైనను కవి తన భావనాగ్ని చేత కరగించి పరిశుద్ధము చేసి, కల్పనాశక్తియను అచ్చులో అసామాన్యమూర్తిని తయారుచేయును. ఈమూర్తి ప్రకృతికంటె భిన్నముగ నున్నను, దానికి వ్యతిరేకముగ నుండదు. ఇట్లనుటచేత కథను తమకల్పనకు అనుకూలముగ మార్చవలసిన ఆవశ్యకము కవికి కలదు. కార్యకారణసంబంధము నాటకమున పరిస్ఫుటముగనో, వ్యంగ్యముగనో గోచరింపవలయును; ఏదియును కారణరహితముగ సంభవింపఁగూడదు. కావున, కవి ఆదిమధ్యాంతములుగల నాటకమును సృజించునప్పుడు, కథలో నెన్నియో మార్పులు చేయవలసియుండును. కవి చేతి కావ్యవస్తువు ప్రతిమాకారుని చేతి బంకమట్టి వంటిది.

ఈవిషయమును ఎడ్గార్ యాలన్ పో అను అమెరికా కవీంద్రుఁడు ఇట్లు చెప్పియున్నాఁడు:

"In the hands of the true artist the theme is but a mass of clay, of which anything may be fashioned at will or according to the skill of the workman. The clay is, in fact, the slave of the artist. It belongs to him."

రామాయణము, మహాభారతము ప్రసిద్ధములైన కావ్యేతిహాసగ్రంథములు. ఇవి చారిత్రకము లని విశ్వసించువారు అప్పటికిని ఇప్పటికిని గలరు. అట్టికథల తీసికొని నాటకములు రచించిన భాసుఁడు, కాళిదాసు, భవభూతి, భట్టనారాయణుఁడు మున్నగు కవులు మూలకథలను ఎట్లు మార్చినదియు మన మెఱుంగుదుము. షేక్స్పియరు తాను రచించిన చారిత్రక నాటకములోని పాత్రలను యథార్థచారిత్రక పురుషులకంటె భిన్నమైన స్వభావశీలములు గలవారినిగ చిత్రించెను. ఇది ఆవశ్యకమైన యొక శిల్పలక్షణము. తెల్లని కాగితముపై నల్లనిగీఁతయు నల్లని కాగితముపై తెల్లని గీఁతయు గీచిన స్ఫుటముగ నగపడును. ఏకవర్ణమయ్యెనేని రెండిటికింగల భేదము గోచరింపదు. అందువలననే కవియు చారిత్రక నాటకములందు సైతము వివిధప్రకృతులు గలవారిని ఒకచోట ప్రవర్తింపఁజేసి, స్వభావ తారతమ్యమును స్ఫురింపఁజేయును.

నాటకమునందు కథకంటెను మానవస్వభావ చిత్రణమె ముఖ్యము. కామ క్రోధ లోభ మోహ మద మాత్సర్యాది చిత్తవికారములు సర్వజనీనములై, సర్వ కాలీన

ములై, మానవసంఘముపై నధికారము నల్పుచుండును. అట్టి మానవ స్వభావ శీలములను, మానసికరహస్యములను కవి నాటకరంగమున మూర్తీభవింపఁజేసి సామాజికులను ఆనందపరవశులఁ గావింపవచ్చును.

"Poetical works belong to the domain of our permanent passions; let them interest these, the voice of all subordinate claims is at ouce silenced."

అని శాశ్వతము లగు మనోవికారముల ప్రాముఖ్యమును మ్యాథ్యూ ఆర్నాల్డు కవి వివరించెను.

ఒకప్పుడు ఫ్రెంచినాటక రచయిత యగు మోలియర్ కవిని విమర్శకులు, "నీ నాటకములు లక్షణవిరుద్ధములు"ని తూలనాడిరఁట. అందుకు "సామాజికులను సంతోషపెట్టుటకు ఏ నాటకలక్షణము లావశ్యకములో అంతకన్న భిన్నములైన లక్షణములతో నాకేమిపని?" అని ఆయన జవాబు చెప్పెనఁట! నాట్యకళా ప్రపూర్ణుఁ డగు బళ్ళారి టి. రాఘవాచార్యులవారు ఒకయుత్తరమున, "నేను నాటకమును సామాజికులదృష్టితో చదివెను." అని వ్రాసియుండిరి. నాటకయోగ్యతను ఒరయుటకు ఇంతకన్న శ్రేష్ఠమైన నికషోపలము మఱియొకటి యుండదని నా యుద్దేశము.

చరిత్రయొక్కయు, నాటకముయొక్కయు ఉద్దేశములు ప్రయోజనములు వేఱు. చరిత్ర జరిగినది జరిగినట్లుగ చెప్పును. జరిగిన దన్నంతమాత్రముననే సకల సబ్బందును చరిత్రకారుఁడు గ్రంథస్థము చేయును. మంచిచెడ్డల ననుసరించి అతఁడు విషయములను ఏర్పఱచకూడదు. ఎంతవఱకు

జరిగియుండవచ్చునో, ఎట్లు జరిగియుండిన చిత్తాకర్షకముగ నుండునో దాని నూహించి కవి కావ్యమును వ్రాయును. చారిత్రకవిషయము సైతము కవితాస్పర్శచేత రూపాంతరము పొందును. ఇట్లు వారిరువురి మార్గములు భిన్నమై యుండఁగా కవి చరిత్రకారుఁడు కానందుకు మనమేల యాతనిని ఎత్తి పొడవవలయును?

మనము నాటకశాలకు పోవునది పురాణములు, చరిత్రములు నేర్చుకొనుటకు కాదు. రెండుమూడు గంటలకాలము నిరపాయకరమగు నానందము ననుభవించుటకు. చారిత్రక విషయములు తెలిసికొనవలయునన్న అందుకు తగిన గ్రంథములు గలవు. ప్రతాపరుద్రీయములోని కథ చారిత్రకము కానందువలన అది ప్రదర్శింపఁబడినప్పుడు సామాజికుల ఆనందమున కేమైన కొఱతయుండునా? పేరిగాఁడు, యుగంధరుఁడు చారిత్రకపురుషులు కాకపోయినను వారిచేష్టలు, మాటలు మనకు సంతోషము గల్గించును.

చౌదరిగారు ఢిల్లి యెక్కడ, గంగ యెక్కడ? అని ప్రశ్నించినారు. నాటకప్రపంచమును యథార్థప్రపంచ దృష్టితో చూడఁజనదు. నాటకము కొన్ని కవి సమయములకును కళానియమములకును లోఁబడియున్న అనన్య పరతంత్రమైన సృష్టి.. చిత్రకారుఁడు గోడపై తెలుపు, నలుపు రంగులతో లిఖించినచిత్రము చదునుగా (Flat surface) నుండినను, వెలుఁగు నీడలవలన మిట్టపల్లములను స్ఫురింపఁజేయును. నల్లగానుండుచోటు పల్లము, తెల్లగా నుండుచోటు మిట్ట అను చిత్రసమయమును మన మంగీకరించియున్నాము.

షలయున, చదునుగా నుండు తలమున మిట్టపల్లములు చూపుట అసంభవముగాన, విధిలేక కొన్ని సంకేతములను అంగీకరించితిమి.

అట్లే నాటకములందుఁగూడ కొన్ని సంకేతములు, సమయములు రూఢియైనవి. నాటకప్రపంచమున కాలము స్థలము సంకుచితమై యుండును. అచ్చట మన భావము సంచరించుటకు అందలి పరిస్థితులు స్వాభావికముగను, యథార్థముగను ఉండునట్లు తోఁచును. బహిఃప్రకాశము యొక్క వృద్ధిక్షీణతల ననుసరించి కంటిలోని పాప (రంధ్రము) సరియొత్తుకొనునట్లు, ప్రకరణము ననుసరించి సరియొత్తుకొను శక్తి మన భావమునకు కలదు. అందువలననే నాటకప్రదర్శనము మనకు ఉపభోగ్యమగుచున్నది.

సునిశితమైన విమర్శకదృష్టితో నాటకము చదువు నపుడు అసంభవములుగా కనఁబడునవి నాటకప్రయోగ మును చూచునప్పుడు అట్లు తోఁపవు. అప్పటి మన భావ స్థితి వేఱు.

చరిత్రమును నాటకకర్త ఎంతవఱకు మార్చవచ్చును? అను విషయమును గుఱించి ఫ్రెంచి, జర్మను కవులయు, విమర్శకులయు అభిప్రాయములను ఈక్రింద నుదాహరించు చున్నాను:—

"It is besides most commonly asked how far the poet may venture in the alterations of the true story, in order to the fitting of it for the stage. Upon which we find diffrent opinions among both the ancient and modern critics; but my opinion is that we may do it; not only in the circumstances, but in the princepal

action itself, provided he makes a very good play of it. For, as the dramatic poet does not much mind the time, because he is no chronologist, no more does he, nor the epic poet, much mind the true story because they are no historians. They take out the story so much as serves their turn and change the rest not expecting that anybody should be so ridiculous as to come to the theatre to be instructed in the truth of history"

—*Francois Hedlin's*
"The whole art of the Stage"

"In short, tragedy is not history in dialogue, History is for tragedy nothing but a storehouse of names where with we are used to associate certain characters, If the poet finds in history circumstances that are convenient for the adornment or individualising of his subject, well, let him use them, Only this should be counted as little a merit as the contrary is a crime......౫

"The dramatic poet is no historian, he does not relate to us what was once believed to have happened, but he really produces it again, not on account of mere historical truth, but for a totally different and nobler aim. Historical accuracy is not his aim, but only the means by which he hopes to attain his aim; he wishes to delude us and touch our hearts through the delusion."

— *G. E. Lessing's,*
"Dramaturgy."

ఈ అభిప్రాయములు ముఖ్యములు కావున కొంచెము దీర్ఘములైనను పూర్ణముగ నుదాహరించితిని. పఠితలు వ్యాసగత విషయములను ఆలోచించి వారివారి బుద్ధికి సూటియగు పర్యవసానము తేల్చుకొందురుగాక!

అలంకార తత్త్వము

కావ్య లక్షణములను విధించు గ్రంథములకు అలంకార గ్రంథములని యేల పేరువచ్చినది? ముఖ్యములైన రసధ్వనులుండగా అలంకారములకేల యింత ప్రాముఖ్య మీయబడినది? "తదదోషౌ శబ్దార్థౌ సగుణా వనలంకృతీ పునఃక్వాపి" అను నిర్వచనము ప్రకారము అనలంకృతములైన శబ్దార్థములకును కావ్యత్వము సిద్ధించును గదా.

లక్షణ గ్రంథములు అలంకార గ్రంథములని పేరు పడునప్పటికి అలంకారమను పదము కటకాంగదములవంటి దను సంకుచితార్థమున రూఢికాలేదు. ఈయర్థము వామనుని కాలమున ప్రారంభమయి మమ్మటుని కాలమునకు బాగుగ రూఢమైనది. అయినను తరువాతి వారుకూడ అలవాటువలన లక్షణ గ్రంథములను అలంకార గ్రంథములని వ్యవహరించు చుండిరి. కావ్య శోభాకరములైన హేతుగుణములన్నింటికిని అలంకారనామము సార్థకమగును.

భామహుని కాలమున, మాధుర్యము, ప్రసాదము, ఓజస్సు అను కావ్యశోభా హేతువులకు గుణములను పేరు రాలేదు. కావ్యమునకు శరీరసామ్యము తెచ్చిపెట్టిన యనంతరము సాదృశ్య పరిపూర్ణతకొఱకు, శరీరము, ఆత్మ, గుణములు, అలంకారములు మున్నగునవి పృథఃకరింప బడినవి.

కావ్యశోభాకరధర్మములు అలంకారములని దండి మతము. వామనుడు దండి యభిప్రాయము ననుసరించి యించుక మార్పుతో "కావ్యం గ్రాహ్యమలంకారాత్" అనియు "సౌందర్యమలంకారః" అనియు నిర్వచించెను. సౌందర్యము సౌందర్యాపాదక హేతువుల సమష్టి ఫలము. ఒక్క కటకాంగదములవలననే సౌందర్యము చేకూరదు.

వామనుని కాలమున గుణములకు ప్రాముఖ్యము కలిగినది. అలంకారములకు ప్రత్యేకత పొడచూపినది. కావ్యమునకు శోభనాపాదించు ధర్మములు గుణములనియు తదతిశయహేతువులు అలంకారములనియు గుణశూన్యమైన కావ్యము అలంకారయుతమయ్యు శోభావహము కాదనియు వామనుని యభిప్రాయము.

సంస్కృతలక్షణగ్రంథములు క్రీస్తువెనుక నాలుగైదు శతాబ్దుల మధ్య ప్రభవించి క్రమక్రమముగ వ్యాపింప జొచ్చినవి. లక్షణగ్రంథముల అధికారము హెచ్చినవెనుక రచింపబడిన కావ్యములు చాలవరకు స్వతంత్ర రచనా విధానమును గోల్పోయి అలంకారగ్రంథములలోని లక్షణములకు ఉదాహరణప్రాయములైనవి.

లాక్షణికులు తార్కికులుగావున అలంకారములు వారి పృథఃకరణశక్తి ననుసరించియు, సూక్ష్మాతి సూక్ష్మ భేదగ్రహణ బుద్ధిననుసరించియు కాలక్రమమున పెచ్చు పెరిగినవి. మనము ఏ మాట మాటాడినను అది యేదో యొక యలంకారమగును. అలంకారములు శరీరముకంటే

భిన్నములని వానిని తీసివేసిన అసలు కవితా శరీరమె అదృశ్యమగును.

భరతముని కాలమున "ఉపమా రూపకం చైవ దీపకం యమకంతథా, కావ్య స్యైతేహ్యలంకారాశ్చ త్వారః పరికీర్తితాః" అను ప్రమాణము ననుసరించి ఉపమ, రూపకము, దీపకము అను మూడు అర్థాలంకారములును యమకమను శబ్దాలంకారమును గుర్తింపబడినవి. రుద్రటుని కాలమున "వాస్తవ మౌపమ్య మతిశయః శ్లేషః" అను నాలుగు అలంకారములు గుర్తింపబడినవి. తర్వాత ఉపమాలంకారము బహువికారములను పొందినది.

"ఉపమైకా శైలూషీ సంప్రాప్తా చిత్రభూమికా భేదాన్, రంజయతి కావ్యరంగే నృత్యంతీ తద్విధాంచేతః."

అలంకారములు పరిమితపదజాలముతో అపరిమిత భావచ్ఛాయలను ప్రకటించుట కేర్పడిన భావ ప్రకటన సాధనములు. వాని రమణీయతకు కారణము భావగాఢత్వము, శబలత్వము; తన్మూలమున రసత్వమును.

వాల్మీకి కాళిదాసాది మహాకవులు ఉపమాలంకారమునే విశేషముగ వాడిరి. "ఉపమా కాళిదాసస్య" అను నానుడి లోకమున గలదు. ఉపమయె అన్ని యలంకారములకు మూలకందము. అలంకారములు కావ్యశరీరమునకు భూషణములను శాస్త్రీయ సంప్రదాయానుసారముగవచ్చు మాటలటుండనిచ్చి, భావ ప్రకటనమునకు సంబంధించినంతవఱకు అలంకార ప్రయోజనము నారయుదము. కవి చెప్ప దలచుకొన్న భావము స్ఫుటముగ సూటిగ పఠిత హృదయ

మ్మున ప్రవేశపెట్టుటకు ఉపమాద్యలంకారములు తోడ్పడును. కొంతసేపు తర్కించి విమర్శించి వివరించినగాని మనసునకు పట్టని విషయములు సైతము అలంకారద్వారమున సునాయాసముగ మనమున హత్తుకొనును.

> "ఉప్పుకప్పురంబునొక్క పోలికనుండు
> చూడఁజూడ రుచుల జాడ వేఱు;
> పురుషులందు బుణ్య పురుషులు వేఱయా."

అరగంటసేపు ఉపన్యసించి వివరింపవలసిన విషయమును సాదృశ్యబలమున కవియొక వాక్యమున సాధించినాడు. భాషపొదుపునకు అలంకారమొక సాధనము.

భాషస్థూలము. భావములు సున్నితములు. ఏ భాషయందైనను పదజాలము, పరిమితము. భావచ్ఛాయలపరిమితములు. కావున పరిమితపదజాలముతో అపరిమిత భావములను ప్రకటింపవలసియున్నయెడల ఏవో కొన్ని సంకేతములు, సమయములు, శబ్దశక్తులు అక్కఱనుబట్టి సహజముగ ఉద్భవించును.

కవిత్వము భాషకు అలంకారము. కావ్యము భాషాలత పూచిన నెత్తావిపూలగుత్తి; భాషాపయోనిధి మథింపగా పైకిదేలిన అమృతకలశము. కావ్యమునందు భాషయు భావప్రకటనము ఉత్తమస్థితి నందియుండును. కావ్యమున కవికి లోకోత్తర భావచ్ఛాయలు ప్రకటింపవలసిన యవసరము కలదు. కాని పదజాలము పరిమితము. ఈ భాషాలోపమును పూరించుటకై కవిపడిన బాధకు ప్రతిఫలముగ ఉపమాలంకారము పుట్టినది.

ఒకడు చలినీటిని తాకె ననుకొనుడు. ఆ నీటి చల్ల దనమును గుఱించి ఆతడిట్లు చెప్పును: చల్లగా నున్నవి. ఎక్కువ చల్లగా నుండెనేని ఎక్కువ – మిక్కిలి – చాలా – యెంతో అను విశేషణయుల నుపయోగించును.

ఈ విశేషణములన్నియు సమానార్థకములె. తారతమ్యమంతగా స్ఫురింపదు. అయినను వాడనుభవించిన చల్లదనమును వర్ణించుటకు ఈ విశేషణములలో నొకటియు చాలదు. అంతటవాడు లోకానుభవజ్ఞానము వలన మిక్కిలి చల్లగానుండు వస్తువు మంచుగడ్డ యొకటి యున్నదని తెలిసికొని "ఈనీళ్లు మంచుగడ్డవలె చల్లగా నున్నవి" అని చెప్పును. అంత కంటెను చల్లగానుండు నెడల, మంచుగడ్డ కన్న చల్లని వస్తువు నాతడెఱుగని యెడల, ఇక "చల్లని" యను పదమును సాగదీసి యుచ్చరించుచు ఆ పదార్థమును తాకినప్పుడు కలుగు ముఖవికారము నభినయించుచు "అబ్బ! యీ నీళ్లు చల్ ల్ ల్ ల్ ల్ లగా ఉన్నవి" అని నొక్కి చెప్పును. ఇంతటి శీతలత్వమును ప్రకటింపగల పదము భాషలో రూఢియైయున్న యెడల అతడు సాదృశ్యసహాయము పొందవలసిన యవసరముండదు. కాని యే భాషయు ఎప్పటికిని అట్టి పరిపూర్ణత పొందజాలదు.

"అరవిందాలు గదోయి కన్నులు" అని కవియొక రమణీయవతి కన్నులను వర్ణించును. కవులు భావోద్రిక్త మానసులు. వారి దృష్టి భావరంజితము; శబలితము. అందువలన సామాన్యులు చూడజాలని అంతర్లీనగుణసౌభాగ్యమును కవి దర్శించును. కవి ప్రకటింప దలచుకొన్న భావము

లివి:—ఆమె కన్నులు విశాలముగ నున్నవి. కను గ్రుడ్డుకొనల నా జూకైన యెఱ్ఱరంగు కలదు. కన్నులలో జీవకాంతి తొలికాడు చున్నది. తెల్లవెలుగు పొడచూపుచున్నది. మెత్తదనము ఆర్ద్రిత్వము గలదు: ఈ భావములన్నియు కవి వర్ణింపవలయునన్న ఒక సీసపద్యము వ్రాయవలసి యుండును. ఈ భావములన్నియు స్ఫురింపజేయు ఒక్క పదము ఏ భాష లోను ఉండదు. కావున కవి తాను వర్ణింపదలచుకొన్న గుణములన్నియు అరవిందమున నున్నవని తెలిసికొని యుండుటచేతను అరవిందముయొక్క యనుభవజ్ఞానము సామాన్యముగావునను "అరవిందాలు గదోయి కన్నులు" అని సంక్షిప్త లేఖనమున (Short hand) లిఖించినట్లు ముక్త సరిగ వర్ణించెను.

ఇట్టి సంకేతములవలన భావముల యిమిడికయు భాష పొదుపును సిద్ధించును. పసుపు ఎఱుపు నీలము అను మూడు రంగులే ప్రధానములు. చిత్రకారుడు ఈ మూడు రంగులను మిశ్రమము చేయుటవలన వేలకొలది వర్ణచ్ఛాయలను సృజించును. కవియునట్లే పరస్పర భిన్న వస్తువులలోని గుణములను మేళవించి నూత్న సృష్టిని చేయును.

కావ్య కళకు చిత్రలేఖనమునకు దగ్గరి సంబంధముండి నను వాహక భేదముల (Difference of medium) ననుసరించి వారి మార్గములు భిన్నములు. చిత్రకారుడు ఉపమానోప మేయములను మేళవించి లిఖించును. అనగా అరవిందముల లోని వైశాల్యము నిగనిగ మొదలగు రమణీయగుణములను కన్నులలో మూర్తీభవించునట్లు చిత్రించును. వేఱుగా అర

వింప పత్రములను కంటి ప్రక్కన ప్రేలాడ గట్టవలసిన యవసర ముండదు. చిత్రకారుడు రంగులు కలుపునట్లే కవి భావములను కలుపును; అట్టి భావసమ్మేళనము స్ఫురింప జేయుటకు ఉపమాద్యలంకారములను ఆశ్రయించును.

విరటుని గృహమునందు సైరంధ్రివాలకముతోనున్న ద్రౌపదిపై కీచకుని మనసు లగ్నమైనది.

క॥ నా యున్న బాము దలపవ
యీ యొడలి చీర యిట్టి యేవపుజంపం
బోయన్న, మదన వికృతిం
జేయుననుట యెంతయు నిషిద్ధముగాదే.

అని ఆమె యెంత వారించినను కీచకుడు వినడు. వినజాలడు. కామోద్రిక్తమానసుడైన కీచకునకు ప్రకృతిలోని రామణీయకమంతయు సైరంధ్రిగా మూర్తీభవించినట్లు కనుపట్టినది ఈ భావగాఢత్వము, తన్మూలమున గలిగిన రసతన్మయత్వము ప్రస్ఫుటము చేయుటకు తగిన భాష కావలయును. కీచకుడు ఆమె యడుగులను చూచెను. సామాన్యభాషలో వానిని వర్ణింపవలయునన్న, అవి మెత్తగను ఎఱ్ఱగను ఉన్నవని చెప్పవచ్చును. అట్లుగాక ఒకవేళ వర్ణించువాడు సహృదయుడైన యెడల అవి "శిరీషకుసుమపేశలములు" అని వర్ణించును ఈ మాటలేవియు కీచకుని హృదయమును ఉఱ్ఱూతలూచుచున్న ప్రగాఢభావోద్రేకమున శతాంశమైనను ప్రకటింపలేవు. కావున కీచకుడే తన భాషతో ఆమెను వర్ణింపవలయును.

సీ॥ నెత్తమ్మిరేకుల మెత్తఁదనము దెచ్చి
యచ్చున బెట్టినట్లంద మొంది;
చక్రవాకంబుల చందంబు కొనివచ్చి
కుప్పలుఁ జేసిన ట్లొప్పుమెఱసి;
చందురునుఁ గాంతికందెర్చికూర్చి బా
గునకు దెచ్చిన యట్లు కొమరు మిగిలి
అళికులంబుల కప్పుగలయంతయును దెచ్చి
నారువోసిన భంగి నవకమెక్కి
అంఘ్రితలములు కుచములు నాననంబు
కచభరంబును నిట్లున్న రుచిరమూర్తి
అనుపమానభోగములకు నాస్పదంబు
గాదె............

ఒక నెత్తమ్మి రేకుల మెత్తందనము చాలదు. లోకములోని నెత్తమ్మి రేకుల మెత్తందనము తెచ్చి కరువుపోసినగాని అతడు భావించిన మెత్తదనమునకు సరిపోదు. ఈ భావ ప్రగాఢత్వము ఇంతకన్న తక్కువగా చెప్పుటెట్లు? సామాన్యమైన మాటలు చాలనప్పుడు కవికి అలంకారమే శరణ్యమని Newman వచించెను.

(Poetry) from living thus in a world of its own, it speaks the language of dignity, emotion, and refinement. Figure is its necessary medium of communication with man; for in the feebleness of ordinary words to express its ideas, and in the absence of terms of abstract perfection the adoption of metaphorical language is the only poor means allowed it for imparting to others its intense feelings (Newman).

దుష్యంతుడు కణ్వాశ్రమ ప్రాంతమున వేటాడుచు ఆశ్రమకురంగముపై విల్లెక్కుపెట్టు సమయమున వైఖానసు లిట్లనిరి.

సఖలు నఖలు బాణాః సన్నిపాత్యోయ మస్మిన్
మృదుని మృగశరీరే పుష్పరాశా వివాగ్నిః॥

రాజులు మృగయా ప్రియులు, వేట యందు కరుణా రహితులు కూడ. అట్టివారిని మృగమును చంపవద్దనిన ప్రయోజనమేమి? రాజు హృదయమున కారుణ్యము పుట్టింప వలయును. ఈ మృగము మృదువైన శరీరముగలది. బాధ కోర్వ జాలదు. బాణప్రయోగము చేయకుము అని వైఖానసు లందురేని రాజు సరకు చేసియుండడు. కాని మృదువైన మృగశరీరము పుష్పరాశికిని బాణము అగ్నికిని పోల్చబడినది. రాజా, నీవు జింకపై బాణము వేసిన పూలరాశిలో నిప్పు పెట్టినట్లేసుమా అని వైఖానసులు చెప్పినట్లైనది. రాజునకు తన క్రూర కార్యము యొక్క ఘోరత్వము హృదయమున సూటిగా నాటినది. జింక బ్రతికినది. కవి మృదు అను విశే షణములోని సామాన్యభావముతో పుష్ప రాశిలోని సుగుణ ములన్నియు మేళవించి అపూర్వమును హృదయంగమము నైన మార్దవమును మృగశరీరమున కాపాదింప జేసెను.

కంటికగుపడని ఉపమేయమును అగుపడు ఉపమాన ముతో పోల్చుదుమేని భావమున కాలంబము దొరకి బోధ సులభమగును. "వాని మనస్సు కాసార జలమువలె స్వచ్ఛ ముగ నున్నది" మనస్సు అదృష్టము, జలము దృష్టము. ఉపమాన సహాయముచేత ఉపమేయము నూహింపగలము. ఇట్లుగాక విపరీతమయ్యేనేని ప్రయోజనముండదు. ఉపమా నము ఆత్మ గుణసంయోగము వలన ఉపమేయమును శోభింప జేయునదిగ నుండవలయును.

తారకాభరిత గగనము, సముద్రము, మహోన్నత పర్వతపంక్తులుమున్నగు ప్రకృతి విశాల గభీర రమణీయ సృష్టులకు ఉపమానములు లేవు. అయినను కవులు వానిని అంతకంటెను తక్కువ రమణీయములైన వస్తువులతో సరి పోల్చియున్నారు. విశాలమైన దృశ్యమును మనస్సు ఆకళించు కొని అనుభవించలేదు. ఆ దృశ్యమునే చిత్రకారుడు పరిమిత మైన భిత్తిపై చిత్రించినప్పుడుచూచి ఆనందింతుము. ఎందు వలన ? ప్రకృతి దృశ్యముయొక్క వైశాల్యము అనావశ్య కములైన వివరములు ఇందుండవు ఆవరణము సంకుచిత మగును. చిత్రము అన్ని మూలలు ఏకకాలమునచూచి ఆనందింపగలయంత పరిమితమైయుండును. కవులుకూడ కొంచె మించుమించు ఈ మార్గమునే యవలంబించిరి.

> " సపది ముకులితాక్షీం రుద్రసంరంభభీత్యా
> దుహితర మనుకంప్యా మద్రి రాదాయ దోర్భ్యాం
> సురగజ ఇవ బిభ్రత్ పద్మినీం దంతలగ్నాం
> ప్రతిపథగతి రాసీ ద్వేగ దీర్ఘీకృతాంగః "

రుద్రసరంభ భీతిచే కన్నుమోడ్చిన పార్వతిని హిమ వంతుడు మోసికొనిపోవుటను కాళిదాస మహాకవి అద్భుత ముగ వర్ణించెను. అద్రి పార్వతిని మోసికొని పోవుట ఊహించుట కష్టము. అద్రిని సురగజమునకును మూర్ఛపోవు చున్న పార్వతిని, పెళ్ళగించుటవలన యించుకవాడి దంత లగ్నమైన తామర తీవకునుపోల్చి, పరిమిత దృశ్యముగ మార్చి అనుభవింపదగిన రమణీయతను, కవి సృజించినాడు. కాని

" అస్త్యుత్తరస్యాం దిశి దేవతాత్మా హిమాలయో
నామ నగాధిరాజః
పూర్వాపరౌ వారినిధీ విగాహ్య స్థితః పృథివ్యా
ఇవ మానదండః. "

ఇందు హిమవత్పర్వతమును కొలగఱ్ఱకు పోల్చుటలో కవి ఏ విధమైన సౌందర్యమును దర్శించెనో నాకు గోచరించుట లేదు —

కొన్ని సమాసములు అలంకారములు నిత్యపరిచితములయి యొకవిధమైన తిరస్కార భావము కొల్పుచుండును. పద్మనేత్ర, లతాంగి, శంపాలతాంగి అను సమాసములు కేవలము స్త్రీ పర్యాయపదములైనవి, పద్మనేత్రయన్నంత నే యేదోయొక స్త్రీ యనిదాటిపోదుము. కాని ఒక్క క్షణమైన ఆగి ఆ నేత్రపద్మముల సౌందర్యమును మన హృదయమున చిత్రించుకొనము. కావున కవిత్వములోని సౌందర్యమును మన మనుభవింపవలసినంత యనుభవించుట లేదు.

అలంకారతత్త్వమునువాని ప్రయోజనమును గుర్తెఱిగినచో అలంకారము లావశ్యకములా కావా యను చర్చలకు దిగ నవసరము లేదు. ప్రతిభావంతులగు కవుల రచనలందు అలంకారములు లవశ్యకములగు చోటుల అప్రయత్నపూర్వకముగనే దొరలును.

వాల్మీకి మహాకవికి పూర్వము అలంకార గ్రంథము లుండి యుండవు. క్రౌంచపక్షిశోకము హేతువుగా కవిత్వము శ్లోకరూపమున ప్రవహించినది. ఆయన యుపయోగించిన యలంకారములన్నియు భావ ప్రకటనావశ్యకతా సంభవ

ములు. అలంకారశాస్త్రములు వ్యాప్తిలోనికి వచ్చిన తర్వాత కొందరు కవులు కేవలము అలంకారముల వాడిరి. నీరసములైన వింత వింత యలంకారములు పుట్టినవి ఉపమయొక్క ప్రయోజనము విస్మృతమైనది. బిరుదులు ఇసుకతిప్పలైనవి. వక్షోజములు కొండలైనవి. కేవలము ఆ కృతిని సూచించు ఉపమానము లధమములు, రాను రాను ఇట్టి వర్ణనములు కవితా సంప్రదాయములైనవి.

అలంకారములు కుయుక్తులతో నిండిన మేధో వ్యాపారములు కావు. భావ ప్రకటనా వశ్యకతయే అలంకారములకు ప్రభవము. ఇవి కటగాంగదములవలె శరీర బాహ్యములైన భూషణములు కావు.

తెలుగుకవితలో క్రొత్తతెన్నులు

తెలుగు కవితలో క్రొత్త తెన్నులు

[ఈ వ్యాసము రెడ్డిగారి అసంపూర్ణ రచన. సాహిత్యాభిలాషులకు వుపకరించుననను వుద్దేశ్యముతో ఈ సంపుటిలో చేర్చినాము. —సం.]

పూర్వకాలమున మానవ సంఘమునందు మార్పులు చాల ఆలస్యముగ జరుగుచుండినవి. దేశములకు అన్యోన్య సంబంధము పరిమితముగా నుండుటయే దీనికి కారణమై ఉండవచ్చును. సంఘమున కలుగు మార్పులు వాఙ్మయమున కూడ కలుగుట సహజము. ఈ కాలమున పరదేశ గ్రంథ బాహుళ్యమువల్లను వార్తాపత్రికల మూలమునను మార్పులు అనతికాలమున జరుగుచున్నవి. ఈ మార్పులు అనుకూలములా? ప్రతికూలములా? అనిగాని ఆవశ్యకములా? కావా? అనిగాని యోచించుటకుకూడ తడవులేదు. సుడిగాలిలో తగులుకొన్న యెండుటాకువలె మన సంఘము గింగిరీలు కొట్టుచున్నది. పరదేశమున మ్రోగు ప్రతిధ్వనికిని ఇచ్చట ప్రతిధ్వనులు పుట్టుచున్నవి.

జీవవిలసనము ఉన్నప్పుడు కదలిక ఉండుట స్వాభావికము. ఈ కదలిక రెండు విధములు. సోపానములను ఎక్కు కదలిక యొకటి; దిగు కదలిక మఱొకటి. మన వాఙ్మయ ప్రపంచమున నేడు జరుగుచున్న మార్పులు ఏ కదలికకు సంబంధించినవా అని నిర్ణయించుట అంత తేలికగా కనిపించుటలేదు. అయితే, కాలము మాత్రము అన్నిటిని తూర్పార పట్టును. పొల్లుగింజలు చెత్తా చెదారము గాలికి

ఎగిరిపోవును. గట్టిగింజలు మాత్రము నిలిచి ఉండును. ఇది మానవులకు కొంత సంతృప్తి.

ప్రాణములేని యంత్రమునందు ఆజ్ఞాత్రృణీకరణము శాసనోల్లంఘనము లేదు. ఒక్కసారి తాళము త్రిప్పిన గడియారము ఏమీ మార్పులేక 24 గంటలు నడచును. ప్రాణముకలిగిన జంతువులో ఇటువంటి యాంత్రిక ప్రవృత్తి లేదు.

నిర్బంధ విమోచనము భావదాస్య విముక్తికలిగిన ప్రథమ దశలో, స్వాతంత్ర్యము విశృంఖలత్వముగ భావింపబడును. విశృంఖలత్వము నాగరిక స్వాతంత్ర్యము కాదు. అది నయాగరా ప్రవాహ పాతమువంటి అసంయమిత శక్తి. దానిని నియమబద్ధము కావించినప్పుడే జనోపకారి యగును.

స్వాతంత్ర్యము నియమరహితమైనది కాదు. ప్రజా ప్రభుత్వము (Democracy) శాసనబాహ్యమైనది కాదు. రెంటికిని నీతులు నియమములు బాధ్యతలు కలవు.

మానవుడు బహువిధములైన భోజన పదార్థములను జీర్ణించుకొని వానికంటె భిన్నమైన తన శరీరమును పోషించుకొనునట్లే ఒక జాతికూడ ఇతర దేశ నాగరకతలలోని ఉత్తమ ధర్మములను తనలో జీర్ణింపజేసుకొని సాంఘిక శరీరమును పెంపుచేసుకొనుచున్నది. తన దేహతత్త్వమునకు వికటించిన పదార్థములను వెడలగ్రక్కుచున్నది. ఒకప్పుడు ఇతర దేశములకు జాతులకు వాని పరిస్థితులకు అనువైనవెన్నో మనకు సరిపడకపోవచ్చును. ప్రతి జాతికి ఒక జాతీయ

వ్యక్తిత్వమున్నది. జాతీయ సంప్రదాయములలో వేరు నాటు కొననిదే ఏదైనను చిరకాలముండదు.

1914 వ సంవత్సరమున ప్రారంభమైన ప్రపంచ యుద్ధము ముగిసిన తర్వాత యుద్ధ విచ్ఛిన్నమైన యూరపు దేశమునందు ఎన్నో వాఙ్మయోద్యమములు, పుట్టగొడుగుల వలె పుట్టి పరిస్థితులు కొంచెము మారునప్పటికి, నశించినవి. వాని ప్రతిధ్వనులు మన దేశమునకూడ వినబడినవి.

చిత్రలేఖనమున 'క్యూబిజం' (Cubism) అను పద్ధతి ఫ్రాన్సు దేశమున పుట్టి ఇంగ్లాండు జర్మనీలకు వ్యాపించినది. 'క్యూబిజం' అనగా మనము చూచు ప్రతివస్తువు Cubes గా అగపడునట్లు చిత్రించుట. ఇది మన యింద్రియజ్ఞానమునకు అనుభూతికి అతీతమైనది. జగదేకమైన భావమును, సార్వజనీనానుభూతిని కవిగాని చిత్రకారుడుగాని వ్యక్తిగతమైన భావ సౌందర్యముతో మేళవించి అందరకు రుచించునట్లు ఉత్కృష్ట బద్ధము చేయగలడు. కాని తనకు మాత్రమే అనుభూతమైన దానిని ఏ కవికూడ జగదేకము చేయలేడు. ఈ క్యూబిజము గతి కూడ అట్లే అయినది.

అస్టిగ్మాటిజం (Astigmatism) అను కంటిరోగము అందరకు లేదు. ఆ జబ్బు ఉండువారికి రస్తా హెచ్చుతగ్గులుగా కనబడును. అది రోగమని తెలియక, స్పర్శేంద్రియ జ్ఞానము కూడ లేనియెడల అట్టివానికి ప్రపంచము మిట్టపల్లములుగా కనబడును. అట్టివాడు చిత్రలేఖకుడయ్యేనేని తన చిత్రములలో సమతలముండదు. అట్టి చిత్రములను మనము మెచ్చు

కొన జాలము. అది క్రొత్త ఉద్యమము కావచ్చు. కాని ఆ చిత్రములను మెచ్చుకొనుటకు మనకు కూడ అస్టిగ్మాటిజం అను కంటిజబ్బు రావలయును. కొన్ని ఉద్యమములు ఇటు వంటి అసామాన్య ప్రకృతులకును కాలమునకును సంబంధించినవి. Cubism, Dadaism, Futurism, Impressionism అను చిత్రలేఖన పద్ధతులు కూడ abnormal psycuology కి సంబంధించినవె. యుద్ధమునందుచూచిన రక్తపాతము, ఘోరత్వము మృత్యువు ఈలాటి మార్పులకు కారణమై యుండును.

True, it is a ghostly Company: Expressionistic and cubistic shapes, the forms of Futurism, moving and caught in movement; Pictures of horror and protest which have arisen out of the great Death of the War.

జర్మనీలో ఈ చిత్రముల సంత పెట్టినప్పుడు దానిని బహిరంగపఱచుచు అధ్యక్షుడు ఇట్లు చెప్పినాడు.

Cubism, Dadaism, Futurism, Impressionism and the rest have nothing in common with our German people. For all these notions are neither old nor are they modern. They are simply the artificial stammering of people whom God has denied the boon of genuine artistic talent and given instead the gift of prating and deception. ఈలాటి విపరీత కళాచాపల్యము వారికే నచ్చలేదు. ఇక అటువంటి పరిస్థితులు లేని మనకెట్లు సంతోషము కూర్చును.

ప్రస్తుతపు మహాసంగ్రామము ముగిసిన తర్వాత కూడ శ్మశానవాటికమైన యూరపునందు విపరీతోద్యమములు పుట్టవచ్చును. ఈ యుద్ధమునందు ఇండ్లు ఆస్తులు ప్రాణములు జాతుల స్వాతంత్ర్యము నాశనమైనవి. వాఙ్మయము భగ్నము

కాలేదు. అది మాత్రము ఎందుకు భగ్నము కాకూడదు అను భావములుగల ఒక వాఙ్మయ హిట్లరు పుట్టి యూరపున ఒక విపరీతోద్యమము లేవదీయునేని దాని క్రొత్తందనము వలన మన దేశమునందు కూడ ప్రతిధ్వనులు పుట్టును. ఎద్దు ఈనినదనిన గాటకట్టివేయుమని చెప్పుటయేగదా యిప్పటి మన పరిస్థితి. జాతీయగౌరవము జాతీయవ్యక్తిత్వము పరిస్ఫుటము కానంతవఱకు మనకీ యనుకరణ మరవస్థ తప్పదు.

అయినను, కాలప్రవాహమున మార్పులు అనివార్యములు. ఆంధ్రుల సాంఘిక జీవనమునందు వాఙ్మయమునందు కొన్ని మార్పులు కలిగినవి. వీరేశలింగంపంతులుగారు ఇంగ్లీషు రచనా మర్యాదలను తెలుగులో ప్రవేశపెట్టిరి. గురజాడ అప్పారావుగారు గిడుగు రామమూర్తిపంతులుగారు వ్యావహారిక భాషోద్యమమునకు మూలపురుషులైరి. ఇట్టి మార్పులు నేటికాలపు తెలుగు కవితలో పొడచూపినవి. విస్మృతమైన పల్లెపదాలు మరల చెలామణియైనవి. ద్విపదకు గౌరవము కలిగినది. క్రొత్త ఛందస్సులు పుట్టినవి. ఆంగ్లేయుల కావ్య మర్యాదలు ఆకృతులు మన కావ్య పద్ధతులందు కొన్ని మార్పులు కలిగించినవి. ఖండకావ్యములు ప్రముఖములైనవి. కవితావస్తువునందు మార్పు కలిగినది. నవలలు ఉపకథలు పుట్టినవి.

ఆఫీసుకు పోవునప్పుడు కోటు బూటు హ్యాటు తగిలించుకొని యింటికివచ్చిన తర్వాత ఎప్పటివలె ధోవతి తుండు గుడ్డతో ఉండినట్లే ఈ మార్పులన్నియు బాహిరములే. కవితాంత రంగమున, కవితా మూల సూత్రములలో

మార్పులు కలుగ లేదు. ఏలయనగా అవి సార్వకాలీనములు. సార్వ లౌకికములు.

ఈ మూల సూత్రము లెట్టివి ?

యథార్థమైన కవిత్వమునకు అనివార్యముగా ఛందస్సు అనుగతమౌను.

కవి ప్రతిభయే కవితకు ప్రాణము.

కవితా ప్రయోజనము సద్యఃపర నిర్వృతి. తక్కిన ప్రయోజనములు ఆనుషంగికములు.

కవితయందు రసరామణీయకములు ప్రధానములు. తక్కినవి పోషకములు.

రసప్రతి బంధకములైన హేతువులు కావ్య దోషములు.

కవితాకళ జగదేకమైనది కావున దాని నిర్మాణ సూత్రములుకూడ జగదేకములుగ నుండును. ఈమూల సూత్రములకుకూడ ఈనాడు చేటుమూడు అవస్థ వచ్చినట్లు సూచనలగపడు చున్నవి.

రాజకీయ విషయములలో Democracy ప్రవేశించి జనసామాన్యమునకు మేలుచేసినది. అట్లే వాఙ్మయములోనికినీ ప్రవేశించినది. ఉపకారమునకంటె అపకారమే చేసినది. ఎందుచేత ? రాజకీయమైన Democracy నియమబద్ధము. వాఙ్మయములోని Democracy విశృంఖలము ఆ డెమొక్రసి తప్పుత్రోవ త్రొక్కినప్పుడు అధికారముగల ప్రజా ప్రతినిధులచేతిలో కళ్లెమున్నది. సరియైనదారికి త్రిప్పగలరు. వాఙ్మయములోని డెమోక్రసి తప్పుదారి పట్టినప్పుడు దానిని

మరలించు కళ్లెము చేతపట్టుకొన్న ప్రతినిధులు లేరు. అందు వలన ఈ డెమొక్రసీ యింతవరకు విశృంఖలముగానే ప్రవర్తించు చున్నది.

తెలుగు కవితలో నేడు జరుగు మార్పులలో ఛందో బద్ధము కాని వచనపుతుంటలను వ్రాసి దానిని కవిత్వమని నామకరణముచేయుట ఒక పెద్ద మార్పు. ఈ నావెల్టి తెలుగులో క్రొత్తగా ప్రవేశించినది. ఈ కవిత్వము వ్రాయు వారు, ఏడెనిమంది నవకవులు. మన దేశములో ఈ కవిత్వము కూడ ఒక ప్రతిధ్వని. ప్రతిధ్వనులు ప్రతిఫలించిన కాంతులు సారభూతములు కావు. అనుభూతి జన్యములును కావు.

అమెరికా దేశమున **Walt whitman** అను నతడు **Leaves of grass** అను గ్రంథమును రచించెను. దానికి **Vers libre** అని పేరు పెట్టినారు. అనగా **Freeverse**-ఛందో బద్ధముకాని పద్యము. ఈ పద్యములు అమెరికాలోకంటె ఇంగ్లాండులో ప్రజల మనస్సుల నాకర్షించినవి. కారణ మేమనగా, వానిలో ఛందస్సు లేనందువలనకాదు, అమెరికా దేశస్థుల **Democratic** భావములు సర్వమానవ సౌభ్రాత్రము విశాలమైన **Cosmopolitanism** ఆపద్యములలో అద్దమునందు ప్రతిబింబమట్లు ఇంగ్లీషువారికి గోచరించినది. ఆ భావములు అందర హృదయములను ఉద్ధరింపగల సమర్థములు. నేనా గ్రంథమును మొట్టమొదట చదివినప్పుడు ఇటువంటి మహో న్నత భావములు ఛందోబద్ధమై యుండిన మరెంత రమణీయ ముగా నుండెడివోయని తలంచితిని,

Walt Whitman రచించిన కొన్ని పద్యములు లయాన్వితమై ఛందోబద్ధ పద్యములకు దాదాపునకు వచ్చుచున్నవి. హృదయములోని లయను మొదలంట యెవరు కోయగలరు? ఛందస్సునందు లయపుట్టును. లేక మనసులోని లయవలన ఛందస్సు పుట్టును. లయకృత్రిమముగా కల్పించుకొన్న కవితోపకరణముగాదు. అది సహజము. కావుననే జగదేకము ప్రపంచములోని అన్ని జాతుల భాషలలోను అక్షరబద్ధము కాని అనాగరిక భాషలందును కవిత్వము ఛందోబద్ధముగానే ఉన్నది. ఈ నియమము స్వాభావికము కానియెడల జగదేకత్వము సిద్ధింపదు.

ఇప్పటి పదార్థ విజ్ఞాన శాస్త్రజ్ఞులు కూడ **Radiation**, **matter** అనియు స్థూలముగా మన కంటికి కనబడు వస్తువులు కూడా **bottled up radiations** అనియు చెప్పుచున్నారు. ఈ **radiation** కాలావకాశ బద్ధములైన తరంగములుగ ప్రసరించును. ఈ అలలు లయాబద్ధములు. ఈ ప్రకృతియే లయాబద్ధము – లయసహజము. లయయొక్క శ్రుతి సుభగత్వమే ఛందస్సు.

కవితావిషయములందు మనలాక్షణికులకును యూరపియన్ విమర్శకులకును గమనింప దగిన భేదములు లేవు. **Poetry is the rythmic creation of beauty** అని ఆలన్ పో అన్నాడు. **Musical thought** అని కార్లయిలు చెప్పినాడు. **There is something magical in rythm. It even makes us believe that the sublime lies within our reach** అని జర్మను కవి గెతె లయా సౌందర్యముల సాహచర్యమును వివరించి,

నాడు. ఛందస్సు యథార్థమైన కవికి ఆటంకము కాదు. సహాయకరమె. హృదయములో నేమూలనో దాగియున్న భావములు ఉద్రిక్తములయి ఉత్తేజితములయి లయాశక్తి మూలమున ఉత్పలిన కుసుమములు కాగలవు. 'A metrical garb has in all languages been appropriated to poetry. It is but the outward development of the music and hormony within. The verse far from being a restraint on the true poet, is the suitable index of his sense and is adopted by his free and delibarate choice" అని ఛందస్సునకు కవి మనసులోని లయాశబ్ద సారస్యములనును గల అవినాభావ సంబంధమును Newman గారు వచించినారు.

ఛందస్సులేని పద్యము విన్నప్పుడు ఉప్పులేని చప్పిడి కూరతో అన్నము తిన్నటు లుండును. శ్రుతిరంజకత్వము అభావ మగును. ఆనందదాయక హేతువులలో ఒకటి లుప్తమయి మన ఆనందము పరిపూర్ణముకాదు. ఇంకను వీలైన యెడల ఆనంద హేతువులను చేర్చుట న్యాయముగాని ఉన్న వానిని ఊడబెరుకుట సమంజసముకాదు. ఆ పని చేయుటకు కవులే అవసరములేదు. ఏ అసమర్థుడుకూడ చేయవచ్చును.

రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారు నవ్యకవులకు ప్రతినిధిగ రమ్యాలోకమను కావ్యనియమ గ్రంథమును రచించిరి. దానిలో

ప్రాతవైనంతనే త్యజింపరు; నవిన
మైనమాత్ర వరింపరు; ప్రియములైన
హృదయ సేవ్యమానము లైనవెల్ల స్వీక
రించి భావాంబరమలంకరింతు రర్థి.

చిర యశః స్థాయిగొనిన ప్రాచీన సుకవి
వాఙ్మయమునను అకర్షవంతమయిన
రమ్యభావకలాపముల్, శ్రావ్యమైన
శబ్దరీతి విధానముల్ సంగ్రహింత్రు.

శీలమట్టుల నౌచితి చెదరనీక
అహివిధాన అశ్లీల మనాదరించి
ప్రేమమంత్ర మహోపాసనామయులగు
నవ్యుల కుపాధియయ్యె సౌంధర్యమొకటె.

ఈ రమ్యాలోకము సుబ్బారావుగారు ఉద్దేశించిన నవ్యకవుల **Manifesto** గా కనబడుచున్నది. శ్రీశ్రీగారు కూడ వారు ఉద్దేశించు నవకవుల పక్షమున మరొక **Manifesto** ప్రకటించినారు. ఇది 'ఫిడేలు రాగాలడజన్' కు **Intro** గా ఉన్నది. **Intro** అంటె **introduction**; ఈ రాగాలడజన్ అనునది ఛందోబద్ధముకాని పద్యముల సంపుటి. దీనిని రచించిన కవి మావాడె. **Intro** లో సారాంశ మేమనగా:

ఒక మాటకు ఒక అర్థం అదీ న్యాయం. కాని యీ ప్రపంచంలో చూడండి. ఒక మాటకు పది అర్థాలు, ఒక అక్షరానికే లక్ష అర్థాలు. ఇక రెండో కొసను ఒక అర్థానికే కోటి పదాలు. ఈ అర్థాల నిరంకుశత్వం భరించ లేదు నవకవి. వ్యాకరణం మాత్రం? వాక్యానికి కర్త కర్మ క్రియలు విధిస్తారుకాదూ. వీటికి నవకవి విడాకులిస్తున్నాడు. కర్తలేకుండా ఒక క్రియమాత్రం నిరంకుశంగా విహరిస్తుంటే కొందరు కళ్లు పొడుచుకొంటున్నారు. కాని కవి సర్వతోముఖ స్వాతంత్ర్యదాత, స్వేచ్ఛాదాత. విభక్తి విశృంఖ

లంగా పిరికారుపోవచ్చు. ప్రతిఫలం విచిత్ర సౌందర్యం విచిత్రమే సౌందర్యం – సౌందర్యమే విచిత్రం.

ఛందస్సుల చండ శాసనానికీకూడా కాలం వెళ్ళిపోయింది. కవి హృదయంలో రాగాలపన ఎట్టి తీగలు సాగితే అదే గీతానికి ఆకారం నిర్ణయించాల. నవకవికి అనుకరణ అసహ్యం. ఇవన్నీ ఋణపతాన నవకవుల తిరుగుబాటు. వారు సాధించిన ధనం ఏమైనా ఉన్నదా అని ప్రశ్నిస్తారా చదవండి ఫిడేలు రాగాలజడక్.

శ్రీశ్రీగారు ఉద్దేశించిన నవకవులు ఒకరిద్దరు తప్ప శ్రీశ్రీగారితో సహా నాకు మిత్రులు. వారి సౌజన్యముపైన నాకు నమ్మకము కలదు. ఒకవేళ వారు "వచన పద్యాలనే దుడ్డు కర్రలతో పద్యాల నడుములు విరుగ దంతాము" అని నిరాఘాటముగా చాటినప్పటికిని వారిలో ఎవ్వరిలోను ఇటువంటి గడుసుదనము నాకు కనిపించలేదు. అందుచేత అభిప్రాయ భేదములు నాగరకుల స్నేహమునకు భంగము కలిగించవని నా నమ్మకము.

రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారి **Manifesto** లో సిద్ధాంతీకరింప బడిన కొన్ని విషయములను గురించి నాకు అభిప్రాయ భేదము లున్నప్పటికిని కవితావిషయమై వారు కావించిన నిర్ణయములను గురించి నాకు భిన్నాభిప్రాయము లేదు. అవి సర్వాంగీకార పాత్రములయి సాంప్రదాయికముగ అలవాటులోనున్న నియమములె. కవిత్వమున రస రామణీయకములు ఔచిత్యముడుండ నక్కరలేదని యెవరు చెప్పరు.

శ్రీశ్రీగారి నవకవులకంటె సుబ్బరావుగారి నవ్యకవులె తెలుగు దేశమున ఎక్కువగ నున్నారు. అందుకు వారి రచనలే సాక్షులు.

శ్రీశ్రీగారి intro లో ప్రతి వాక్యము విమర్శకు పాత్ర మగునంతటి బలహీనముగా నాకు గోచరించినది. ఒక అక్షర మునకు లక్ష అర్థము లుండిన కవులకు ఏమీ యిబ్బంది లేదు. ఒక మాటకు పది పర్యాయపదము లుండిన ఏమీ చిక్కు లేదు. అవి అన్నియు వాడుకలో మాత్రియైనవి కావు. నానార్థ రత్నమాలను ముందు పెట్టుకొని ఏకవి కవిత్వము వ్రాయడు. పూర్వము శ్లేషకావ్యములు వ్రాయుదినములలో అట్టి నిఘం టువులు ఉపయోగపడి యుండవచ్చును. ఇప్పు డెవ్వరు శ్లేష కావ్యములు ద్వ్యర్థి కావ్యములు వ్రాయుటలేదు. ఆ ప్రస్తావ నయే అనవసరము.

నిఘంటువులో ఉన్నదన్న మాత్రమున కవి ఆ పద మును గ్రహింపడు. కవి గ్రహించు పదము శ్రవణ సుభగము గను తన భావము ప్రకటించునదిగను ఉండును. కావుననే తిక్కన "కావ్యంబు సరసులైన కవుల చెవులకు నెక్కినగాని నమ్మ డెందు పరిణతిగల్గు కవీశ్వరుండు" అని చెప్పెను. దీనిలో శబ్దసారళ్యము సౌకుమార్యము ధ్వనించుచున్నది. చెవికికూడ ప్రాధాన్యము. పింగళి సూరన "పోసగ ముత్తెపు సరుల్ పోహళించిన లీల దమలోన దొరయు శబ్దములు గూర్చి" అని word harmony సూచించినాడు. నానార్థ నిఘంటువు లుండినందువలన, ఆంధ్ర మహా భారతము భాగ వతము మున్నగు గొప్ప గ్రంథములను రచించిన పూర్వకవు

లకుగాని నేటి కవులకుగాని ఏలాటి యిబ్బంది కలుగుటలేదు. నవ కవులకు మాత్రము ఈ బాధ యెందుకు కలుగవలయును?

ఒకవేళ నవకవులు నానార్థరత్నమాలాది నిఘంటువులు మునిసిపాలిటీవారి చెత్తదిబ్బల వంటివి అని అనుకొందు పక్షమున ఆ చెత్తిదిబ్బలు మనము నడచు రాజమార్గమున లేవు. వానిని వెదకుకొని పోవువారికే కనబడును. ఆ చెత్తి దిబ్బల భారము ఏ కవియు మోయుటలేదు. అందులో నవ కవులు తాము మోయుచున్నామనియు భరింపలేమనియు అనుకొందురేని అది వారి భ్రాంతి.

వాక్యమున కర్త కర్మ క్రియల అనుబంధానికి నవకవి విడాకు లిస్తున్నాడు. ఒక క్రియమాత్రం నిరంకుశంగా విహరిస్తే కొందరు కళ్లు పొడుచుకోవడం ఎందుకని శ్రీశ్రీగారి ప్రశ్న. చిన్నయసూరిగారి బాలవ్యాకరణాన్ని దండిస్తామని నవకవుల ప్రతిజ్ఞ. చిన్నయసూరిగారిని విమర్శింపవలసిన భాగములు వేరే ఉన్నవి. అవి కర్త కర్మ క్రియలలో కాదు. ఆ పని దక్షులైన పండితులు పూర్వమే చేసియున్నారు.

మనుష్యులు అన్యోన్యము మాటలాడుకొనుటకు తమ భావములను వెల్లడి చేయుటకు భాష పుట్టినది. మనము వాక్యములతో మాటలాడుకొందుము. ఒక వాక్యమునకు కనీసము ఒక కర్త ఒక క్రియ ఉండుట అవసరము. ఈనియమము అనుభవ జన్యమైన అక్కరవలన పుట్టినది.

ఒకప్పుడు ఇద్దరు మనుష్యులు మాటలాడుకొనునప్పుడు ఒక క్రియనే ఉపయోగించవచ్చును. "ఏంరా వస్తావా?" అంటే "వస్తున్నారా" అనవచ్చు. అప్పుడు

కర్త తేలికగా ఊహించుకొనబడును. మూడవ వానిని గురించి చెప్పునప్పుడు "వస్తాడురా" అని అంటే "ఎవడురా" అని రెండవవాడు ప్రశ్నింపవలసి యుండును. "రాముడురా" అని మరల వీడు జవాబు చెప్పవలసి యుండును. ఇట్టి సంశయము, కాలహరణము, ఇబ్బంది తొలగించుటకే ఒక వాక్యమున ఒక కర్త ఒక క్రియ అవసరమని చెప్పిరి. ఈ నియమము మన భాషకేకాదు. అన్ని భాషలలో నున్నది. ఈ నియమము ప్రాచీనము కాబట్టి నవకవులకు గ్రాహ్యముకాదని చెప్పుటకు వీలులేదు. కొన్ని నియమములు మనము వదలదలచుకొన్నను అవి వదలవు. ఈ నియమమును బహిష్కరించి శ్రీశ్రీగారి కోరిక ప్రకారము ఒక్క క్రియకే స్వేచ్ఛాధిపత్యము కట్టిపెట్టినయెడల మన భాష మూగ చెవిటివారి భాషయగును. ఇది క్రొత్త ఆవిష్కరణముకాదు. ఒక గొప్ప సిద్ధియుకాదు.

కవులకు భాషను పొదుపుచేయు గుణమున్నది. కవి ఎన్ని తక్కువ మాటలతో క్లిష్టాన్వయ దోషములేకుండ చెప్పగలడో అన్ని తక్కువ మాటలతో తన భావమును వెల్లడించును. అట్లు చేయలేనియెడల కవిదే దోషము. ప్రకరణమునుపట్టి కర్తనుగాని కర్మనుగాని ఊహించుకొనుట సులువైనయెడల వానిని పరిత్యజించును. "వచ్చెడువాడు ఫల్గునుడవశ్యము గెల్తుమనంగరాదు" అని తిక్కన వ్రాసెను గెల్తుము అను క్రియ కర్మను అపేక్షించుచున్నది. ఎవరిని గెల్తుము? పాండవులను తిక్కన పాండవులను అని వ్రాయ లేదు. ప్రకరణమునుబట్టి ఊహించుకొనవచ్చును.

పూర్వము సిద్ధమై యుండినవి చక్కగ తెలుసుకొనక పోవుటచేత నవకవులకు ఇట్టివి అపూర్వసిద్ధులుగ తోచును. ఇంతయేల? శ్రీశ్రీగారు ఎంతవరకు తమ వాదమును ఆచరణలో పెట్టగలిగిరో తెలుసుకొనుటకు వారు రచించిన intro ను ఉదాహరణముగ తీసుకొనవచ్చును. వారు తమ వాదము ప్రకారము పీఠిక యంతయు క్రియలతో నింపియుండిన ఇతరులు విమర్శింపవలసిన యవసరము ఉండియుండదు. ఏలయన ఆ భాష మనుష్యులకు అర్థముకాదు. శ్రీశ్రీగారు కూడ విభక్తి విశృంఖలముగా పికారు పోజాలనందుకు సంతోషము. విభక్తులు లేని వాక్యము అన్యోన్య సంబంధము లేని పదసమూహముగ తోచునేగాని భావము తెలుసుకొనుట దుర్లభము. తామే అనుసరింపలేని తియరీలను ఇతరులపై పారవేసి వారిని చీకాకుపెట్టుట యెందుకా అని నా చింత. అయితే దీనికొక సమర్థన మున్నది. నవకవులు, తమ కవిత్వమునకు తమకు ఏలాటి సంబంధము లేదను నమ్మకముకలవారు కావున వారి తియరీలు ఒకవంక వారి రచనలు మరొకవంక నడువవచ్చును.

"కవులు స్వాతంత్ర్య దూతలు- స్వేచ్ఛా దాతలు. నిజమే. నిరంకుశాః కవయః అనే పలుకుబడి పూర్వమునుండి వ్యాప్తిలో నున్నది. అయితే ఒక్క భేదము మాత్రము కనబడుచున్నది. పూర్వులది నియమబద్ధమైన స్వాతంత్ర్యము. మనవారిది అరాజకమైన విశృంఖలత్వము. కాళిదాసువంటి ప్రతిభాసంపన్నుడైన మహాకవికూడ "ప్రాంశులభ్యే ఫలే లోభా దుద్బాహురివవామనః" అని అడకువచేత తన గొప్పతనమును తెలుపుకొనగా, ఒకటిన్నర పేజి చక్కగా వ్రాయ

లేని మాబోటివారము దుడ్డుకఱ్ఱ లెత్తుకొని బయలుదేరి నడుములు విరుగదన్నామనడము, అహంభావ కవులమని కంచుగంట మ్రోగించడము — ఇదీ ఒక నావల్టీగానే కనపడుచున్నది. వారి సిద్ధులను విమర్శింతుమేని మిగులునది అహంభావమే. తక్కినది అభావమే.

నవకవికి అనుకరణ అసహ్యమని వారన్నారు. అనుకరణము నిస్సారమని అందరు ఒప్పుకొనతగిన విషయము. కాని వీరికి మనదేశపు కవులను అనుసరించడము అనుకరించడము అసహ్యము. పరదేశ కవుల ననుకరించడము పరమార్థము. ఈ వచన పద్యములు **Walt whitman** పద్యముల కనుకరణము కాదని యెవరు చెప్పగలరు.

ఛందస్సుల చండశాసనానికికూడా కాలం వెళ్లిపోయిందని శ్రీశ్రీగారు వ్రాసినారు. ఇది కేవలం భ్రాంతి. పది సంవత్సరములకు పూర్వము భావకవి అని అనిపించుకొనుట ఒక గౌరవము. నాడు భావకవులమని యనుకొన్నవారుకూడ నేడు ఆపేరువహించుటకు సిగ్గుపడుచున్నారు. ఇప్పుడు ఆ నావెల్టీ పోయినది. అంతే యీ నవకవుల వచనపద్యాల నావెల్టీకూడ. తెలుగుజాతి పరాయిది కానంతవరకు, తెలుగువారి హృదయమున రసజ్ఞత నశించనంతవరకు, తెలుగువారి సాంఘిక జీవన ప్రవాహమునకు గట్లుగా ఆంధ్ర మహా భారతము భాగవతము రామాయణము జీవించి ఉండునంతవరకు తెలుగు కవిత్వమునకు ఛందస్సునకు విరహము కలుగదు. ఎన్ని రాజ్యములు పుట్టి చచ్చినవి? ఎందరు రాజులు గతించినారు? ఎన్ని నాగరకతలతో మనకు సంబంధము కలిగినది?

అయినప్పటికిని ఇప్పటివఱకు తెలుగువారము తెలుగువారముగానే ఉన్నాము. భాగవతము చదివినప్పుడు ఒడలు పులకరింపని ఆంధ్రు డుండడు. భారతము విని తలయూపని తెలుగువా డుండడు. ఇవి మన జాతీయసిద్ధులు. వీనిముందు నిక్కానానెట్లెలు హనుమంతుని యెదుట కుప్పిగంతులు.

నారాయణబాబుగారు తాము రచించిన వచన పద్యములను ఒకతూరి వినిపించిరి. వానియందు ఈ పిడేలరాగాల డజనులో వలెకాక, ఉన్నతములైన భావములుండినవి. ఆయనకు ఏపద్యమైనను చక్కగా చదువగల శక్తి కలదు. ఆ పద్యములందు ఒకదానితో నొకటి పొందిపొసగని లయాఖండములు (Mosaic of rythm) వినిపించినవి. ఛందస్సును త్యజించితిమంటిరే వీనిలో లయాఖండములు గోచరించుటకు కారణమేమని యంటిని వానిలో ద్విపద పాదములు, గీత పద్యముల తుంటలు కనబడినవి. ఇవి ఆకాంక్షితముగ పడినవని వారనిరి.

గుడిపాటి వెంకటచలంగారు రాగాలడజనుపై అభిప్రాయము ఒక వచన పద్యమున వ్రాసిరి. ఆ పద్యము చదివినప్పుడు, వీరు ఛందోబద్ధముగవచ్చు కవిత్వమును కేవలము నవత్వముకొరకు అవయవ విచ్ఛేదము చేసియుందురని నాయూహకు తట్టినది. నాయూహ యథార్థము కాకపోవచ్చును. ఈ నిదర్శములు గమనింపుడు.

వేయి కన్నీటిచుక్కల వేడిగాను,
చెవుల ఘోషించి కలవరపరచగలవు,

ఇవి రెండును పరిపూర్ణముగ తేటగీతి పాదములు.

వాడిఅయినట్టి కొనగోళ్లతోడ (నొక్కి)
చుఱుకుమనునట్లు పెట్టిన (షోకులాడి)

మొదటి పాదమున 'నొక్కి' అనియు రెండవ పాదమున 'షోకులాడి' అని చేర్చిన తేటగీతి పాదములగును.

నూరువెక్కిరింపులనాలికల్ (గవెలికి)
దిక్కు దిక్కుల పకపకల్ (తేజరిల్ల)

ఈ పాదములలో మొదటిదానికి 'గవెలికి' అనియు రెండవ దానికి 'తేజరిల్ల' అని చేర్చిన తేటగీతి పాదములగును.

వీరి హృదయములలో దేవుడు ప్రసాదించిన లయా శక్తి ఉన్నది. నవత్వముకొరకు సహజశక్తిని అడగత్రొక్కి పరిపూర్ణమైన ఆకారమునందు అవయవములు ఛేదించి వీరు సాధించిన ఆ మహాప్రయోజనమేది? ఈ అపకారము వారికే కాదు, లోకమునకుకూడ ఒక చిత్రమును యిరువయి తుంటలుగ కత్తిరించి చీట్లప్యాకీ కలిపినట్లు కలిపి మరల మేజాపై నెరిపిన ఒక అసంబద్ధమైన (dis-harmonious) చిత్రము కనబడును. ఈ విచిత్ర సౌందర్యమేనా ఛందో వైకల్యమునందు వీరు ఆసించునది?

ఈ నవకవులు రచించు వచనపు తుంటలకు పద్యము లని ఎట్లు పేరువచ్చినది? జామెట్రి వలన. ప్రోసు పేరాను లయిను ప్రకారము కత్తిరించి వివిధ పరిమితులుగా తుంటలు చేసి, ఒకదాని క్రింద నొకటి అతికించిన ప్రోసు, పొయిట్రీగా మారును. ఇది జామెట్రి కవిత్వము. ఈ కవిత్వమున, తిక్కన చెప్పినట్లు చెవి ప్రధానముకాదు, కన్ను ప్రధానము. ఇది లైను భంగము వలన గద్యమూ కాదు. ఛందోవిరహితమైనం

మన పద్యమూ కాదు; త్రిశంకునివలె నడుమంతరమున వ్రేలాడుచు రెంటికిం జెడిన రేవడ యైనది.

ఎంతకాలమైనను తెలుగు కవిత్వమునకు ఆ వృత్తాలు ఆ సీసగీత పద్యములేనా వేరేమీ గతిలేదా యని యందు రేని, కలదని నేను మనవిచేయుచున్నాను. క్రొత్త ఛందస్సులు ఆవిష్కరించుకొని కవిత్వము వ్రాయవచ్చును. అవి శ్రవణ సుఖముగా నున్నయెడల నిలిచియుండును. ప్రస్తారము వలన ఎన్ని వృత్తములు పుట్టలేదు? అవి అన్నీ మన చెవికి రుచిం చుటలేదు. రుచించినవి మాత్రము నిలిచి యున్నవి.

ఆడినదల్లా ఆటకాదు. పాడినదల్లా పాటకాదు. శిల్పము నకు సంయమనము (restraint) అవసరము. వీనియందు అటు వంటిది కన్పించదు.

శ్రీశ్రీగారు నవకవులు సాధించిన మహాసిద్ధి యని తెలుగుదేశమునకు శిఫారసుచేసిన ఈ ఫిడేలు రాగాల డజను గురించి రెండు మాటలు. ఆ పుస్తకము చదివినప్పుడు నాకు కలిగిన భావమిది: యౌవన ప్రాదుర్భావ సమయమున కామోద్రిక్తుడయి "కామార్తాహి ప్రకృతికృపణా చేతనా చేతనేషు" అను కాళిదాసు సూక్తికి ఉదాహరణప్రాయుడయి వలపు పస్తులతో నవసి మతిచెడిన యువకుని ఉన్మత్త ప్రలాపములు (mad ravings) గా నాకు స్ఫురించినది. బుర్రా వెంకట సుబ్రహ్మణ్యంగారు చెప్పినట్లు ఒక్క Cleverness ఉన్నంతనే కవిత్వము కాదు.

అభినవాంధ్ర సాహిత్యము

[శ్రీ కొంపెల్ల జనార్ధనరావుగారి సంపాదకత్వమున వెలువడుచుండిన "ఉదయిని" పత్రికలో ఈ వ్యాసము ప్రకటింపబడినది. —సం.]

సంఘమునందును వాఙ్మయమునందును మార్పులు అనివార్యములు. అన్య నాగరకతా సంసర్గమను బాహ్య నిమిత్తము వలన మార్పులు అలక్షితముగ తలసూపుచుండును. ఒక వాఙ్మయము యొక్క బాగోగులు, మంచిసెబ్బరలు తెలిసికొనవలయునన్న దానికన్న భిన్న సంప్రదాయము ననుసరించు మఱియొక వాఙ్మయముతోడి పరిచయము మన కుండవలయును. అద్వైతావస్థయందు తరతమజ్ఞానముండదు. మన దేశీయ వాఙ్మయము లన్నియు ఏకసంప్రదాయ బద్ధములయి సంస్కృతవాఙ్మయమునకు ప్రతిబింబములుగ నుండినవి.

ఆంగ్లేయుల సంబంధమువలన పాశ్చాత్యనాగరకతతో మనకు పరిచయము కలిగినది. వారి వాఙ్మయము, వారి ప్రకృతి విజ్ఞానము మనదృష్టి నాకర్షించినవి. వారి పరిపాలనా పద్ధతి మనయందు స్వాతంత్ర్యేచ్ఛ పురికొల్పి జాతీయైక్యమును పెంపొందించినది. సంఘమునం దవతరించిన ఈ నూతన స్వాతంత్ర్యప్రియత్వము రాజకీయ విషయములందే కాక వివిధ సాంఘిక చర్యలయందును తలసూపినది. కట్టుబాట్లకు లోనయి బహిర్వ్యాప్తిని కోల్పోయిన సర్జన శక్తులు నేడు సంకుచితావరణమునుండి వెలి కురికి ఆత్మోచిత కార్య కల్పనకు సిద్ధములైనవి. వాఙ్మయము సాంఘికజీవనముయొక్క

ప్రతిబింబమే కావున సంఘమున చెలరేగిన ఈ సంచలనము, ఈ ఆందోళనము, ఈ స్వాతంత్ర్యేచ్ఛ దానియందు మాత్ర మెట్లు ప్రకటితము కాకుండును ?

ప్రబంధములలోని పచ్చి శృంగారము నేటి యువ రుచులబట్టి మొరటుగ తోచినది. అందలి శబ్దాలంకారములు, భావప్రేరకములుగాక కేవలము బుద్ధిపరిశ్రమకు వినియోగ పడు తెచ్చికోలు అర్థాలంకారములు "intellectual gymnastics" అని నిరసింపబడినవి. ఈ యసంతృప్తి ప్రతికూల విమ ర్శనముతోనే వ్యయమైపోక వాఙ్మయ నిర్మాణమునకు తోడ్పడినది. కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారు **Vicar of Wakefield, Gulliver's Travels** అను ఆంగ్లేయ నవలలను మూనాగా పెట్టుకొని తెలుగు నవల రచనకు మార్గదర్శకులైరి. వారు షేక్స్పియరు నాటకములను తెని గించిరి. నాటకములు, ప్రహసనములు, వ్యాసములు, ఖండ కావ్యములు, కవిజీవితములు వ్రాసి పంతులుగారు ఆంగ్లేయ వాఙ్మయములోని కొన్ని రచనావిధానములను, సంప్రదాయ ములను తెలుగులో వెలయించిరి.

వాఙ్మయ రచనలలో కలిగిన మార్పులతోపాటు భాషావిషయములందుకూడ కొంత సంచలనము ప్రారంభ మైనది. గ్రాంథిక భాష కృత్రిమమనియు సహజమైన వ్యావ హారిక భాషలో వ్రాయుట ఆవశ్యకమనియు గురిజాడ అప్పా రావుగారు, గిడుగు రామమూర్తి పంతులుగారు తలంచి అం దుకు కావలసిన మందుగుండుసామగ్రితో గ్రాంథిక భాషా వాదులను ముట్టడించిరి. ఈ యుద్యమమునకు ఫలితముగ

వ్యావహారిక భాషావాదములోని సహేతుకత్వమును ఇప్పుడు అందరును అంగీకరింపక తప్పినదికాదు.

ప్రపంచ వాఙ్మయములనెల్ల జీర్ణించికొని తన శరీరమునకు కావలసిన నెత్తురు కండలుగ మార్చుకొనుటచేతనే ఆంగ్లేయ వాఙ్మయము నేడు అపరిమితముగ వృద్ధి చెందుచున్నది. విదేశ వాఙ్మయ సంబంధము నూత్న సృష్టికి ప్రతిబంధకము కాదు. ఒకవేళ అపూర్వసృష్టిప్రేరకము కావచ్చును. ఇందుకు ఆంధ్రదేశమున సుమారు ముప్పది సంవత్సరములనుండి ప్రబలుచున్న అభినవ కవితోద్యమమె తగిన తార్కాణ. ఆంధ్ర కవుల ప్రతిభానర్తకికి నూత్న నాట్యరంగముల నేర్పఱచిన తప్పేమి?

అప్పారావుగారి ముత్యాలసరములతో అభినవ కవితోద్యమము ప్రారంభమయినది. సంక్షుబ్ధసాగర కల్లోలములలో గాలివీచిన కెల్ల కొట్టుకొనిపోవుచున్న అభినవ కవితా నావకు కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారు కర్ణధారులై నిలిచిరి. వారు రచించిన కవిత్వతత్త్వ విచారమను విమర్శన గ్రంథము ఈ నవీనోద్యమమునకు మార్గదర్శకమైనది. ఈ నవయుగ కవితా ప్రభాతముయొక్క ప్రథమరోచులు రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారి కుటీర గవాక్షములో ప్రసరించి ఆయనను ప్రబోధించినవి. సుబ్బారావుగారు అంతకు పూర్వమే కవిత్వమల్లుచుండిరి. ఆయన రచించిన 'లలిత' యను ప్రథమకావ్యము శబ్దాలంకారయుతమై పూర్వ ప్రబంధ శైలిని తలపించుచున్నను, అందే భావికవితా పరిణామముయొక్క సూచనలు పొడకట్టుచుండినవి. ఆకాలమున నెల్లరకు పూర్వ

ప్రబంధములే పాఠ్యగ్రంథములు. అభినవ కవితకు మానా లేదు. ప్రతి కవియు సొంతమానాలు సృజించుకొనవలసి యుండెను. ఒక సంప్రదాయము కరుసుకట్టిన వెనుక వ్రాయు వారి కంతకష్టముండదు. పిఠాపురమున సుబ్బారావుగారు స్థాపించిన అభినవ కవితా గ్రంథమండలిని (లేక గ్రంథ మాలయో నాకు జ్ఞప్తి లేదు.) గురించిన యొక కరపత్రమును పూర్వ మొకప్పుడు సి. వి. కృష్ణయ్యగారి యొద్ద నేను చూచితిని. ఆంగ్లేయ సాహిత్యములోని పేరిన తేనెగడ్డలను అభినవాంధ్ర కావ్యములలోనికి తెచ్చుట ఆ గ్రంథమండలి యుద్దేశములలో నొకటి యని అందు వ్రాయబడి యుండినది. ప్రథమమున సుబ్బారావుగారి యుద్దేశమెట్లుండినను తరువాత వారు రచించిన కావ్యములు స్వతంత్ర సృష్టులనియే చెప్ప వలయును. ఆయన వెనువెంటనే యామార్గ మవలంబించిన వారు అబ్బూరి రామకృష్ణారావుగారు. 1915, 1916 మొదలు పింగళి లక్ష్మీకాంతం, వెంకటేశ్వరరావుగార్లు, విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు, వెంకటపార్వతీశ్వర కవులు, శివశంకరశాస్త్రిగారు, కృష్ణశాస్త్రిగారు మఱి యింక కొందఱు ఈ నవీన మార్గము నవలంబించిరి. తరువాత క్రమ క్రమముగ ఇప్పుడు వ్రాయుచున్న కవులందఱు కొద్ది గనో గొప్పగనో స్వతంత్రముగనే రచించుచున్నారు. వీరందఱు ఏక మార్గావలంబికులయ్యును వ్యక్తిగత శిల్ప పరిపాకము ననుసరించి రచనలలో తారతమ్యము గోచ రించును.

ఈ అభినవ కవితోద్యమ ఫలితముగ కొంత పునరుద్ధరణము, కొంత నూతన సృష్టి కొనసాగినది. ''ద్విపద కావ్యంబు ముదిలంజ...'' అని తిరస్కరింపబడిన ద్విపదలు, పల్లెపదములు, పునర్గ్రహణ యోగ్యములైనవి. ఖండకావ్యములు, గేయములు, నవలలు, నాటకములు, ఏకాంక నాటికలు, ఉపకథలు, వ్యాసములు పుట్టినవి. ఇవియన్నియు తెలుగువాణికి నూత్నాలంకారములై. ఈ యిరువదియైదు సంవత్సరములనుండి పుట్టిన వాఙ్మయము విమర్శించుటకు తగినంత విరివిగా నున్నది. ఏసమర్థుడైనను నిష్పక్షపాత బుద్ధితో ఈ వాఙ్మయమును విమర్శించిన యెడల చాల ఉపయోగకరముగ నుండును.

అభినవ కవిత్వమును గురించి యిప్పుడిప్పుడే కొన్ని యాక్షేపములు, ప్రత్యుత్తరములు బయలుదేరు చున్నవి. కాని, ఆక్షేపములవలెనే ప్రత్యుత్తరములుకూడ మూక ఉమ్మడిగ నున్నవి. ఈకాలమున వ్రాయబడునదంతయు చెత్తయని తృణీకరించుట యెంత అసమంజసమో ఈ నాటి రచనలన్నియు మహోత్కృష్టములని ప్రశంసించుటకూడ నంత యవిచారమూలకము. భాగోగులు ఒక వర్తమాన కాలమునకే సంబంధించినవికావు. చెత్త వ్రాసినవారు పూర్వముకూడ కలరు. అయితే ఆ చెత్తకును మనకును నూరులకొలది సంవత్సరముల అంతరమున్నది కావున, ఆ చెత్త యంతయు కుళ్ళి కాలప్రవాహమున కొట్టుకొని పోయి అంతస్సారముగల యేకొన్ని కావ్యములో నిలిచినవి. ఎచ్చటనో దాగియుండిన చెత్తలు పురాతనములన్నంత

మాత్రముననే అచ్చొత్తింపబడినవి యిప్పటికిని పఠనకు దొరకుచునే యున్నవి. ఈకాలమున వ్రాయబడున దంతయు బ్రతికియుండునని యెవరు చెప్పగలరు? ఈసంశయము కాలమే తీర్పగలదు. ప్రతిభావంతులగు కవులు ఏ కాలమందైన నుందురు. అయితే వారిమార్గములు భిన్నములుగ నుండవచ్చును.

పోలవరపు రామబ్రహ్మముగారు 'ప్రజామిత్రలో' ఆధునిక కవిత్వమును విమర్శించిరి. వారి విమర్శలో కొంత సత్యమున్నది. కొంత తొందరపాటు, కొంత పొరపాటుకూడ ఉన్నది. వీరికి వడ్డాది సుబ్బరాయుడుగారు మున్నగు పెద్ద కవులతో ఏలాటి తగాయిదా లేదు. రాయప్రోలు సుబ్బారావు, అబ్బూరి రామకృష్ణరావుగార్ల కావ్యములతో కూడ వీరి కేలాటి యిబ్బంది లేదు. కాని యితర కవులు రచించిన కావ్యము లన్నియు చెత్తలని వీ రభిప్రాయపడిరి. సుబ్బారావు రామకృష్ణరావుగార్ల కావ్యములను మెచ్చుకోగలవారు తదితరులు వ్రాసినదంతయు చెత్తయని యెట్లు తలంచిరో నాకు బోధపడుట లేదు. వారి కావ్యములలో నున్న గుణములును దోషములును తక్కినవారి కావ్యములలో కూడ నున్నవి. పింగళి లక్ష్మీకాంతం వెంకటేశ్వరరావుగార్ల 'సౌందర నందనము', విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారి 'ఆంధ్ర ప్రశస్తి', శివశంకరశాస్త్రిగారి 'హృదయేశ్వరి', కృష్ణశాస్త్రిగారి గీతములు, వేదుల సత్యనారాయణశాస్త్రిగారి ఖండకావ్యములు, జాషువాగారి 'ఫిర్దౌసి', నాయని సుబ్బారావుగారి మాతృగీతములు, సుబ్బారావుగారి 'హంపీక్షేత్రము', బసవరాజు అప్పారావుగారి గేయములు, నండూరు సుబ్బారావుగారి

యెంకిపాటలు, కుందుర్తి నరసింహారావుగారి 'పంపాసరస్సు' (ఇది యొక ఖండకావ్యము), బొడ్డు బాపిరాజుగారి 'విపంచి' యే వాఙ్మయమునకైన అలంకారప్రాయములుగ నుండగలవు. మచ్చునకుగా కొందఱి కవులను, వారి కావ్యములను పేర్కొంటిని. చక్కగా కవిత్వము వ్రాయగల కవులు ఇక నెందఱో నేఁడు ఆంధ్ర దేశమున నున్నారు. ఈ రచనలన్నియు చెత్తని చెప్పుటకు రామబ్రహ్మముగారు సాహసింతురా? అట్లు సాహసింతురేని వారి యభినవ కవితా పరిచయము 1916-వ సంవత్సర పర్యంత మనియే మన మూహింపవలయును. అట్లుగానిచో వారి సహృదయత్వమును మనము శంకింపవలసి యుండును.

రామబ్రహ్మముగారు చూపించిన కావ్యదోషములు నేటి కవిత్వమున కానవచ్చుచున్నవి. దురాన్వయము, క్లిష్టాన్వయము, అర్థము బోధపడని పదముల కూర్పు, నిరర్థకపదాడంబరత్వము, భావప్రకటనము చక్కగా చేయలేని గజిబిజితనము, మున్నగు కావ్యదోషములు ప్రత్యేకముగ ఆయాకవికి సంబంధించిన రచనాలోపములే కాని అవియెల్ల అభినవకవితకు లక్షణములుకావు. కవి మనస్సులోని భావము స్ఫుటముగా ప్రకటించుటకు తగినంత తీవ్రము కాకపోవుట చేతను, భాషపై కావలసినంత ప్రభుత్వము లేకపోవుట చేతను, భావోచితమైన పదమును వెదికికొన లేకపోవుట చేతను ఇట్టి దోషములు కలుగుచుండును. స్వాతంత్ర్యము చేకూరిన వెంటనే సంప్రదాయములమీఁది ప్రమాణగౌరవము నశించును. అట్లు నశింపనిదే నూత్న సృష్టిని పురికొల్పు

సాహస మలవడదు. ఒకొక్కప్పుడు మనము స్వాతంత్ర్యమును దుర్వినియోగ పఱచుచుండుటయు కలదు. స్వాతంత్ర్యము దుర్వినియోగపడునను భయముతో పారతంత్ర్య మనుభవిం చుట భావ్యముకాదు. తప్పులుచేయనిదే యొప్పులు నేర్చు కొనము. ఒక నూత్న సంప్రదాయము కదుసుగట్టు ప్రథమదశ యందు ఇట్టి దోషము లుప్పతిల్లుచుండును. రవీంద్రనాథ టాగూరుగారు కవిత్వము వ్రాయ ప్రారంభించినకాలముననే నూత్న సంప్రదాయము కూడ అంకురించుచుండినది. దానికి టాగూరుగారు కూడ కొంతవఱకు బాధ్యులు. ప్రథమమున వీరు వ్రాయుచుండిన బంగాలీ కవిత్వము అర్థమగుట లేదని అందఱు గోలపెట్టిరి. ఇప్పుడు మన కవిత్వమున గోచరించు దోషములు అప్పుడు ఆయన కవిత్వములో కూడ దొరలినవి. దీనిని గుఱించి తన "జీవనస్మృతి" యందు కొంత సమర్థించిరి.

ఈ సందర్భమున అభినవకవుల కష్టములను గూడ మనము గుర్తింపవలయును. వార్తాపత్రికల మూలమునను, వివిధ గ్రంథ బాహుళ్యము వలనను నేడు ప్రపంచమంతటితో మనకు సంబంధమున్నది. కావున మన భావములుకూడ విరివి యైనవి. మనభాష మన భావములతోపాటు వృద్ధిపొందలేదు. "New phraseology to express new ideology" అన్నట్లు, క్రొత్తభావములను, అందలి తరతమ చ్ఛాయలను వెలిపుచ్చు టకు క్రొత్తరకపు పదముల కూర్పు ఆవశ్యక మగును. కవి యొక్క భాషాప్రభుత్వము, పదములు కూర్చు నేర్పు ఇట్టి యెడ నుపకరించును,

భాష యెప్పటికిని భావములకంటె వెనుకపడి యుండును. భావములు మాఱినంత సుళువుగా భాష మాఱదు. అయినను కార్యకుశలుడు కొఱముట్లులేని లోవ మును ఎట్లో పూర్తిచేసికొనును. ప్రతిభావంతులగు కవులు, గ్రంథకర్తలు జన్మించి సమకాలీన భాషను తమకూర్పు నేర్పుచేత వివిధ భావ ప్రకటనార్థముగ నొనరింతురు. పదజాలము సంకుచితమయ్యున్నను కవి ఆవశ్యకమునుబట్టి ఒక యింద్రజాలము పన్ని భాషా దారిద్ర్యమును అతిక్ర మించును. పూర్వమునుండియు కవులు కావ్యములలో ఉప మాద్యలంకారములను వాడుచున్నారు. భామహుని కాలమున నాలుగు అలంకారములె గుర్తింపబడినవి. కాని క్రమ క్రమ ముగ విమర్శకుల పృథక్కరణ శక్తివలన అలంకారములు పెక్కులయి మనము వ్రాయు ప్రతి వాక్యము, సమాసము, ఏదో యొక యలంకారము క్రిందికి వచ్చునట్లైనది. కాని మొట్ట మొదట ఈ యలంకారముల నుపయోగించిన కవి, అవి యలంకారములని, కవితకు మెఱుగుపెట్టుటకుగా వాని నుపయోగించుచున్నానను జ్ఞానముతో కాక, తాను ప్రక టింపదలచిన భావ తీవ్రతను మొక్కవోక స్ఫురింపజేయుటకు పడిన కడగండ్లే యీ యలంకారములని నా యుద్దేశము. తాను చెప్పదలచుకొన్న భావమునకు ఉచితమైన పదము భాషలోనుండిన ఈ యుపమాద్యలంకారములకు అవసర ముండదు. భాషకు సహజమైన లోపమె యీ యలంకారము లకు మూలము. ఒక యుదాహరణము చూడుడు.

నఖలు న ఖలు బాణః సన్నిపాత్యో౽యమస్మిన్
మృదుని మృగశరీరే పుష్పరాశావివాగ్నిః.

దుష్యంతుడు ఆశ్రమ మృగమును తరుముకొని వచ్చు చుండగా కణ్వాశిష్యులుచూచి దానిని రక్షింపదలంచి. "ఓ రాజా, యిది యాశ్రమ మృగము, దీనిని చంపవలదు" దని చెప్పిరి. ఆశ్రమ కురంగమని బెదరుపెట్టినంతనే సార్వభౌముడు భీతిల్లి దానిని వదలునా? దుష్యంతుడు మృగయాప్రియుడు. వేటాడుటకొఱకే వచ్చెను. జీవహింస క్షత్రియులకు క్రొత్తదికాదు. కావున వైఖానసులు ఎట్లయిన రాజు హృదయమును కరుణార్ద్రము కావించి మృగమును రక్షింపవలయును. అట్టియెడ "మృదువైన మృగశరీరమునందు బాణము ప్రయోగింపవలదు" అని బ్రతిమాలిరి. మృదువు అను విశేషణము బాధ నోర్చుకొనలేని కోమలత్వమును స్ఫురింపజేయును గాని, ఎంత సుకుమారమని వైఖానసుడు చెప్పిన రాజు హృదయము ఆర్ద్రమగునో అంత సౌకుమార్యమును స్ఫురింపజేయుటకీ విశేషణము చాలదు. కావున వైఖానసుడు ఆ భావ తీవ్రతను, సాంద్రతను ఇట్లు ప్రకటించెను: రాజా, నీవు మృగముపై బాణము వేయుదువేని పూలరాశిలో అగ్గి పెట్టినట్లే! పూవులు చాల పేశలములైనవి. తాకిన కందిపోవునవి. తలనిడికొనఁదగినవి. తన ప్రేయసి ధరియించునవి. తాను ప్రణయ బహుమానముగ గొన్నవి. దేవుని పూజించుట కర్హమైనవి. ప్రకృతి దేవీదర హాసములవంటివి. మనోహరములైనవి. ఇట్టి పూలకు నగ్ని రగల్చినట్లగునా! ఈ కార్యము క్రూరము ఘోరము. ఎంత కర్కశాత్ముడై

సను ఈ కార్య మొనరింపదు. ఇక సరసుడైన దుష్యంతుని మాట వేఱ చెప్పవలయునా ? ఈ సాదృశ్య ప్రభావము "మృదువు" అను విశేషణము అంతకు పూర్వము స్ఫురింప జేయలేని యెన్నో భావములు ఇప్పుడు దానికి సంక్రమించినవి.

కవి గాఢమైన తన రసానుభూతిని చెక్కు చెదరనీయక. పఠితల హృదయముల స్ఫురింపజేయును. భావమునకు భాష కేవలము సంజ్ఞా మాత్రమె. ఒక్కొక్కప్పుడు మనము భావించిన దొకటి, ప్రకటించిన దొకటిగా ఏర్పడును. ఏలయన, భావము సున్నితమైనది. భాష స్థూలమైనది. కావున దీనికొక Momentum కలదు. ఇందుకు ప్రతీకారముగ భావము తీవ్రతరముకానిదే భాష భావమునకు లొంగదు. కవి యుపయోగించు సంజ్ఞలు పఠితలకుకూడ తెలిసినవిగనో తెలిసికొనతగినవిగనో యుండవలయును. పదమునకు నిఘంటువు ప్రసాదించు అర్థమునకంటె వేఱు శక్తులుకూడ కలవు. ఆ శక్తుల యన్నిటిపైనను కవి యాధారపడి తన భావమును స్ఫురింపజేయును. తన భావము ఇతరుల కెఱుకపడనియంత క్లిష్టసంజ్ఞలతో ప్రకటింపబడియున్న ఆ పద్యము మూగ చెవిటి వారల సంభాషణమువలె వ్యర్థమగును. కావ్య ప్రయోజనమందు శూన్యమగుటవలన దానికి కావ్యత్వ హానికూడ సిద్ధించును. F. T. Palgrave గారు "Golden Treasury" అను ఖండకావ్య సంపుటమునకు తాను రచించిన యుపోద్ఘాతమున నిట్లు వ్రాసియున్నారు :—

'......that passion, colour, and originality cannot atone for serious imperfections in clearness, unity or truth.' కావ్యమునకు ముఖ్యమైన గుణములలో భావ స్ఫుటత్వ మొకటి యని ఈ విమర్శకుని అభిప్రాయము.

భావములు వాచ్యములుగనే యుండవలయునా? వ్యంగ్యముగ నుండకూడదా? అని కొందఱు ప్రశ్నింపవచ్చును. భావ స్ఫుటత్వము వ్యంగ్య మర్యాదకు విరోధి కాదు. ప్రకరణార్థము గోచరించుచునే తదతిరిక్తమైన వేఱొక భావము స్ఫురింపవచ్చును. క్లిష్టార్థ సమన్వితములైన పద్యములను దీసికొని యవి వ్యంగ్యప్రధానములని సమర్థించుట యిప్పుడొక యాచారమైనది. ధ్వని ప్రధానములని యెన్న బడు సంస్కృత శ్లోకములలో ప్రకరణమునకు సంబంధించిన యర్థము సులభ గ్రాహ్యముగనే యుండును.

రామబ్రహ్మముగారు బూతు కథల విమర్శించిరి. వీరికి బూతుకథలపై గలిగిన ఆగ్రహము అభినవ సాహిత్యము నంతటిపై ప్రసరించి వారి విమర్శనమునకున్న విలువను తగ్గించినది. బూతుకథలు వెలువడుచుండుట యదార్థమేగాని అభినవ సారత్వ మంతయు ఈ బూతులు తప్ప మఱి యింకేమి లేదని చెప్పుట ఆ సాహిత్యముతోడి వీరి పరిచయ మెంత పాటిదో మనకు గోచరించుచున్నది. మున్నటివైనను నేటివైనను బూతులు బూతులే. నాగరకాభిరుచిగలవారికి అట్టి కథలు ఏవము పుట్టించును. అట్టి కథకులు ఏ స్త్రీలను సంస్కరించుటకు (గిరీశమువలె) ప్రయత్నించుచున్నారో ఆ స్త్రీల ఆత్మగౌరవమునకే అట్టి కథలు భంగకారులుగ నున్నవి.

కథలు వ్రాయువారందరు ఇట్టి బూతుకథలే వ్రాయుట లేదు. ఇట్టి కథలు ప్రచరించుటకు రెండు, మూడు మాసపత్రికలె కంకణము కట్టుకొన్నవి.

"సుబోధిని" పత్రికయందు "నవకవులు - బూతుకవనము" అని రామబ్రహ్మముగారు రచించిన వ్యాసము, "ప్రజామిత్ర" లోని వ్యాసమునకన్న మఱింత తీవ్రమై బూతుకథలతో వారికిగల పరిచయమును సార్థకపఱచుచున్నది. నవకవు లెవ్వరును బూతుకవనము వ్రాయుట లేదు. వారి కవిత్వములోని శృంగారము సభ్యముగను నాజూకైన యభిరుచిగలదిగ నుండును. కవిత్వము వ్రాయువారి సంఖ్య చాల తక్కువ. వారి కథలలోగూడ బూతు లేదు. అందులో ఒక్కరు మాత్రము అట్టి కథలను వ్రాయుచుందురు. ఇక మీదనైనను రామబ్రహ్మముగారు విషయ పృథక్కరణము నందు కొంత పరిశ్రమ చేయుదురుగాక యనియు, అభినవ కావ్య సాహిత్య పరిచయము కలిగించుకొందురుగాక యనియు నా మనవి.

చిత్రలక్షణము *

[శ్రీ పి. వి. రాజమన్నారుగారి సంపాదకత్వమున వెలువడుచుండిన 'కళ' అను మాసపత్రిక యందు, ఈ వ్యాసము ప్రకటింపబడినది. —సం.]

తొమ్మిది సంవత్సరములకుఁ బూర్వము బెర్తోల్డు లౌఫర్ (Berthold Laufer) అను నొక జర్మను పండితుఁడు టిబెట్ దేశపు "తాంజుర్" గ్రంథమాల నుండి "రెమొ ఈశాన్య" లేక "చిత్రలక్షణము" అను నొక శిల్పశాస్త్రమును జర్మను అనువాదముతోడఁ బ్రకటించెను. గ్రంథము నందలి విషయమును సంక్షేపముగఁ గ్రింద వివరించుచున్నాను.

టిబెటు దేశమున బౌద్ధధర్మము ప్రతిష్ఠింపఁబడిన యనంతరము, ఆ దేశపు భాషలోనికిఁ జాల సంస్కృత గ్రంథములు తర్జుమా చేయఁబడినవి; ఇట్టి పుస్తకములతోడ "కాఁజుర్", "తాంజుర్" అను రెండు గొప్ప గ్రంథమాలలు సమకూర్పఁబడినవి. ప్రస్తుతము మేము పర్యాలోచించు గ్రంథము "తాంజుర్" గ్రంథమాలలోనిది.

---

* చిత్రలక్షణమను శీర్షికతో, వంగసాహిత్యపరిషత్ పత్రికయందు రవీంద్రనారాయణఘోషుగారొక వ్యాసమును బ్రకటించిరి. అందలి ముఖ్య భాగమును సంకలించి రామానంద చట్టోపాధ్యాయగారు "ప్రవాసి" చైత్రసంచికయందుఁ బ్రకటించిరి. దానిని "కళ" కొఱకు నేను తెనిగించితిని. —దు. రామిరెడ్డి.

పై గ్రంథమాలయొక్క సూత్రవిభాగమున 123-వ ఖండమందు నాలుగు శిల్ప శాస్త్రములు గలవు. అవి యేవన :—

(1) దశతలన్య గ్రోధపరిమండల బుద్ధ ప్రతిమా లక్షణము.

(2) సంబుద్ధభాషిత ప్రతిమాలక్షణ వివరణము.

(3) చిత్రలక్షణము.

(4) ప్రతిమా మానలక్షణము.

మరల చిత్రలక్షణము మూడధ్యాయములుగ విభజింపఁబడి యున్నది. కడపటి యధ్యాయమునఁ బలు తెఱఁగులైన కొలతను గుఱించియు గ్రంథకారుఁడు వివరించి యున్నాఁడు. ముప్పదియారు విధముల నయనభంగులవర్ణనమందుఁ గలదు. ఆ యధ్యాయమందె చిత్రశిల్ప పద్ధతిని గుఱించియుఁ జెప్పఁబడియున్నది. ప్రథమాధ్యాయమందుఁ జిత్రవిద్యయొక్కయుఁ జిత్రలక్షణమను గ్రంథముయొక్కయు నుత్పత్తి వర్ణింపఁబడినది. ద్వితీయాధ్యాయమునందుఁ జిత్రవిద్యయొక్క దైవిక సంబంధపుగాథ వ్రాయఁబడినది. మొదటి రెండధ్యాయముల చివర "నగ్నజిత్ కృత చిత్ర లక్షణము" అని గ్రంథ రచయిత పేరు తెల్పఁబడియున్నది.

మొట్టమొదట భూలోకమునఁ జిత్రవిద్యను సృజించినది నగ్నజిత్తు అను నొక రాజు. పూర్వకాలమున, యశస్వియు, ధార్మికుఁడునయి భయజిత్తు అను రాజొకఁడుండెను. ఒకప్పుడొక బ్రాహ్మణుఁ డాతని యొద్దకువచ్చి "నాపుత్రకుఁ

డీవేళ నకాలమరణము నొందెను; నా ప్రియపుత్రకుని యమాలయమునుండి మరలఁ దెచ్చి యియ్యవలయు'' నని యడిగెను. రాజు తత్క్షణమె తనయమోఘ తపఃప్రభావము చేత యముని సమ్ముఖమునకు రప్పించి ''బ్రాహ్మణ పుత్రకుని పునర్జీవునిగ నొనరింపు'' మని కోరెను. యముఁడందులకు సమ్మతింపక పోవుటవలన నిరువురికి ఘోర యుద్ధము జరిగెను. తుదకు యముఁడు పరాజిత ప్రాయుఁడు కాఁగా, బ్రహ్మ యరుదెంచి వారిరువురిని సమాధానపఱచి. ''నీవు బ్రాహ్మణ పుత్రకుని రూపము ననుసరించి రంగులతో నొక చిత్రపటమును లిఖింపుము'', అని రాజుతోఁ జెప్పెను. అందుకు సమ్మతించి రాజు చిత్రమును లిఖించెను. అంతట బ్రహ్మ యీచిత్రమును ప్రాణవంతముఁ గావించి బ్రాహ్మణున కొసఁగెను.

''నీవు నేఁడేవిధముగ నగ్నప్రేతముల జయించితివో, యదే విధముగఁ జిరకాలము నగ్నజిత్తుడవగుదువుగాక'' అని బ్రహ్మ రాజును దీవించెను. చిత్రకారుఁడు దేవదానవుల రూపములను జిత్రించి వారిని వశ్యము చేసికొనఁగలఁడు అను ఉద్దేశమె చీనా, టిబెట్ దేశముల చిత్రవిద్యల మూల తత్త్వము.

నగ్నజిత్తు రచించినదె భూలోకమునఁ బ్రథమ చిత్రము. ప్రాచీన భారతీయ గ్రంథములందుఁ గొన్ని స్థలములలో నగ్నజిత్తు సమాచారము గోచరించుచున్నది. శకుని గాంధారుల తండ్రియగు గాంధారరాజునకు సబలుడనియు, నగ్నజిత్తనియుఁ బేరులుగలవు. ఆయన ''ప్రహ్లాద శిష్యుఁ

డని'' యుఁ జేర్కొనఁబడియెను. ''ప్రథమమున వేదమును యజ్ఞమును ఆవిర్భవించినవి. చైత్యనిర్మాణ మొనరించుటకుఁ జిత్రవిద్య యావశ్యకము. అందుకొఱకు చిత్రవిద్య వేద స్వరూపముగఁ బరిగణింపఁబడినది. నేనె మొట్టమొదట మానవరూపమును లిఖించితిని; నేనె మానవునికి మొట్ట మొదట నీ చిత్రలేఖనవిద్య నేర్పించితిని'', అని బ్రహ్మ చెప్పెను. నగ్నజిత్తు అను శబ్దము చిత్రశిల్పి అను నర్థమున వ్యవహరింపఁబడినది. నగ్నజిత్తు విశ్వకర్మకు శిష్యుఁడు. నగ్నజిత్తు రచియించిన చిత్రలక్షణము ఆరవ శతాబ్దము నాఁటికె వ్యాప్తి చెంది యుండవలయును. ఏలనన వరాహ మిహిరుఁడు తన బృహత్సంహితయందు నగ్నజిత్తు శిల్ప మతమును రెండుచోట్ల నుదహరించెను.

చిత్రలక్షణ గ్రంథమున ముఖమండలము మూఁడు భాగములుగ విభాగింపఁబడి యున్నది. చిబుకము నాలు గంగుళులు; నాసిక నాలుగంగుళులు; నుదురు నాలుగంగు ళులు, ఇదిగాక చక్రవర్తులు ధరించుకొను ఉష్ణీషము అను కేశగుచ్ఛము నాలుగంగుళులు. చిత్రలక్షణము సంపూర్ణ ముగ బ్రాహ్మణ్య గ్రంథము. మహాదేవుని పలుమాఱు నుతించుటవలన, ఆ గ్రంథమును సంకలించిన యతఁడు శైవుఁడని యనుమానింపవలసియున్నది. కాని గ్రంథ మధ్య భాగమందు బ్రహ్మకే ప్రాధాన్య మొసఁగఁబడి యున్నది. వైదిక యజ్ఞమందు విగ్రహములకు స్థానములేదు. బ్రాహ్మణ్య ధర్మమునందు విగ్రహారాధన మెప్పుడు ఏరీతిని ప్రవేశపెట్టఁ బడినది తెలిసికొనుటకు వీలుపడదు. బౌద్ధమతవ్యాప్తికిఁ

బూర్వమె విగ్రహారాధనము అలవాటులో నుండినట్లు జాతక కథలు, లలితవిస్తారము మున్నగు బౌద్ధగ్రంథములందుఁ బ్రమాణములు దొరకుచున్నవి. వైదిక మంత్రములందు ఋషులు వ్యక్తపఱచిన కవిత్వశక్తినిఁజూడ వారి కల్పనా నైపుణ్యము అసామాన్యమని తెలియవచ్చుచున్నది. కాని వాస్తవ జగత్తునందు అట్టి కల్పనలను మూర్తీభవింపఁజేయుటకు వారు ప్రయత్నింపరైరి. అయినను, యజ్ఞవేదికా యూపస్తంభ నిర్మాణములందు దమ శిల్పకల్పనము, నేదోయొక రీతిగఁ గనఁబఱచిరి. చిత్రలక్షణకర్త వైదిక యజ్ఞములను గుఱించి చెప్పు సందర్భమునఁ జైత్యములను వర్ణించియున్నాఁడు. వైదిక సాహిత్యమునందుఁ జైత్యశబ్దము చాల నరుదు. మనకు బౌద్ధ చైత్యములను గుఱించియె విశేషముగఁ దెలియును. అయినను వైదిక యజ్ఞవర్ణనా సందర్భమున నొక విధమైన చైత్య చిత్ర లక్షణము మహాభారతమునందలి యాదిపర్వము యొక్క తొంబదినాలవ యధ్యాయమున మనము చూడ వచ్చును.

చిత్రలక్షణము యొక్క ద్వితీయాధ్యాయమునందు, దేవలోకమునఁ జిత్రవిద్య యుత్పత్తియైన విషయము వర్ణింపఁ బడినది. విశ్వసృష్టియైన యనంతరము దేవతలు తమ మూర్తులను దామె చిత్రించుకొనిరి. ఈ విధముగఁ బూజయు బలి విధులును ఉత్పన్నములైనవి. ప్రథమాధ్యాయమునందు, మనుష్యుఁడు స్వాభావిక స్నేహప్రీతులకు వశవర్తియయి మనుష్య చిత్రముల రచియించుట కెట్లు ప్రవృత్తుఁడాయెనో, ఆ కథ వివరింపబడి యున్నది. విశ్వకళ్యాణము కొఱకు,

మనుష్యసమాజమునకు దేవోపాసనమార్గము సుగమ మొనరించుటకు బ్రహ్మచేఁ బ్రేరితులైన దేవతలు తమతమ మూర్తులను గల్పించుకొన్న విధానము ద్వితీయాధ్యాయమున వివరింపఁబడియున్నది.

చక్రవర్తి చిత్రలక్షణములను ఈ గ్రంథము ముఖ్యముగ బోధించుచున్నది. శిల్పరచనా పద్ధతియందును, శిల్ప నియమములందును ప్రాచీన హైందవ, బౌద్ధ, జైన సంప్రదాయములకు విశేష భేదము లేవియుఁ గానరావు. గాంధార దేశమునందలి యనేక భాస్కర్య నిదర్శనములవలన అందొక ప్రాచీన చిత్రకళా సంప్రదాయముండె నని యూహింపఁ దగియున్నది. టిబెట్ దేశముయొక్క మతసంబంధమైన చిత్ర రచన గాంధార చిత్రకళకు సంబంధించిన యొక శాఖగఁ దలంపవచ్చును.

బాజ్నా యును ఒయాఞ్-చి-ఇ-సోంగ్ అను నిరువురు చిత్రకారులు భారతీయ చిత్రశిలాదర్శనములను కొరియాఁ చీనా దేశములఁ బ్రవేశపెట్టిరని చీనా దేశమందొక నానుడి కలదు.

ప్రతిమలు కొలతవేయుటయందు అంగుళియె ప్రమాణముగఁ గైకొనఁబడినది. ఎవని (యే దేవత) చిత్రము లిఖింపబడునో యాతని (ఆ దేవత) అంగుళియె ప్రమాణముగఁ దీసికొనవలయును. భిన్న భిన్న పరిమాణములు గలవిగ నున్నను ఆయా చిత్రములందు అంగప్రత్యంగ పరస్పరానుగణ్యము కొఱకు నిట్టి నియమము ఉద్దేశింపఁబడినది.

చక్రవర్తి పురుషుని రూపవర్ణనము :— చక్రవర్తియైన భూపతి మేఘ ముక్తాకాశమునందలి చంద్రునితోఁ దులతూఁగును. ఆతని శరీరముచుట్టును ప్రభామండలము చిత్రింపఁబడవలయును. ఆతని ముఖమండలము చంద్రప్రభవలె శుభ్రమై యుండును. ఆతని భ్రూయుగళమును, గ్రీవమును, ఫాలమును అత్యంతసుందరములు. ఆతని కేశములవర్ణము ఉజ్జ్వలముగను గోమలముగ నుండును; నాసిక యున్నతముగను చక్కఁగ నుండును; అధరోష్ఠములు రక్తవర్ణభూషితములు. అతని దంతములు ముక్తాఫలధవళములు; నేత్రద్వయము ఆకాశమురీతి నీలమును, సుదీర్ఘవిశ్రాంతమును. ఆతని భ్రూయుగళ మధ్యప్రదేశమునఁ దేజఃపుంజము శోభించుచుండును. ఆతని శుభ్రకాయ మతిసుందరరూపముగఁ జిత్రింపఁబడును. కర్ణద్వయము సమభావముగఁ జిత్రింపఁబడును. ఆతని కంఠము శంఖసదృశము; స్కందద్వయ మధ్యవర్తిస్థానము పరిస్ఫుటము; పదములు హస్తములు పుష్కలములు; శరీరము మాంసలము, నాభిదక్షిణావర్తనమును గంభీరమును ఆతని శరీరము సకలప్రదేశములందు గుండ్రముగ నుండును. మఱియు సంధిస్థలములు (కీళ్ళయుబ్బులు) దృష్టి గోచరములుకావు. ఆతని యూరుద్వయము ఏనుగుతొండమువలె గుండ్రముగ నుండును; గోళ్లు అర్థచంద్రాకారములు; పదతలము ఛత్రచిహ్నితము; అంగుళి పొడవుగను గుండ్రముగ నుండును. ఆతని వర్ణము చంపక పుష్పమువలె గౌరవముగ నుండును.

ఆదర్శ పురుషుల శరీరము మాంసలముగ నుండును; కాని, నరములు, కండలు, మున్నగునవి కానరావు. వక్షము సుపుష్టముగను, విశాలముగను, సమతలముగను జిత్రింపఁబడును. చక్రవర్తులకును, లేక దేవమూర్తులకును గోర మీసము లుండవు. వారిని షోడశవర్ష యువకులనుగఁ జిత్రింపవలయును. వారి శరీరము సింహోదరమువలె పొడవుగను, విరివిగ నుండును. ఈ సకల లక్షణములు టిబెట్ భారతీయ చిత్రములందు సామాన్యముగ గోచరించును.

చిత్రలక్షణకారుఁడు నయనములను జిత్రించుటను గుఱించి యెంత విరివిగ నుపదేశించి యున్నాఁడో, అంత యెక్కుడుగ మఱియే యంగమును గుఱించియుఁ జెప్పియుండలేదు. ఏలనన నేత్రమె భావవ్యంజనమునకుఁ బ్రధాన సహాయకారి. గ్రంథకర్త యాకారభేదముల ననుసరించి క్రింది విధముననైదు విధములైన కన్నులను వర్ణించి యున్నాఁడు.

(1) ధనురాకృతి (2) ఉత్పల పత్రాకృతి (3) మత్స్యోదరాకృతి (4) పద్మపత్రాకృతి (5) *కపర్దాకృతి. ఈ నయనాకృతుల పరిమాణములు నిర్ణయింపఁబడినవి. ధనురాకృతి గల నేత్రము నిమీలితప్రాయము, దాని విస్తృతి మూఁడు †యవలప్రమాణము. ధనురాకృతి మొదలు క్రమముగ నొకదానికన్న నొకటి విరివియైనది. ధనురాకృతికన్న నుత్పలాకృతి పెద్దది. అన్నిటికన్నను కపర్దాకృతి పెద్దది. అది బదియవల ప్రమాణముగలది. ధ్యానముద్రాకలితులైన యోగుల నేత్రములు ధనురాకృతిగలవి. సాధారణుల కన్నులు ఉత్పల పత్రాకృతినొంది యుండును. భయమును

క్రందనమును సూచించు కన్నులు $ పద్మపత్రాకృతిగఁ జిత్రింపఁబడవలయును. యాతనా క్రోధవ్యంజకములగు నేత్రములు కపర్దాకృతిగ లిఖింపవలయును. దేవతల కన్నులు చక్కగ జిత్రింపఁబడినయెడల రాజులకును ప్రజలకును మంగళము గలుగును. దేవతల నేత్రములు వాలుపత్ర[illegible]ములుగ నుండును. స్నిగ్ధములైన నయన పల్లవములు గ

* గవ్యయాకారము
† ఒకయవ యంగుళిలో మూడవభాగము
$ ఇచ్చట పత్రముల యాకృతియె కేవలము గ్రాహ్యము

నేలాటి కర్కశత్వమును గోచరింపవు. నయనశోభ. పద్మ పత్ర సదృశముగను, నింద్రనీలమణి మధ్యమునఁ [illegible]ము చంచలకాంతి పుంజమువలె నుండును. తారకలు నల్లనివిగను పెద్దవిగను నుండవలయును.

కన్నులకువలెఁ గనుబొమ్మలకుఁ గూడఁ బ్రకార భేదములు వివరింపఁబడియున్నవి. ప్రశాంతివ్యక్తియొక్క కనుబొమలు అర్థచంద్రాకారముగ నుండును. క్రోధావిష్టుని కనుబొమలు ధనురాకృతిగలిగియుండును. భీతునియొక్కయు విలపించు వానియొక్కయుఁ గనుబొమలు నాసికాసంధియొక్క నుండి ఫాలమునందు సగమువఱకు వ్యాపించి యుండును.

వర్ణవిన్యాసమును గుఱించిన కొన్ని నియమములు క్రింద వివరింపఁబడుచున్నవి.

(1) రక్తవర్ణము:— ఉత్పలాకృతి నయనముల యంచులకును, అధరోష్ఠములకును (బింబఫల సదృశముగ) గోళ్ళకును, గోళ్ళ మధ్య ప్రదేశములందును (ఉత్పల నాగఫణ

ముల వలె) హస్తమునందును (ఎఱ్ఱతామరవలె) నాలుకకును (నెత్తురువలె) పదతలమునందలి లత్తుక పూఁతకును నిర్ణయింపఁబడినది.

(2) శుక్ల వర్ణము:— దేవతల కన్నులకు (పాలవలె) దంతములకు (ముత్యములు, పద్మబీజములు, తుషారము, మల్లెపువ్వులవలె) చక్రవర్తి పరిచ్ఛదమునకు, నిర్ణయింపఁబడినది.

(3) నీలవర్ణము :— తారకలకు (ఆకాశమువలె) కేశములకు, (ఇంద్రనీలములు, భ్రమరములు, అంజనము, మయూరకంఠము, ఆకాశములవలె.)

(4) కృష్ణవర్ణము:— తారకలకు నిర్ణయింపఁపడినది.

(5) జాబురాయి (పసుపు) వర్ణము :— కరనఖర ప్రసాదనములకు నిర్ణయింపఁబడినది.

(6) సువర్ణము:—చక్రవర్తుల శరీరమునకు (జాంబూనద సువర్ణము, ప్రస్ఫుటిత పద్మ బీజము, చంపకములవలె).

ఈ యారువర్ణములందు ఎఱుపు, తెలుపు, నీలము, సువర్ణములకె ప్రాధాన్య మొసఁగఁబడినది.

రుధిరోద్గారి : వైశాఖము.

---

1. సాహిత్యములో రమ్యత.

ఏ కావ్యము సహృదయుల రంజింపజేయునో ఆ కావ్యమునందు రామణీయకము తప్పనిసరిగా ఉండును. అట్లు లేని యెడల రంజకత్వమునకు హేతువుండదు. మన ఆలంకారికులలో అర్వాచీనుడైన పండితరాయలు "రమణీయార్థ ప్రతిపాదక శబ్దము కావ్యము" ని చెప్పినట్లుగనే అమెరికా దేశపు కవి, కథకుడు ఆలన్‌పో కూడ "లయాబద్ధమైన సౌందర్యసృష్టియే కవిత్వము" ని నిర్ణయించినాడు. కావ్యమునందు రామణీయక ముండవలెనన్న అభిప్రాయము ప్రాచ్య పాశ్చాత్య లాక్షణికులకు కవులకు సమ్మతమై ఉన్నది.

కావ్య సమర్పితమైన రామణీయకము ఎట్టిది? ఇదమిద్ధమని నిర్ణయించుటకు తగిన జగదేకమైన మానదండములేదు. రామణీయకము బాహిరమేకాక ఆంతరిక మనః స్థితికి కూడ సంబంధించినది. ప్రతి వ్యక్తికి అనుభవైకవేద్యముగా నుండు సౌందర్యము ఆవ్యక్తియొక్క సంస్కారము, హృదయ పరిపాకమును అనుసరించి వృద్ధిక్షీణతలను పొందును. అయినప్పటికిని స్థూలముగను, మార్గసూచకముగను కొన్ని సామాన్య లక్షణములు గోచరించకపోవు.

కవిత్వములోని రామణీయకము ఏకవస్తువుగాదు, ఏక గుణమును గాదు. వస్తుగుణములు ఉచితమైనరీతిగా సమ్మేళింపబడి, కవిప్రతిభచేత సచేతనమై ఆకృతిబద్ధమైన భావము యొక్క సమిష్టి మోహనత్వమె సౌందర్యము.

ప్రతిభావంతుడైన కవికి అపూర్వ వస్తు నిర్మాణక్షమమైన ప్రజ్ఞ ఉండును. అద్దములో బింబము ప్రతిఫలించినట్లుగా సహృదయుల హృదయములందు భావచిత్రములను ప్రతిఫలింపజేయు వర్ణనాశక్తి కవికి స్వభావసిద్ధముగ ఉండును. ఈ శక్తి యే కవికి పరిపూర్ణముగ నుండునో ఆతడు అమర కవి. వానిది సార్వకాలీనమైన అమరకవిత.

కవి కులగురువైన కాళిదాసు నందు ఇట్టి భావ చిత్ర రచనా కౌశలము పరమావధి నొందినది. మేఘసందేశ మంతయు ఇట్టి రమణీయ చిత్రముల పరంపర యేగదా! రమణీయ వస్తువు నిరంతరము సంతోషమును చేకూర్చునని కీట్సు కవి చెప్పినట్లుగా మనోహర భావచిత్రములు, దృశ్యములు. జరా మరణావస్థలు పొందక మన భావలోకముపై అధికారము చెలాయించు చుండును.

చూడండి, కాళిదాసు చిత్రించిన జింక ఎంత రమణీయముగను ప్రాణవంతముగను మనకు భావగోచరమగుచున్నదో.

గ్రీవా భంగాభిరామం ముహురనుపతతి స్యందనే బద్ధదృష్టిః
పశ్చార్ధేన ప్రవిష్టశ్శర పతన భియా భూయసా పూర్వకాయం
దర్భైరర్ధావలీఢైః శ్రమవివృత ముఖ భ్రంశి భిః కీర్ణవర్త్మా
పశ్యోదగ్రప్లుతత్వా ద్వియతి బహు తరంస్తోకముర్వ్యాం ప్రయాతి.

దుష్యంతుడు మృగయావినోద లాలసుడయి రథమెక్కి విల్లెక్కుపెట్టి జింకను వెన్నంటి తరుముకొనుచున్నాడు. జింక శరవేగముతో పరుగెత్తుచున్నది. అది చెంగలించి పరుగెత్తుటచేత కొంత భూమిపైన కాళ్ళానుచున్నవి,

ఎక్కువగా ఆకాశములో పోవుచున్నది. రథం కదలుచున్నప్పు డెల్లా మెడతిప్పి చూచుచున్నది. శరపతన భయముచేత వెనకటి భాగము పూర్వకాయములోకి చొచ్చుకొన్నట్లుగా కనబడుచున్నది. పరుగెత్తు అలసట చేత నోరు తెరచుకొని ఉండుట వల్ల సగం సగం కొరికిన దర్భలు అక్కడక్కడ దారిపొడుగునా పడిపోయిన జాడ తెలుపుచున్నవి. కవులు సౌందర్య ప్రియులు కాబట్టి దుఃఖావస్థలోకూడ కాళిదాసును ఆ లేడి రమణీయ భంగిమయే ఆకర్షించినది. ఈ చిత్రము చాలా అభిరామముగా ఉన్నదని కవియే స్పష్టీకరించి చెప్పుకొన్నాడు.

శకుంతల సఖీసహితముగ పూలతీవలకు నీళ్ళుపోయుచు "ప్రియంవద నిర్దయముగ నాకంచెల వల్కలమును బిగించి ముడివేసినది. కొంచెము సడలించు" అని అనసూయను అడుగుచున్నది. "అనుక్షణ విజృంభమాణమైన నీ యౌవనాన్ని అడగవమ్మా" అని అనసూయ చలోక్తులాడుచున్నది. ఈమాటలకు సిగ్గుతో తలవంచుకొన్న ముద్దరాలు, శకుంతల, దుష్యంతుని కన్నులకు నిర్వాణ సామ్రాజ్యమై కనుపట్టిన శకుంతల నేటికికూడా మన కన్నులకు ఆ విధముగానే పొడకట్టుచున్నది.

క్షణే క్షణే యన్నవతాముపైతి
తదే వరూపం రమణీయతాయాః

అనుసూక్తికి ఉదాహరణ ప్రాయములయి ఈ దృశ్యములు మనలను మంత్రముగ్ధులను చేయుచున్నవి.

కాళిదాసుని కవితా సమ్మోహన ప్రభావమునకు చిక్కి సహానుభూతివలన తామె దుష్యంతులమనుకొని శకుంతల వనవిహార శృంగారము ననుభవించి, పుస్తకము మూసిన వెనుక, కలగని మేల్కొన్నవారివలె లోకము దెలిసి, దుష్యంతుడు తమ్మెదనుగురించి అనుకొన్నట్లుగనె తామున్న దుష్యంతుని ఉద్దేశించి "కృతార్థుడవు నీవే నోయ్" అని దీర్ఘనిశ్వాసము విడిచిన పతితలు ఎందరుండరు?

నలకూబరసన్నిభుడైన ప్రవరాఖ్యుడు వరూధినికంట బడినాడు. ఆమె అబ్బురమొంది నయనాంబుజములు వికసించునట్లు చూచినది.

చూచి. ఝుళం ఝుళత్కటకనూచిత వేగపదార విందయై
లేచికుచంబులుㇴ దురుములేనడుమల్లల నాడనయ్యెడㇴ
బూచిన యొక్క పోకనునుబోదియ జేరివిలోకన ప్రభా
విచి కలందదీయ పదవి కలశాం బుది వెల్లిగొల్పుచుㇴ.

పెద్దన వరూధినిని ప్రతిక్షణవ్యగ్రమైన కార్య సంచలముతో జీవత్ప్రతిమవలె మన కన్నులకు కట్టునట్లు చిత్రించినాడు. ఆమెతత్తరము ఆశ్చర్యము ఈపద్యములోని ప్రత్యక్షరములో అంకితమై ఉన్నది. తాను కన్యాత్వ సహజమైన సిగ్గుగల వినయవతి యని ప్రవరాఖ్యునికితోపవలయును. ఆయన వరూధిని సౌందర్యమునుచూచి ముగ్ధుడుకావలయును. ఈ రెండుకార్యములు ఒక్కసారిగా సాధించవలయును. ఆమె ప్రక్కనవున్న పోకచెట్టువెనుక నిలుచున్నది. ఏచింత చెట్టుచాటున నిలుచున్నమెడల ఆమె సౌందర్యము ప్రవరా

ఖ్యునికి గోచరించదు. ఈ చిత్రముకూడ మన హృదయము చొచ్చుకొని వదలిపోదు. ఒక్కొక్క కావ్యము చదువుకొలది మన భావప్రపంచము వృద్ధిపొందుచుండును. సుందరమూర్తు లైన స్త్రీ పురుషుల జనాభాకూడ పెరిగిపెంచుతూ ఉండును. భూమిపైన స్వర్గము స్థాపించినట్లగును.

సర్. సి. ఆర్. రెడ్డిగారు ఒక కావ్యమునకు వ్రాసిన ఉపోద్ఘాతమునందు "ప్రతి పద్యము చిత్తరువున కనుకూలించి నదిగా ఉన్నది" అని "కావ్యములో మనము చూడవలసి నది రామణీయకమే" నని వ్రాసియున్నారు. వారు కవి యొక్క భావ చిత్రరచనాకౌశలమునకు ప్రాముఖ్య మొసగి యున్నారు. ఇట్టి నైపుణ్యము ప్రతి కవికిని వాని వాని సంస్కారపరిపాకము ననుసరించి నిర్మాణశీలమైన భావ బంధురత ననుసరించి కొద్దిగనో గొప్పగనో అలవడి యుండును.

కవి కావ్యమునందు సౌందర్యము సంపాదించుటకు హేతుభూతములైన వానిలో భావప్రకటనా విధానము ముఖ్యమైనది.

"A perfect expression is beauty An imperfect expression is ugliness"

"నిర్దుష్టమైన భావప్రకటనము సౌందర్యమనియు, దోషయుక్తమైన భావప్రకటనము అందవికారమనియు" ఒక ఆంగ్లేయ విమర్శకుడు చెప్పియున్నాడు. పాల్గ్రేవు మహాశ యుడు తాను చేకూర్చిన పద్యసంపుటమునకు వ్రాసిన ఉపో ద్ఘాతమునందు "భావప్రకటనము తేటతెల్లముగ నుండు

వలయును. అట్లులేని యెడల అపూర్వకల్పనాశక్తి యున్నను ఆలోపమును పూరించలేదు'' అని వ్రాసియున్నాడు.

భావమునకు ప్రకటనను బింబ ప్రతిబింబ భావసంబంధము గలదు. కవి మనస్సులో ప్రస్ఫుటముగ ఏర్పడిన భావము అట్లె ప్రకటితమగును. అట్లుకాదేని అపూర్ణముగను క్లిష్టముగను ప్రకటింపబడును. మన భావములు వాచ్యముగను వ్యంగ్యముగను ప్రకటింపవచ్చును. వాచ్యమును కన్నవ్యంగ్యమే రమణీయమని అందరును ఒప్పుకొనియున్నారు. అయినను ఏమహాకవి రచించిన కావ్యమునందు గూడ ప్రతి పద్యము ప్రతి వాక్యము ధ్వని ప్రధానముగ ఉండదు. గుణము హెచ్చుకొలది రాశి తగ్గుచుండును. ప్రయత్న పూర్వకముగ శ్రమపడి వ్రాయుదుమేని శ్లేష కావ్యములవలె సహజ సౌందర్యమును కోలుపోయి హృదయాకర్షకముగ నుండదు. కొందరు ఆధునికులు భావశబ్ద క్లిష్టత్వమును ధ్వనియని పొరపడినట్లు కనిపించును. ధ్వని ప్రధానముగా నున్న పద్యమునందు, శ్లోకమునందు ప్రకృతార్థము చక్కగా బోధపడుచూ వ్యాక్యాతిశయి యయిన వేరొక భావము స్ఫురించుచు ధ్వని యెప్పుడు నేల విడిచి సాముచేయదు. ధ్వనికి బీజము పద్యములోనే ఉండును.

కావ్యమునందు సౌందర్యాపాదక హేతుసామగ్రిని స్వీకరించుటయేకాక తద్భంగ హేతువులను వర్జించుటకూడ అవసరమె. దూరాన్వయము, దురన్వయము, అన్వయ కాఠిన్యము, భావక్లిష్టత్వము, అర్థము పొసగని పదముల కూర్పు, భావదారిద్ర్యమును ఆచ్ఛాదించు అనుచితనిరర్థక

శబ్దాడంబరత మున్నగు కావ్యదోషములు భావమును అవగతము చేసికొనుటకు ప్రతిబంధకములు గావున అవి పరిహరింపదగినవి.

అనౌచిత్యము రసభంగహేతువుగాన అది ముఖ్యముగ పరిహరింప తగినది. ఔచిత్యమనగా Commonsense లోకజ్ఞానము జీవితమునందెంత అవసరమో కావ్యమునందు కూడ ముఖ్యమె. ఆది మధ్యాంతములుగల కావ్యాకృతి యందు అంగాంగ సంయోగిత, అవయవాను రూపత్వము పరిపూర్ణతను చేకూర్చి రామణీయకమునకు సహాయకారి యగును.

కవి రచన కావ్యమునందు ఇట్టి సౌందర్యావాహక సామగ్రిని చేకూర్చి, శబ్దార్థములకు సమాన గౌరవమునొసగి శ్రోత్రపేయత్వము సంతరించి రమణీయసృష్టి చేయుచున్నాడు గావున సాహిత్యములో సౌందర్యము ఘనీభవించియుండును.

— (ఆలిండియా రేడియోవారి సౌజన్యంతో)

---

2. నేటికవిత - ప్రకృతిపూజ

ప్రకృతిని అర్చించుటలోను ప్రకృతి సౌందర్యమును అభివర్ణించుటలోను, పూర్వ కవులకును, నేటి కవులకును కొంత మార్గభేదము కనుపడుచున్నది. ప్రబంధకవులు కృత్రిమాలంకారప్రియులు. నేటి కవులు సహజ సౌందర్య ప్రియులు. కాలానుసారముగ మానవసంఘము, దాని ఆచార వ్యవహారములు మార్పుచెందుట సహజము. సాంఘిక పరిణామము ననుసరించి దాని నాశ్రయించి బ్రతుకు కళలుకూడ మార్పుచెందుచుండును. భూత భవిష్యద్వర్తమాన కాలములకు అవినాభావ సంబంధముకలదు. కావుననే యొకటి లేక మరియొకటి యుండదు.

కవులు ఏకాలమునకు సంబంధించిన వారైనను, వారి రచనావిధానము మార్పుచెందినను, వారికి లోకమే ప్రమాణము. ప్రకృతి సౌందర్య వర్ణనము మానవ స్వభావ చిత్రణము వారికి ముఖ్యమైన విషయము. అందువల్లనే కాబోలు ఒక ఆంగ్లేయ విమర్శకుడు "Nature is the Godess of poets" కవులకు ప్రకృతి ఆరాధ్య దేవతయ''ని చెప్పియున్నాడు.

పూర్వ కవిత్వములో అసంతృప్తిచెంది నవ్య కవిత్వము వ్రాయవలయునను కోర్కె ఈనాటి కవులకు మాత్రమే సంబంధించినదికాదు. మన పూర్వులకును వారి కంటె పూర్వులున్నారు. వారికిని వారి పూర్వుల కవిత్వముపై కొంత అసంతృప్తికలిగి నవ్య కవిత్వము వ్రాయవలయునని

ప్రయత్నించియే యున్నారు. శ్రీనాథుడు తన కవిత్వమును నవ్యమని చెప్పుకొనెను. తెనాలిరామకృష్ణకవి "స్కాంద పురాణ నీరనిధికౌస్తుభమై ప్రభవించి దేవకీనందను సత్కథోద్యమము నవ్యకవిత్వ కళాకలాపమర్మ కుందనముగ ఘటించి కడుక్రొత్తగు సొమ్మొనరించి "అని నుడివియున్నాడు. ఇచ్చట నవ్యకవిత్వకళాకలాపము, క్రొత్తగు సొమ్ము అను మాటలు ముఖ్యముగ గమనింపతగినది. చేమకూరు వెంకన్న తెలుగుకవిత్వమున క్రొత్తపద్ధతిని ప్రవేశపెట్టెను. అరచనలోని నవ్యతను, అపూర్వతను తనసమకాలికులు మెచ్చుకొనవలసినంత మెచ్చుకొనలేదని పాపమా నవ్యకవి "ప్రకృతి రచియించిరేని సమకాలము వారలు మెచ్చరేగదా!" అని ఆశాభంగమును వేడినిట్టూర్పుతో ప్రకటించెను. మార్పులు కోరినది నేటికాలపు కవులు మాత్రమేనని పొరపడుటవలన మన చారిత్రకదృష్టి నశించి, పూర్వ కవిత్వమన్నంతనే అసహ్యపడుట ఒక నాగరక ఆచారముగ పరిణమించినది. 1910 వ సంవత్సరము మొదలు ప్రారంభించిన నవ్య కవుల రచనలు 1935 వ సంవత్సరమునాటికే పూర్వ కవిత్వముగా మారిపోయినదన్న విషయము నవ్యకవులు జ్ఞప్తిపెట్టుకొన్న యెడల పూర్వ కవిత్వమును అంతగా ద్వేషింపవలసిన అవసరముండదు. మొదటి నవ్యకవులకు పూర్వ కవుల రచన లేగదా మానాలు. అభిరుచుల ననుసరించి కొందరకు తిక్కన, కొందరకు శ్రీనాథుడు, మరికొందరకు పింగళిసూరన పెద్దన లేగదా అభిమాన కవులు తరువాత వారి వారి నైజ ప్రతిభ ననుసరించి మార్పులు చెందియుండవచ్చును.

ప్రకృతి రామణీయకము వర్ణించుటయందు పూర్వ కవులకును ఆధునికులకును దేశకాల పాత్రభేదముల ననుస రించి కొంత తారతమ్యము కొంత విభిన్నత అగపడుచున్నది. దీనికి ఆలంకారిక మతముకూడ యొక కారణమై యుండును.

రసవాదము భరతముని నాట్యశాస్త్రమున నిర్వచింప బడినది. బహుశా ప్రభవించినదనికూడ చెప్పవచ్చును. నాట్యమునందు నాయికా నాయకులు ముఖ్య పాత్రలు. తక్కిన వెల్లను ఔపచారికములు. కావుననే ప్రకృతి మానవ చర్యలకు కేవలము భిత్తిమాత్ర ప్రయోజనము (Back ground) గా రెండవస్థానము నలంకరించినది. కావ్యములు కూడ క్రమ క్రమముగా ఈ పద్ధతినే అవలంబించినవి. వాని యందును మానవచర్యలే ముఖ్యములు. మానవచర్యలతో సంబంధములేని ప్రకృతి వర్ణనమునకు తావులేదు. మానవ చర్యలకు సంబంధించి, రసపోషణకు కావలసిన మాత్రము ప్రకృతి వర్ణనము గ్రాహ్యమని వారి మతము. అనాగరక జాతుల చర్యలు మానవేతరములైన పశుపక్ష్యాది జంతువుల చర్యలలో రసాభాసముతప్ప రసమునకు పరిపూర్ణత చేకూర దని వారి తలంపు.

ఈ మతమును ప్రతిఘటించినవాడు ఆలంకారికులలో అభినవుడు జగన్నాథ పండితరాయలు. రమణీయార్థమును ప్రతిపాదించు శబ్దమే కావ్యమని నిర్వచించి కవితానర్తకి నాట్యరంగము సువిశాలమొనర్చి మహాకవుల రచనలకు గతికల్పించినాడు. లేక, మహాకవుల ప్రతిభను పండిత రాయలు గౌరవించినాడనికూడ చెప్పవచ్చును. అట్లుకాని

యెడల, రసవాదప్రకారము కాళిదాసుని కుమార సంభవము లోని "మధుద్విరేఫః కుసుమైక పాత్రే పపౌప్రియాం స్వామను వర్తమానః" అను శ్లోకమును, దానివంటి మరి కొన్ని రమణీయ శ్లోకములును రసాభాసమునకు దృష్టాంత ములు కాగలవు. మను చరిత్రలోని "ఏవిహంగమునగన్న మెలుగించుచునుసారె" అను చక్కని సీసపద్యము రసా భాసమగును. ఇంత యెందుకు రతి ఉభయనిష్టము కానందు వలన మనుచరిత్రకథే రసాభాసము. లోకము ననుసరింపని శాస్త్ర మెట్లున్న నేమి, మనుచరిత్ర రమణీయముగ నుండుట లేదా? కావ్యలక్షణములు కొన్ని నాట్యశాస్త్రమునుండి దిగుమతి యగుటవలన యిట్టి యిబ్బంది కలిగినది. లోకము ప్రమాణమన్న సంగతి యేమైనది.

ఆధునిక కవులు అస్వాభావికపు కట్టుబాట్లను ఉల్లం ఘించినారు గావున వారు కావించిన ప్రకృతి వర్ణనములు ఒకొక్కప్పుడు నాయికా నాయక నిరపేక్షకముగాకూడ నుండును. ప్రొద్దుపొడుపులు, మునిమాపులు, సెలయేళ్ళు, వనములు, కొండలు, మేఘములు, చంద్రోదయము, అవి -యివి యననేల, రమణీయమైన బాహ్యప్రకృతి యంతయును మానవచర్యల సంబంధములేకున్నను తమంత తామె మనో హర దృశ్యములుగ నున్నవి. అవి కవికి ప్రత్యేక(ము) వర్ణనీయములు ఇంగ్లీషువారి **Lake poetry, Nature poetry** ఈ తెగకు చేరినది.

కవులు పూర్వులైనను, ఆధునికులైనను ప్రకృతిని వర్ణించుటయందు రెండు పద్ధతులను అవలంబించిరి. కవుల దృష్టికి ప్రకృతిలోని ప్రతి అణువును ప్రాణవంతముగ నగపడు చుండును. అందువలన ప్రకృతిని మానవీకరించుట, మానవుని కష్టసుఖములతో ప్రకృతి సహానుభూతి చూపుచున్నట్లు వర్ణించుట మొదలైనవి ప్రథమ విధానము. ప్రకృతి సౌందర్యమును స్వాభావికముగ వర్ణించుట రెండవ విధానము. ఈ రెండు విధానములను మన కవులు, ఇంగ్లీషు కవులు సమానముగ నవలంబించిరి. మనుచరిత్రమున "తరుణి ననన్యకాంత, నతిదారుణ పుష్ప శిలీముఖ వ్యథాభర వివశాంగి నంగభవుబారికి నగ్గముచేసి క్రూరుడై యలిగె మహీసురాధముడహంకృతితోనని రోషభీషణ స్ఫురణ వహించెనో యన నభోమణి దాల్చెకషాయ దీధితిన్" ఇచ్చట సూర్యునకు మానవత్వ మారోపింపబడినది. వరూధిని దురవస్థకు మనసు మెత్తవడి, అందుకు కారకుడైన ప్రవరాఖ్యునిపై గోపముగల్గి "వీని మొగమునైన చూడ గూడద"ని సూర్యభగవానుడు అస్తమించుచున్నట్లుగ వర్ణింపబడినది. ఒక యాధునిక కవి, తన దుఃఖమున ప్రకృతి మిత్రునివలె పాల్గొను చున్నదని రచించెను.

చిత్రతాపంబు బాపుకో జేల గట్ల
కరిగి కూర్చుండ, మూక సహానుభూతి
పైరు తలవంచు భారంబుపంచికొన్న
ప్రాణసఖులట్లు; కవులకు ప్రకృతితోడు.

అపరదిక్కాంతపైతము, అస్తమించు
అరుణబింబముతో గన్నులవియుచేయు
తనదు పూజారియిక్కట్లు తలచికుంద
ఎట్టిపుండాయెనో యేమొ హృదయమనగ.

ప్రకృతిని మానవీకరింపక స్వాభావికముగ వర్ణించిన రచనలు ఆధునిక కవులు చేసియున్నారు. అట్టి రచనలు ప్రాచీన కావ్యములందును అచ్చటచ్చట గోచరించుచున్నవి. ఆ రచనల సంఖ్య తక్కువ అనియే చెప్పవచ్చును.

రమణీయ వస్తువులు తమంత తామే వర్ణనా యోగ్యములయ్యును అవి మానవచర్యలకు భిత్తికయయి కావ్య వర్ణనములో మిళితమైనప్పుడు మరింత సుందరముగ నుండును. మానవ నాటకరంగమునకు బాహ్య ప్రకృతి పరదావంటిది. ఇందుకు వివిధ దేశములలోని మహాకవుల రచనలే సాక్ష్యము.

ఈ రహస్యమును కవులేకాక చిత్రకారులును గ్రహించిరి. వారు కొండలను, పచ్చిక బయళ్ళను, వనము లను, సెలయేళ్ళను మాత్రమే చిత్రించి తృప్తిపడరు. ఆ దృశ్యమును ప్రాణవంతముచేయుటకు, మేయుచున్న ఆవునో, పూవులు కోసికొనుచున్న పిల్లనో లేక చలన శీలమైన ఏదేని జంతువునో చిత్రింతురు.

సముద్రము తరంగ సుందరమయ్యు దానిలో నొక యోడ త్రుళ్ళింతలాడుచున్నట్లు చిత్రింతురు.

ఒక పెద్ద తుపాను వీచుచున్నది. చెట్లు నిర్మూల ములగుచున్నవి. ఇంటికప్పులు ఎగిరిపోవుచున్నవి. పెళ

పెళార్భటులతో మేఘములు గర్జించుచున్నవి. కుండపోతగా వర్షము కురియుచున్నది. కాని ఈ భౌతిక దౌర్జన్యమునకు గురియయి నిస్సహాయుడై బాధపడుచున్న మానవుడు ఆ చిత్రములో కనిపించనియెడల అది మానవ హృదయమును ఆకర్షించును. కవులు అవలంబించిన రెండు పద్ధతులు రమణీయములైనను మానవచర్యలకు సంబంధపడిన ప్రకృతి వర్ణనమె మరింత ప్రాణవంతమగును మనోహరముగ నుండును.

ఆధునిక కవులుచేసిన గొప్ప మార్పు కథావస్తువునకు మానవస్వభావ చిత్రణమునకు సంబంధించి యున్నది. సామాన్య మానవజీవితమునందు కూడ కవితార్హమైన రసోత్పాదక ఘట్టములున్నవని రుజువుచేయు కావ్యములను రచించిరి. మానవస్వభావ చిత్రమునకు అవకాశము కలిగించి, పాలిపోయి ప్రాతపడ్డ కవితా సరస్వతి యొడలు క్రొత్త నెత్తురు పెట్టుటకు తోడ్పడిరి. అందుకు వారు మనకందరకు వంద్యులు.

— (అలిండియా రేడియోవారి సౌజన్యంతో)

---

3. సాహిత్యంలో వైచిత్రి

" యా వ్యాపారవతీ రసాన్రసయితుం కాచిత్ కవీ-
నాం నవాదృష్టిః " అను ఆనందవర్ధనుని కవిత్వనిర్వచనమును
" క్షణే క్షణే నూతనైర్వైచిత్రైః జగన్తి నూత్రయంతి "
అని నవ అను విశేషణమును అభినవ గుప్తపాదులు వివరించి
నారు. అనుక్షణము నూతనమైన వైచిత్రులతో జగత్తులను
సూత్రిస్తూ ఉంటుందట కవి ప్రతిభ.

ఈ " వైచిత్రి " నే Romantic element అనే మాటకు
పర్యాయపదంగా నేటి విమర్శకులు సూచిస్తున్నారు.
ఈ వైచిత్ర్యమునే " లోకోత్తర చమత్కారము " ని పూర్వ
లాక్షణికులు చెప్పియున్నారు.

ఈ Romantic Element — వైచిత్రి అనునది కవిత్వము
నకు సహజమైన జీవమువంటిదా, లేక అనుషంగికముగా
వచ్చిన కావ్య శోభాహేతువులలో నొకటియా ?

యదార్థమైన కవిత్వమునకు వైచిత్ర్యము జీవము.
నవ్యతయే యీ వైచిత్ర్యమునకు మూలము. Romantic poetry
అంటే భావనాపటిష్ఠమైన స్వేచ్ఛా ప్రియ కవిత్వమని
మనము నిర్ణయించుకొనుపక్షములో మహాకవుల కావ్యము
లన్నియు ఈ వర్గమునకే చెందును.

మహాకవి కవిత్వము స్వేచ్ఛాప్రియమని యంగీకరించినా
అట్లయిన అది లక్షణబద్ధముగాదా ? లక్షణబద్ధముకాని

కళయే ఉండదు. కాని ఆ లక్షణములు స్వయంకల్పితములు. ప్రతిభోచితములు. ప్రత్యేకములు.

కాళిదాసు, భవభూతి మున్నగు సంస్కృత కవుల యందును "భావాంబరవీథి విశ్రుత విహారిణి" అని సరస్వతిని ప్రశంసించిన నన్నయ మొదలు ఈ కాలమువరకు గల తెలుగు కవులయందును ఈ Romantic element దేశకాల పాత్ర భేదముల ననుసరించి కొద్దిగనో, గొప్పగనో గోచరించు చున్నది. నేటికాలపు కవులే Romantic కవులని చెప్పుటకు వీలులేదు. కాలభేదం, ఆచార వ్యవహారభేదం ఉండుటవలన అందుకు తగువైనవిధముగా ఈ Romantic element మారుతూ వచ్చినది.

18 వ శతాబ్ది ఇంగ్లీషు వాఙ్మయ చరిత్రలో నీరస మైన ఘట్టమని కొందరి ఆంగ్లేయ విమర్శకుల అభిప్రాయము. ఆ కాలపు neo-classic పద్ధతికి ప్రతిస్పర్ధిగా Romantic కవి తోద్యమము 19 వ శతాబ్ది ఆరంభమున బయలుదేరినది. ఆ కాలపు నవ్యకవులకు లక్ష్య నిర్బంధములు, ఛందో నిర్బంధ ములు, వ్యాకరణపు కట్టుబాట్లు అసహ్యములుగా తోచినవి. పూర్వరచనపై అసంతృప్తి కలిగినది. ఈలాంటి స్వేచ్ఛా ప్రియత్వం కలుగుటకు ఫ్రెంచి విప్లవంవల్ల ఇంగ్లాండులో వ్యాపించిన నూతన భావముల ప్రభావమే కారణమని చెప్ప వచ్చును. బందాలు వదలించుకొని కాలుసేతులు హాయిగా చాపుకొన్నారు కవులు. ఈ మార్పు రచనలలో గోచరించినది.

"A little noiseless noise among the leaves
Born of the very sigh that silence heaves"

"నిశ్శబ్దమైన కంఠధ్వని ఆకులలో వినబడుచున్నది. నిశ్శబ్దత ఊర్చిన నిట్టూర్పువలె నున్నది" అని ఒకచోట 'కీట్సు' (Keats) అంటాడు. అప్పటి Neo-Classic కవులు యీ విధముగా వ్రాసియుండెరు. నిశ్శబ్దమైన శబ్దమేమి? దానిని చెవి యెట్లు గుర్తించును? దానిని శబ్దమనుటెట్లు? ఈలాటి మీమాంసలోపడి తుదకు దానిని తప్పని త్రోసిపుచ్చెదరు. శబ్దములేని కంఠస్వరం అనుప్రయోగము హేతువాదమునకు నిలువలేకపోయిననూ పంచేంద్రియాతిరిక్తమైన యేదోయొక రహస్యేంద్రియముద్వారా బుద్ధి వ్యాపార నిరపేక్షకముగ హృదయములో ప్రవేశించి అనూహ్యమైన నిశ్శబ్దతను కల్పించి మనలను రసతన్మయులను చేయుచున్నది. "వినిన మధురగీతికలు ఆనందదాయకములే కాని వినని మధురగీతికలు, మరీ ఆనందదాయకములు" అని పాడిన కవికి నీరవ వాణిని విను దివ్యశ్రోత్రము ఉండవలెను. ఆనందవర్ధనుడు నిర్వచించినాడు.

"శబ్దార్థ శాసనజ్ఞానమాత్రేణైవ నవేద్యతే,
వేద్యతేసహి కావ్యార్థ తత్త్వజ్ఞైరేవ కేవలం"

మహాకవుల వాక్యములలో పదాతిరిక్తములైన భావములు స్ఫురించుచుండును. వానిని తెలుసుకొనుటకు శబ్దార్థ శాసన జ్ఞానము మాత్రమే చాలదు. కావ్యార్థ తత్త్వజ్ఞత అవసరము.

వైచిత్ర్యమునకు మూలము నవ్యత్వమంటిరిగదా? మానవుని రసావేశము లలితకళల మూలమున బహిర్గత

మగుటకు మొదలుపెట్టి కొన్ని వేల సంవత్సరములైనవి. ఇంకను క్రొత్తదనమేమి ఉండును? అని సంశయమా? ప్రకృతి అనంతము. అనుక్షణ పరిణామశీలము. దేశకాల పరిస్థితుల మార్పులు, కవుల ప్రత్యేక ప్రతిభావిశేషములు ఈ నవీనత్వమునకు హేతువులు. ఒకేవిషయము పదిమంది కవులు చెప్పినయెడల తలకొకవిధముగ నుండును. కవిత్వము పుట్టినప్పటినుండి స్త్రీవర్ణనము కవిత్వములోనికి దిగినది. ఎన్ని వేల సంవత్సరములనుండియో కవులు స్త్రీలను వర్ణించుచున్నారు. ఆ కళ్ళు, ఆ ముక్కు, ఆ మొగమె కాని యిన్ని వేల మంది కవులకు పరిమితమైన స్త్రీశరీరము కవితాలంబము కావడ మెట్లు? వస్తువు ఒకటే అయినను భావప్రకటన వివిధత్వము వలన చమత్కారము వలన నవ్యముగా కనపడును.

తేనెవాక లంకల్లో పెరిగిన చేమకూర రుచిచూస్తాం!

కడు హెచ్చు కొప్పు, దానిం
గడవం జనుదోయి హెచ్చు, కటియన్నిటికిన్
నడు హెచ్చు, హెచ్చులన్నియు;
నడుమే పస లేదు గాని నారీమణికిన్.

సాధారణమైన భావమే. సాధారణమైన వర్ణనయే. కాని భావప్రకటనలో చమత్కారమున్నది. తిట్టినట్టె తిట్టి పొగడినాడు కవి.

ఇక, 'యతి విటుడు గాకపోవు టెట్లని' ప్రతిజ్ఞ చేసిన సంకుసాల కవి:

"ఒత్తుకొనివచ్చు కటికుచోద్వృత్తి చూచి
తరుణి తనుమధ్యమెచటికో దలగిపోయె."

అని చెప్పి, అంతటితో తనివి సనక "ఉద్ధతులమధ్య పేదల కుండదరమె" అని లోకోక్తిప్రాయంగా నిలిచిపోయేటట్లు ఒక అర్థాంతరన్యాసం విసరినాడు.

శ్రీనాథుడు "అస్తినాస్తి విచికిత్సాహేతుః, శాతోదరీ" అని యింకొక తీరున నడుము వర్ణించినాడు. ఈ వర్ణములన్ని ఒకే విషయమును గురించి తెలసినప్పటికిని భిన్నత్వమువలన, నవ్యత్వమువలన, చమత్కారమువలన రసవంతములయి అనుభోగ్యములగుచున్నవి.

ఉన్నది ఉన్నట్లే చెప్పుట కవిత్వముగాదు. న్యూసు పేపరు రిపోర్టు కావచ్చును. కేవలము వార్తలను ప్రకటించడం కావచ్చును. లోకోత్తర వర్ణనా నిపుణ కవి కర్మ కావ్యమని మమ్మటుడు నిర్వచించినాడు. ఈ అభిప్రాయము లాక్షణికులందరు అంగీకరించినదే. లోకోత్తరత్వమనగా అనుభవసాక్షికమైన ఆహ్లాదగత చమత్కారమని పండిత రాయలున్నూ, చమత్కారమనగా చిత్తవిస్తార రూపమగు విస్మయమని విశ్వనాధుడును వివరించినారు. ఇట్లనుటవలన చమత్కార రహితములగు కేవల శబ్దార్థములకు కావ్య యోగ్యత సిద్ధింపదు. కావుననె చేమకూర వెంకటకవి:

> "ప్రతి పద్యమునందు జమ
> త్కృతి గలుగం జెప్పనేర్తు వెల్లడ, జెలుకే
> కృతి వింటిమ హరముగా
> క్షితిలో నీమార్గ మెవరికిన్ రాదుసుమీ"

అని రఘునాధరాయలు తన్ను నుతించినట్లు చెప్పుకొని యున్నాడు. ఇది ప్రగల్భముగా కనబడినప్పటికిని ఈ కవి

పల్లె సత్యామే యని యనవలయును. ప్రతి పదరసోదయముగా కవిత్వము చెప్పిన తెలుగు కవులలో చేమకూర వెంకన్న ముఖ్యుడు. ఆయనమార్గం నిజంగా యెవరికీ అబ్బలేదు. మహాకవుల పోకడలు అనుకరణా సాధ్యములుగావు.

చిత్తజుడల్లి తూపుమొన చేసిన జేయగనిమ్ము పై ధ్వజం
బెత్తిన నెత్తమ్మి వచియించెవ గల్గినమాట గట్టిగా
అత్తరళాయ తేక్షణ కటాక్ష విలాసరస ప్రవాహముల్
కుత్తుకబంటి తామరలకుఁ దలమున్కలు గండుమీలకుఁ

ఈ పద్యము

ప్రతీయమానం పునరన్యదేవ
వస్త్వస్తివాణీషు మహాకవీనాం
యత్తత్ ప్రసిద్ధావ యవాతిరిక్తం
విభాతి లావణ్యమివాంగనాను.

అను లక్షణమునకు ఉదాహరణ ప్రాయముగనున్నది. అంగనలయందు అవయవాతిరిక్తమైన లావణ్యమువలె మహాకవుల వాక్యములందు నిఘంటు అర్థములకు మించిపోవు భావస్ఫురణలు ఉన్నవనుట నిజమె.

సత్యభామకడకు కృష్ణుడు రావడము పారిజాతాపహరణములో తిమ్మన ఈ విధంగా వర్ణించినాడు :

అరదము నెక్కి కేతన పటాంచల చండలమైన తాల్మితో
దురగజవంబు మున్గడవ దోచి కడంగెడు తత్తరంబుతో
దిరిగెడు బండికండ్లపగిదిఁ భ్రమియించు మనంబుతోడనా
హరిననుదెంచె సత్యసముదంచిత కాంచన సౌధవీధికిఁ.

ఈ పద్యమున కృష్ణుని యాతురత మనఃస్థితి అద్భుతముగ వర్ణింపబడినది. కంటికి గోచరింపని తాలిమి, మనస్సు,

త త్తరము, దృగ్గోచరములగు కేతన పటాంచలము, తోరగజవము, బండికండ్లు వీని సంబంధమువలన మూర్తిమంతము లయినవి. రథమును దానిలోనున్న కృష్ణుని ఒక్కసారిగా మనము చూచుచున్నాము. కృష్ణుని మన స్థితితో పోల్చబడిన ఉపమానములును రథములోనివె. ఫిలిము పై రెక్కలు చూపించే Super imposed dissohes లాగా ఇది శోభించుచున్నది. దీనిలోని వస్తుసామగ్రి సర్వసామాన్యమైనదే. కాని వానికి కల్పింపబడిన పరస్పర సంబంధము కవి భావనా పటిష్టతను చాటుచున్నది.

Romantic కవులకు ప్రకృతి అనుసరణముకంటె భావ సృష్టి అత్యంతప్రియము. పూర్వరచనలపై అసంతృప్తికలిగినప్పుడు నవ్యరచనకు దారి యేర్పడును. ప్రాణముకలిగిన దేవైనా ప్రతికూల పరిస్థితులు సంభవించినప్పుడు ఎదురు తిరుగబడును. కాలార తిరుగనేర్చిన బిడ్డ దాది నిర్బంధములకు ఎదురుతిరుగును. ప్రబంధరచనా విధానముపై కలిగిన అసంతృప్తియే యీనాటి కవుల క్రొత్త పోకడలకు హేతువైనది.

— (ఆలిండియా రేడియోవారి సౌజన్యంతో)

4. నా కవితానుభవములు

కవుల అనుభవాలను వినడానికి లోకం ఉవ్విళ్ళూరు తుంటుంది. కవికి కావ్యానికి అవినాభావసంబంధం ఉంటుంది. కవి మనస్తత్త్వం, భావప్రపంచం తన కావ్యాలలో ప్రతి ఫలించడం సహజం. కవి జీవితం కావ్యాలకు, కావ్యాలు కవి జీవితానికి వ్యాఖ్యాప్రాయంగా కనిపిస్తాయి. అందువల్లనే కవి జీవితానుభవాలను తెలుసుకొని రెంటిని సమన్వయ పరచుకొని ఆనందం అనుభవించడానికి రసికలోకం ఆశపడు తుంటుంది. ప్రోగ్రాం డైరెక్టరుగారు కాకతాళీయంగా నా కిటువంటి అవకాశం కలిగించడం సంతోషకరం.

నాకు ఒక కుగ్రామం నివాసం. ఇప్పటివరకు నా జీవిత మంతా ఆ గ్రామములోనే కొనసాగిపోయింది. ఆ పరిసరాల ప్రభావంవల్లనో యేమో నా జీవితంలోను కవిత్వంలోను గ్రామీణత్వం పరిస్ఫుటంగా అంకితమైఉంటుంది. ఒక యువ కవికి కవితాకన్యకు జరిగిన సంభాషణములో ఒకప్పుడు నే నీ విధంగా వ్రాసినాను.

గ్రామవాసిని ఎఱుఁగను కైతవంబు,
ప్రకృతి తల్లి స్తన్యంబునఁ బ్రబలినాఁడ;
బొలముల విహరించుచుఁ బ్రొద్దుఁబుచ్చుచుందు
అట్టి నా ముద్దువలపును నరయలేవె?

తనకు దైనందిన చర్యగాఉన్న కవితాపూజను గురించి ఉత్కంఠనుగురించి ఈ విధంగా అన్నాడు.

ప్రత్యూషస్సుల నూత్న పత్రములువిచ్చి
విమలహిమ బిందువులురాల్చు సుమవితతుల
తెడఁబ్రమచాశ్రువులు వీడిపోడుచుండుఁ
గలికి, నీ మనంబంటెడు గానములను.
నంజెమబ్బుల చిఱువెరు చాయదిసి
పండువెన్నెల పనదునఁ జడనుచేసి
తిఱిబి, నీ పట్టుముసుగు నద్దకముపైప
పవలయత్నంబులంజల్లి వెఱ్ఱినైతి.
పారిజాతపుష్పంబులు పవనహతిని
మృదులతృణములరాలెడు నెడల, నీడు
చరణవిన్యాన కోమల శబ్దమనుచు
నడుగుగుర్తులఁ పలుమారు నరయుచుండు.

నా మిత్రులు కొందరు నా కావ్యాలు కొంతవరకు ఆత్మచారిత్ర స్ఫోరకాలుగా ఉంటవని అంటున్నారు. పూర్వం నేను వ్రాసేటప్పుడు అజ్ఞాతంగా నా కాభావము ఉండినదో లేదో చెప్పలేనుగాని మిత్రుల వ్యాఖ్యానాలవల్ల యిప్పుడు నాకానమ్మకం కలుగుతున్నది.

నాకు కవిత్వం యాదృచ్ఛికంగా లభ్యమైనది. అంటె **Love at first sight** అన్నమాట. ప్రథమ కవితా సందర్శనానికి దారితీసినవి. యీ క్రింది పరిస్థితులని స్ఫురిస్తున్నది.

గూళులకువచ్చు పక్షుల కూజితములు
నంజకెంజాయ గాఢడి చక్కదనము
పరులవినవచ్చు కీటకావ్యక్తగితి
కావువానిని సైతము కవినొనర్చు.

నా కవితావధువు సంపన్నుల యింటి ఆడపడుచు. అందువల్ల నా పెట్టుపోతల్లోను చెప్పుచేతల్లోను అణిగిమణిగి ఉండదు.

పిలిస్తేరాదు. వస్తేనిలవదు. తలవని తలంపుగా వస్తుంది. సగములో ఏమో పుట్టిమునిగిపోయినట్లు వెడలిపోతుంది. ఒకొక్కప్పుడు అలక్ష్యంగా వచ్చిపోయిన జాడకు యూపరాగ రంజిత పదాంకాలే దుఃఖకరమైన సాక్ష్యంగా నిలిచి ఉంటవి.

పొలతి రానూవచ్చె పోవనుం బోయె
పచ్చలత్తుక పూతఁ బైఁ దలియఁడుగు
ముద్రలు వాకిటి ముంగలం దనరె!
సకియ పేలు ముసుంగు సందడి వినియు
పవనకంపితపర్ణ రవమనుకొంటి
ప్రెయసిచేతి దీపకకాంతిగాంచి
యమలతారా శోభయని భ్రాంతిపడితి
వింతముగ్ధుడనైతి - ఎంత పొరపడితి.

భాగ్యవంతుల యింటి బిడ్డను పెండ్లి చేసుకొన్న నిరుపేద సంసారికి ఏ అవస్థ కలుగుతుందో నాకూ అదే అవస్థ పట్టించినది. చూచారా, నాకూ ఆవిడకు ఎంత తారతమ్యముందో –

నీవురాణివై యౌదువు; నేను బిచ్చ
మెత్తు పిచ్చిబికారినై; యిద్దఱకును
దారతమ్యంబు కొండంత; తరుణి యింత
పోల్చ లేనైతి; నినునమ్మి మోసపోతి.

జలదపథంబునం దిరుగు చక్కనిచుక్కవె యయ్యునాపయిం
గల్గ్రపణయంబునం జసిఁడిగద్దియ డిగ్గి పొలానఁ బచ్చకం
చెల కడఁగూరుచుంటివి కృషీవల బాలికయట్లు; గడ్డిపూఁ
దలిరుల కొన్కతోఁ బ్రథమదర్శన ముత్సవమయ్యెఁ దొయ్యలీ.

అంటూ పలవిస్తూ ఉండేవాణ్ణి ఒకవేళ నేను ఎంత బీదవాణ్ణి అయినప్పటికి నేను మనిషినే కాబట్టి నాభార్య నాకు లోబడి ఉండవలెననే కోరిక. నేను భర్తనుగదా అన్న అహంకారము ఉంటుంది లెండి. నీవేమన్నా నాకు తాళికట్టి మంత్రపూతంగా నన్ను పెండ్లి చేసుకొన్నావా! అనేమాట ప్రత్యక్షంగా ముఖాముఖి చెప్పకపోయినా, యింకా ఎంతో అహంభావ Ultra Moderen wife తత్వం పట్టు పడనందువల్ల కొంచెం చాటుమాటుగా హావభావాలచేత నా మనస్సుకు తగిలేటట్లు స్ఫురింపచేస్తూ ఉంటుంది.

అయితే మనలోమాట చెబుతున్నాను. నేనూ అంత నిరపరాధుణ్ణి కానులేండి. "కంఠాశ్లేష ప్రణయిని జనేకిం పునర్దారసంస్థే" అని భార్యా వియోగంవల్ల యక్షుడు దుఃఖించినట్లు నేనూ దుఃఖించి:

వనవిహారములనడచు విరమ్యమూర్తి
మెరుపువలెనైన గనుపించి మరగిపొమ్ము

అని చాల దీనంగా వేడుకొన్నాను. వేడేకొందీ యింక కొంత బిగిసి ఏదో కొంతకాలం కుదురుగా కాపురం చేశాము. సంతానంకూడ కలిగింది. కాలం గడచిపోతున్నది. కాస్త యింటిపట్టునవుంటే బాగుంటుందని నాకోరిక. కాని నాకోరిక నిష్ప్రయోజనమైంది. కసితీర్చుకోదలచుకొని 'వెంకటచలం' గారి నవలలు, కథలు, అన్ని పట్టుపట్టి చదివాను. వ్యభిచ రించడం ఒక గుణమని సిద్ధాంతంచేసుకొని, అందుట్లో మావివాహం Convenience Marriage కాబట్టి, అంత చచ్చు దనంగా ఉండడం మరీ లోకువుగా వుంటుందని అహంభావ

కవులవద్ద కొంత అహంభావం ఎరువుతీసుకొని సాహసం సంపాదించి, చిత్రలేఖను చేరదీశాను.

చూచారా మానవస్వభావంలో ఉండే చిత్రం. నా యిల్లాలికి మనసులో ఈర్ష్యపుట్టింది. నన్ను వేటాడడం మొదలుపెట్టింది. నేను కొంచెం మూతిబిగింపు చూపినాను. మౌనము ధరించాను.

నేటికైనను నా యున్కి నీకుఁదలఁపు
వచ్చె; నది కొంతభాగ్యంబు మెచ్చుకొఁడ,
బహుళ సంతానవతియైన భార్యవలపు
పాటిగావయ్యెఁ గొఁడగు లాటమునకు.
ప్రేమసూత్రాలఁ ద్రెంపెడి ఓగువునడలి
బిచ్చకత్తియపోల్కి నీ పిలుపులేక
వచ్చినిలిచితి ముంగిట, నిచ్చకాల
కైనఁ దలయెత్తి చూడవు మౌనివైతె?

అంటూ పూర్వప్రేమను తోపింపజేస్తూ, బొటన వ్రేలు నేలరాస్తూ కన్నీరునింపింది. చిత్రలేఖకు నాకు కలిగిన సాంగత్యం ఫలప్రదం కాకపోయి నప్పటికినీ కవితకు నామీద ఉన్న పూర్వప్రేమ యింకా మాసిపోలేదని ఋజువుచేసింది. బయటికి తెచ్చికోలు బిగింపుచూపినా లోలోపల నా హృదయం వెన్నవలె కరగిపోయింది. అన్నానుగదా.

నిలునిలుమోనకీ, మనసు నీరయిపోయె; నవజ్ఞగాదు; నీ
వలెనను జేరవచ్చె బహువర్ణ సుశోభిత చిత్రలేఖ; నే
వలదనఁ జాలనైతి; వెలప్రాయము మోసముఁజేసె; నిక్కమౌం
దెలిసిన నీవునుం జెలినిఁ దియ్యని కౌగిటఁజేర్తు వింతకున్.

అని ఓదార్చినాను. ఇద్దరం భాయి భాయి అనుకొన్నాము. విరహాంతరమువల్ల మాసమాగమం ప్రణయ చిక్కణంగా కనిపించింది. తర్వాత పలిత కేశం కనుపించి :

చెలువలు ప్రేముడిం గదుము చిక్కని కౌగిళులందు సుఖించి ని
ష్ఠలు మధురాధరామృతరసంబున మత్తిలి యౌవనంబు ని
శ్చలమని యెంచి కామపరిచర్య యొనర్చుచు బావికాల చిం
తలు తలపెట్టబోని పశుతత్త్వని నిద్దురలేప వచ్చితిన్.

అంటూ హెచ్చరించింది. పాపం! నా యిల్లాలి ముఖం మేఘాచ్ఛన్నమైంది చూచాను.

అతివ పొరవాట్ల ప్రహసనం బాడినాము
భరతవాక్యంబు గాఁబెట్టు వలపు ముద్దు;

అని ఒక ముద్దు ముద్రించాను.

—(ఆలిండియా రేడియోవారి సౌజన్యంతో)

5. తిక్కన

మహాభారతాంధ్రీకరణముతోడ ఆంధ్రుల నాగరక జీవితము ప్రారంభమైనదని చెప్పవచ్చును. గాసట బీసటే చదివి సంతృప్తిపడు ఆంధ్రులకు సర్వలక్షణ సమన్వితమైన భాష కవిత్వము చేకూడినది. వైదికమతము వ్యాపింపజేయవలయుననే కోర్కెయే భారతాంధ్రీకరణమునకు మూలకారణము. రాజరాజు వైదికమతాభిమాని కావున నన్నయను ఆ మహాకార్యమున నియోగించి ఆదరించెను. మొట్టమొదటి యుద్దేశమెట్టిదైనను ఆంధ్రులకు ఆంధ్రభాషకు మహోపకారమొనగూడినది.

అరణ్యపర్వము పూర్తికాకపూర్వమె నన్నయ అస్తమించెను. ఆయన మరణము వింతవింత కింవదంతులకూ ఊహలకూ ఆకరమైనది. "అసలు సంస్కృత భారతమును తెనుగు చేయడమే ఒక గొప్ప అపచారము. కాబట్టి దుఃఖభాజనమైన అరణ్యపర్వము పూర్తిగాకమునుపే నన్నయ మరణించినాడు" అను నమ్మకము దేశమున వ్యాపించినది. దీనిలో ఆశ్చర్యమేమిన్నీ లేదు. నాగరకయుగమని చెప్పుకోబడే యీ యిరవయ్యో శతాబ్దమునకూడ ఇట్టి విశ్వాసములు నాటుకొనియున్నవి.

రెండువందల సంవత్సరములు గడచినవెనుక తిక్కన యవతరించి ఈ యాంధ్రీకరణ భారము వహించువరకు ఈ పనికి పూనుకొన్నవారు లేరు. తలపెట్టినవారుండవచ్చును.

అశ్వత్థామాచార్యుడు భారతము రచించెనని వినికడి. ఆ దేమైననేమి? దానిని గురించి కొన్ని కట్టు కథలు ప్రచలితములు. అయితే, యీ మధ్యకాలమున భారతమును తెనిగింపగల మహాకవి ఆంధ్ర దేశమున లేడా? రామాయణమునంతటిని మహాకావ్యమును నిర్వహించిన భాస్కరాదులున్నారుగదా. బహుశా అరణ్యపర్వమును గురించిన మూఢవిశ్వాసము కొద్దిపాటి మార్పులతో తిక్కన నాటికిగూడ వ్యాపించి యుండిన దేమో? ఇటువంటి విశ్వాసములకు కారణభూతమైన అరణ్యపర్వ శేషమును వదలిపెట్టి విరాటపర్వము మొదలు పదునేనింటిని తెనిగించెను.

నన్నయకును తిక్కనకును షుమారు రెండువందల సంవత్సరముల కాలవ్యత్యాసమున్నది. ఈ మధ్యకాలమున రాజకీయ సాంఘిక విషయములందేమి, భాషావిషయము నందేమి, ప్రజల యాచార వ్యవహారములందేమి కొన్ని మార్పులు తప్పక జరిగియుండవలయును. నన్నయతిక్కనల కావ్యప్రయోజన దృష్టి భేదములకు ఈ మార్పులే బాధ్యములై యుండవచ్చును. నన్నయ వైదిక దృష్టితోను, జగద్ధిత బుద్ధితోను భారత రచనకు పూనుకొనెను. తిక్కన శిల్ప దృష్టితోను "ఆంధ్రావళి మోదముం బొరయించు" బుద్ధితోను భారత రచన కొనసాగించెను.

తిక్కన కాలమునకే ఆంధ్రులు, ఆంధ్రత్వము అను నొక ప్రత్యేకత, సాంఘికజ్ఞానము అంకురించియుండినది: ఈనాటి గ్రాంథిక, వ్యావహారిక భాషావాదములవలెనే

ఆనాడును మార్గకవితా దేశికవితావాదములు పుట్టియుండినవి. దీనికి కారకులు శివకవులు. జాను తెనుగున కావ్యగతార్థము సామాన్య జనులకు బోధపడునట్లు వ్రాయుటయే వారి యుద్దేశము. అట్టి గ్రంథములే మతప్రచారమునకనుకూలముగ నుండును. ఇట్టి యుద్దేశముగల కవులలో ప్రబంధ పద్ధతిని వ్రాసి ప్రబంధ రచనకు మార్గదర్శియైనవాడు నన్నెచోడడను రాజకవి. నిర్వచనోత్తర రామాయణమున తిక్కన చేసికొన్న నియమములబట్టియు తర్వాత కొంత కాలమునకు భారతమును రచించిన విధానమునుబట్టియు ఈయనకూడ జాను తెనుగు ఉద్యమమునకు సంబంధించిన వాడేనని చెప్పవచ్చును. సంస్కృత శబ్ద బహుళమైన దీర్ఘ సమాసములకంటె "అలతి యలంతి తునియలుగ" విరుగు తెనుగు శబ్దములపైననే యీయనకు అభిమానము మెండు. "జాత్యముగాని నొప్పయిన సంస్కృత మెయ్యెడజొన్ప"డు. శివకవులవలెనే తిక్కనకూడ యిట్టి నియమములు చేసికొన్నను ఆచరణలో మాత్రము విధిలేక కొంత ప్రతిజ్ఞాభంగము కలిగినది. ఇది కాలపరిస్థితినిబట్టి అనివార్యము కూడ. అదివఱకే సంస్కృతము ఆంధ్రమునందు తిలతండుల న్యాయముగ కలిసిపోయినది. అరబ్బీభాష మూలమున పారసీభాష మఱింత సంపన్నమైనట్లు సంస్కృత సంబంధము వలన తెనుగు భాషకు పదజాల సమృద్ధి కలిగినది. కాని ఆ కాలమున ఈ జాను తెనుగు ఉద్యమమే లేనట్లయిన తిక్కన కాలము నాటికే తెనుగు పద్యములు ఇనపగుండ్లుగా తయారైయుండెడివి.

కేతన రచించిన దశకుమార చరిత్రమువలన తిక్కనను గురించి కొంత తెలిసికొనవచ్చును. తిక్కన బహుకళా సంపన్నుడు. వాక్ప్రతినిధుడు. సకలాగమార్థతత్త్వవేత్త. ఉభయకవి మిత్రుడు. ఇంతేకాదు. తిక్కన అభిరూప భావ భవ్యుడు. తానికే చిత్తచోరుడు. పుణ్యాత్మరుడు. ధీరుడు.

తిక్కన నిర్వచనోత్తర రామాయణమున "నేను ఉభయకావ్యప్రౌఢిం బాటించు శిల్పమునం బారగుడంగ నావిదుడ" నని చెప్పియున్నాడు. కవిత్వము శాస్త్రముకాదనీ, శిల్పమనీ కళయనీ తిక్కన గ్రహించినాడు. తిక్కన మహిమను పూర్ణముగ తెలిసికొన్న పూర్వకవులలో ఎఱ్ఱన ప్రథముడు

తనకావించిన సృష్టి తక్కొరుల చేతంగాదనా, నెమ్ముఖం
బునఁ బల్కినఁ బల్కులాగమములై పొల్పొందునా, వాణి నా
త్మను నితాంతమొకయుండ నాఁజనుమహాత్మ ప్రాప్తిం గవి బ్రహ్మనా
దనుతింతుం గవి తిక్కయజ్వ నఖిలోర్వీ దేవతాభ్యర్చితున్.

తిక్కన కావించిన సృష్టి. అది యితరులచేతగాని పని. అయిన కవిబ్రహ్మ. ఇది యెట్లు? సంస్కృతమునుండి తెనిగించి నది స్వతంత్ర సృష్టి యెట్లయినది? సంస్కృతమూలముతో తిక్కన భారతమును సరిపోల్చి చూచినప్పుడే తాను కావించి నది సృష్టియని గోచరించును.

ఒకటి రెండు వాక్యములలో సంస్కృత భారతమునకును తిక్కన యాంధ్రీకరణమునకునుగల తారతమ్యము చెప్పదలతునేని – మూలము అస్థిపంజరము – తిక్కన ఆంధ్రీకరణము రక్తమాంసయుతమైన జీవమూర్తి.

కవియే కథచెప్పినట్లుగాక పాత్రతే మనయెదుట నిలబడి వ్యవహరించుచునట్లు, వారి మనోవృత్తులు భావవికారములు. అభినయ వర్ణనమూలమున మూర్తీభవించినట్లు రచించుటే తిక్కనగాంచిన గొప్ప మార్పు. నాటక పద్ధతి వలన తెలుగు భారతమునకు అపూర్వమైన చైతన్యము కలిగినది. తిక్కన యెక్కడెక్కడ రసాభ్యుచితముగ మూలాతిక్రమణము చేసెను, ఎక్కడెక్కడ ఔచిత్యమును పోషించెను. అనుచర్చకు నిదర్శనపూర్వకముగ పూనుకొందుమేని భారతమంత పెద్ద విమర్శన గ్రంథము వ్రాయవలసియుండును. అయినను ఆ మహాకవి అవలంబించిన రచనా పద్ధతులను కొన్నిటిని చూచెదము.

(1) సంభాషణమూలకమైన నాటక పద్ధతిలో కథ నడుపుట.

(2) రసపోషణకుగా యథేచ్ఛముగ మూలము నతిక్రమించుట, అమూలకమును చేర్చుట, మూలమును మట్టగించుట.

(3) వస్తువుయొక్క ఐక్యమునకూ కథాగమనమునకూ అభ్యంతరములైన భగవద్గీతలవంటి వానిని వదలుట.

(4) పాత్రలు ప్రాణవంతములుగ స్ఫురించుటకు అంగవికారాద్యభినయములను కన్నులు గట్టినట్లు వర్ణించుట.

(5) పాత్రల వ్యక్తిత్వము భిన్నత్వము పరిస్ఫుటమగునట్లు శీలమును పోషించుట.

(6) ఔచిత్యమును పోషించుట.

(7) ఉభయ ప్రమాణాల వర్ణనములు కళ్ళకు కట్టి వినిపించునట్లు చేయుట.

(8) భావరసానుగుణమైన శైలి.

వీని యన్నిటి సమిష్టి ఫలితమేమనగా ఆంధ్రీకరణము సంస్కృతమాతృకకంటె వేయింతలు కళానైశిష్ట్యముగల సినిమా చిత్రమువలె అనుకూలమైన కార్యశీలమయి ఆంధ్ర సారస్వతమునకు పట్టుగొమ్మయయి నిలిచినది.

కొన్ని ఉదాహరణములు :

(1) విరహవిహ్వలుడైన కీచకుని యవస్థావర్ణనములు, సంభాషణములు. ఆ ఘట్టములోని ద్రౌపదీ వర్ణనములు చాల వఱకు అమూలకములు. అవి తెలపాకపు ప్రబంధకోరణి లోపడినను చాల మనోహరములై యున్నవి.

సుధేష్ణ వారుణి దెమ్మని ద్రౌపదిని కీచకుని యింటికి పొమ్మనినప్పటిస్థితి మూలమున "శంకమానా రుదతీ" అని చెప్పబడియున్నది. ఇది కొంచె మించు మించు "ద్రౌపది సందేహిస్తూ ఏడ్చును" అన్న Stage direction కు సరిపోవును కాని యిక్కడ లోపించినది ఆ direction ననుసరించి అభిన యించే పాత్ర. ఆలోపాన్ని తిక్కన పూరించినాడు. అట్టి ద్రౌపది (ని) పాత్రను నాట్యరంగమున నిలబెట్టి మన కన్నులయెదుట అభినయింపించినాడు.

"ఉల్లము తల్లడిల్ల దనువుద్దతి ఘర్మజలంబు దాల్చ చుర డిల్లవడంగ" ఇంతవఱకు ఈ చిడిముడి పాటంతా అభినయము. "నాకిది కడింది విచారముపుట్టె; అందుఁబో వొల్లననంగరా, దచటి కూరక పోవనురాదు, నేర్పు పంధిల్లగ

దీని గాపికొను దీమసమెట్టిదో "— ఇది స్వగతము. మనసులోని ఉరిమాట. తలపోతల పోరాటము. To be or not to be — that is the question అనే మానసిక సంఘర్షణము. ఒక చిన్న Stage direction ను అభినయించు పాత్రగా కూర్చగలిగిన తిక్కన యింద్రజాలమె తెలుగు భారతమునకు అనన్యమైన విశిష్టతను చేకూర్చినది.

(4) తిక్కన నిశితమైన లోకజ్ఞానము కలవాడు కావున ఔచిత్యములను చక్కగ పోషించెను. బృహన్నలను ఉత్తరకు ఆట నేర్పుటకు నియోగించుటకు పూర్వము అతడు నిజముగ నపుంసకుడా లేక పుంసత్వముకలవాడా అను సంగతి ప్రమదలచేత పరీక్షచేయించి విరాటుడు తన సంశయము తీర్చుకొన్నట్లు మూలమున నున్నది. ఇది చాల ఘెరటుగాను బూతుగాను కనిపించును. దీనిని "నైపుణంబున నుచితంబుమై నరసి" యని తిక్కన నాజూకుగా మార్చి, తన సున్నితమైన యభిరుచిని వెల్లడించెను.

(5) "నిగూఢ స్త్వం తథా పార్థ కీచకంతం నిషూధయ" అని కీచకుని రహస్యముగ చంపవలయునని భీమునితో ద్రౌపది చెప్పినట్లు మూలమున నున్నది. దీనికి విరుద్ధముగా భీమ కీచకుల యుద్ధము ఇట్లు వర్ణింపబడినది.

"శబ్దసమభవద్ఘోరో వేణుస్ఫోటసమోయుధి" అనిన్నీ "అన్యోన్యం ప్రతిగర్జతాం" "విరురావ మహాబలం" అనిన్నీ "నదంతంచ మహానాదం భిన్నభేరీ సమన్వితం" అని.— అం.టే, పూరిండ్లు కాలునప్పుడు వెదురు బొంగుల గణుపులు పగిలి పెట్లదిమల్లువలె శబ్దించును. అటువంటి శబ్ద

ములతోను. అట్టహాసనాద గర్జనములతోను. భేరి వాయించు నప్పుడు దాని చర్మము పగిలిన ఎంత శబ్దమువచ్చునో అంత శబ్దముతోను వారు పోరినారట! ఈ అల్లకల్లోలమునకు రాజగృహములోని వారేకాక యూరివారెందరు ఉలిక్కిపడి లేచి యుందురు. తిక్కన ప్రాచ్యాపర సంప్రదాయ ద్వంద్వయుద్ధము కలగకుండునట్లు —

తనయుఁగ పాటొదు తెలుఁగుడు
రని సూతుఁడు, సమయ భంగమగుటను భీముం
డును గొంకుచుఁ జప్పుడు సే
యని గూఢవిమర్దన ప్రహారముల పెనఁగె.

అని యుచితముగ మార్చి రహస్య యుద్ధమునకు కారణములుకూడ చూపెను.

నూటికి నూలుపోగనునట్లుగా తిక్కన కావ్యగుణములను సూక్ష్మముగ తడవి యింతటితో విరమించుచున్నాను.

— (ఆలిండియా రేడియోవారి సౌజన్యంతో)

ప్రభాత ప్రెస్ ముంగమూరివారివీధి — నెల్లూరు.